

Colloquium Neerlandicum 8 (1982)

Verslag van het achtste colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten

bron

Verslag van het achtste colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten. Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, Den Haag 1983

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_han001198201_01/colofon.htm

© 2007 dbnl

Ten geleide

Van een woord vooraf bij het verslag van een *Achtste Colloquium Neerlandicum* kan nauwelijks enige originaliteit verwacht worden. Wat in die handelingen traditioneel werd opgenomen, staat er ook nu in. En als het al anders zou zijn, de gemiddelde colloquiumdeelnemer zou er waarschijnlijk een of meer eerdere nummers op moeten naslaan om dat te merken.

De redactie heeft haar best gedaan zo volledig en zo zorgvuldig mogelijk verslag te doen van de colloquiumactiviteiten. De verslagen van de vergaderingen per taalgebied die we op tijd ontvingen, staan er deze keer wél in. Er is ook wat meer aandacht besteed aan de ledenvergadering, o.m. door een lijst van sinds het colloquium van 1979 overleden docenten extra muros op te nemen en de benoeming van twee ereleden te vermelden.

Zoals ook al de vorige twee keren (Antwerpen 1976 en Amsterdam 1979) is dit verslagboek over Leuven 1982 een bescheiden uitgave geworden, en gedrukt op de persen van de Limburgse Universitaire Campus in Diepenbeek, België. Er is echter één verschil. Het boek dat u nu in handen hebt, is in zijn geheel getypt en cameraklaar gemaakt door onze administrateur mw. M. Spoelder. Dat zij dit in een drukke periode na het colloquium naast haar andere werk voor de IVN heeft gepresteerd, zullen de leden van de vereniging en de docenten Nederlands in het buitenland zeker waarderen. Samen met de secretaris H.J. Boukema en ondergetekende maakte zij bovendien deel uit van de redactie van dit Verslag.

De redactie hoopt dat het inkijken en lezen van het boek (waarvan - naar gelang van persoonlijke voorkeur - sommige gedeelten ongetwijfeld meer interesse zullen wekken dan andere) een aangename verpozing mag betekenen voor de deelnemers aan het colloquium; misschien roept het wel een prettige herinnering aan die week in Leuven op. Voor andere belangstellenden die dit verslag van het Achtste Colloquium Neerlandicum in handen krijgen, kan het een kennismaking zijn met de neerlandistiek in het buitenland.

Tenslotte is het bestuur van de IVN dank verschuldigd aan het

Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en aan het
Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking van de
Vlaamse Gemeenschap voor de financiële steun aan de vereniging, waardoor ook
de publicatie van dit verslagboek mogelijk werd.

Jos Wilmots,
voorzitter IVN.

Openingszitting maandag, 30 augustus 1982

Voorzitter: Prof.dr. J.G. Wilmots (Diepenbeek)
Welkomstwoord door de vice-voorzitter.
Openingstoespraak door Dr. Karel Poma, Gemeenschapsminister
voor Nederlandse Cultuur.
Lezing door de heer Roland Verhavert, cineast.

Welkomstwoord door prof. dr. J.G. Wilmots ondervoorzitter van de I.V.N.

Mijnheer de Minister, Dames en heren Vertegenwoordigers van de Nederlandse Ministeries, Hooggeleerde Heren Professoren Vertegenwoordigers van het Rectoraat, de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Leuven, Heren Vertegenwoordigers van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, Zeer geachte genodigden, Dames en heren deelnemers aan dit colloquium,

Vanwege zeer persoonlijke omstandigheden kan onze voorzitter, dr. De Rooij op dit ogenblik niet bij ons zijn. Net vanmiddag wordt in Nederland zijn goede oude vader ten grave gedragen, waarbij hij uiteraard aanwezig wilde zijn. De heer De Rooij hoopt vanavond nog in Leuven aan te komen en zal zich vanaf morgenochtend ongetwijfeld met volle aandacht aan zijn colloquiumtaak wijden.

Om alles zoveel mogelijk te laten verlopen zoals het opgezet was, had iemand anders van het bestuur de tekst naar voren kunnen brengen die onze voorzitter als woord van welkom had voorbereid. Na overleg hebben wij daarvan afgezien omdat wij meenden hem later de gelegenheid te moeten geven zelf zijn gedachten over de I.V.N. te laten gaan. Hij kan dat alsnog aanstaande vrijdag tijdens de I.V.N.-vergadering doen.

Mij rest dan nu alleen nog in naam van de verhinderde voorzitter, in naam van het bestuur en van alle andere personen en instanties, die op enigerlei wijze aan de organisatie hebben bijgedragen, u allen van harte welkom te heten. De meeste deelnemers aan dit Achtste Colloquium Neerlandicum hebben een lange reis achter de rug. Maar ik neem aan dat ze graag hiernaartoe gekomen zijn om met hun collega's uit zoveel verschillende buitenlanden het werk en de genoegens van dit samenzijn te delen. Ik hoop dat

het een goed colloquium wordt, nadat het zal zijn geopend door de Vice-Voorzitter van de Vlaamse Regering en Minister van Cultuur, de heer Karel Poma, die ik hiervoor nu graag het woord verleen.

Openingstoespraak van de gemeenschapsminister van cultuur, dr. K. Poma

Mijnheer de voorzitter, Geachte dames en heren,

Wanneer men op het einde van de vakantieperiode een internationaal gezelschap moet toespreken, doet men zulks met sterk uiteenlopende gevoelens. De opsomming van vreemde namen en verre landen houdt een bekoring in, die doet terugdenken aan zonnige stranden. Anderzijds roept de te behandelen problematiek, op de vooravond van een nieuw werkjaar, ons naar de harde realiteit. Ook de plaats van dit colloquium, namelijk Leuven, doet tegenstrijdige reflexen ontstaan. Heel zeker klinkt die naam als bakermat van het oude hertogdom Brabant en als zetel van een grote universiteit doorheen de hele Nederlandse cultuur. Doch tevens is Leuven een van de plaatsen waar om het behoud van het Nederlands het hardst is gestreden. Tussen die verre uitersten, vakantiedromen en taalstrijd, wellen toch ook gevoelens op van vriendschap en medegevoelen voor hen, die ver van hier, de Nederlandse cultuur behartigen. Gevoelens ook van liefde voor onze eigen taal en gevoelens van een zekere trots om de verre verspreiding van onze cultuur.

De Nederlanders die hier aanwezig zijn, mogen het mij niet kwalijk nemen dat ik, sprekend als gemeenschapsminister van cultuur, mij zo duidelijk overgeef aan romantisch sentiment. Indien het waar is dat de Vlamingen de werkelijkheid met meer zuiderse bewogenheid tegemoet treden dan hun noordelijker taalgenoten, dan is het eveneens waar dat de dagelijkse taalstrijd en taalzorg ons diep hebben getekend. En het moet ons van het hart dat wij, voor die inspanningen, niet altijd de gewenste waardering hebben gevonden bij de koele noorderling.

Bladerend in de documentatie die het secretariaat van uw vereniging mij heeft toegestuurd, vond ik herhaalde klachten over onbegrip in onze naaste buurlanden, in verband met de Nederlandse cultuur. Het komt mij echter voor dat het onbegrip binnen ons taalgebied zelf in de eerste plaats dient weggewerkt te worden. Het kan geen kwaad dat Nederlanders en Vlamingen op mekaars rug

moppen tappen, en men kan het de oudere voetballiefhebbers in Vlaanderen niet ten kwade duiden dat ze heimwee hebben naar de heroïsche België-Nederland wedstrijden van destijds, maar de kleine wedijvertjes mogen de hoofdzaak niet in de weg staan, het is dringend nodig dat Vlaanderen en Nederland mekaar beter leren kennen: in hun tegenstellingen, in hun gebruiken, in hun prestaties, in hun wijze van denken. Nog steeds is de rijksgrens tevens de informatie- en belangstellingsgrens, zelfs de boekengrens. Een beter begrip onder de 20 miljoen Nederlandssprekenden in West-Europa, moet de uitstraling van onze cultuur in den vreemde ongetwijfeld ten goede komen. Maar het kan ook andersom; het is ook denkbaar dat de buitenlandse docenten Nederlands naar de thuislanden komen en hier op eenheid aandringen. Het is mij niet ontgaan dat in het memorandum, dat uitgegeven werd bij de ondertekening van het Taalunieverdrag, levendige belangstelling betoond werd voor de activiteiten van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek en dat die activiteiten vernoemd werden samen met andere die de weg hebben voorbereid voor de Taalunie en uiteindelijk ook tot de ondertekening hebben geleid.

Een toenadering over de rijksgrens heen is niet het werk van één enkele nacht. De breuk die in de 16e eeuw artificieel werd geslagen tussen Noord en Zuid en die na 1830 spijs een korte hereniging nog dieper werd gemaakt, is slechts langzaam en geleidelijk overbrugbaar geworden. Zovele stille werkers hebben daartoe bijgedragen, doch vooral het onderwijs Nederlands in Vlaanderen, heeft dat naar mekaar groeien, mogelijk gemaakt. Vlaamse onderwijzers, leraars en professoren hebben hun leerlingen een taal bijgebracht die, terwijl ze contact behield met de volkstaal, tevens aansloot bij de algemene norm van het Noorden. Dat ze daarbij vaak in tussenvormen vervielen, al eens overdreven aanleunden bij boekentaal of in het andere uiterste zich al eens particularistisch organiseerden, neemt niet weg dat zij uiteindelijk de juiste en enig haalbare maat gevonden hebben. Aldus is het Nederlands in Vlaanderen geworden wat het thans is, met enkele eigen kenmerken die afwijken van het Noorden. Wij zijn ervan overtuigd dat de buitenlandse docenten begrip willen opbrengen voor die typisch Vlaamse werkelijkheid.

Het mag ook eens gezegd worden dat er aan de ondertekening van het Taalunieverdrag heel wat rechtstreeks voorbereidend werk is voorafgegaan. Dat werk diende vooral aan Belgische zijde heel omzichtig te geschieden, om zo weinig mogelijk heilige huisjes aan te raken. Die kiesheid blijkt al uit het feit dat van Belgische zijde het Verdrag, afgesloten tussen twee soevereine staten, ondertekend werd door de Minister van Buitenlandse Zaken, die een Franstalige was. Dat zulks mogelijk was in alle sereniteit, pleit voor de goede diplomatie aan Vlaamse zijde, maar wijst er ook op dat de tijd rijp was voor dat Verdrag: ingevolge de grond-

wetswijziging had Vlaanderen voldoende bewegingsruimte gekregen, er waren geen acute spanningen met Wallonië, het Belgisch nationaal gevoel was niet geprikkeld, de Vlamingen waren niet verdeeld over hun eigen status.

De Taalunie herstelt de eenheid onder de Nederlandssprekenden. Belangrijke beslissingen inzake taal en letteren dienen voortaan gemeenschappelijk genomen te worden en om zulks mogelijk te maken komt er een vast orgaan. Dit is niet alleen iets nieuws, het is zelfs een unicum, het operatief maken van het orgaan zal niet noodzakelijk gemakkelijker zijn dan het voorbereiden van het Verdrag, derhalve zal de bijbreng van goede ideeën meer dan nuttig zijn en zal er stof genoeg voorhanden zijn voor verdere driejaarlijks colloquia van de hier aanwezige vereniging.

Ik heb reeds gezegd dat de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek vermeld is in het memorandum van de Taalunie. Ik voeg eraan toe dat 'gemeenschappelijke bevordering van de studie en de verspreiding van de Nederlandse taal en letteren in het buitenland' tot de doelstellingen van het Verdrag behoort. Inzake uitvoering van die doelstelling blijft het Verdrag nochtans voorzichtiger, vermits het alleen maar bepaalt dat de twee partijen gezamenlijk het onderwijs in de Nederlandse taal, letteren en cultuurgeschiedenis in het buitenland zullen bevorderen of organiseren waar zij zulks nodig achten. Het is duidelijk dat de stellers van het Verdrag oog hebben gehad voor de zeer ingewikkelde en erg verscheiden problematiek van de buitenlandse docenten en geen preciese gedragslijn terzake konden vooropstellen.

Alvast kan ik zeggen dat het Taalunieverdrag voorziet in de oprichting van de Raad voor Nederlandse taal en letteren, die in feite in de plaats komt van de Algemene Conferentie der Nederlandse Letteren. De Raad kan commissies instellen en bepaalt zijn huishoudelijk reglement. Derhalve is het mogelijk om in die Raad ruimte te creëren voor de problemen van onze cultuur extra muros.

Ingaande op de problematiek van de buitenlandse docenten neerlandistiek wil ik nogmaals beklemtonen dat het onbegrip voor onze cultuur in onze buurlanden mij sterk heeft getroffen. Volgens de verslagen is het al een hele prestatie dat in Engeland het besef groeit dat er een Nederlandse literatuur bestaat die de moeite waard is. Meer bemoedigend zijn dan de reacties uit verder verwijderde Europese landen, uit Noord-Amerika en uit het Verre Oosten. De bevindingen uit die ver uiteen liggende gebieden zijn uiteraard erg verschillend, doch er wordt aldaar Nederlands gestudeerd om historische, culturele, en in toenemende mate ook om toeristische en commerciële redenen. Het studiepakket verschilt grondig, niet alleen naargelang het land, ook volgens de universiteit en zelfs van docent tot docent. Die toestanden maken veralgemening en concludering vanzelfsprekend uiterst moeilijk. Een voorzichtig besluit is dat overleg ook om redenen die bij de buitenlandse leerstoelen zelf liggen, zeker nog zinvol is.

Uitwisseling van ervaringen is steeds verrijkend, en uit de vaststelling van de grote verscheidenheid ontstaat wellicht ook een consensus naar meer eenheid. Het is toch namelijk uit deze colloquia dat het: 'Certificaat Nederlands als vreemde taal' is ontstaan, waarvoor in 1977 voor de eerste keer examens werden afgelegd, zulks met de instemming van de Belgische en Nederlandse regering; op verscheidene plaatsen in de documentatie is ook de wens geuit naar meer overeenkomst inzake doceerstof, ofschoon nergens de vraag naar eenvormigheid gesteld is.

Maar de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek blijft vooral zinvol wat haar hoofddoel betreft: ons bekend maken in het buitenland. Nog steeds is het een moeilijke opgave voor ons Vlamingen, om de Fransen en de Engelsen ervan te overtuigen dat wij eenzelfde taal spreken als de Nederlanders. Wij hebben het even lastig dezelfden ervan te overtuigen dat het Nederlands met even veel recht een Belgische taal is als het Frans. En zij blijven ongelovig als wij beweren geen minderheid te zijn in België.

Nog steeds kent het buitenland veel te weinig de elementen die de Nederlandssprekenden verbinden: het zijn niet alleen de schone kunsten en de wetenschappen, het zijn ook de weerbaarheid tussen machtiger naburen, plus de strijd om eigen aard en onafhankelijkheid. De grote figuren uit onze heroïsche literatuur zijn strijders tegen de overmacht: Reinaert, Oranje, Uilenspiegel, Lucifer, de Leeuw van Vlaanderen. Nederlandse cultuur is tenslotte het vermogen onszelf te blijven zowel binnen een grote verscheidenheid van locale nuances, tijdperken, stijlrichtingen en genres als tegenover geabsorbeerde elementen van buitenuit. Die eenheid in verscheidenheid karakteriseert de Nederlandse cultuur en zal een kenmerk zijn van de Nederlandse Taalunie. Er zijn veel landen waar die kenmerken op sympathie kunnen onthaald worden en nergens zijn ze een bedreiging, tenzij voor de machten die zelf overheersing nastreven.

Er is een tijd geweest dat de Nederlandse cultuur werd uitgedragen door kooplieden, planters en zendelingen. Wij kunnen niet blind zijn voor de verspreiding die het Nederlands daardoor genoten heeft en voor de resten ervan die nu nog voorhanden zijn. Het Nederlands is er nochtans geen wereldtaal door geworden en het zou verkeerd zijn het Nederlands groter of belangrijker voor te stellen dan het is. Maar de latente bekendheid met elementen van onze cultuur op vele plaatsen ter wereld is een niet weg te praten feit, zoals ik onlangs heb kunnen ondervinden in Mexico en in zelfs nog sterkere mate in Japan. Bij toelegging op die latente aanknopingspunten ontstaan er voor ons ontmoetingsmogelijkheden die op vele vlakken bruikbaar zijn, ook voor de nabije toekomst. Boeken, docenten, wetenschappers, industriëlen, handelaars.... worden de nieuwe uitdragers van onze cultuur.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren. U buigt zich in de komende

dagen over het Nederlands buitengaats, over de didactiek van het Nederlands als vreemde taal, maar ook over een aantal actuele problemen in verband met de cultuur en de samenleving in Vlaanderen en Nederland. Ik wens u allen veel succes toe en hoop dat u, vanuit uw eigen specifieke achtergrond en vorming, de consensus zult vinden die boven de verschillen uitstijgt.

In de overtuiging, dat Nederlanders en Vlamingen hun eigenheid niet mogen opgeven voor een kunstmatig gecreëerde uniformiteit, maar dat zij eerder de weg van de pluriformiteit, in wederzijds begrip en respect voor elkaar, moeten bewandelen verklaar ik gaarne dit Achtste Colloquium Neerlandicum voor geopend.

Het is geen kwestie van geld, het is een kwestie van talent. Roland Verhavert, cineast

Met deze doodoener wordt hier te lande, wellicht sedert het ontstaan van deze staat, de culturele activiteit begeleid, en de culturele politiek dus niet bedreven.

Inderdaad wordt deze culturele activiteit begiftigd met een dotatie die de laagste is in Europa, en het feit dat desondanks hier af en toe grote dingen gebeuren kan alleen maar het bewijs ervoor zijn dat rozen op vuilnisbelten kunnen bloeien. Wat nog niet betekent dat dit de ideale omstandigheden zouden zijn om rozen te kweken. Middenin deze karigheid vertoeft de kinematografische expressie. Het gaat hier om een medium dat over de gehele wereld zeer vlug uit de handen van de kleine uitvinders en foorkramers weggleeft om de meer dan gemiddelde interesse op te wekken van de groot-industrie en van de politieke ideologen links en rechts. Wat uiteraard met zich meebracht, de aantrekking en stelselmatig cultiveren van de creatieve, respectievelijk artistieke krachten. Dit gebeurde in de liberale Verenigde Staten van Amerika door een steeds meer belangrijke concentratie van grote kapitalen, in de meer etatistisch gerichte gemeenschappen van Europa door een steeds meer toenemende overheidsinmenging en overheidssteun, en dit sedert het begin van deze eeuw tot op heden.

Maar niet in België. Niet in Vlaanderen. En ook niet in Nederland. Wel in andere kleine Europese landen: Zweden, Denemarken, Polen, Tsjechoslowakije.

In alle Europese landen is het bestaan van de kinematografische productie inderdaad fundamenteel gebonden aan staatshulp: ook de grote produktielanden als Frankrijk en Italië spenderen miljarden aan filmindustrie en filmcultuur. Dit heeft te maken met het gigantische belang van de audio-visuele expressie in onze huidige maatschappij; overal ter wereld kunnen kinematografische werken gezien worden door middel van het internationale net van bioskopen allerhande, en nog oneindig veel meer via de te-

levisieschermen langs de zendstations en de cassette. Het filmwerk wordt dus een produkt in de handen van grote financiële groepen enerzijds, in de handen van grote politieke stromingen anderzijds. Het verwonderlijke daarbij is, dat ondanks de grote geldelijke bewegingen die de filmindustrie teweegbrengt, toch meestal (de gouden Hollywoodtijd in de liberale wereld uitgezonderd), het overgrote merendeel van de filmwerken, lees filmprodukties, niet op autonome wijze tot rentabiliteit komt, en dus eenvoudigweg niet tot een toestand van leefbaarheid. Daarom is de staatshulp (lees staatsdirigisme in de communistische landen) de hoeksteen van hun financiering. De staat zet hier trouwens de historische rol voort die hij steeds heeft vervuld: gegroeid nl. uit het zogenaamde mecenaat van vorsten allerhande voor architectuur, muziek, plastische kunsten en alle spektakelvormen; daarna meer en meer overgenomen door gemeente, stad, land en rijk.

Zo ontstond het grootste gedeelte van het Europese cultuurleven tijdens de voorbije 2000 jaar en zo zal het wellicht ook blijven, tenzij men de cultuurloosheid, en dit is geen *loos denkbeeld*, wel een *sterk schrikbeeld*, niet meer uit de weg wil en kan gaan; dat het bij het 'fressen' blijft en de daaropvolgende noodzakelijke moraal wordt vergeten. Maar terug naar de film.

De moeilijkheden om te komen tot autonome rentabiliteit van de filmproduktie zijn in ons land van die aard, dat het geheel zeer sterk afhankelijk is van de inbreng door de gemeenschap.

Dat is zo omwille van de verpletterende concurrentie uit het buitenland, en men kan bijna zeggen kolonisatie van de bioskoopprogrammatie door de buitenlandse produkten, in het bijzonder door de Franse en Amerikaanse film.

Dat is zo omwille van het slechts zeer recente ontstaan (een vijftiental jaren, waar zovele andere reeds ontstonden bij het begin van deze eeuw) van onze nationale speelfilmproduktie, die nog steeds in een beginstadium verkeert door het duidelijke gebrek aan financiële middelen, en dit ondanks de aanwezigheid van een evident professionalisme. Dit laatste brengt overigens een onontkoombare verantwoordelijkheid van de overheid met zich mee t.a.v. de producenten, regisseurs, vakmensen allerhande, die deze vakkundigheid hebben bewerkstelligd.

Dat is zo omwille van de beperktheid van ons grondgebied en van onze markt, nog beklemtoond door de taalkundige en culturele verdeeldheid van het publiek (en hier is niet alleen België bedoeld maar ook de noordelijke en zuidelijke Nederlanden, waar men nog steeds struikelt over een taalaccentverschil, wat allang niet meer het geval is tussen Hamburg en München, of tussen Parijs en Marseille).

Dat is zo omwille van het gebrek aan bekendheid en traditie, waardoor onze produkten er slechts moeizaam in slagen een

plaats in te nemen in de internationale distributie, op de internationale markten om zodoende getuigenis af te leggen van ons cultureel leven.

Het is evenwel merkwaardig dat ondanks de gebrekkige middelen en dito toepassingsmodaliteiten, tijdens de voorbije 15 jaren in Vlaanderen toch enorm stimulerende resultaten worden bereikt. Ze zijn weer te vinden in verscheidene en zelfs talrijke onderscheidingen op internationale ontmoetingen. En wat men ook daarover moge insinueren, wat men ook aan twijfels daarover moge hebben, helemaal *zonder* verdienste is dit resultaat werkelijk niet mogelijk. De stimulerende resultaten zijn eveneens weer te vinden in de uitstraling via de filmweken van de Belgische film, zowat aan alle rondingen van de aardbol georganiseerd; zijn weer te vinden ook in de meervoudige vertoningen van onze films op de buitenlandse TV-stations, waardoor een tientallen miljoenenpubliek wordt aangesproken (bijvoorbeeld Duitsland en Frankrijk). In eigen land werd een logge, maar geïnteresseerde openbare opinie in beweging gezet, weliswaar niet in voetbalmaatstaven te meten, maar waardoor toch een onverhoopte hoeveelheid belangstelling werd teweeggebracht. Honderdduizenden toeschouwers konden worden aangetrokken. Het lijkt mij derhalve in hoge mate onrechtvaardig, onkundig en zelfs te kwader trouw de verdiensten van zovelen weg te drukken, te minimaliseren, te negeren, ja zelfs te misprijzen en bespotten. Wat een 'goede' film is, zal nooit juist omlijnd kunnen worden, maar zeker is dat men het gemis aan uitstraling van onze Vlaamse film niet kan wijten aan de mensen die zich terdege, en dikwijls met nooit overwonnen artistieke en financiële risico's, voor de filmzaak hebben ingespannen.

Wat is trouwens die 'slechte' Vlaamse film? En deze vraag stel ik aan de negativisten. Zijn het de populaire literatuurverfilmingen van Streuvels' *De Teleurgang van de Waterhoek* beter bekend als *Mira*, Teirlincks *Rolande met de Bles*, Timmermans' *Pallieter*, Conscience's *De Loteling*, E. Claes' *De Witte*, M. Rosseels' *De dood van een non*, door het grote publiek alle overrompelend gewaardeerd? Zijn het de moeilijkere literatuurverfilmingen van Ivo Michiels' *Het Afscheid*, Johan Daisne's *De man die zijn haar kort liet knippen*, Ivo Michiels' *Een vrouw tussen hond en wolf*, Rodenbachs *Bruges-la-morte*, Hugo Claus' *Vrijdag*, De Pillecijs *Monsieur Hawarden*, Jean Ray's *Malpertuis*? Zijn het de films naar originele scenario's: *De Vijanden*, *Hellegat*, *Slachtvee*, *In Kluis*, *Verbrande Brug*, *Het Einde van de Reis*, *Palaver*, *Exit 7* enz.?

Zijn het de cineasten: Delvaux, Degelin, Verhavert, Kümel, Collet, Buyens, Drouot, De Hert, Claus, Henderickx, Le Bon, Simons, Conrad, Rademakers, Gruyaert, die het verkeerd voor hebben? Heeft het zo dankbare publiek het verkeerd voor? Heeft de meer constructieve pers het verkeerd voor?

Maar - en het zal voor eenieder reeds duidelijk zijn - dit alles brengt geen zomer in het land. Die zomer kan er alleen maar komen als de voornoemde openbare opinie - en dan bedoelen wij meteen en vooral het parlement en de overheid - zich terdege bewust worden van het belang van de kinematografische expressie en van de verkregen resultaten. Deze resultaten moeten ons aanzetten tot het verder ontwikkelen van de Vlaamse film, wellicht de meest doeltreffende uitstralingsvorm van onze hedendaagse culturele activiteit.

Het gaat hier overigens ook om de motivering en tewerkstelling van vele honderden, en onrechtstreeks zelfs enkele duizenden techniekers, ambachtslieden en kunstenaars; daarbij voegen zich jaarlijks nog de vele jongeren die na twee, drie en vier jaar hogere studies in deze specialiteit hunkeren naar de uitoefening van hun beroep, wellicht het meest belangrijke in de socio-culturele sector.

Laat dit dan weer een dringende oproep zijn, na de voorbije tientallen jaren van meetings, colloquia, congressen, memoranda en studies allerhande; een oproep tot bezinning, tot de wetenschap dat het zó niet verder kan; dat er tussen de zoete woordjes en schouderklopjes enerzijds en de onverschilligheid, onbegrip en vijandigheid anderzijds een wereld ligt: nl. de wereld van de *juiste* verhoudingen, van de competentie, van de opbouw en zelfs van de promotie.

Wanneer een produkt moet worden vervaardigd, dan worden daarvoor de creatieve en materiële middelen bij elkaar gebracht. De creatieve middelen spruiten voort uit de wereld van de scenaristen, regisseurs, producenten, cameramensen, monteurs, acteurs ... Zij en zij alleen kunnen de inhoud en de vorm van een film bepalen, en zij moeten dit kunnen doen in de zo noodzakelijke vrijheid van doen en denken. Alleen dan is de kans op welslagen groot en zelfs gewaarborgd. De kans is *klein*, of onbestaand, wanneer de inmenging en de druk van commissies, cultuurverenigingen, pers en overheid de inspiratie van de filmmaker zullen gaan verstikken. Verstikking ook wanneer de financiële middelen ontbreken. De materiële middelen moeten in een logisch-mathematisch evenwicht tussen openbare en privé-sector worden bijeengebracht. Dit houdt in dat de privé-sector geen risico's kan nemen die onhoudbaar zijn; risico's die elke vorm van continue produktie (door stijgende schulden en dreigende faillissementen) onmogelijk maakt; risico's die alle gangbare normen van risico dragen reeds ver hebben overschreden. De staat anderzijds die een bewust cultuurbeleid voert, en een departement van cultuur heeft, dat erop gericht is het artistieke en algemeen culturele peil van het volk te verheffen, kan en mag hier niet in gebreke blijven. Evident daarbij is, dat zonder het contact met een zo groot mogelijk gedeelte van het volk te verliezen, het cultuurprodukt ook niet louter als een koopwaar kan en mag worden behandeld.

In het ene geval (d.i. geen contact met het volk) ontstaat een steriele elite-bezigheid; in het andere geval (kunst als koopwaar) ontstaat een vercommercialiseerde doening, die geen enkele reële functie meer heeft. Een waarachtige cultuurpolitiek zal zich voor twee uitersten behoeden. Er moet dus duidelijk evenwicht bestaan tussen de privé-middelen en de staatsmiddelen bij de produktie van een film. Dit moet dus gebeuren met sterke inachtneming van het cultureel aspect; en van dit cultureel aspect kan het risico geenszins door de privé-sektor worden gedragen. De privé-producent staat in voor de organisatorische, juridische, sociale, commerciële en professionele verantwoordelijkheden van elke filmproduktie. Dat dit dus naast de culturele bezigheid, ook een door en door economische bezigheid is, wordt niet steeds even evident vooropgesteld.

Voor de goede gang van zaken, en dit is een dwingende noodzakelijkheid wil men het langzaam verdwijnen van de Vlaamse film beletten, moeten dus een aantal modaliteiten van de staatshulp ernstig worden aangepast. Het begrotingsvolume van de staatshulp aan de filmproduktie zou wezenlijk moeten groeien:

- a) in vergelijking en mits inachtneming van alle verhoudingen, moet het peil van de naburige landen worden bereikt;
- b) in vergelijking en mits inachtneming van alle verhoudingen, moet het peil worden opgevoerd tot de budgetten die in ons land worden toegekend aan de andere spektakelsectoren, zijnde toneel, opera, ballet ...

Deze verhogingen hebben tweeërlei doel:

1. het opdrijven van het aantal films waardoor de zo nodige continuïteit in de produktie kan ontstaan; continuïteit die zowel de technische, economische aspecten ten goede komt, als de effectieve aanwezigheid op de wereldmarkt.

Niet alleen de verticale continuïteit komt dit ten goede, maar ook de horizontale brede artistieke waaier, die zodoende plaats geeft aan alle genres van film, naargelang het temperament en de inspiratie van de makers. Zo zal er niet meer tot in het oneindige moeten worden gediscussieerd over aard en oorsprong van films, over voorkeur en taboe van bepaalde onderwerpen of inspiratiebronnen, maar kan eenieder met zijn eigen persoonlijkheid trachten gedachten en gevoelens aan het publiek over te brengen;

2. het opdrijven van de subsidie per film. Dit is levensbelangrijk, omdat de privé-sector niet meer bij machte is het risico te dragen van het verschil tussen kostprijs van een film en het daaraan toegekende percentage van subsidie. Er moet namelijk gesubsidieerd worden om de produktie mogelijk te maken, niet om ze met een 'cadeau empoisonné' voortdurend tussen hangen en wurgen te laten verwijlen.

Eén principe is bij dit alles primordiaal: de leefbaarheid van culturele projecten kan niet gedwarsboemd worden door het

opleggen van parameters die betrekking hebben op financiële berekeningen, die ongerechtvaardigd en wat erger is, onjuist zijn, of die gebaseerd zijn op utopische voorstellingen. Alleen reële cijfers kunnen terzake juiste standpunten en oplossingen teweegbrengen; alle andere benaderingen zijn denkbeeldig, betwistbaar en subjectief.

Een middel om tot meer bundeling van krachten te komen, wat overigens ten eerste is gewenst, is de rationalisatie van de financiering.

a) Bioskoop en televisie gaan overal ter wereld, ook in die landen waar de kinematografische industrie bloeiend is, meer en meer samenwerken. Ook in dit kleine land is uiteraard de versplintering een kwaal, die in het verleden het gehele cultuurleven kwalitatief heeft naar beneden gehaald. Die kwaal moet worden geheeld. Een afzonderlijk werken van TV enerzijds en de gesubsidieerde privé-sektor anderzijds lijkt mij een ongehoorde verspilling van mogelijkheden.

b) Ook de co-productie met het buitenland, met Nederland in de eerste plaats, moet in de hand worden gewerkt, ook al moeten daar enorme moeilijkheden uit de weg worden geruimd. Er moet ten eerste over worden gewaakt dat het niet komt tot een internationalisering van financiële machtsposities; gewaakt meteen over de authenticiteit van ons temperament, ons gemoed, onze inspiratie. Men mag zich hier vooral geen valse illusies vormen. Het buitenland moet vooralsnog als partner ontgonnen worden, en dit vergt vele jaren.

Wil men toch behalve een culturele uitstraling aan het cultuurbeleid een verzilvering toevoegen, dan moet behalve het opvoeren van de kwaliteit, door een grotere investering in het produkt zelf, ook een inspanning geleverd worden om meer financiële steun te verlenen aan de promotie en informatie van en over een Vlaamse film in binnen- en buitenland. Elk produkt, hoe waardevol ook, heeft deze begeleiding broodnodig. Alleen dan kan de belangstelling opgewekt worden en de verkoop in het buitenland gestimuleerd.

Samengevat kunnen wij zeggen:

- a. dat de Vlaamse film door eigen thematiek en professionele volwassenheid meer dan voldoende bewijzen op bestaansrecht heeft bewerkstelligd;
- b. dat daartoe op een kundige wijze de nodige financiële middelen ter beschikking moeten worden gesteld;
- c. dat hierbij rekening dient gehouden met de continue tewerkstelling van kunstenaars en technici, van de jongeren die uit onze filmscholen komen;
- d. dat de scenarist, respectievelijk regisseur, in volledige vrijheid zijn project moet kunnen 'beleven en uitwerken', zonder dat te allenkante belemmeringen opdoemen, en dit vanuit

de meest diverse invloedssferen. Zoveel wordt gewag gemaakt van passeisme, eigentijdsheid, futurisme, en wordt daaraan een waardeschaal verbonden. Niets is minder juist. De mens die in elk verhaal centraal staat is pas waarachtig, is pas boeiend, wanneer hij wordt geconfronteerd met verleden, heden en toekomst, wanneer hij leeft met wat was, is en zijn zal. Daarbij citeer ik graag Arthur Schnitzler, wanneer hij zich richtte tot de kritiek:

'Und klagt Ihr wieder Eure kritische Not, Ich wusste nur von lieb' und Spiel und Tod das wohl vertraute Lied Euch vorzusingen. So seid getrost: in diesen ewigen dreien Ist alle Wahrheit und Ihr Spiegelschein Und Sinn und Seele von allen Erdedingen.'

'En klaagt gij weer uit kritische nood, ik kan u alleen maar het welvertrouwde lied voorzingen van Liefde, Spel en Dood; in deze eeuwige drie is alle waarheid, en haar spiegelbeeld, en zin en ziel van alle aardse dingen.'

Ochtendzitting

dinsdag, 31 augustus 1982

Voorzitter: Drs. H.J. Boukema (Hoevelaken)

Forumgesprek met discussie over 'Inhoud en vorm van de neerlandistiek buiten België en Nederland'.

Forumleden:

Mw.drs. F. Mori-Leemhuis, Università degli Studi di Roma

Dr. Ph. Noble, Université de Paris IV-Sorbonne

E. Püschel, Ruhr-Universität Bochum

P. Vincent, M.A., University of London

Mw.prof.dr. Sulastin Sutrisno, Universitas Gajah Mada, Yogyakarta

Mgr. B. Rajman, Uniwersytet Wrocławski

Prof.dr. W.Z. Shetter, Indiana University, Bloomington

Forumgesprek met discussie over ‘inhoud en vorm van de Neerlandistiek buiten België en Nederland’.

Voorzitter: drs. H.J. Boukema.

Mw.drs. F. Mori-Leemhuis (die de wegens ziekte afwezige Dr. Ph. Noble verving*), E. Püschel en P. Vincent, M.A., spraken over de vragen A, B en C:

- A. Hoe haalbaar en zinvol is het om de buitenlandse student een produktieve vaardigheid in het Nederlands bij te brengen?
- B. In hoeverre is kennis van het Nederlands noodzakelijk om door te dringen tot de Nederlandse cultuur?
- C. Welke soorten van Nederlandse literatuur genieten de belangstelling in uw land?

Mw.prof.dr. Sulastin Sutrisno, Mgr. B. Rajman en prof. dr. W.Z. Shetter spraken over de vragen D, E en F:

- D. Wat zijn voor u als docent de problemen met variatie en norm in de standaardtaal?
- E. Wat voor gebruik maken uw oud-studenten van de door hen verworven kennis van het Nederlands?
- F. Voor welke vakgebieden in het land waar u doceert, is de studie van het Nederlands van belang?

* De tekst van Dr. Ph. Noble is in dit verslag opgenomen na de bijdrage van mw.drs. F. Mori-Leemhuis.

Mw.Drs. F. Mori-Leemhuis, università degli studi di Roma

ad A

Voor een buitenlandse student is het verkrijgen van een produktieve vaardigheid in de Nederlandse taal nauw verbonden met een aantal zeer belangrijke factoren die het leren van een vreemde taal in het algemeen betreffen.

De eerste factor is zonder twijfel de moedertaal van de studenten die het uitgangspunt vormt van hun taalkundige kennis. Voor studenten die een Romaanse taal spreken, in dit geval Italiaanstaligen, bestaan er obstakels van verschillende aard die het leren van een taal die tot een andere taalgroep behoort bemoeilijken. Een bezwaar van psychologische aard wordt gevormd door de algemeen verspreide gedachte dat er een taalbarrière ten opzichte van Germaanse talen zou bestaan. Maar naast deze eerste barrière, die overigens vrij gemakkelijk te overkomen is, zijn er andere moeilijkheden van meer concrete en objectieve aard waarmee de Italiaanse studenten worden geconfronteerd bij het leren van het Nederlands, zoals de fonetische, lexicale en structurele verschillen die opmerkelijk groot zijn. Nog een probleem komt voort uit het feit dat de studenten die het Nederlands willen leren in de regel geen enkele voorkennis van de taal hebben, in tegenstelling tot wat het geval is met andere vreemde talen zoals het Engels, het Frans en in mindere mate het Duits, die schoolvakken zijn in het middelbaar onderwijs en waarvoor bovendien extra leermogelijkheden bestaan, dankzij de talrijke taalcursussen van internationale culturele instellingen.

Een andere factor die bepalend is ten opzichte van de bereikbaarheid van een produktieve vaardigheid, is de door de studenten gekozen studierichting en -duur. Het is vanzelfsprekend dat germanisten bevoordeeld zijn bij het leren van het Nederlands en des te meer de studenten die het als hoofdvak gekozen hebben.

Wij moeten helaas constateren dat wat tot nu toe gezegd werd hoofdzakelijk theoretische waarde heeft omdat in de praktijk het onderwijs dat aan de universiteit verstrekt wordt, de studenten niet veel meer dan een bevredigende passieve vaardigheid bij kan brengen, terwijl wat de actieve kennis betreft het ontoereikend is en aangevuld moet worden door verblijven in het Nederlandse taalgebied. Sinds jaren organiseren de Belgische en Nederlandse regeringen zomercursussen en bieden nog meer mogelijkheden aan studenten die belang in de Nederlandse taal en cultuur stellen. Deze initiatieven kunnen niet gemist worden, en het is te hopen dat ze in de toekomst uitgebreid zullen worden.

Of het behalen van een produktieve vaardigheid in het Nederlands zinvol is, is zeer afhankelijk van de motivering en van het doel dat men bereiken wil. De motivering kan uit een belangstelling van verschillende aard ontstaan (persoonlijk, didaktisch, algemeen cultureel of zuiver taalkundig enz.) en vindt haar verklaring in haarzelf. Als men de finaliteit beschouwt, is een

produktieve vaardigheid zinvol en dus functioneel wanneer het doel waarnaar men streeft een dergelijke taalverwerving vereist.

ad B

Het doordringen in de Nederlandse cultuur in ruime zin vereist in de regel geen vertrouwdheid met de Nederlandse taal. Er zijn vele aspecten van de Nederlandse cultuur die algemeen cultureel erfdeel zijn geworden en waarover het aantal publikaties in verschillende talen zo groot is dat de kennis van het Nederlands geen dwingende noodzakelijkheid is. Het is voldoende dat we de naam van Erasmus vermelden om een idee te geven van de draagwijdte van bepaalde culturele verschijnselen. Men denke daarenboven aan Spinoza en Grotius, aan de bouw- en schilderkunst in de 17e eeuw, aan de genees- en sterrenkunde, aan de cartografie en de scheepvaart. De belangstelling voor de Nederlandse bijdrage op het gebied van o.a. wijsbegeerte, geschiedenis, exacte wetenschappen, politiek, godsdienst en kunstgeschiedenis, is niet alleen op het verleden gericht maar ook op de moderne ontwikkelingen van deze culturele aspecten: de Nieuwe Cathechismus is een lichtend voorbeeld hiervan.

Voor een diepgaande bestudering van ongeacht welk van deze onderwerpen is echter een zekere taalkennis zonder meer wenselijk zo niet onmisbaar om zonder te veel moeite de Nederlandse bronnen en oorspronkelijke teksten te kunnen raadplegen. Onder de verschillende aspecten van de Nederlandse cultuur is de letterkunde een van de minder bekende uitingen. De oorzaak van dit tekort is o.a. aan het gebrek aan vertalingen toe te schrijven. Met uitzondering van enkele werken is er zeer weinig in het Italiaans vertaald en het is daarom onmogelijk de kennis van de Nederlandse literaire produktie uit te breiden zonder een meer dan behoorlijke leesvaardigheid. Een onvoldoende beheersing van het Nederlands sluit elke serieuze en diepgaande bestudering uit, en daarom is een goede kennis van de taal een *conditio sine qua non* om op bevredigende wijze een letterkundig werk te kunnen appreciëren, d.w.z. niet alleen door de opname van de inhoud maar ook door de waardering van de vorm.

ad C

De geringe verspreiding van de Nederlandse letterkunde in het Italiaanse taalgebied sluit elke waardering van het grote publiek uit. De uitgevers besteden nauwelijks aandacht aan de Nederlandse letterkundige werken en het aantal Italiaanse vertalingen blijft onbeduidend. De studenten die door een min of meer gevorderde kennis van de taal in aanraking komen met de Nederlandse letterkunde tonen heel gauw hun belangstelling en hun voorkeur. In de regel wordt hun kennismaking met de Nederlandse auteurs en werken sterk beïnvloed door de keuze van de docenten, die genoodzaakt zijn een selectie toe te passen waarbij rekening moet worden gehouden met enkele gegevens betreffende de studenten, zoals hun

taalniveau, studierichting, letterkundige grondslag en algemene levensbeschouwelijke oriëntatie. De Italiaanse studenten hebben over het algemeen een zeer duidelijk historisch besef en daardoor een uitgesproken voorkeur voor de oudere literatuur. De waardering voor de middeleeuwse literatuur en voor de Rederijkers is kenmerkend voor de meeste studenten, die daarbij een grote belangstelling voor het toneel tonen. Onder de wat recentere en moderne auteurs appreciëren ze Van Schendel om de sfeer van de poëzie en droom die in zijn werk heerst, het gevoel voor vrijheid, het essentiële van zijn stijl. Multatuli boekt altijd veel succes door zijn stellingname als 'dissident'. Het esthetisme en de precieusheid van Couperus worden nauwelijks op prijs gesteld en zijn gevoel voor het detail wordt als enerverend ervaren. Elsschot wordt om zijn ironische en tevens meevoelende kijk op de wereld gewaardeerd, om zijn achteloze humor en zijn zakelijke stijl. De studenten spreken met veel appreciatie over het werk van Vestdijk behalve wanneer zijn proza te cerebraal en ingewikkeld descriptief wordt. Wolkers' strijd tegen allerlei taboes en zijn radicale posities oogsten veel bijval, ondanks het overdreven en onverbloemde realisme van zijn proza dat niet altijd functioneel is.

De studenten willen het liefst met levensbeschouwelijke problemen geconfronteerd worden en het proza is doorgaans boven de poëzie bevoorrecht, maar enkele dichters zoals b.v. Van Ostaijen en Marsman vallen in bijzonder goede aarde, terwijl de lyriek veel minder trekt.

Bij het lezen van de teksten, vooral met studenten die slechts een of twee jaar college volgen, is de begeleiding van de docenten onmisbaar. De gevorderden kunnen natuurlijk zelfstandig lezen, maar de keuze van de teksten blijft zeer afhankelijk van de taalkennis van de lezers en het is te betreuren dat waardevolle schrijvers zoals Streuvels, Timmermans en enigszins Buysse niet ten volle kunnen worden genoten wegens de moeilijke taal en het beperkte onderwerp.

Dr. Ph. Noble, université de Paris IV-Sorbonne

ad A

Vorm en inhoud van het onderwijs van het Nederlands aan Franse studenten worden hoofdzakelijk bepaald door de omstandigheid dat bedoelde studenten voor meer dan 90 procent (a) beginners en (b) bijvakkers zijn. Dit houdt in dat de docenten - zeker in de eerste twee jaar - zich tot elementair taalonderwijs moeten beperken. Het is dus niet verwonderlijk dat er bij de meeste studenten een kloof blijft bestaan tussen *receptieve* en *productieve* vaardigheid. Misschien is het nog juister te stellen dat die kloof dwars door beide categorieën heen loopt. De meeste studenten kunnen namelijk al gauw min of meer vloeiend lezen en eenvoudige teksten produceren, maar met luister- en spreekvaardigheid blijven ze vaak moeite hebben (dit geldt uiteraard niet voor meer gevorderde studenten). Hier wreekt zich waarschijnlijk het feit, dat de voertaal van het onderwijs aan beginners het Frans is. Hierom vormen verblijven op zomercursussen in België of Nederland een onmisbare (en zeer efficiënte) aanvulling op het onderwijs dat aan de universiteit verstrekt wordt.

ad B

In de loop van de afgelopen vijftien jaar hebben jonge Fransen zeker meer contacten gehad met Belgische en vooral Nederlandse leeftijdgenoten dan ooit tevoren het geval was. Mede daardoor is de belangstelling en waardering voor de Nederlandse cultuur ongetwijfeld sterk toegenomen, al geldt dit vooral voor de 'niet-talige' aspecten van de Nederlandse cultuur.

Via publicaties in het Engels kunnen Franse academici de ontwikkelingen in Nederland op het gebied van exacte of menswetenschappen wel volgen. Op andere gebieden is kennis van het Nederlands onmisbaar. Met name door historici (soms ook door juristen of politicologen wordt dat langzamerhand wel ingezien, en dat levert de docent Nederlands elk jaar weer een paar nieuwe studenten op. Over het algemeen groeit het aantal mensen dat Nederlands wil leren, langzaam maar zeker.

ad C

Van deze belangstelling voor de Nederlandse cultuur heeft de literatuur helaas niet geprofiteerd. Zelfs ontwikkelde Fransen schijnen het bestaan van zoiets als een Nederlandse letterkunde nauwelijks te vermoeden. Geen wonder, want met het vertalen van Nederlands letterkundig werk is het bij ons treurig gesteld, treuriger nog dan in de buurlanden. Grote literaire successen in Nederland 'pakken' in Frankrijk niet (Wolkers) en aan 'moeilijker' dingen waagt men zich - op enkele gevallen na - liever niet. Grote Franse uitgeverijen tonen in de regel weinig belangstelling voor het Neder-

landse taalgebied, en kleinere bedrijven die wél een Nederlandse reeks hebben, bereiken het grote publiek niet. Voor deze situatie zijn niet alleen de uitgevers verantwoordelijk. Er zijn ook veel te weinig Franse literaire vertalers op ons gebied. Hierin ligt zeker een taak weggelegd voor docenten en studenten Nederlands.

E. Püschel, Ruhr-universität Bochum**ad A**

Voor Duitse studenten is het doorgaans niet erg moeilijk Nederlands vrij goed te leren spreken en schrijven. Of ze dit zelf willen of niet willen bereiken, hangt in de eerste plaats vaak van persoonlijke factoren af, bijvoorbeeld van hun studierichting. De belangstelling voor het Nederlands neemt in ieder geval toe.

ad B

Met de Nederlandse cultuur hebben altijd veelvuldige contacten bestaan. Voor sommigen betekent zij misschien de herinnering aan Erasmus, Spinoza of Grotius, velen zullen aan (vooral 17e-eeuwse) architectuur of schilderkunst denken, anderen aan moderne ontwikkelingen in godsdienst, kunst, filosofie of wetenschap. Vertrouwdheid met het Nederlands is voor een eerste kennismaking in de regel niet nodig, maar een diepgaande bestudering van bepaalde onderwerpen vereist uiteraard op zijn minst een zekere leesvaardigheid.

ad C

Van een echte belangstelling voor Nederlandse literatuur kan men in het Duitse taalgebied nauwelijks spreken. Wat er zoal is en wordt vertaald, zal ik in mijn inleiding uiteenzetten. Het is helaas veel minder dan ik zou wensen, zelfs de meest bekende schrijvers kom je in een boekwinkel niet of slechts na lang zoeken tegen.

P.F. Vincent, M.A., university of London

ad A

1. Bij de studie Nederlands als vreemde taal - en zeker waar het om Nederlands als hoofdvak gaat - is het in principe niet wenselijk een al te strenge scheiding aan te brengen tussen aan de ene kant zg. receptieve (lees- en luister-)vaardigheid en aan de andere kant produktieve (schrijf- en spreek-)vaardigheid. Beide soorten vaardigheid liggen trouwens in elkaars verlengde en dienen elkaar wederzijds aan te vullen.
2. Een onmisbare stimulans bij het verwerven van een produktieve taalvaardigheid vormt ongetwijfeld een studieverblijf van kortere of langere duur in een Nederlandstalige omgeving. De bestaande zomercursussen in Nederland en België vervullen hierbij een belangrijke rol en leveren heel positieve resultaten op wat betreft de gemotiveerdheid en vorderingen van onze studenten. Het strekt daarom tot aanbeveling het aantal deelnemersplaatsen resp. beurzen ofwel het aantal cursussen te handhaven, en zo mogelijk wat uit te breiden, teneinde een al te strenge selectie te voorkomen, waarbij enthousiaste sollicitanten moeten worden afgewezen.
3. Voor hoofdvakstudenten is het doorbrengen van een heel studiejaar in Nederland resp. Nederlandstalig België van onschatbare waarde. In dit kader is het recente besluit van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen om in het voetspoor van zijn Belgische tegenhanger een aantal éénjarige assistentschappen aan Nederlandse onderwijsinstellingen beschikbaar te stellen aan buitenlandse studenten bijzonder toe te juichen. Het is te hopen dat deze mogelijkheid gehandhaafd en in de toekomst eventueel zelfs uitgebreid kan worden.

ad B

4. Alhoewel men zeker ook zonder kennis van het Nederlands tot op zekere hoogte door kan dringen in bepaalde 'niet-talige' uitingen van de Nederlandse cultuur, zoals b.v. de beeldende kunsten, is men voor elke diepgaande studie van o.a. geschiedenis, kunstgeschiedenis, politiek - om van literatuur maar te zwijgen - op Nederlandse bronnen aangewezen. Met secundaire literatuur c.q. vertalingen alleen komt men er niet. Ontwikkelingen die van een erkenning van dit feit getuigen - zoals b.v. het onlangs verplicht stellen van een basiskennis van het Nederlands bij de studie Indonesisch in Londen - verdienen daarom alle mogelijke steun en aanmoediging van de zijde van de neerlandistiek.
5. Behalve dat men de neerlandistiek als hulpwetenschap bij bovengenoemde vakken blijft bevorderen, dienen studieprogramma's te worden nagestreefd waarin de studie Nederlands volwaardig

kan worden gecombineerd met b.v. Europese en koloniale geschiedenis, economie, kunstgeschiedenis, Europese en niet-Europese talen enz.

ad C

6. Van een brede belangstelling voor Nederlandse literatuur van welke soort ook is in Groot-Brittannië nauwelijks sprake - al hebben in de laatste jaren enkele prozaschrijvers, zoals b.v. Cremer, Wolkers, Geeraerts en Mulisch enig succes geoogst in vertaling. Onder academici - in de eerste plaats germanisten en comparatisten - trekken vooral de middeleeuwse en de renaissanceliteratuur de aandacht. Bij studenten - rekening houdend met het feit dat het aanbod in eerste instantie bepaald wordt door de voorkeur van de docent - valt het werk van b.v. Multatuli, Couperus, Elsschot, Vestdijk, Reve, Hermans doorgaans in goede aarde; de Nederlandse poëzie daarentegen in de meeste gevallen veel minder. Mede door het gebrek aan vertalingen van hoog niveau heeft de Nederlandse literatuur voor de ontwikkelde Engelsman geen enkel 'gezicht'. Het hoort daarom tot de taken van de in Groot-Brittannië werkzame neerlandici om bij elke gelegenheid die zich voordoet hun steentje bij te dragen tot het beter bekendmaken van Nederlandse literatuur van formaat uit alle tijdperken, niet alleen bij hun studenten, maar ook o.a. bij collega's, uitgevers en lezerspubliek.

Aan deze korte toelichting bij de aan u voorgelegde stellingen wil ik graag een dankwoord laten voorafgaan aan een aantal Engelse collega's - ik constateer met genoegen dat de meesten hier aanwezig zijn - die zo vriendelijk waren op korte termijn hun gedachten te laten gaan over de opgegeven discussiepunten en er - vaak uitvoerig - op te reageren. Bovengenoemde stellingen zijn in zoverre geen eenmanswerk, dat zij voor een groot deel een samenvattende synthese vormen van hun reacties. Uiteraard neem ik selectie, formulering en concrete voorstellen voor eigen rekening. Er bleek inzake de hoofdpunten een grote mate van eensgezindheid te bestaan, al viel de klemtoon in verschillende gevallen iets anders. Ik bied mijn collega's bij voorbaat mijn excuses aan als ze in mijn bewoordingen hun meningen onvolledig ofwel vertekend terugvinden - zij zullen trouwens straks in de gelegenheid zijn het door mij gestelde te nuanceren, aan te vullen, en desnoods tegen te spreken.

Om dan ter zake te komen en bij punt A te beginnen: het hoeft, dacht ik, voor een gehoor als dit nauwelijks betoog dat zowel haalbaarheid als zinvolheid in de praktijk in sterke mate afhankelijk

zijn van allerlei variabelen, waaronder: aard van de studie (b.v. hoofd- resp. bijvak), het aantal beschikbare lessen, herkomst, gemotiveerdheid, begaafdheid en eventueel ook beroepskeuze van de student - om van de nodige vooropleiding en vakbekwaamheid van de docent maar te zwijgen. (Het laatstgenoemde punt komt trouwens later op dit colloquium uitvoerig ter sprake.)

De doseringen zullen dus binnen het taalonderwijs wel eens verschillen. Maar er is wel één persoonlijke opmerking in de kantlijn die mij van het hart moet: ik ben nl. hoe langer hoe wantrouwender geworden t.o.v. iets wat zich een 'zuivere lees kennis' van het Nederlands noemt. Want waar komt zoiets in de praktijk meestal op neer? In mijn ervaring betekent het niet veel meer dan zich met grote moeite met behulp van een woordenboek door een min of meer eenvoudige tekst heen kunnen worstelen, waarbij aan iemand zonder kennis van de levende gesproken taal allerlei nuances voorbij zullen gaan. (Apropos: de kwaliteit van de bestaande woordenboeken Nederlands-Engels is een hoofdstuk apart, dat ons nu te ver zou voeren. Ik volsta met de aanvullende stelling dat deze zonder uitzondering dringend aan een grondige revisie toe zijn. Maar dit terzijde.) Om kort te gaan: enig praktisch besef van de levende wisselwerking tussen taal en samenleving is m.i. voor elke student onmisbaar.

Tot slot een paar woorden over de toestand in Groot-Brittannië: onze studenten hebben het voordeel dat zij in principe zonder al te veel moeite een bezoek aan België c.q. Nederland kunnen brengen, ofwel contact kunnen zoeken met Nederlandssprekenden in Engeland. Maar daartegenover staat, dat ze in veel gevallen bij het begin van de studie geen woord Nederlands kennen, en bovendien in een hoog tempo - hooguit vier jaar - moeten afstuderen. Mede daarom zijn voor het verwerven van een behoorlijke taalvaardigheid allerlei audiovisuele hulpmiddelen met een zo gevarieerd mogelijk taalaanbod van cruciaal belang. Ik noem in dit kader b.v. documentaires en speelfilms met Nederlandse tekst. Dat er niet meer kopieën van recente speelfilms in 16 mm-formaat aan de buitenlandse neerlandistiek beschikbaar kunnen worden gesteld, is in dit verband erg te betreuren. Het kort geleden - via de Belgische Ambassade in Londen - ontvangen bericht dat de Belgische regering voortaan niet meer in staat is films naar het buitenland te sturen, moet als niet minder dan rampzalig beschouwd worden.

Daarnaast spelen geluids- en videobanden - van b.v. radio-, resp. t.v.-programma's met een actuele, literaire of documentaire inslag - een belangrijke rol. Een intensief gebruik van videomateriaal wordt echter, voor docenten in landen waar geen Nederlandstalige t.v.-uitzendingen kunnen worden ontvangen, belemmerd door het feit dat de docenten voor het verkrijgen van materiaal in de meeste gevallen aangewezen zijn op toevallige persoonlijke contacten. Zou het niet zinvol zijn, indien er een algemene be-

hoeft te bestaan, om een centrale videoverzameling aan te leggen, waaruit banden aan belangstellenden - hetzij tegen een huurprijs, hetzij per abonnement - zouden kunnen worden uitgeleend? Ik houd mij natuurlijk aanbevolen voor reacties van mijn collega's, maar geef een dergelijk initiatief de IVN en eventueel ook andere instanties nu vast in overweging.

Wat betreft punt B: ik mag u verklappen dat stelling 4 gelukkig veel wegheeft van open deur-intrapperij, tenminste op het plan van het onderzoek. Men is in Groot-Brittannië nl. in brede academische kring het belang van de Nederlandse taal op allerlei terreinen wel degelijk gaan inzien. Ik hoef alleen maar te wijzen op de belangwekkende reeks publikaties gewijd aan aspecten van de Nederlandse geschiedenis door de jongste lichting Britse historici: mensen als Geoffrey Parker, Simon Schama, Jonathan Israel en Richard Griffiths b.v. hebben allen hun voordeel getrokken uit een grondige bestudering van ook Nederlandse bronnen en uit hun gedachtenwisseling op voet van gelijkheid met hun Nederlandse collega's en hun collega's neerlandici.

Bij stelling 5 zou ik mijn vaste overtuiging dat de toekomst van de Britse neerlandistiek vooral ligt in het slaan van allerlei interdisciplinaire bruggen, nog willen onderstrepen. Het is voor ons nu eenmaal een 'fact of life' dat wij in meer dan negentig van de honderd gevallen onze studenten niet tot neerlandici in engere zin kunnen of zelfs willen opleiden. Om het eens heel bot te zeggen: de afzetmogelijkheden zijn daarvoor te gering. Wel kunnen wij studenten proberen af te leveren die - al zullen zij de Nederlandse component van hun studie niet of nauwelijks rechtstreeks gebruiken in hun verdere, al dan niet wetenschappelijke, loopbaan - dan toch iets waardevols hebben weggedragen aan kennis, inzicht en begrip door hun contact met taal en volk van de Nederlanden.

Om drie redenen onthoud ik mij voorlopig van verder commentaar bij punt C: ten eerste, omdat ik vind dat stelling 6 voor zichzelf spreekt; ten tweede, omdat ik niet vooruit wil lopen op een eventuele discussie; ten derde, omdat ik al lang genoeg het woord gevoerd heb en uw geduld niet langer op de proef wil stellen.

Prof. Dr. Sulastin Sutrisno, universitas Gajah Mada, Yogyakarta

ad D

Variatie:

Enkele voorbeelden:

Dit is mooier *als* dat

Drie *jaar* lang

Hartelijke dank

Einde maart

Hoe gaat het met je kinders

Ik heb dat met ze besproken

Norm:

dan

jaren

hartelijk

eind

kinderen

hen

De variatie levert bij ons geen problemen op, omdat bij ons de nadruk meer gelegd wordt op de passieve beheersing van de taal. Gezien de zeer beperkte studietijd, richten we onze werkwijze op het passief verstaan van teksten. Of er nu staat drie *jaar* of drie *jaren*, niemand begrijpt of vertaalt verkeerd.

Moeilijk is wel het idiomatisch gebruik van het Nederlands, dat niet gemakkelijk op te sporen is in het woordenboek. Des te moeilijker, omdat er nog steeds geen goed Nederlands-Indonesisch woordenboek is.

ad E

1. Om de voorgeschreven literatuur te kunnen lezen.
2. Noodzakelijk voor hun onderzoek in het onuitputtelijke bronnenmateriaal voor doktoraalskripties, dissertatie of verdere wetenschappelijke ontplooiing.
3. Voor degenen die naar Nederland gaan voor wetenschappelijke doeleinden, om er hun geluk te beproeven of om nuttige ervaringen op te doen.
4. Om Nederlandse lektuur te kunnen lezen, omdat de ouders vertrouwd zijn met veel aantrekkelijk leesmateriaal en de meest gelezen ontspanningstijdschriften, die ze geregeld toegestuurd krijgen van hun relaties in Nederland.
5. Als gids in een toeristenbureau voor Nederlandse toeristen. Yogyakarta als hoofdstad van een koninkrijk op Midden-Java in het verleden is het tweede toeristencentrum in Indonesië. De stad en omgeving bewaart de cultuur en historische overblijfselen zo goed als volledig. De stroom van Nederlandse toeristen neemt een voorname plaats in op de rij van andere buitenlandse uit de hele wereld. Het kontakt met de toeristen, het Nederlands dat de studenten bezigen en het honorarium als gids zijn van groot belang en nut voor hun studie.
6. Om een betrekking te kunnen krijgen bij een Nederlandse zaak of instelling in Indonesië, waar goede beheersing van het Nederlands voor de hand liggend gewicht in de schaal zou leggen.

7. Om een cursus Nederlandse taal te kunnen geven. Hoewel de studenten slechts een paar jaar Nederlands hebben gehad, veroorloven ze zich de moed om aan beginners les te geven, omdat ze ervan uitgaan, dat voor het lesgeven ze vanzelf verplicht zijn om hard te werken. Zodoende gaan ze zelf vooruit en door de dagelijkse training en ervaring krijgen ze op bescheiden schaal de slag te pakken, hetgeen stimulerend werkt voor verdere zelfontplooiing.
8. Om polyglottische redenen. De redenering is als volgt: Wat je weet, weet je, ook om je gezichtsveld te verrijken door middel van veeltaligheid.

ad F

Op de Faculteit der Letteren, tot nu toe noodzakelijk als bronnentaal in de hieronder genoemde studierichtingen:

1. Indonesisch :vooral voor de studie klassieke Indonesische literatuur: Bijdragen, Verhandelingen, Tijdschriften, Dissertaties.
2. Javaans :idem, omtrent de Oud- en Middel-Javaanse Taal en Letteren.
3. Antropologie :vereiste literatuur omtrent allerlei aangelegenheden, zeden en gewoonten e.d. van de talrijke volkeren in de hele Archipel.
4. Archeologie :Oudheidkundige Verslagen en literatuur over allerlei oudheden in Indonesië.
5. Geschiedenis :Archiefmateriaal, Koloniale Studiën, De opkomst van het Nederlands gezag in Nederlands-Indië, Tijdschriften, Dagregisters.

Aan de Juridische en Filosofische Faculteit van de Gajah Mada Universiteit te Yogyakarta werd tot voor kort Nederlands ook onderwezen, nu echter niet meer. Enerzijds vanwege een algemene verandering in hun curricula, maar ook omdat men uit de ervaring leert, dat in een zeer korte studietijd voor het Nederlands de studenten nog moeilijk achter de inhoud van de voor hun skripties nodige teksten kunnen komen; daarom gaat men zich nu meer toeleggen op het Engels, waarmee de studenten beter vertrouwd zijn, ook al omdat men tegenwoordig hoe langer hoe meer wetenschappelijke artikelen in het Engels schrijft, anderzijds vanwege gebrek aan leerkrachten.

Aan de Juridische Faculteit van de Universitas Indonesia te Jakarta ligt het blijkbaar anders. Daar is Nederlands een verplicht vak, gezien de uitgebreide literatuur in de rechtswetenschappen in het Nederlands, die nog niet vertaald is. Hoe gering ook de kennis van het Nederlands mocht zijn, het is altijd beter iets dan niets om ermee toegang te krijgen tot de authentieke bronnen. Aldus het standpunt in Jakarta.

Mgr. B. Rajman, uniwersytet Wrocławski

ad D

Uit wetenschappelijk oogpunt is dit verschijnsel zeer interessant, uit didactisch oogpunt gezien levert het slechts extra problemen op. Deze problemen ontstaan doordat er verschillende variaties in uitspraak en lexicon bestaan terwijl er een vaste norm voor deze ontbreekt. Deze verschillen zijn ook zichtbaar in het lesmateriaal.

ad E

Over het algemeen weinig. In concreto: een paar zijn er werkzaam op de afdeling Neerlandistiek, één studente is beëdigd vertaalster, sommige anderen maken af en toe technische vertalingen.

ad F

Er zijn weinig of geen vakgebieden waarvoor de kennis van het Nederlands van speciaal belang is. Voor de beperkte handelscontacten is de kennis van het Engels en/of Frans voldoende. Er zijn enkele vertalers die hun vertalingen uit het Nederlands kunnen uitgeven.

Ten aanzien van de punten E en F kan nog opgemerkt worden dat de studie Nederlands vaak de mogelijkheid biedt om met mensen in Nederland en België in contact te komen. Dit niet in de laatste plaats dank zij de zomercursus in Hasselt.

Prof.Dr. W.Z. Shetter, Indiana university, Bloomington

ad D

Dat men bij het aanleren, resp. doceren van een vreemde taal op een dagelijkse basis geconfronteerd wordt met variatie m.b.t. een norm behoeft nauwelijks betoog. Reeds vanaf het begin moet men nu eenmaal leren omgaan met variatie in de uitspraak, in de spelling, in woordkeuze en -betekenis, en in de morfologie en syntaxis. In de meeste gevallen vormt dit geen speciaal probleem.

Toch kan even de aandacht gevestigd worden op drie speciale gevallen die m.i. voor onze Amerikaanse studenten een probleem vormen:

- (a) Wanneer krijgt een bijvoeglijk naamwoord een -e en wanneer niet?
Voorbeelden: Steun het Grieks verzet / Steun het Griekse verzet (VN); je zoekt het wetenschappelijk, onomstotelijk bewijs / dit is dus het wetenschappelijke, het onomstotelijke bewijs (Helman). Het is in vele gevallen zeer moeilijk hier regels voor te vinden, en met verwijzingen naar 'uw eigen gevoel voor welluidendheid en ritme' (Renkema, *Schrijfwijzer*) komen we niet veel verder.
- (b) Een veel ernstiger probleem wordt gevormd door het grote aantal variatiemogelijkheden in de volgorde van twee of drie werkwoorden aan het einde van een zin.
Voorbeelden: dat hij de zin ervan gevonden had / had gevonden; of ze niet meer mag uitslapen / uitslapen mag / uit mag slapen; vooral als er samengewerkt moest worden / moest worden samengewerkt / moest samengewerkt worden / samen moest worden gewerkt, maar juist niet *samengewerkt worden moest*, in het Duits (dat de meerderheid van onze studenten al goed beheerst) de enig toelaatbare volgorde.
- (c) Het grootste probleem op het stilistische vlak is en blijft het onderscheid tussen spreektaal en schrijftaal. Ook hier is het moeilijk om voor beginners regels te formuleren, en deze vorm van variatie wordt een bijzonder moeilijk probleem bij het behandelen van het werk van een schrijver als Carmiggelt, die er om een subtiel ironisch effect te bereiken zeer geraffineerd gebruik van maakt.

ad E en F

Deze twee punten kunnen m.i. beter samen behandeld worden, en gezien de uiteenlopende aard van de mogelijke antwoorden, die een kort overzicht moeilijk maakt, komen de studenten zelf even aan het woord d.m.v. citaten uit opstellen die in het vorige semester door de hele klas geschreven werden. (Sommigen komen uit nieuws-

gierigheid, anderen omdat zij hun kennis van de Duitse letterkunde willen verrijken met de Nederlandse, sommigen om later letterkundig werk te kunnen vertalen, weer anderen hebben een beurs gekregen om in Nederland te studeren, een enkele om historische bronnen te kunnen lezen, en ieder jaar komen er een of twee met een Nederlandse naam die thuis wat Nederlands gehoord hebben en nu iets meer van hun eigen culturele erfenis te weten willen komen.) Een klein aantal is in de loop der jaren op een Nederlands onderwerp gepromoveerd en doceert nu zelf Nederlands.

Middagzitting **dinsdag, 31 augustus 1982**

Voorzitter: Mw.dr. Z. Klimaszewska (Warszawa)
'Vertalers en vertalingen door de eeuwen heen', door Prof.dr. J.
Lambert, Katholieke Universiteit Leuven.

Vertalers en vertalingen door de eeuwen heen

prof. dr. J. Lambert*

Het verschijnsel 'vertaling' behoort niet tot de klassieke studieobjecten van onze filologen, hoewel ieder filoloog wel eens vertaald heeft en het vertaalfenomeen als een essentieel aspect van zijn filologische cultuur beschouwt. De neerlandicus heeft voortdurend vertaalproblemen op te lossen zodra hij zijn eigen kultuurgebied verlaat om Nederlands en Nederlandse cultuur buiten onze nationale en culturele grenzen te verspreiden. En aangezien de Nederlandse cultuur een eerder beperkte weerklank blijkt te vinden in de Westerse wereld, kan men besluiten dat ieder neerlandicus er goed aan doet even over de vertaalproblematiek na te denken.

Nadenken over vertalingen is wel iets anders dan het vertalen zelf. Dat blijkt tenminste uit de recente discussies in de wereld van de vertaalwetenschappers. Paradoxaal genoeg hebben onze Westerse universiteiten - de Belgische zowel als de Nederlandse - het *nadenken over vertalingen* veel minder bevorderd dan het *maken* van vertalingen. Inderdaad, onze universitaire wereld heeft slechts zelden aandacht geschonken aan de vertaalproblematiek, en een term als 'vertaalwetenschap' geeft geregeld aanleiding tot smalende opmerkingen: wat kan zoiets wel betekenen, zolang het immers niet voorkomt op de programma's van onze universiteiten? In de meeste Westeuropese landen vindt de vertaalproblematiek eerder zijn huisvesting in instituten *ad hoc* (voor vertalers en/of tolken). België heeft er een zestal; naast vertalers leidt men daar ook tolken op. Nederland heeft er blijkbaar slechts één, dat zich dan nog beperkt tot de vertalersopleiding, want het opleiden van tolken wordt overgelaten aan buitenlandse, meer gespecialiseerde instituten... Ook in déze instituten wordt méér vertaald en aan het opleiden van praktische vertalers gewerkt dan aan het nadenken over vertaling of aan het bestuderen van bestaande vertalingen.

Dat de vertaal*praktijk* alomtegenwoordig is, hoeft ons niet te verwonderen; dat de vertaal*studie* onderontwikkeld is, lijkt nauwelijks door te dringen tot de wetenschappelijke wereld die zich om taal en cultuur bekommert.

De meeste filologen en de meeste vertalers zullen ons wel terechtwijzen en enkele geleerde boeken vermelden die men in vele bibliotheken aantreft: Georges Mounins *Problèmes théoriques de la traduction* of *Les belles infidèles*; de *Stylistique comparée du français et de l'anglais* van Vinay & Darbelnet; of de meest recente bestseller in dit vakgebied: George Steiners *After Babel*. En dan verwijzen we ook graag naar de beroemde teksten van Luther, Schleiermacher, Benjamin, Valéry Larbaud, enz.

De laatste jaren is nochtans gebleken dat het spreken *over* vertalingen dikwijls in Babelse spraakverwarringen ontaardt. De vertalers en de vertaalspecialisten, die anders zoveel talen menen en blijken te kennen, onderscheiden zich hierbij vaak door hun hardhorigheid en hun onverstaanbaarheid. Terwijl de vertaal*praktijk* onverstoord blijft bestaan, zit de vertaal*studie* enigszins in een impasse.

Wellicht kan deze lezing ons iets wijzer maken door de aandacht te vestigen op enkele konstanten en schakeringen, die door de eeuwen heen het vertalen en de kommentaar op vertalingen gekenmerkt hebben.

Vooreerst is het van belang dat we ons standpunt in verband met het onderwerp expliciteren.

Dat de vertalers soms ernstig in konflikt komen met de vertaalwetenschappers, heeft iets te maken met hun instelling ten opzichte van het vertalen. Vanuit de praktijk trachten ze in de eerste plaats een praktische vraag op te lossen, namelijk: *hoe* te vertalen? Het antwoord op die vraag laten we voorlopig in het midden. Overigens hebben heel wat vertalers reeds vastgesteld dat ze het ook onder elkaar grondig oneens zijn; en, indien ze al gemeenschappelijke principes blijken te hebben, kunnen ze die ternauwernood praktisch toepassen zodra ze een konkrete vertaling aanvatten... De vraag 'hoe moet ik vertalen?' is theoretisch en praktisch terzelfder tijd. Nochtans weigeren vele vertaal*theoretici* halsstarrig deze vraag te beantwoorden, omdat ze volgens hen te praktisch en te weinig theoretisch is. Zoals ook een literatuurwetenschapper ervoor terugdeinst aan een dichter formules voor te schrijven voor het maken van een mooi gedicht, zo zeggen vele vertaalwetenschappers dat zij wel enige informatie kunnen geven over wat er bij het vertalen zoal gebeurt en welke factoren daarbij een rol spelen, maar zij wensen niet zelf de plaats van de vertaler in te nemen. Immers, de vertaalactiviteit lijkt de mogelijkheid in te houden van een soort *ideale* vertaling. Welnu, omwille van allerlei omstandigheden is een ideale vertaling ondenkbaar. Men kan hoogstens *verschillende soorten* vertaling aanduiden en die situeren... - Tot daar een standpunt dat tegenwoordig meer en meer veld wint en dat ernaar streeft de vertaler vooral niet te verwarren met degene die vertalingen *bestudeert*.

Vroeger, en ook nu, tekende zich nog een andere instelling

ten opzichte van vertalers en vertallstudie af. De laatste jaren wint deze wellicht eveneens veld in bepaalde richtingen. Sommige specialisten weigeren zowel de theoretische als de praktische vragen te beantwoorden. Tenminste, ze gebruiken deze vragen in zekere zin *kontrastief* om meer inzicht te verkrijgen in de vertaalfenomenen door de eeuwen heen. Deze *historische* instelling is wellicht de meest *relativistische*. Onder haar meest wetenschappelijke vorm is ze overigens nauw verbonden met de andere standpunten, die ze mee verwerkt in een soort panoramische kijk. Het is trouwens evident dat de interessantste stellingname vanuit de theoretische en vanuit de praktische hoek óók verder gevoed worden vanuit de andere sectoren van de vertaalwereld; men poogt enkel verschillende en dus aanvullende standpunten uit elkaar te houden.

Voor de neerlandicus die zowel theoretische als praktische en historische vragen in verband met taal, literatuur en vertaling wenst te behandelen, kan het misschien verrijkend werken eens vanuit zo'n panoramisch standpunt naar vertalingen en vertalers te kijken. Zoals in zovele andere disciplines kan de geschiedenis ons een verruimende kijk bezorgen op onze eigentijdse situatie, die we immers geneigd zijn te sterk te veralgemenen vanuit de moeilijkheden die op dit ogenblik bestaan.

Door de geschiedenis en de kulturen heen hebben vertalingen zich steeds aangepast aan de wisselende omstandigheden.

Vooreerst blijken vertalingen zich te *vermenigvuldigen* in welbepaalde situaties, bijvoorbeeld wanneer er nieuwe en dynamische politieke of artistieke groeperingen ontstaan (zoals in België tussen 1830 en 1860, met véél vertalingen uit het Nederlands naar het Frans, ten behoeve van de Franstalige Belgen; tijdens de Renaissanceperiode in heel West-Europa: grote aantallen vertalingen uit het Italiaans, naast de humanistische activiteiten; tijdens de Franse zeventiende eeuw: talloze vertalingen van Griekse en Latijnse literaire teksten). Men kan dezelfde vaststellingen formuleren in verband met *nieuwe dominerende kulturen*. Dat de vertalingen uit het Engels (Amerikaans?) sinds een paar decennia de wereld overspoelen, is algemeen bekend (- wat blijkbaar ook leidt tot een reductie van de vertalingen uit het Frans; dit is duidelijk het geval bij de literaire publikaties in België, waar bijvoorbeeld Simenon één van de weinige Franse bestsellers in vertaling is). In de Franse en gedeeltelijk in de Westeuropese cultuur valt de periode omstreeks de Romantiek samen met het afbrokkelen van het Franse kultuurimperium. Dat uit zich ook in de wereld van de vertalingen, want de Duitse en Engelse cultuur leveren merklijk meer teksten dan voordien aan de omliggende landen. Op die manier kan men terugklimmen in de geschiedenis en de onderscheiden dominerende kulturen identificeren. Het spreekt vanzelf dat het Latijn gedurende eeuwen een belangrijke bron geweest is voor álle vertaalwerk;

en de opeenvolgende fasen in het Europese humanisme blijken zich ook te weerspiegelen, vooreerst in de *keuze* van de vertalingen (zo vertaalt men méér Grieks dan voorheen, zodra de Griekse pool van het Europese humanisme wordt benadrukt) en vervolgens in de *vertaalopvattingen* en de *vertaaltechnieken*.

Een interessante illustratie hiervan vinden we in de Franse zestiende en zeventiende eeuw. In volle Renaissanceperiode reageert een groep Franse dichters (en vertalers) tégen de vertaling, en bouwt een verdediging uit van *de eigen taal* (zie de *Défense et Illustration de la langue française* van Du Bellay). Vanaf deze periode ontstaat - naast de vernieuwde Franse dichtkunst - een *nieuwe vertaalkultuur*, die de term 'Les Belles Infidèles' zal gebruiken om vertalingen aan te duiden die het respect van de *Franse* taalkundige en esthetische normen verkiezen boven het respekteren van de brontekst en diens normen. Het Franse kultuurimperium ontwikkelt zich hier als het ware in anti-humanistische zin, of beter nog: in protektionistische zin. In de Nederlandse literatuur van dezelfde periode treft men soortgelijke verschijnselen aan.

Het is voldoende bekend dat de kulturele relaties in alle tijden en landen voortdurend aanleiding geven tot spanningen en conflicten. Dergelijke spanningen en conflicten uiten zich ook in de wereld van de vertalingen, zowel wat de keuze van de vertaalde teksten betreft (méér Frans, méér Engels, méér 'klassiek' gericht) als op het gebied van de vertaalstrategie. Vanuit een dergelijke veronderstelling wordt heden ten dage onderzoek verricht in verband met welbepaalde *vertaalsystemen* en hun evolutie, hun schakeringen, enz. We zouden kunnen stellen *dat vertaling veeleer symptoom is van kulturele relaties* dan een louter taalkundig of tekstueel verschijnsel dat met een definitie te vatten zou zijn.

Op de vraag wat vertaling precies is, vernemen we inderdaad zeer uiteenlopende antwoorden, zowel bij de theoretici als bij de vertalers zelf. De vertalers antwoorden dikwijls impliciet op een andere vraag (namelijk: wat is een *goede* vertaling?), waardoor hun criteria alleszins beperkter zijn. De definitie van het begrip vertaling wordt doorgaans sterk bepaald door de conflicten waarnaar hierboven verwezen werd. Vooral de conflicten tussen de *doelkultuur* en de *bronkultuur* spelen hierbij een belangrijke rol. De vertaler werkt blijkbaar niet louter met technische elementen van taalkundige aard. Terwijl hij alle elementen van een tekst in een andere taal omzet, wordt zijn werk mee bepaald door de relaties van de brontekst met de hele bronkultuur enerzijds en door de relaties van de te maken vertaling met de doelkultuur anderzijds. In deze doelkultuur komt nu eens de uitgever, dan weer de lezer aan bod, d.w.z. een netwerk van normen die telkens door de individuele vertaler geïnterpreteerd moeten worden. De tegenstelling tussen deze twee polen

(bronkultuur en doelkultuur) blijkt één van de sleutels te zijn die het ons mogelijk maken de individuele vertalingen te situeren. In de meeste gevallen schakelen deze individuele vertalingen zich overigens tamelijk duidelijk in in algemene trends, in een zekere kollektieve wetmatigheid. Het is immers erg moeilijk voor een vertaler zich zomaar buiten de algemene stromingen te plaatsen. In de meeste kulturen heeft hij niet het recht een andere rol te spelen dan die van een bemiddelaar, hoewel er natuurlijk omstandigheden bestaan waarin van de vertaler *geëist* wordt dat hij zich onafhankelijk opstelt ten opzichte van de neutrale bemiddelingsfunctie (bijvoorbeeld in onze hedendaagse kinderboeken; in verscheidene Oosteuropese landen). Paradoksaal genoeg is ook *déze* originaliteit van de vertaler dan een kollektief fenomeen....

Deze spelingen wat de vertaalopvattingen en de vertaalpraktijk betreft, zijn steeds nauw verbonden met de polariteit tussen bronkultuur en doelkultuur. Derhalve schommelt de definitie van het begrip vertaling mee met de fluktuaties in de kulturele betrekkingen tussen de volkeren. Wat bij ons als 'imitatie' beschouwd wordt, kan in een ander land of bij een ander vertaler als een 'vertaling' gelden of omgekeerd.... Vanuit onze kultuur zijn we te vaak geneigd deze schommelingen tot slechts twee types terug te brengen. In onze (Nederlandse, moderne) terminologie beschikken we over niet veel andere varianten, maar in het Duits duiken wel degelijk andere varianten op, die zelfs aanleiding geven tot discussies tussen de DDR en de Bondsrepubliek. In de Romaanse kulturen uit de Middeleeuwen bestaat een onvoorstelbaar aantal termen die wijzen op de spraakverwarring (en op de zaakverwarring) op het gebied van vertalingen.

Deze schommelingen wijzen dus niet enkel op evoluties bij de overgang van de ene kultuurperiode naar een andere; ze komen voortdurend voor binnen één welbepaalde kultuur. Ook in de tijd van de Franse 'Belles Infidèles', van de zeventiende tot diep in de negentiende eeuw, bestaan er vertalingen van een totaal ander type, die veel meer brongericht zijn. We kunnen spreken van 'adekwate' versus 'aanvaardbare' vertalingen; met 'adekwate' vertalingen bedoelen we meer *brongerichte* vertalingen, terwijl 'aanvaardbare' vertalingen meer op de *doeltaal* en de *doelkultuur* afgestemd zijn.

Onze hedendaagse vertaalkultuur kent deze schommelingen en spanningen eveneens. Een classicus die Homerus vertaalt zal misschien overhoop komen te liggen met een dichter die dezelfde teksten wenst te vertalen: hij zal wellicht méér brongericht schrijven dan die dichter (het is dus *niet louter* een konflikt tussen 'meer poëtisch' en 'minder poëtisch'; misschien gaat het over 'meer poëtisch volgens x' en 'meer poëtisch volgens y', en er bestaat een goede kans dat x en y samenvallen met 'brongericht' en 'doelgericht'). Dezelfde classicus blijkt er ook andere opvattingen op na te houden dan een Anglist, een Germanist of een

Neerlandicus. Dergelijke schommelingen kunnen dan weer samenvallen met de kulturele betrekkingen tussen doel- en bronsysteem. Zo heeft de aanwezigheid van een sterk uitgebouwde klassieke traditie in ons Europees verleden steeds de vertalingen uit de 'klassieke' talen beïnvloed; precies daardoor zijn er ook op dit domein enkele spektakulaire conflicten te zien geweest, bijvoorbeeld toen Paul-Louis Courier Herodotus in 'petit nègre' vertaalde (omstreeks 1820); toen Emile Littré Homerus in middeleeuws Frans omzette (1847); toen Leconte de Lisle de Griekse poëtische teksten met hun eigen fonetische waarde trachtte weer te geven (door 'k' in plaats van 'c' te spellen enz.; ca. 1860).

De schommelingen in de vertaalopvattingen zijn zo nauw verbonden met de fundamentele relaties tussen bron- en doelcultuur dat de onderzoeker zich tot 'voorspellingen' kan laten verleiden, gewoon omdat de vertaaltypes en vertaalopvattingen in zeker mate 'voorspelbaar' worden; en 'voorspellingen' in verband met vertalingen uit het verleden zijn even moeilijk en even gemakkelijk als voorspellingen met betrekking tot hedendaagse problemen.

De aanwezigheid van een sterke *traditie* in een bepaald taalgebied (in een bepaalde literatuur; in een bepaald genre, zoals de opera) leidt meestal tot vertalingen die van het 'aanvaardbare' type zijn: samen met zijn lezers (en uitgevers, of werkgevers) eist de vertaler immers dat zijn tekst de normen van de doelcultuur zou respekteren. Zo is het erg moeilijk Franse vertalingen te verspreiden die met de Franse grammatica een loopje nemen, want deze grammatica is als het ware een nationaal monument geworden. De Franse Brecht-vertalers durven het wel aan om, samen met Brecht, populaire taal te gebruiken. Dat mag wat de woordkeuze betreft; maar de syntaxis blijft te allen tijde orthodox, wat tot overduidelijke contrasten met andere Brecht-vertalingen leidt. Ook het gebruik van 'gesproken', 'populaire' taal, wordt nauwelijks toegestaan in vertalingen naar het Frans. De romans van Agatha Christie zijn hier interessant test-materiaal; ze tonen aan dat de Nederlandse, Duitse of Italiaanse vertalingen zich veel toleranter opstellen tegenover 'slang', gesproken taal, enz. Dit alles hangt uiteraard samen met de gekanonizeerde traditie van de verheven geschreven taal, die sinds de zeventiende eeuw langs de Franse Académie om, zelfs langs de politiek om, opgelegd wordt - zie de Gaulle en 'le français'.

Het zijn niet enkel de kultuurgebieden die, in hun geheel, een bepaalde houding opdringen aan de vertalers. Welomschreven en beperkte sectoren kunnen een eigen vertaalpolitiek adopteren, los van de rest van het milieu. Zo gedragen de Franse prozavertalers uit de negentiende eeuw zich veel vrijer ten opzichte van de Franse literaire regels dan bijvoorbeeld het theater, precies omdat dit theater een zeer sterke traditie heeft, die eng verbonden is met andere geïnstitutionaliseerde elementen van de Franse maatschappij.

Dat onze Nederlandse vertalingen meestal van een gans ander

type zijn dan de Franse (of bijvoorbeeld de Duitse uit de achttiende eeuw) hoeft ons niet te verbazen. Voorzover ons bekend zijn vertalingen uit het verleden, bij ons, al even tolerant ten opzichte van vreemde konventies als de hedendaagse vertalingen. Zoiets is niet typisch voor ons taalgebied. Wél is het typisch voor *niet-dominerende* taalgebieden, die hun eigen tradities en gebruiken op een selectieve manier importeren.

Doorgaans is het ook niet in dergelijke transitgebieden dat de scherpste vertaalkonflikten voorkomen. Die treffen we veel meer aan in de gesloten, dominerende regionen zoals Frankrijk of Duitsland, waar iedere geïmporteerde tekst een zekere protektionistische reactie teweeg kan brengen. Kleinere of meer open kulturen zoals de onze leven voortdurend met geïmporteerde teksten. Ze zijn derhalve meer gewend aan een grote verscheidenheid op alle gebieden. Zo valt ook wel te verklaren dat de vertaaltheorieën uit het verleden zich ontwikkeld hebben in konfliktsituaties en dus vooral gedurende periodes en in landen die stroomversnellingen gekend of ontwikkeld hebben. Als voorbeelden kunnen we de tijd van Luther noemen, of de achttiende en negentiende eeuw in Duitsland, of de Franse Renaissance. Wat de Nederlandse cultuur betreft zien we enkele zeer scherpe conflicten ontstaan bij de zestiende-eeuwse bijbelvertalers (Datheen, Utenhove, Marnix).

In verband met het dilemma 'aanvaardbare' versus 'adekwate' vertalingen dient natuurlijk gewezen te worden op de rol van *de vertaler zelf*. Totnogtoe hebben we de vertaler wat verwaarloosd in onze uiteenzetting. Dat betekent niet dat zijn persoonlijkheid en zijn (min of meer individuele) positie niet meespelen in de vertaalproblematiek. In feite helpt de persoonlijkheid van de vertaler alles mee bepalen, maar precies daardoor is de vertaler ook functie én symptoom van de algemene kulturele oriëntering.

Zo is het erg belangrijk te weten of de vertaler eerder tot het doel- dan tot het bronsysteem behoort. Deze vraag is opnieuw belangrijker voor de protektionistische kultuurgebieden dan voor de andere. Bij de Parijse uitgeverijen bijvoorbeeld hebben 'buitenlandse' vertalers minder kans op succes dan Franse. Dat is niet louter commercieel te verklaren. Een Franse vertaler, liefst een vertaler met naam, is nu eenmaal beter vertrouwd met de wensen en gewoonten van zijn Frans publiek. Voor de verspreiding van de Nederlandse cultuur in het buitenland is het derhalve een ernstige moeilijkheid dat onze Nederlandse teksten bijna steeds verspreid worden op initiatief van het bronsysteem en met medewerking van vertalers die tot de broncultuur behoren. Het is in de geschiedenis van onze Nederlandse cultuur maar zelden gebeurd dat grote namen uit het buitenland zich systematisch hebben bekommerd om de verspreiding en de vertaling van Nederlandse teksten.

Totnogtoe hebben we vooral gesproken over vertaling in het algemeen. De literaire problematiek is nauwelijks aan bod gekomen, of tenminste: niet expliciet. Nochtans blijkt die problematiek volledig parallel te lopen met de algemene kulturele wetmatigheid die we hebben aangetoond. We wensen hier enkel nog te wijzen op een paar interessante raakpunten tussen literatuur en vertaling.

In iedere 'nationale' literatuur komen natuurlijk vertalingen voor, en dat op ieder ogenblik. Het feit dat onze specialisten van de literatuurstudie er zo weinig over praten, betekent dus niet dat deze vertalingen niet bestaan. In sommige gevallen heeft de literatuurstudie wél kommentaar geleverd op sommige vertalingen, omdat hun belang soms evident wordt (bijvoorbeeld de Duitse Shakespeare-vertalingen; de Bijbelvertalingen, met hun weerslag op de taalvernieuwing). Daardoor raakt men er dikwijls van overtuigd dat vertalingen een sleutel kunnen zijn voor literaire vernieuwing. Dat is nochtans een grove misvatting, of op z'n minst een eenzijdige voorstelling van de feiten. De overgrote meerderheid van de vertalingen gaat ofwel onopgemerkt voorbij (bijvoorbeeld in onze kioskenliteratuur: hoe groot is daarin het percentage vertalingen?), ofwel sluit ze gewoon aan bij de bestaande genres en teksttypen (de politieroman, de Konsalik- en andere romans, jeugdliteratuur). Daardoor valt ook te verklaren dat vele vertalingen gewoon als 'maakwerk' beschouwd worden (overigens ten onrechte, want ook dit maakwerk komt niet dan met veel inspanning en moeite tot stand). De *vernieuwende* literaire vertalingen duiken op in de verschillende literaturen op het ogenblik dat zich een crisis aftekent (zoals tijdens de Romantiek), wanneer een groep schrijvers de vertaling doelbewust als een vernieuwend element gebruikt (zoals de Tachtigers dat deden), enz. Het is bekend dat sommige nieuwe stromingen nauwelijks een onderscheid maken tussen vertaalde teksten en de eigen produktie. Niet toevallig zijn ons slechts weinig dergelijke fenomenen bekend uit de Nederlandse letterkunde: bij ons heeft de vertaling zo'n konstante aanwezigheid dat het vernieuwingseffekt hier moeilijk te bereiken valt. De Tachtigers verdienen in dit verband nochtans een eervolle vermelding. Maar we denken toch vooral aan dichters als Hölderlin en zijn tijdgenoten (de gebroeders Schlegel, Tieck, Novalis, enz.), of aan Baudelaire en enkele Symbolisten (Stefan George, Mallarmé, Maeterlinck, enz.).

Hier blijkt opnieuw hoe belangrijk de persoonlijkheid van de vertaler is, en vooral: zijn *literaire situatie*, en de *funktie* van zijn teksten. Ook schrijvers kunnen schools vertalen, en meewerken aan tweetalige uitgaven, die meestal meer didaktisch dan literair belang hebben. Maar wanneer de schrijver zich *als* schrijver inzet om een tekst te *veroveren* voor zijn eigen literaire produktie, dan pas krijgt de vertaalde tekst een duidelijk *literaire* funktie van een zeker niveau. In de hedendaagse Nederlandse literatuur kan men hierbij denken aan het zeer gevarieer-

de vertaalwerk van een auteur als H.C. ten Berge.

Men kan zich afvragen wat de konkrete vertaalactiviteit nu eigenlijk te maken heeft met dergelijke globale beschouwingen. Op het eerste gezicht is de vertaalactiviteit tamelijk technisch van aard. De vertaler denkt en zegt dikwijls: 'anders kan het, helaas, niet...'. Hij voelt zich beperkt en gebonden aan zeer precieze spelregels. Vaak denkt hij ook nauwelijks aan problemen zoals uitwisseling tussen kulturen, tenminste niet gedurende zijn eigenlijke vertaalwerk.

Dit verschil in perspectief valt te verklaren doordat de vertaler zich vaak niet bewust is van zijn gebondenheid aan bepaalde konventies en doordat hij ook niet alle konventies van zijn lezers kan kennen. Zijn tekst kan overigens totaal anders aanslaan dan hij het bedoeld heeft.

Het vertaalproces is immers veel meer *optioneel* en dus *fakultatief* dan men het zich meestal indenkt, en dat in al de onderscheiden etappes. De voorstelling van een literaire tekst aan het publiek wordt bijvoorbeeld sterk bepaald door het omslag en de titelpagina. Zowel recente Amerikaanse vertalingen als veel klassieke Franse vertalingen voegen systematisch een ondertitel toe aan de vertaalde tekst; die ondertitel is bijna steeds een genre-aanduiding ('a novel by....'), die verwijst naar de normen van het doelsysteem. De titels van hoofdstukken, de bladspiegel in vertaalde romans, het onderscheid tussen dialoog en vertelling, tussen gesproken en geschreven taal worden bijna systematisch aangepast, wat in ieder geval wijst op *opties*, die op hun beurt verbonden zijn met het dilemma tussen 'adekwaat' en 'aanvaardbaar'. Ook het echte mikroskopische werk van de vertaler wijst op keuzemogelijkheden en op konventies. De woordkeuze, de syntaxis, het taalniveau (méér literair/minder literair), de verhouding tussen standaardtaal en dialect enz. verraden steeds individuele en kollektieve tendenzen. Dit kan onder meer aangetoond worden door het naast elkaar leggen van verschillende versies (bijvoorbeeld tweetalige en 'gewone').

Al deze aspecten van de vertaalproblematiek zouden kunnen onderzocht worden met het oog op ons Nederlandstalig kultuurgebied. Dat de vertalingen naar het Nederlands vooral in Nederland zelf verspreid worden, door Nederlandse uitgevers en door Nederlandse vertalers, die ook een Vlaams publiek bereiken, wijst natuurlijk op de dominerende plaats van Nederland ten opzichte van Vlaanderen op literair gebied. Nochtans dulden de Noordnederlanders de *litteraire* teksten uit het Zuiden en ondanks de vele konflikten en discussies wordt een zekere literaire integratie nagestreefd. Maar in de meeste gevallen wordt het evident gevonden dat *vertalingen* niet aan Vlamingen toevertrouwd kunnen worden, en dit vooral om taalkundige redenen. Dus wordt aan vertaalde teksten de taalkundige norm van het Noorden opgelegd. Op taalkundig vlak wordt bijgevolg een 'aanvaardbare' vertaling geëist, d.i. 'aanvaardbaar' vanuit Noordnederlands standpunt. Vertalingen die

van Vlamingen afkomstig zijn, worden vaak door de uitgever en zijn medewerkers herzien, en dit los van het origineel. Dit wijst natuurlijk op taal- en kultuurkonflikten tussen Noord en Zuid, maar ook op een relatief gesloten taalsysteem (zoals we vermeld hebben in verband met de Franse grammatica). Het zou overigens boeiend zijn ook na te gaan in welke zones van het literaire leven vertalingen het meest voorkomen, hoe de keuze gemaakt wordt (door wie en met welke strekkingen), in hoeverre ons Nederlands kultuurgebied bijvoorbeeld hoofdzakelijk vertaalt wat reeds elders vertaald werd (en vooral wat reeds in Angelsaksische gebieden verspreiding gevonden heeft). De relatieve afwezigheid of de beperkte aanwezigheid van vertalingen in Vlaanderen en door Vlamingen betekent niet dat onze gewesten tot de protektionistische zones behoren, maar wel dat ze zodanig op import ingesteld zijn dat ze zich ook voor hun vertalingen naar het Noorden wenden.

Eindnoten:

- * *Deze tekst werd op het Colloquium, in afwezigheid van prof. Lambert, voorgelezen door dr. Th. Hermans. Enkele wijzigingen en enkele aanvullende voorbeelden uit de Nederlandse literatuur zijn ook van hem afkomstig (red.).*

Ochtendzitting

donderdag, 2 september 1982

- Voorzitter: Drs. B.C. Donaldson (Melbourne)
'Enkele toepassingen van kommunikatief taalonderwijs', door
Drs. F. Geelen, Rijksuniversiteit Groningen.
- Voorzitter: Dr. W. Fletcher (College Park)
'Taalvarianten en normbewustzijn', door Prof.dr. R. Willemyns,
Vrije Universiteit Brussel.

Enkele toepassingen van kommunikatief taalonderwijs

drs. F.G.J. Geelen

De geschiedenis van het vreemde talenonderwijs toont ons een lange stoet van taalkundige theorieën en didactische aanwijzingen al dan niet gerelateerd aan onderwijsdoelstellingen, maar dat een nieuw opkomende methode beter aan de verwachtingen beantwoordde dan een vorige kon nooit aangetoond worden. Vooral op het gebied van de mondelinge vaardigheden constateerden zowel docenten als studenten tekortkomingen in de resultaten, en de theoretici op de achtergrond leverden weer nieuwe stof voor een nieuwe aanpak.

Sinds een jaar of tien hebben we nu het z.g. kommunikatieve taalonderwijs, dat tegemoet moet komen aan een aantal klachten uit het verleden, zoals bijv. het in de praktijk niet kunnen gebruiken van het geleerde. Toch zou het onjuist zijn deze stroming alleen maar te zien als een reactie op voorgaand onderwijs. De visie op de taal zelf is namelijk ook veranderd. Zo is het 'competence'-begrip van Chomsky te beperkt bevonden en uitgebreid tot 'communicative competence' (Campbell en Wales 1970; Hymes 1971). Ook maatschappelijke en onderwijskundige veranderingen hebben een bijdrage geleverd: de aandacht is meer gericht op de leerling en de behoeftes die hijzelf en de maatschappij hebben dan op het onderwijsprogramma.

Als het taalonderwijs streeft naar kommunikatieve competentie staat dus niet langer het leren van taalstructuren centraal maar het leren gebruiken van de, eventueel structureel gebrekkige, taal. Het doel van dit onderwijs omschrijf ik als: het met succes kunnen uitdrukken en interpreteren van bedoelingen in reële situaties. De mate van succes wordt daarbij niet alleen door de producent van de uiting bepaald maar evenzogoed door de ontvanger. Een wezenlijk bestanddeel van de kommunikatieve competentie is namelijk het kunnen deelnemen aan een interactie (het meest duidelijk in mondelinge uitwisselingen maar ook in schriftelijke), zodat uitingen kunnen worden aangepast aan een voortdurend wisselende situationele kontekst.

Hiervoor is vaardigheid nodig in twee systemen:

1. het grammatikale systeem, met inbegrip van woordenschat en uitspraakregels;
2. het systeem van de taalgebruiksregels dat aangeeft welke van de vele mogelijke taalvormen in een bepaalde situatie gekozen moet of kan worden. Hierbij is kennis nodig van de konventies die in een bepaalde groep bestaan.

Dat deze dubbele eis nogal wat problemen meebrengt zal in het vervolg van mijn verhaal blijken.

Ik wil eerst ingaan op het begrip 'situatie', waarbij ik mij baseer op de beschrijving in Johnson (1982, pp 43-52) die grotendeels teruggaat op Van Ek (1975).

De factoren die een situatie bepalen zijn:

- a. de '*setting*': de plaats waar de taalhandeling plaatsvindt. Dit kan een land(streek) zijn met een regionale variant van de taal of een plaats in engere zin: de school, een winkel, waarbij de taalvormen, met name het vocabulaire rechtstreeks uit de omgeving zouden kunnen voortkomen (bij de kapper over haarknippen), maar in de praktijk is dat natuurlijk lang niet altijd het geval. (Bij de kapper komen notoir veel onderwerpen aan de orde.)
- b. het *onderwerp* van het gesprek/geschrift.
- c. de *rol* van de deelnemers. Deze kan van sociale aard zijn (docentstudent; winkelbediende-klant) of van psychologische (irritatie, sympathie). Ook de *sexe* kan van invloed zijn. Van belang is hierbij natuurlijk ook welke van de vier vaardigheden (lezen, schrijven, spreken, luisteren) benadrukt moet(en) worden.

Van de bedoelingen die een student kenbaar moet kunnen maken kan een lijst van z.g. *funkties* worden opgesteld: mededelingen doen, informatie inwinnen, zijn ongenoegen uiten enz.

Maar funkties gaan over iets: er worden geen 'mededelingen gedaan', maar er wordt bijv. meegedeeld om hoe laat of waar een trein vertrekt en zo komt een tweede lijst tot stand, van *noties*: zoals *tijd* of *plaats*. Een (sterk vereenvoudigd) voorbeeld: De zin 'Hoeveel sinaasappels krijg ik voor f 5,-?' heeft als 'setting' een winkel, het onderwerp is 'kopen', de sociale rollen zijn winkelier-klant, psychologisch (waarschijnlijk) neutraal. De uitgedrukte functie: een inlichting vragen, de notie: hoeveelheid. De taalvorm is toevallig: de inlichting had op talloze andere manieren gevraagd kunnen worden.

Wil men nu kommunikatief taalonderwijs geven dan zullen de zojuist genoemde factoren daarbij betrokken moeten worden. Ze vormen zelfs het uitgangspunt. Idealiter zullen de oefeningen waarover ik dadelijk zal spreken ingebouwd moeten zijn in een kommunikatieve syllabus maar daar verschijnen de grote problemen: het selekteren van funkties en noties, het definiëren van de afzonderlijke funkties, de relatie tussen funkties, noties en taalvormen, de nauwelijks beschreven taalgebruiksregels, het bepalen van doelstellin-

gen op functioneel/notionele grondslag staan op het ogenblik hevig ter discussie. De tijd ontbreekt om er hier verder op in te gaan. Ik verwijs slechts naar enkele publikaties: Van Ek (1975), Wilkins (1976), Brumfit (1979), Wilkins, Brumfit en Bratt Paulston (1981), Johnson (1982), Van Essen/Menting (1983). Ik beperk me dus tot het bespreken van kommunikatieve oefeningen. Die zien er anders uit dan bij de traditionele aanpak. Daar wordt een aantal taalkundige onderdelen geïsoleerd en al dan niet met behulp van een tekst aangeboden, dan volgt oefening bijv. door vertalen of struktuuroefeningen en pas daarna wordt de dan (hopelijk) verkregen kennis in enigszins gekontekstualiseerde vorm gebruikt.

Brumfit (1978) stelt voor bij kommunikatieve oefeningen deze procedure om te keren: de student begint met (pogingen tot) communiceren. De hiaten die daarbij aan het licht komen, laten de docent zien aan welke grammatika- en gebruiksregels hij aandacht moet besteden en pas daarna wordt er, als dat nodig is, iets gedaan aan formeel oefenen.

De ideeën die ik gekenschetst heb, hebben in de afgelopen jaren geleid tot een grote produktie van kommunikatief leermateriaal, vooral voor het onderwijs in het Engels¹. In de praktijk blijkt echter dat het bestaande materiaal niet zomaar voor elke groep studenten toepasbaar is. Doel van deze lezing is dan ook U enige steun te geven bij het zelf maken van kommunikatieve oefeningen die voor uw specifieke groep studenten geschikt zijn. Ik zal niet pogen daartoe een doorsnee te geven van wat er aan kommunikatief oefenmateriaal op de markt is (u zou slechts een topje van de ijsberg te zien kunnen krijgen), maar ik zal u een aantal voorwaarden noemen waaraan dit soort oefeningen volgens mij moet voldoen, en zal daarna voorbeelden laten zien van oefeningen die naar mijn mening bruikbaar zijn voor studenten Nederlands als vreemde taal op (enigszins) gevorderd niveau.

De belangrijkste voorwaarden:

1. De situatie moet duidelijk zijn. De student moet steeds weten wie communiceert met wie, waar, waarom, waarover en welke rollen de deelnemers tegenover elkaar innemen. Hiertoe kan de oefening voorafgegaan worden door een korte introductie waarin eventueel ook terloops vooruitgelopen wordt op onoverkomelijke grammatika- en vocabulaire-problemen (zie hiervoor Kwakernaak 1981). Tot de situatie horen ook zaken als stijl, dialect, accent.

¹ Zie bijv.: Littlewood, W, 1981: *Communicative Language Teaching* Cambridge University Press; Grellet, F, 1981: *Developing Reading Skills*, Cambridge University Press; Morrow, K.E. en K.J. Johnson, 1980: *Communicate*, Cambridge University Press; Alexander L.G., 1978: *Mainline*, Longman; Abbs, B. et al, v.a. 1975: De 'Strategies' serie, Longman; Moore J. et al - British Council - 1979: *Reading and Thinking in English*, Oxford University Press.

2.
 - a. De spreker/schrijver moet het gevoel hebben dat hij iets zinnigs mee te delen heeft. Hij moet een zekere behoefte hebben zijn mededelingen te doen.
 - b. De luisteraar/lezer moet geïnteresseerd zijn in die informatie. Ze moet nieuw zijn en er moet een reden zijn om te luisteren/lezen. In het werkelijke leven is dit meestal geïntegreerd in de situatie; in een lesomgeving moet het ingebouwd worden: een opdracht uitvoeren op grond van de verkregen informatie, het 'sturen' van de gesprekspartner om de gewenste informatie ook werkelijk te krijgen e.d.
3. De nadruk moet liggen op de *inhoud* van de boodschap en niet op de *vorm*.
4. Door de deelnemers moet een doel bereikt worden (bijv. samen een probleem oplossen) maar de weg daarheen moet door hen zelf gekozen kunnen worden in een voortdurende interactie, door te onderhandelen. De deelnemers moeten voor het te gebruiken taalmateriaal dan ook keuzemogelijkheden hebben qua taalvorm, stijl.
5. De deelnemers moeten zich kunnen identificeren met de situatie en dus zoveel mogelijk zichzelf kunnen zijn. Een 12-jarige die in een rollenspel een bankdirecteur moet spelen zal de relevantie van de oefening niet inzien.
6. Het lesmateriaal moet zo authentiek mogelijk zijn. Als er bijv. krantenartikelen gebruikt worden, worden die in de oorspronkelijke vorm aangeboden en niet op neutraal papier overgetypt; een te lang artikel moet niet worden ingekort maar in zijn geheel worden vervangen door iets anders; dit geldt ook voor een te moeilijk artikel waarbij 'te moeilijk' niet noodzakelijkerwijs betekent dat er een aantal nog niet-behandelde grammatika- of vocabulaire-onderdelen in voorkomt.

Ik wil niet beweren dat een communicatieve oefening aan al deze voorwaarden moet voldoen. De (deel) doelstellingen van het onderwijs, het niveau van de studenten en de beschikbare tijd bepalen op welke de docent de nadruk legt.

Heeft deze aanpak nu voordelen boven de methodes die in het verleden de boventoon voerden? Ik geloof van wel, met name op didactisch en motiverend gebied:

1. Taal is een vorm van sociale interactie. Onderwijs dat daarop gebaseerd is, is voor de student herkenbaar; strategieën die uit de moedertaal bekend zijn, kunnen getransponeerd worden naar de vreemde taal.
2. Taalgebruiksregels zijn nauwelijks beschreven, maar door taalgebruik in een situationele kontekst te presenteren kan (a) gebruik gemaakt worden van het spontane verwervingsvermogen van de student en b) heeft de docent een kapstok om zijn uitleg aan

- op te hangen. Hierdoor wordt het verwervingsproces vergemakkelijkt.
3. De student en diens behoeftes staan centraal, op een meer rechtstreekse manier dan in voorafgaande vormen van taalonderwijs.
 4. De werkelijkheid wordt geïmiteerd doordat de student met ontoereikende taalmiddelen moet meedoen aan de interactie en zijn toevlucht moet zoeken tot omschrijvingen, paralinguïstische middelen zoals gebaren en mimiek, en strategieën moet gebruiken om hulp te vinden bij de andere deelnemer(s).
 5. De student is bezig met een volledig taalgebeuren: een discussie, het verkrijgen van zinvolle informatie enz. en niet met een klein geïsoleerd onderdeel.

De studenten zullen vanaf het eerste begin met kommunikatieve oefeningen gekonfronteerd moeten worden, maar ik ben er voorstander van op dat beginniveau het kommuniseren vooraf te laten gaan door een voorbereiding op het gebied van (vooral) vocabulaire en grammatika. Beginners zonder meer in het diepe gooien leidt slechts langzaam tot resultaten en, in plaats van motivatie, tot frustratie. Deze voorbereidende uitlegfase mag dan wat traditioneler zijn, de oefeningen zijn dat zeker niet.

Voorbeelden zijn te vinden in Coumou/Jansen, 1979, een leergang voor Turkse en Marokkaanse arbeiders in Nederland. De uitgangsteksten zijn vereenvoudigde versies van verhaaltjes die de kursisten kennen uit hun eigen kultuur waarbij tekeningen de herkenning vergemakkelijken. In de oefeningen zijn de situationele factoren aangegeven, er is aansluiting met de leefwereld van de kursisten, er is directe relevantie voor de wereld buiten het leslokaal, en de nadruk ligt op betekenis en niet op vorm.

De volgende voorbeelden* die ik u voorleg voldoen aan meer van de voorwaarden en de 'omgekeerde volgorde' van Brumfit wordt vaak gebruikt. Ik heb ze gemaakt voor de kursussen die door het Instituut (voor Toegepaste Taalkunde) waar ik werk, worden gegeven voor buitenlandse studenten en personeelsleden van de Rijksuniversiteit Groningen. Ze zijn geschikt voor (enigszins) gevorderde studenten en kunnen gebruikt worden als vervanging van formeel onderwijs maar voor aktivering van taalkennis die via een traditionele methode verkregen is. Ik zal bij mijn bespreking niet steeds alle kommunikatieve factoren noemen, die zult u intussen zelf kunnen ontdekken.

De hiervolgende oefeningenserie kan dienen als vervanging van een aantal strukturoefeningen waaraan de leergang *Levend Nederlands* (die wij als basis voor onze kursussen gebruiken) zo rijk is.

Wie in het Nederlands wil funktioneren zal spoedig moeten kunnen spreken over gebeurtenissen uit het verleden. De grammatikale kennis die daarvoor nodig is omvat in ieder geval de v.t.t. en

* Om redenen van ruimte moest een aantal voorbeelden van oefeningen, in overleg met de auteur, vervallen of worden ingekort (red.).

o.v.t.-vormen.

In de teksten worden de studenten met die vormen geconfronteerd en door handelingen te verrichten naar aanleiding van die teksten kunnen ze de vormen leren gebruiken. De kontekst dwingt ertoe de handelingen in de 'verledenheid'-vormen uit te voeren, en, hoewel de oefeningen nog tamelijk geleid zijn, zijn de verschillen met die in Levend Nederlands duidelijk. Als tijdens het oefenen blijkt dat nadere grammatikale uitleg nodig is, dan kunnen de teksten gebruikt worden om de student zelf een beregeling te laten ontdekken (zie oefening 1 in de bijlagen).

Eén van de problemen van het betrekken van taalfuncties in het onderwijs is dat er geen eenduidige relatie is met een taalvorm. Is de zin 'Mijn fiets is stuk' bedoeld als mededeling, verontschuldiging of verwijt? Alleen in de kontekst kan uitsluitend gevonden worden. Het herkennen van de intentie achter een taaluiting kan dan ook niet anders dan via konteksten geoefend worden. In oefening 2, ontleend aan Levend Nederlands, laat ik zien hoe een dialoog daartoe geëxploiteerd kan worden (zie bijlagen). Een *serie* oefeningen zoals ik hier heb geïllustreerd, is door de opbouw van herkenning naar produktie een betere voorbereiding op een kommunikatief functioneren dan bijv. het geïsoleerd oefenen van intenties al kunnen die oefeningen wel eens gebruikt worden als *deel*oefening ter voorbereiding van een gestructureerde serie.

De oefeningenserie gebaseerd op de 'gradual approximation'-methode van Widdowson, 1978, is vooral gericht op leesvaardigheid. Er is een tweeledig doel:

1. het bijbrengen van feitelijke kennis op een terrein dat voor de leerder relevant en interessant is, en
2. het onderwijzen van taal en taalgebruik.

Vaak is een tekst die de student eigenlijk zou willen lezen te moeilijk. Die tekst moet dan ook niet direkt worden aangeboden, maar er wordt naar toe gewerkt via voorbereidende oefeningen en tussenteksten. De oefeningen richten zich op taal en taalgebruik en benutten daarbij de kommunikatieve strategieën en intuïties die de student vanuit de moedertaal meebrengt, (bijv. op het gebied van tekstopbouw) en zijn kennis van de wereld. De tussenteksten hebben dezelfde inhoud als de doeltekst (of fragmenten daarvan), maar qua taal en taalgebruik op eenvoudiger niveaus. Via de oefeningen kunnen de studenten meehelpen aan het opstellen van de tussenteksten: serie oefeningen → tussentekst 1 → serie oefeningen → tussentekst 2 → enz., totdat de doeltekst probleemloos kan worden gepresenteerd, gevolgd door een serie exploitatieoefeningen. Het aantal en de aard van de voorbereidende oefeningen hangt af van het niveau van de studenten en de moeilijkheidsgraad van de tekst.

Ik gebruik hierbij teksten met thema's uit de Nederlandse samenleving en kan op die manier thematisch en kommunikatief 'Levend Nederlands' aanvullen. Thema's en teksten zouden geselecteerd kun-

nen worden uit Wilmots en De Rooij (red) 1978: 'Voor wie Nederland en Vlaanderen wil leren kennen'.

Dit is een tijdrovende aanpak, maar in een bijlage krijgen de studenten de oplossingen voor de oefeningen, zodat zij de zaak op eigen houtje kunnen doornemen en, tot op zekere hoogte zelfs in eigen tempo. In de lessen kom ik er slechts kort op terug. De studenten blijken dit een prettig soort oefening te vinden.

Tenslotte nog iets over de docent voor wie het werken met kommunikatief gericht lesmateriaal nogal wat konsekwenties heeft.

De docent is niet langer de 'onderwijzer' maar iemand die begeleidt, adviseert, initieert en gelegenheid creëert voor de student om zijn doelstellingen te verwezenlijken. De hele klasse-situatie is minder gestructureerd wat niet alleen een gewenningsproces bij de docent betekent, voor veel studenten geldt hetzelfde. De docent zal dan ook moeten kunnen uitleggen waarom hij voor deze methode kiest en welke de voordelen ervan zijn in relatie tot de doelstelling.

De taaluitingen van de studenten zullen afwijken van wat als grammatikaal korrekt wordt beschouwd of van wat in de structurele aanpak vaak gewenst werd. Een vraag uit *Levend Nederlands*: 'Roep je de zuster met dat knopje?' (p. 147, oefening 11) krijgt dus niet als antwoord: 'Ja, dat is om de zuster te roepen', maar bijv.: 'ja', of: 'inderdaad', of: 'eh..., ja, kijk eens...wat bedoel je?' enz. Het bekende soort opdracht: 'Antwoord in hele zinnen' komt in deze opzet niet voor. Hierin en in het accepteren van fouten is meer tolerantie nodig dan veel docenten gewend zijn.

Het verloop van de les zal maar gedeeltelijk voorspelbaar zijn. Ik wil niet zo ver gaan met Johnson, 1982, p. 198, te zeggen dat de docent moet beschikken over stalen zenuwen, maar een zeker improvisatievermogen kan nuttig zijn.

Gaat deze nieuwe aanpak nu taalgebruikers opleveren die schriftelijk en mondeling, produktief en receptief de taal bekwaamer kunnen gebruiken dan hun voorgangers? Ik zou daar geen uitspraak over durven doen, maar de betrokkenheid van de student, taalkundig en affektief, laat mij niet zonder hoop.

Bibliografie

- 1980 Baelde, G., e.a. *En nou in het Nederlands*. Utrecht: L.O.V.W.J.
- 1978 Brumfit, C.J. Communicative language teaching: an assessment. In: *Strevens*, 1978.
- 1979 Notional Syllabuses: a reassessment. In: *System*, vol. 7, pp. 111-116, Pergamon Press.

- 1977 Bundesarbeitsgemeinschaft Englisch an Gesamtschulen, *Kommunikativer Englisch-unterricht*, Langenscheidt-Longman.
- 1970 Campbell, R. and R. Wales. The study of language acquisition. In: Lyons, 1970.
- 1979 Coumou, W. en P. Jansen. *Spreekt u al Nederlands?*, Malmberg.
- 1975 Van Ek, J. *The Threshold Level*. Council of Europe.
- 1983 Van Essen, A.J. en J.P. Menting, Over de ontwikkeling, vernieuwing en verduidelijking van doelstellingen voor het vreemdetaalonderwijs, in: *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, nr. 14.
- 1982 Johnson, K. *Communicative syllabus design and methodology*. Pergamon.
- 1971 Hymes, D. On Communicative Competence, in: *Pride-Holmes*, 1972.
- 1981 Kwakernaak, E. Een fasenmodel voor het vreemde-talenonderwijs, in: *Levende Talen*, nr. 358, jan. '81, pp. 1-35.
- 1970 Lyons, J. *New horizons in linguistics*, Penguin.
- 1972 Pride, J.B. en J. Holmes, *Sociolinguistics*, Penguin.
- 1978 Strevens, P. *In honour of A.S. Hornby*, Oxford University Press.
- 1978 Widdowson, H.G. *Teaching language as communication*, Oxford University Press.
- 1976 Wilkins, D.A. *Notional Syllabuses*, Oxford University Press.
- 1981 Wilkins, D.A., C.J. Brumfit, C. Bratt Paulston. Diskussiebijdragen in *Applied Linguistics*, vol. 11, no. 1, pp. 83-100. Oxford University Press.
- 1978 Wilmots J., J. de Rooij (red.). *Voor wie Nederland en Vlaanderen wil leren kennen*, Wetenschappelijk Onderwijs Limburg.
- 1975 -- *Levend Nederlands*, Cambridge University Press.

oefeningenserie -1-

Horowitz (uitvinder Philishave) overleden

Door onze redactie wetenschappen

ROTTERDAM, 26 juni - Vorige week is op 78-jarige leeftijd Alexandre Horowitz overleden, zo is door zijn familie bekend gemaakt. Inmiddels is hij in stilte gecremeerd.

Prof. ir. A. Horowitz is één van Nederlands bekendste uitvinders geweest. In 1904 werd hij in Antwerpen geboren. Drieëntwintig jaar later haalde hij een dubbele ingenieursbul aan de TH in Delft: in werktuigbouw en elektrotechniek. Twee jaar later trad hij bij Philips in dienst als chef van de mechanische constructie.

Ogenblikkelijk in dat eerste jaar al had Horowitz het eerste octrooi binnen van een lijst die toen hij in 1948 bij Philips wegging, zestig uitvindingen besloeg. Dat eerste octrooi was voor een golflengteschakelaar op een radio - de Horowitz-schakelaar, waarvan er tientallen miljoenen van zijn geproduceerd.

Horowitz werd vooral bekend door de Philishave - het droogscheerapparaat. Tegen de stroom in heeft hij dit apparaat van de grond gekregen. In eerste instantie zag men bij de Eindhovense gloeilampen- en radiofabriek niet zoveel in het maken van ronddraaiende mesjes ter afhakking van baardharen die door een kop van dunne sleufjes staken. Horowitz hield vol: vandaag is Philips de grootste fabrikant van droogscheerapparaten ter wereld en zijn er van Horowitz' apparaat ongeveer 200 miljoen stuks verkocht.

Nadat hij bij Philips was weggegaan, heeft Horowitz verschillende activiteiten uitgeoefend. Stuk voor stuk resulteerden die in uitbreiding van zijn octrooienlijst, maar deze uitvindingen waren niet allemaal financieel succesvol. Toen hij later de ongekroonde koning

Prof. ir. A. Horowitz

der Nederlandse uitvinders was geworden, kon hij met recht menig uitvindersgehoor voorhouden dat de grootste kuil waar uitvinders in kunnen vallen, die van de vercommercialisering van hun ideeën is.

In 1958 werd Horowitz hoogleraar werktuigbouwkunde aan de TH in Eindhoven. Hij hield toen een rede over 'de kunst van het uitvinden en de ingenieur' waarin hij een aantal parallellen tussen een kunstenaar en een uitvinder trok. Nog voor zijn emeritaat richtte hij het ingenieursbureau CCM in Nuenen op, waarvan hij tot zijn dood adviseur is gebleven. CCM hoopt vooral met een nieuw soort automatische transmissie (via een metalen V-riem) succes te gaan boeken.

Bovenal is Horowitz een uitvinder geweest. Geen in zichzelf gekeerde en contactgestoorde knutselaar, maar het tegendeel daarvan: een beminnelijke, inspirerende en altijd enthousiaste ideeënbron.

NRC-Handelsblad 26 juni 1982

Uitvinder

PROF. IR A. HOROWITZ (78), de uitvinder van de Philishave - het elektrische scheerapparaat van Philips - is vorige week overleden. Hij is inmiddels in stilte gecremeerd. Dat heeft zijn familie donderdag bekendgemaakt. Horowitz had meer dan honderd octrooien op zijn naam staan. Hij studeerde in 1927 af aan de TH Delft. Horowitz was twintig jaar werkzaam bij Philips. Na de oorlog richtte hij enkele eigen bedrijfjes op. In 1958 werd hij benoemd tot gewoon hoogleraar werktuigbouwkunde aan de TH Eindhoven, waar hij in 1974 met emeritaat ging.

de Volkskrant 26 juni 1982

- I. (2 studenten)
De studenten lezen (één van de) hieraan voorafgaande levensbeschrijvingen en maken een schema van de belangrijkste gebeurtenissen met jaartallen. Daarna vergelijken ze hun schema's.
- II. Student A maakt via vragen een schema van het curriculum van student B.
- III. Beiden controleren het schema
- IV. Student A vertelt zijn curriculum vitae
Student B maakt hiervan aantekeningen/schema
- V. Student B leest zijn notities terug.
Student A luistert en controleert.

(Als schrijfoefening kan men een curriculum vitae van een andere student maken, vergelijkbaar met dat uit de krant.)

oefeningenserie -2-

uit: Levend Nederlands (les 18)

Les 18 Kees vindt een nieuwe kamer

K: Kees V: mevrouw Verhage

V.	Met mevrouw Verhage.	
K.	U spreekt met Bergsma, mevrouw.	
K.	Die kamer die u te huur hebt, is die nog vrij?	3
V.	Ja, die is nog vrij.	
K.	Kan ik misschien even bij u langskomen om hem te bekijken?	
V.	Dat kan.	6
K.	Nu direct, kan dat?	
V.	Dat is een beetje lastig,	
V.	want de loodgieter is er net om een wastafel aan te leggen,	9
V.	en nu is het een enorme rommel in de kamer.	
V.	Kunt u vanmiddag niet?	
K.	Jawel; om een uur of vier?	12
V.	Dat is goed. Tot vanmiddag dan, meneer.	
K.	Dag mevrouw.	

I. Situatie herkennen

Luister naar de dialoog en beantwoord de volgende vragen:

- 1 a Hoe heten de gesprekspartners?
 b Kennen zij elkaar?

- 2 Waarover praten zij?
- 3 Op welke tijd van de dagen praten zij?
- 4 Waar zijn de gesprekspartners op het moment van spreken?
- 5 Wat doen zij? Kies één van de volgende mogelijkheden:
 - a. zij geven/vragen informatie
 - b. zij maken een afspraak
 - c. zij geven opinies
 - d. zij rapporteren gebeurtenissen

II. De bijbehorende tekst vind je op de vorige bladzijde.

Schrijf de juiste zinnen uit de regels 5 t/m 12 op de bijpassende open plaatsen:

Toestemming vragen:	
Toestemming geven:	
Voorstel doen:	
	
Voorstel afwijzen:	
Reden geven:	
Voorstel aksepteren:	

III.

In het schema zie je het gesprek uit les 18 (dialoog, regels 7 t/m 14). Maar zo'n gesprek kan ook op een andere manier verlopen. Een voorbeeld daarvan staat ook in het schema. Vul de taalvormen in:

(naar: Bundesarbeitsgemeinschaft Englisch an Gesamtschulen: 'Kommunikativer Englischunterricht')

IV. (2 studenten)

Maak nu een dialoog tussen Kees en Anneke met de volgende gegevens:

(naar: Bundesarbeitsgemeinschaft Englisch an Gesamtschulen: 'Kommunikativer Englischunterricht')

V. (+ bandrecorder (T.P.)) 2 studenten maken zelf een afspraak

Eventueel de bandopname klassikaal beluisteren.

oefeningenserie -3- (vervolg)

(Oefeningen 1 t/m 6 leiden naar de doeltekst.)

Oefening 1

De tekening is een schema van het Nederlandse onderwijssysteem. Probeer via de tekening de volgende vragen te beantwoorden (geef ook een antwoord als je niet helemaal zeker bent):

1. Wat is de functie van de brugklas?
2. Op welke 2 manieren kan een leerling in 4 HAVO komen?
3. Kun je van de HAVO naar de universiteit?
4. Gaan er Nederlandse kinderen naar een Internationale Schakelklas?
5. Waar is een directe relatie tussen school en werksituatie?
- 6.a. Zet het linkergedeelte van de tekening in een schema. Maak een zelfde schema voor het onderwijssysteem in je eigen land.

NEDERLAND

Onderwijstype
Brugklas
HBO
enz.

Leeftijd
11-12 jr.
±17-24 jr

EIGEN LAND

Onderwijstype Leeftijd

- 6.b. Vergelijk/bespreek je schema met dat van een andere student.

Oefening 2a

Orden de volgende zinnen in groepjes van 2; maak daarna 1 zin van die 2 met behulp van *en*, *maar* of *want*.

Bijvoorbeeld:

Hij gaat niet naar school.

Hij is ziek.

Hij gaat niet naar school want hij is ziek.

1. Een crèche is niet de hele dag open.
2. De lagere school is verplicht voor alle kinderen.
3. Buitenlandse kinderen gaan vaak eerst naar een Internationale schakelklas.
4. Die bereidt hen voor op de lagere school.
5. De meeste kinderen gaan na de lagere school naar een brugklas.
6. Daarna naar het VWO of HBO.
7. Daar wordt bekeken welk schooltype het beste is voor een kind.
8. Veel werkende moeders brengen hun kinderen naar een crèche.
9. Veel kinderen gaan dan naar de HAVO.
10. Het is, na de crèche, goed voor een kind naar de kleuterschool te gaan.
11. De brugklas is erg belangrijk.
12. Ze duurt 6 jaar.

Oefening 2b

Zet de 6 gevonden zinnen uit oefening 2a nu in een logische volgorde.

Oefening 3 (gebruik de tekening)

Lees het volgende fragment en probeer het goed te begrijpen.

[1] Naar een crèche kunnen kinderen van 2-3 jaar. Vooral werkende
[2] moeders brengen hun kinderen erheen. Meestal zijn de crèches
[3] maar een paar ochtenden of middagen per week open.

[4] Voor een kleuterschool moeten kinderen 4 of 5 jaar zijn. Zij
[5] wordt beschouwd als een voorbereiding op de lagere school.

[6] De lagere school duurt 6 jaar. In de hogere klassen leert het
[7] kind: rekenen, Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde,
[8] en maatschappijleer of wereldoriëntatie.

[9] In het eerste jaar na de lagere school komen de meeste leer-
[10] lingen in de brugklas van het Voortgezet Onderwijs. Daar wordt
[11] bekeken welke vorm van voortgezet onderwijs het meest geschikt
[12] is voor de leerling.

[13] Buitenlandse kinderen die nog niet goed Nederlands spreken gaan
[14] meestal naar een Internationale Schakelklas voor 1 of 2 jaar.

Zet nu de volgende zinnen op de juiste plaats in de bovenstaande tekst:

1. Dit heeft natuurlijk niet allen consequenties voor de organisatie, maar ook voor de inhoud van het onderwijs.
2. Daarna komen ze bijna altijd in een LBO-school.
3. Een kind dat niet op een kleuterschool is geweest kan in het begin van de lagere school een achterstand hebben op de kinderen die er wel zijn geweest.
4. Ze leren er samen te spelen met andere kinderen.
5. Er is veel mee geëxperimenteerd.
6. In het eerste jaar leert het kind vooral lezen, schrijven en rekenen.
7. Deze klas duurt 1 jaar.

Hieruit volgt een tweede eenvoudige versie van de doeltekst. Na nog enkele oefeningen kan dan de doeltekst gepresenteerd worden, die nu meestal begrepen wordt. Na de doeltekst kunnen eventueel een paar oefeningen volgen om het tekstbegrip te testen.

N.B. Een aantal bladzijden van deze oefeningenserie zijn vervallen.

Het onderwijs in Nederland

Wanneer een Nederlands kind 6 jaar is, is het leerplichtig; dat wil zeggen dat het dan onderwijs moet krijgen. Dat zegt de Leerplichtwet van 1900. Er staat echter niet in deze wet dat het kind naar school moet. Wanneer een kind thuis precies hetzelfde kan leren als op school, hoeft het niet naar school, maar in de praktijk gebeurt dat nooit.

Kinderen zijn 10 jaar lang volledig leerplichtig: ze moeten gedurende 10 jaar elke dag onderwijs volgen. Als ze 16 zijn, moeten ze nog tenminste 2 dagen per week naar school, bij 17 nog minstens 1 dag. Zij zijn dan partieel (=gedeeltelijk) leerplichtig. Als ze werken moet hun baas hen 1 of 2 dagen per week naar school laten gaan, maar hij is niet verplicht het loon door te betalen in deze dagen. Het partiële onderwijs vindt plaats op een vormingscentrum of streekschool.

De leerplichtige kinderen gaan eerst naar de Lagere School, maar vóór de Lagere School gaan de meeste kinderen naar een kleuterschool en daarvóór gaan veel kinderen naar een crèche (of peuterspeelzaal). Naar een crèche kunnen kinderen van 2-3 jaar ('peuters'). Vooral werkende moeders brengen hun kinderen erheen. Ze leren er samen te spelen met andere kinderen. Meestal zijn de crèches maar een paar ochtenden of middagen per week open.

Voor een kleuterschool moeten kinderen 4 of 5 jaar zijn ('kleuters'). Zij wordt beschouwd als een voorbereiding op de lagere school. Een kind dat niet op een kleuterschool is geweest kan in het begin van de lagere school een achterstand hebben op de kinderen die er wel geweest zijn.

De lagere school duurt 6 jaar. In het eerste jaar (de eerste klas) leert het kind vooral lezen, schrijven en rekenen. In de hogere klassen: meer rekenen, Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer of wereldoriëntatie.

In het eerste jaar na de lagere school komen de meeste leerlingen in de 'brugklas' van het Voortgezet Onderwijs. Daar wordt bekeken welke vorm van voortgezet onderwijs het meest geschikt is voor de leerling. De brugklas duurt 1 jaar.

Buitenlandse kinderen die nog niet goed Nederlands spreken gaan meestal naar een Internationale Schakelklas voor 1 of 2 jaar. Daarna komen ze bijna altijd in een L.B.O.-school (L.B.O. is een afkorting voor: Lager Beroeps Onderwijs), die de leerlingen opleidt voor een vak, zoals: automonteur, huisschilder, timmerman, loodgieter. Andere vormen van voortgezet onderwijs na de brugklas zijn:

- MAVO (Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs). Je moet in 6 vakken examen doen; Nederlands is verplicht en één moderne vreemde taal (meestal Frans, Duits of Engels). Verder moet je 4 vakken kiezen uit de overige 2 moderne talen, geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde, handelskennis, biologie, natuurkunde, scheikunde.

De MAVO is een voorbereiding op het MBO (Middelbaar Beroeps Onderwijs) (bijvoorbeeld: politieagent, verpleegster, kleuterleidster), dus een MAVO-leerling moet zijn eindexamenvakken ('eindexamenpakket') goed kiezen. Na het MAVO eindexamen kun je ook naar de HAVO.

- HAVO (Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs). De HAVO bereidt voor op een vorm van HBO (Hoger Beroeps Onderwijs) (je kunt dan bijvoorbeeld worden: architect, onderwijzer(es), leraar/lerares). De HAVO duurt 5 jaar; in het eindexamenpakket zitten 6 vakken, ongeveer dezelfde als bij de MAVO, maar op een moeilijker niveau. Ook hier moet je weer een zorgvuldige keuze maken. Na de HAVO kun je ook naar het VWO.
- Het VWO (Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs) heeft 2 types: Gymnasium en Atheneum. Tussen deze twee is weinig verschil: op het Gymnasium moet je één oude taal (Latijn of Grieks) kiezen, op het Atheneum niet. Het eindexamen bestaat bij beide uit 7 vakken (het Nederlands is weer verplicht).
Na het eindexamen kun je naar de universiteit.

MAVO, HAVO en VWO zijn vormen van *algemeen* onderwijs, het beroepsonderwijs heeft *specifieke* opleidingen. Binnen LBO, MBO en HBO bestaan veel soorten scholen; ze hebben meestal een afgekorte naam, zodat een buitenstaander er niet veel van begrijpt. Hieronder een (niet compleet) overzicht:

a. Scholen voor Lager Beroepsonderwijs (L.B.O.) (4 jaar)

- o Lager Economisch en Administratief Onderwijs (L.E.A.O.)
- o Lager Huishoud-en Nijverheidsonderwijs (L.H.N.O./I.H.N.O.)
- o Lager Land-en Tuinbouwonderwijs (L.L.S.)
- o Lager Middenstandsonderwijs (L.M.O.)
- o Lager Technisch Onderwijs (L.T.S./I.T.O.)

b. Scholen voor Middelbaar Beroepsonderwijs (M.B.O.) (2 tot 5 jaar)

- o Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs (M.E.A.O.)
- o Middelbaar Huishoud-en Nijverheidsonderwijs (M.H.N.O.)
- o Middelbaar Land- en Tuinbouwonderwijs (M.L.S.)
- o Middelbaar Middenstandsonderwijs (M.M.O.)
- o Middelbaar Technisch Onderwijs (M.T.O.)

c. Scholen voor Hoger Beroepsonderwijs (H.B.O.) (3 tot 6 jaar)

- o Hogere Technische School (H.T.S.)
- o Sociale Academie
- o Pedagogische Academie
- o School voor Hoger Economisch en Administratief Onderwijs (H.E.A.O.)
- o Hogere Landbouwschool (H.L.S.)

De meeste scholen in Nederland zijn openbaar, maar er zijn ook veel konfessionele scholen. Alle scholen worden door de staat gefinancierd.

Bij het HBO en de universiteiten moeten de studenten collegegeld betalen, het andere onderwijs is gratis (behalve boeken in het voortgezet onderwijs).

Naast het bovengenoemde onderwijs zijn er nog vele vormen van volwassenen onderwijs, meestal 's avonds maar ook, steeds meer, overdag. Ook dit kan algemeen of specifiek zijn.

Taalvarianten en normbewustzijn

prof. dr. R. Willemys

De begrippen *variatie* en *norm* hebben uiteraard iets met elkaar te maken, maar toch is het niet zo, dat variatie een functie is van norm, d.w.z. taal is weliswaar variatie, maar die variatie behoeft niet noodzakelijk uitgedrukt of beschreven te worden in functie van een eventuele norm, hoewel dat is wat meestal gebeurt. Vele taalbeschrijvers gaan er namelijk van uit, dat er zoiets bestaat als een vrij rigide norm en definiëren variatie dan als datgene wat niet met die norm overeenstemt. Een andere mogelijkheid is de norm zelf als min of meer flexibel te interpreteren, dus binnen de norm een zekere variabiliteit te aanvaarden. In beide gevallen echter is de variatie het enige wat min of meer duidelijk beschreven wordt, terwijl de norm zelf wordt geacht bekend te zijn en er meestal volstaan wordt met een impliciete of expliciete verwijzing naar datgene wat in de klassieke spraakkunsten en woordenboeken wordt beschreven, c.q. opgenomen. In het geval van het Nederlands is die norm datgene wat meestal aangeduid wordt als A.B.N., A.N., cultuurtaal, standaardtaal of een andere equivalente term.

Ik hoop dat het u in de loop van mijn uiteenzetting duidelijk zal worden waarom ik het, t.a.v. de taalsituatie in Vlaanderen, niet aangewezen acht uit te gaan van een traditioneel normbegrip, ten aanzien waarvan dan de variatie in of buiten die norm zou worden beschreven. Ik zal integendeel proberen u allereerst een overzicht, een beschrijving te geven van de linguïstische situatie en dan zien we daarna wel of het begrip *norm* daar een rol in moet spelen en zo ja, welke.

Variabiliteit is in de mainstream van de huidige linguïstiek een kernbegrip. Het is u bekend dat dit niet altijd zo geweest is, dat ongeveer een halve eeuw lang de linguïstiek zich bezig heeft gehouden met onderzoek van *langue*, resp. *competence* en dat variatie, voor zover dat al ter sprake kwam, naar de *parole*, resp. *performance* werd verwezen, d.w.z. nauwelijks au sérieux werd genomen. Sinds zowat anderhalf decennium is er echter een duidelijke

kentering en is de variantenstudie bovendien erg 'in'. Hoewel ik van mening ben, dat dit een gelukkige ontwikkeling is, stel ik toch voor dat we ons niet al te zeer door linguïstische modeverschijnselen laten beïnvloeden en proberen te doen wat m.i. altijd al de beste aanpak is geweest, nl. uitgaan van een empirische beschrijving van de situatie en dan beslissen welk theoretisch kader het meest geschikt is voor de interpretatie van de gegevens i.p.v., wat helaas al te vaak voorkomt, het omgekeerde te doen.

De linguïst, die zich voorneemt het taalgebruik van een volk te beschrijven, komt al gauw tot de vaststelling, dat er een enorme diversiteit bestaat, dat hij geconfronteerd wordt met wat Ammon heeft genoemd 'a gradual transition from the pure dialect on the one side to the pure national language on the other, with no clear varieties that could be isolated in between' (Ammon 1977: 63). Van de linguïst mag en moet worden verwacht dat hij, in zijn beschrijving van de taalsituatie, probeert daar toch enige klaarheid in te brengen, dat hij zijn toehoorders niet confronteert met vijf miljoen particuliere systeempjes, maar integendeel met een zinvolle ordening van al die systeempjes in een overzichtelijke matrix van codes, waarvan hij zich voorneemt de rol, de functie, de begrenzing, de gebruiks- en communicatiemogelijkheden en de sociale aanvaardbaarheid te beschrijven. Ik hoef u er nauwelijks voor te waarschuwen, dat een dergelijke onderneming hoogst arbitrair en persoonlijk is. Inderdaad, 'there are no clear varieties that could be isolated in between' maar als taalbeschrijver kun je met een dergelijke, hoezeer ook correcte, constatering geen vrede nemen en moet je dus het onmogelijke proberen. Dat het resultaat daarvan arbitrair is stoort mij nauwelijks omdat ik me gesterkt weet door de overtuiging, dat elke wetenschappelijke interpretatie dat is en ik hoop maar dat de meesten onder u die overtuiging met mij delen.

Uit de hand-out kunt u opmaken, dat ik van plan ben de vele in Vlaanderen gesproken variëteiten in te delen - arbitrair dus - in vijf groepen, die ik genoemd heb:

- A. Dialect
- B. Getranslitereerd dialect
- C. Regionale omgangstaal
- D. Belgisch beschaafd
- E. Algemeen Nederlands

Ik meen goede redenen te hebben om het bij die vijf te houden, maar ik geef graag toe, dat het er desnoods ook meer zouden kunnen zijn. Ik zou echter wel scrupules hebben om dat aantal te beperken. Het systeem zoals Meeus, 1974 het voorstelt en waarbij hij het taalgebruik van de verschillende sociale klassen beschrijft als een interactie tussen slechts twee systemen - dialect en standaardtaal - naargelang van de formaliteit van de situatie, lijkt mij onvoldoende om de zeer gediversifieerde Vlaamse realiteit te

vatten. Hetzelfde geldt voor het systeem dat Deprez-Geerts 1977 in het spoor van Meeus hebben ontworpen. Weliswaar diversifiëren zij naar sociale groepen en domeinen, maar toch blijven zij met het onvoldoende aantal van slechts twee codes werken.

In een zgn. *feature matrix* probeer ik u eerst een overzicht te geven van de correspondenties tussen mijn vijf systemen:

	A	B	C	D	E
dialectinterferentie	+	+	+	+	-
bovenregionaal	-	-	+	+	+
schrijftaal	-	-	-	+	+
begrijpelijk voor iedereen	-	±	+	+	+
klassegebonden	-	-	+	+	+
- Middle Class					
- Lower Class	+	+	±	-	-
gecodificeerd	-	-	-	±	+
gebruikt op radio en TV	-	-	-	-	+

Ik leg er nogmaals de nadruk op, dat in een dergelijk schema duidelijkheidshalve grenzen worden getrokken tussen systemen, die eigenlijk meestal in elkaar overvloeien en elkaar gedeeltelijk overlappen. Het zijn slechts punten om het continuüm enigszins in te delen en niet uit het leven gegrepen realiteiten, die men in het dagelijkse taalgebruik moeiteloos zou kunnen aanwijzen.

Ik probeer thans van die verschillende systemen een meer gedetailleerde beschrijving te geven.

A. Dialect

Dialect is in Vlaanderen niet (of nog niet) een taal, die alleen in informele omstandigheden met intimi wordt gesproken. Het is integendeel een alomtegenwoordige code, die het linguïstische leven nog heel sterk beheerst. In vroegere publicaties heb ik al aangetoond, dat misschien de twee belangrijkste punten zijn (en heel

zeker de belangrijkste *verschil*punten met de Nederlandse situatie) dat

- 1) zowat iedereen dialect kent
- 2) zogoed als iedereen, in om het even welke sociale klasse, dat dialect gebruikt, ook van 'af en toe' tot 'bijna uitsluitend' Vanzelfsprekend is de situatie van het dialect niet in alle gebieden dezelfde, maar op deze regionale verschillen kan hier niet worden ingegaan. Ze veranderen trouwens niets aan het algemene beeld.

Dialect is dus de ene pool van het spanningsveld dialect - standaardtaal en wel één met een bijzonder grote aantrekkingskracht. Dat zal alle tussenliggende varianten zeer sterk beïnvloeden, zowel formeel als wat de gebruikaspecten betreft.

B. Getranslitereerd dialect

Met getranslitereerd dialect bedoel ik een zeer klassegebonden variant; t.w. een bijna uitsluitend door leden van de Lower Class gebruikt systeem, waarin bepaalde klanken of fonemen en af en toe eens een enkel woord in de richting van de standaardtaal worden aangepast, maar waarbij verder het morfologische en syntactische systeem van het dialect zo goed als integraal bewaard blijft. De mij best bekende, nl. Westvlaamse variant ervan blijft in vele gevallen beperkt tot het veranderen van een aantal *ie*'s en *uu*'s in *ei* en *ui* (diek > dijk; buuk > buik) en het wegwerken van enkele duidelijke palataliseringsgevallen (zuele > zool; vul > vol), maar voor de rest verandert er nauwelijks iets.

Deze variant wordt dan ook haast uitsluitend gehanteerd door mensen, die in een situatie verkeren, waarvan ze begrijpen dat de gesprekspartner het plaatselijk dialect allicht niet begrijpt, maar over geen enkele andere variant beschikken om zich uit te drukken. Het betreft dus uiteraard steeds mensen met een bijzonder lage opleidingsgraad en meestal ouderen. Hoewel deze variant uiteraard uitsluitend voor interregionaal contact is bedoeld, kan ze die functie, door de uitzonderlijk hoge dialectgebondenheid, eigenlijk maar nauwelijks vervullen.

C. Regionale omgangstaal

Het onderscheid tussen C en B is vooral kwantitatief, d.w.z. dat er een grotere stap wordt gezet naar de algemene taal toe, maar wat het systeem zelf betreft is er maar weinig verschil. Ook hier vormt het plaatselijke dialect het stramien, de structuur van deze variant en het resultaat is een soort mengelmoes, dat van het getranslitereerde dialect vooral t.a.v. de gebruikswaarde afwijkt.

Interregionale contacten zijn hier namelijk wel mogelijk: het lijkt me weinig waarschijnlijk dat het gebruik van een regionale omgangstaal binnen de Vlaamse context noemenswaardige communicatieproblemen zou opleveren.

Ook het klassekarakter is dit keer minder duidelijk. Het is nl. in het geheel niet ongebruikelijk, dat ook niet-lower class spre-

kers zich in een informele context van deze taalvorm bedienen. Toch kan het gebruik van deze regionale omgangstaal desondanks een aanduiding zijn voor de sociale status van de spreker, enerzijds omdat de mensen waar ik het in B over had er niet bij kunnen, het een voor hen onbereikbare code is, anderzijds omdat bv. intellectuelen ze zeker zullen vermijden in omstandigheden waarin het gebruik ervan hen niet geschikt lijkt. Dit vergt echter een linguïstische competentie, die buiten het bereik ligt van heel wat leden van de lagere en middenklassen, voor wie deze regionale omgangstaal de hoogst bereikbare vorm van standaardisering betekent.

D. Belgisch Beschaafd

De karakterisering van dit *Belgisch Beschaafd* (de term is van Goossens, 1970) is niet zo'n makkelijke opdracht en het problematische van die taak heeft zowel te maken met de nogal specifieke taalgeschiedenis in Vlaanderen als met een nogal eigen traditie binnen de taalbeschrijving aldaar. Volgens die traditie werd nl. - althans tot voor kort - als 'algemene taal' beschouwd 'elk min of meer ernstig streven tot distantiëring van het dialect in de richting van de algemene taal' (Van Coetsem, 1957: 23). Volgens deze, op zichzelf echter niet onaanvechtbare maatstaf, moet het Belgisch Beschaafd zonder twijfel binnen het kamp van de standaardtaal worden gerekend en kan het worden beschouwd als de Vlaamse variant van de Nederlandse cultuurtaal.

Vanuit historisch oogpunt is dit Belgisch Beschaafd de voortzetting van de taal die in de 19de en het begin van de 20ste eeuw door diegenen gesproken werd, die geen Frans wilden spreken, maar die ook te weinig contact met het noorden hadden om met de daar bestaande evolutie van het Nederlands bekend te zijn. We hebben hier dus te maken met een taal, die uit de boeken werd geleerd en dit karakter van *gesproken schrijftaal* is het Belgisch Beschaafd nooit kwijtgeraakt: het is een ietwat oubollige taalvariant, alleen bruikbaar in vrij formele contacten. Het probleem is echter dat sommigen de bruikbaarheid ervan nogal eens verkeerd interpreteren of, wat frekwenter voorkomt, over geen meer aangepaste code beschikken. Hoewel daar uiteraard geen cijfers over bestaan, ben ik ervan overtuigd dat de meerderheid van de Vlamingen op dit moment, ook als ze dat zouden willen, niet boven dit niveau uitraakt. Op het formele vlak zijn belangrijke eigenschappen van dit Belgisch Beschaafd o.m.:

- een dialectinterferentie die groter is dan wat men normaal voor een cultuurtaal aanvaardbaar acht. Naast de interferentie - die met ieders eigen dialectafkomst overeenstemt - is volgens Goossens over het algemeen een Brabantse invloed merkbaar, wat dus zou wijzen op een soort binnenlandse mini-standaardisering onder invloed van het Brabants of m.a.w. het heropnemen van een 16de-eeuwse draad, wat door, vooralsnog alleen niet-Brabantse Neerlandici het 'Spaanse Brabander'-effect wordt genoemd.
- een tweede kenmerk kan onder de noemer 'Belgicismen' worden ge-

bracht, d.w.z. gallicismen, verouderde boekentaal met een ietwat hoogdravende ambtenarenstijl, archaïsmen en dgl.

Dit Belgisch Beschaafd is, zoals ik al zei, vooral een schrijftaal, maar de kans is reëel dat de standaardisering in Vlaanderen in de meeste gevallen via dit Belgisch Beschaafd verloopt wat, zoals ik straks hoop aan te tonen, een bron van onnodige ergernis kan zijn, of zelfs in vele gevallen het eindpunt van de standaardisering is.

Het gebruik van Belgisch Beschaafd kan ook door psychologische factoren worden bepaald. Bij contacten met sprekers van de codes A tot en met D kan een standaardtaalspreker zich met convergerende bedoelingen van het Belgisch Beschaafd bedienen, bv. om te vermijden dat zijn taalgebruik als te 'geaffecteerd' dat wil dan zeggen 'pedanterig' zou worden gedoodverfd. 'Geaffecteerd' is een kwalificering die overigens heel vaak t.a.v. enigszins noordelijk of 'Hollands' getint taalgebruik wordt gehanteerd.

E. Algemeen Nederlands

Hiermee komen we aan de andere pool van het taalcontinuum in Vlaanderen. Een bruikbare naam voor deze taalvariant is misschien *BRT-Nederlands*, waarmee ik bedoel het in Vlaanderen gesproken Nederlands met de minste dialectinterferentie, met het geringste aantal Belgicismen en zo meer.

Er kan geen twijfel over bestaan, dat het de bedoeling is van de sprekers van deze variant zo 'correct' mogelijk te spreken en dat impliceert meestal dat het noordelijke Nederlands hier model staat, zonder dat het nochtans de bedoeling is dat te imiteren. Wel worden dezelfde maatstaven gebruikt, d.w.z. Van Dale, het groene boekje, de bekende spraakkunsten enz., zonder te vergeten wat ik straks nog ter sprake zal brengen, t.w. het opvolgen van de adviezen van de zgn. *taaltuiniërs*, die zonder uitzondering hun inspiratie in het Noorden zoeken. Dit Nederlands is de officiële voertaal van het land, d.w.z. dat het voor het onderwijs, het bestuur, de culturele aangelegenheden enz. aangeprezen wordt, uiteraard hoofdzakelijk in formele situaties. Wanneer iemand die tot dit establishment behoort deze variant desondanks in de aangewezen situaties niet gebruikt, dan is dat bijna nooit een bewuste beslissing, maar het gevolg van een onvoldoende communicatieve competentie. Het sociale kader is daarmee duidelijk geschetst en zo de term Algemeen *Beschaafd* Nederlands ergens op zijn plaats is, dan is het wel hier.

Desondanks, en dit lijkt me het gepaste moment om dit probleem ter sprake te brengen, blijft er tussen de cultuurtaal zoals die in Noord en Zuid wordt gerealiseerd een zodanig onderscheid bestaan, dat iedereen in staat moet zijn na slechts één zin te hebben gehoord, uit te maken of de spreker een Nederlander of een Vlaming is, ook wanneer beiden naar hun eigen aard 'correct' spreken. Dit lijkt me een bijzonder aardig moment om terug te keren naar ons uitgangspunt 'norm en variatie'.

Wat stellen we inderdaad vast? De zeer beperkte speechsample die volstaat om het voorgenoemde oordeel over noordelijke of zuidelijke origine vast te stellen bewijst m.i. overduidelijk dat er hier niet in eerste instantie sprake kan zijn van syntactische, morfologische of zelfs lexicale verschillen. Blijft dus het fonetisch-fonologische niveau en zelfs daar kunnen we geen beroep doen op hardnekkige sjibbolets als het al of niet diftongeren van *ee*, *eu* en *oo* of het realiseren van stemhebbende of stemloze anlautsspiranten, meer bepaald de beruchte harde of zachte *g*. Inderdaad, vele Nederlandse staatsburgers uit het Zuiden staan wat dat betreft op hetzelfde standpunt als de Vlamingen en toch is ook in dat geval dat ene zinnetje voldoende om de doopceel van de spreker te lichten. De verklaring hiervoor ligt m.i. in wat meestal als fonetische randverschijnselen wordt beschouwd, t.w. intonatie en ritme. Ik probeer een voorbeeld te geven. Een zinnetje als:

(1) *hij heeft de hele week in zijn grote boek geschreven*

zal in schriftelijk Belgisch Beschaafd vermoedelijk luiden:

(2) *hij heeft gans de week geschreven in zijn groot boek*

met als meest opmerkelijke varianten:

- een syntactisch verschil: VN/NV
- een lexicaal verschil: gans/heel
- een morfologisch verschil: groot/grote

Wanneer we echter van variant E uitgaan (algemeen Nederlands), dan blijft dat zinnetje in beide gevallen gelijk. Wat de uitspraak betreft, kunnen er zich tussen randstedelijk algemeen Nederlands en zuidelijk algemeen Nederlands volgende verschillen of variaties voordoen:

HIJ HEEFT DE HELE WEEK IN ZIJN GROTE BOEK GESCHREVEN

A	B
- he ⁱ ft	he _. ft
- he ⁱ lə	he _. lə
- ue ⁱ k	we.k
- sən	zən
- XR ^o u ^{tə}	γro.tə
- Xəsre ⁱ və	γəsXre.və (n)

d.w.z.

- diftongering van /e/ in heeft, hele, week, geschreven
- diftongering van /o/ in grote
- labiodentale [v] bilabiale [w]
- Verhärtung van de anlautende spiranten in zijn, grote en geschreven
- huig [R] tongpunt [r]
- deletie van [X] in de cluster [sXr] vóór [r]

Het spreekt vanzelf, dat al deze verschillen (al zijn er hier nu wat veel opgestapeld in dat ene zinnetje) een rol spelen in de beoordeling van het soort Nederlands waar men mee te maken heeft. In 'beneden-de-Moerdijs Nederlands uit Nederland' zullen de meeste bovengenoemde verschilpunten wegvallen en toch zal iemand uit Eindhoven dat zinnetje nog anders realiseren dan iemand uit Turnhout. Dit kan m.i. enkel aan de al genoemde (en te weinig onderzochte) factoren intonatie en ritme toe te schrijven zijn en alhoewel deze factoren over het algemeen nauwelijks aan bod komen wanneer men het over *norm* heeft, kunnen ze vooral psychologisch een belangrijke rol spelen.

Vanzelfsprekend zijn dergelijke nuances vooral belangrijk in 'taalgebruik op het hoogste niveau' als ik dat zo noemen mag, d.w.z. in zeer formele omstandigheden en bij taalgebruikers van het hoogste opleidingsniveau. Zodra deze voorwaarden wegvallen zullen de aangehaalde en nog bijkomende verschillen veel meer de kop opsteken. In dat geval hebben we dan echter te maken met regionale verschillen, die ook aan weerszijden van de rijksgrens onderling bestaan.

Ik wil deze behandeling van de verschillende codes binnen het zgn. Zuidnederlands afsluiten met nog enkele algemene opmerkingen.

Een indeling in hetzij vijf, hetzij meer of minder codes is een theoretische aangelegenheid. Vaststellen welke taal een bepaalde taalgebruiker op een bepaald moment spreekt moet gebeuren op een soort glijdende schaal, die het continuüm van dialect tot standaardtaal representeert en de vijf genoemde codes zijn dan niet meer dan punten op die schaal, te vergelijken met het systeem dat in de psycholinguïstiek wordt gebruikt om op zo een glijdende schaal attitudes vast te leggen. Daaruit mag echter geenszins worden afgeleid dat een dergelijke indeling overbodig zou zijn. Zij is m.i. noodzakelijk om over taalgebruik meer dan slechts veralgemenende uitspraken te kunnen doen en bovendien bijzonder nuttig om iets zinnigs te kunnen zeggen over de afstand tot de hypothetische norm, een probleem dat ik nu meteen in het volgende kapittel ter sprake wil brengen.

Norm is in Vlaanderen een, denk ik, nogal dubbelzinnig begrip. Heel lang al worden, soms zeer passionele discussies gehouden over wat, misschien soms ten onrechte, de *norm* van het Nederlands in Vlaanderen wordt genoemd. Ik denk o.m. aan de periode van het particularisme en alle daaropvolgende en soortgelijke polemieken, waarbij het meestal ging/gaat over de vraag of in Vlaanderen al dan niet, in meerdere of in mindere mate, een zelfstandige ontwikkeling wenselijk was, dan wel of een zo nauw mogelijke aanleuning bij het Noorden de aangewezen weg was (zie o.m. voor de geschiedenis hiervan Suffeleers, 1979). Heel vaak ging het hier vooral om lexicologische problemen. In om het even welke discussie over de *norm* zal het, ook vandaag, ook hier en nu, onmogelijk

blijken te zijn aan dit probleem voorbij te gaan: dat zien we straks wel!

Een tweede klassiek thema i.v.m. de normproblematiek is de gallicismenkwestie. De contacten met het Frans zijn in Vlaanderen altijd zo intens geweest, dat een voortdurende en belangrijke beïnvloeding onvermijdelijk was. Nu heeft het Frans op het Nederlands in het algemeen een grote invloed uitgeoefend, maar uiteraard het meest en het ingrijpendst in Vlaanderen. Zowel t.a.v. de leen- en bastaardwoorden als t.a.v. de zgn. gallicismen is daar ook altijd een, soms hevige, reactie op gekomen, niet zelden overigens beïnvloed door politieke of pseudo-politieke overwegingen. Dat het *norm*-begrip in dergelijke discussies een grote rol speelde en speelt ligt voor de hand.

De meer algemene aanpak van de normaliseringsproblematiek, d.w.z. de vraag welk soort variatie in de taal aanvaardbaar is en wat als niet conform dient te worden verworpen is in Vlaanderen vrij jong en ook nu nog vaak overwoekerd door de vorige twee thema's. Anders gezegd, vooraleer men bij ons kan bepalen of een gegeven realisering van taalvariatie binnen of buiten de norm valt, is het noodzakelijk aan te duiden waar men die norm gaat zoeken. Dit is nergens een eenvoudige zaak, maar in Vlaanderen liggen de zaken vaak nog ingewikkelder, precies omdat daar nog bijkomt de vraag of men een eigen, zuidelijke norm verwerpelijk, aanvaardbaar of aangewezen acht. Ik heb al vermeld dat er in Vlaanderen een vrij sterke behoefte aan rigide normering aanwijsbaar is. Dat is terug te voeren op historische processen, waarvan ik mag aannemen dat ze u bekend zijn, zodat ik er niet expliciet op in hoeft te gaan. De lotgevallen van het Nederlands in de zuidelijke Nederlanden hebben gezorgd voor een grote mate van taalonzekerheid. Het klassieke model van standaardisering, waarbij niet enkel een bepaalde regionale taalvorm, maar vooral ook het taalgebruik van een bepaalde sociale groep model staat bij de geleidelijke standaardisering van de taal, is in Vlaanderen niet van toepassing. De verfransing van de sociale bovenlaag, vooral sinds de zeventiende eeuw was er de oorzaak van dat de 'normale' evolutie hier geen doorgang vond. Schematiserend kan men zeggen dat de Nederlandstalige Belg al eeuwenlang krampachtig zoekt naar een leermeester, die hem in zijn taalevolutie kan begeleiden. Die noodzaak moet vooral tijdens de laatste decennia heel duidelijk gebleken zijn, te oordelen althans naar de velen die zich geroepen achtten, ik bedoel de vele *taaltuiniers*, die vooral sinds de jaren zestig elk op hun manier probeerden het onkruid in de Vlaamse taaltuin te wieden. Het betreft hier een belangrijk sociaal verschijnsel, dat verdient sociologisch onderzocht te worden. Feit is dat plotseling de 'media': kranten, tijdschriften, radio en TV het noodzakelijk achtten iets aan de taalcultuur van hun publiek te gaan doen en allemaal een meer of minder bevoegde of bekwame *taaltuinier* in dienst namen. De invloed van deze mensen kan nauwelijks worden overschat: hoewel zij, zoals wellicht iedereen in de dienstverle-

nende sector zowel aan behoeften zullen zijn tegemoet gekomen als zelf behoeften zullen hebben gecreëerd, kan niet worden ontkend, dat zij een hoogst belangrijke rol hebben gespeeld.

Heel wat factoren hebben hier allicht samengewerkt, maar niet het minst zal beslissend zijn geweest, dat nu de indruk werd gewekt, dat er eindelijk een soort instantie bestond, die in staat was om uitsluitsel te geven in taalvragen, dat de *norm* als het ware werd gepersonifieerd. Dat dergelijke taalombudsdiensten succes hadden wordt niet alleen bewezen door hun alomtegenwoordigheid in de media, maar ook door de stapels brieven die zij elk ontvingen en waarin hulpbehoevende taalgebruikers om hun bijstand vroegen. Dit succes was voor vaderschap staat aanleiding zich met de zaken te gaan bemoeien en dat resulteerde in de oprichting van de overigens nog altijd bestaande 'Raad voor Taaladvies' van het Ministerie van Cultuur, die tot taak heeft radeloze Vlamingen op het goede taalpad te plaatsen. De adviezen worden hen portvrij en op officieel briefpapier toegestuurd, zodat ze wel de indruk zullen wekken een soort officiële decreten te zijn, op gezag van 's konings minister den volke kond gedaan. Het zal u dus duidelijk zijn dat het gezag van deze en andere taaladviseurs groot was (of nog is?) en hoewel de rage de laatste jaren iets lijkt te zijn geluwd kan er geen twijfel over bestaan dat dit alles uitgemond is in een onmiskenbare verandering in het taalgedrag van de burger. Belangrijk voor de evaluatie van die invloed is te weten, dat deze *taaltuiniers* zich altijd al op het officiële, integrationistische standpunt hebben geplaatst, dus de algemeen-Nederlandse *norm* hebben verdedigd. Dit heeft ongetwijfeld veel bijgedragen tot de verspreiding, in brede lagen van de bevolking, van de beweging *naar het noorden toe*. Twee frappante voorbeelden daarvan zijn het pronominegebruik en de purismenvraag. Wat dit laatste betreft tonen studies naar lexicale standaardisering aan dat, o.m. op grond van politiek-psychologische motieven, de afkeer van Franse leenwoorden in de algemene taal in Vlaanderen steeds duidelijk aanwijsbaar is geweest. Dit is o.m. ook toe te schrijven aan de invloed van taaltuiniers *avant-la-lettre* van de vorige generaties. De jongste lichting heeft echter, niet zonder succes, gepoogd die schrik weg te nemen, met verwijzing naar het algemeen-Nederlandse taalgebruik. Uit de voorgenoemde studies blijkt dus dat woorden als *paraplu*, *portemonnee*, *punaise* en dgl., die altijd al in de dialecten hebben bestaan, nu weer de puristische Belgicismen *regenscherm*, *geldbeugel* en *duimspijker* aan het verdringen zijn (cfr. o.m. Deprez-Geerts 1977, Deprez-Geerts-Delahaye 1978, Luystermans 1981, Van Nuffel 1981).

Misschien nog duidelijker is die invloed wat de aanspreekvormen betreft. De vele discussies en polemieken uit de jaren vijftig en zestig tussen aanhangers van het Brabantse *gij*-systeem en van het algemeen Nederlandse *jij-u*-systeem lijken compleet achterhaald te zijn: de *gij*-propagandisten hebben aan het kortste eind getrokken

indien niet steeds wat het gebruik, dan zeker wat de intenties betreft. Het resultaat van deze evolutie in de geesten is vooralsnog een complete pronominale chaos. De vervanging van een systeem met eenheidspronomen door een zeer gediversifieerd systeem met *je, jij, jullie* en *u* is uiteraard veel ingewikkelder dan het vervangen van *duimspijker* door *punaise*. Dat heeft dan ook geleid tot een merkwaardig allegaartje, dat weliswaar de meest gekke dingen op kan leveren maar dat anderzijds toch duidelijk een stap is weg van een traditioneel bekend systeem.

Het is uiteraard niet mijn bedoeling het werk van de taaladviseurs op grond van de twee bovengenoemde voorbeelden te beoordelen. Ik heb alleen willen aantonen hoe diepgaand hun invloed wel is geweest.

Ik wil tenslotte nog wijzen op een ander paradoxaal resultaat van de toegenomen taalzorg. Uit de geciteerde voorbeelden en uit andere moet men tot de conclusie komen, dat het taalbeeld van Vlaanderen, althans op het vlak van de algemene taal, nu een grotere diversiteit, een belangrijker variabiliteit vertoont dan vroeger. Het paradoxale bestaat erin dat dit gegroeid is uit een behoefte aan meer zekerheid, aan een rigoureuze normering. Ook dat is zonder twijfel een symptoom van een overgangssituatie. De invloed van de noordelijke *norm* is sterker geworden en heeft een vaste plaats ingenomen naast de bestaande, Belgische *norm*. Dit verklaart de ietwat chaotische aanblik, die de Vlaamse taalsituatie momenteel vertoont en die overal ontstaat in overgangsfasen tussen oud en nieuw.

Het ziet er overigens niet naar uit dat daar heel spoedig verandering in komt en wel omdat er de laatste jaren nog een andere factor is gaan meespelen, die ik thans probeer te beschrijven.

Het komt me voor dat de tegenstelling tussen de integrationistische en de separatistische stromingen in een nieuwe fase is geraakt. Ik maak duidelijk wat ik met deze terminologie bedoel door kort samen te vatten wat ik daar in een vorige publicatie over heb gezegd: de *integratietendens* is de beweging *naar het noorden toe*, de algemeen-Nederlandse strekking, die momenteel de enig officieel mogelijke is in de Vlaamse cultuurpolitiek. Het is het logische uitvloeisel van de culturele integratie, die altijd al één van de belangrijkste programmapunten van de Vlaamse Beweging is geweest. Zeker sinds de culturele autonomie (grondwetswijziging van 1970) is dat ook de officiële regeringspolitiek, die o.m. onlangs is uitgemond in het afsluiten van het zgn. *Taalunieverdrag*.

Met de *separatistische beweging* bedoel ik de stroming *van het Noorden weg*, d.w.z. elke stroming van min of meer particularistische aard, die om welke reden dan ook een eigen, 'bodenständige' ontwikkeling verkiest. Hoewel essentieel niet-officieel en ook nauwelijks georganiseerd betreft het hier toch een niet onbelangrijke instelling, die bij heel wat individuen in meerdere of mindere mate een rol speelt. Het overwicht van de integrationistische tendens en vooral de officiële steun ervoor is, zoals ik zei, te

verklaren uit vooral taalpolitieke overwegingen. De hele strijd van de Vlaamse Beweging voor de gelijkberechtiging van het Nederlands in België had een dergelijke aanleuning bij Nederland hard nodig en die troef werd dan ook heel dikwijls uitgespeeld. Nu men echter alom meer en meer tot de overtuiging komt, dat de voornaamste doeleinden van de Vlaamse Beweging verwezenlijkt zijn, vermindert uiteraard ook de kracht van het bovengenoemde argument en dus ook de interesse, bij een me dunkt grotere groep mensen dan vroeger, voor een zo groot mogelijke integratie. Het ziet er naar uit dat de vooroordelen, die aan beide zijden van de rijksgrens voorkomen, in de toekomst een belangrijke rol zullen gaan spelen. Aangezien de belangstelling voor de culturele integratie altijd al een overwegend zuidelijke aangelegenheid is geweest, zou het afnemen van nu ook de zuidelijke interesse kunnen resulteren in een groei van de middelpuntvliedende krachten, waarvan de invloed op norm en variatie in Vlaanderen momenteel echter nog nauwelijks te overzien is. Voor de hand ligt echter een eventuele versterking van binnenlandse standaardiseringstendenzen, tenzij die zouden worden tegengewerkt door sociale factoren, waar ik het zo meteen over zal hebben. Ook andere ontwikkelingen, aan weerszijden van de rijksgrens kunnen daarbij een rol spelen en één daarvan heeft te maken met een ontwikkeling die zich kennelijk op dit moment in Nederland afspeelt. Ik bedoel een toenemende mate van belangstelling voor geregionaliseerd taalgebruik en een daarmee gepaard gaande toename van variabiliteit binnen een steeds losser wordend normbesef. Indien ik goed ben ingelicht zou deze evolutie op dit ogenblik vooral westelijke regionalismen bevorderen, in die zin dat steeds meer westelijke taalgebruikers taalvariatie zouden vertonen, c.q. versterken, die tot voor kort als 'sub-standard' werd aangezien en die behoort tot wat Kloeke, zij het in wat nu wel een compleet andere tijd blijkt te zijn, *Algemeen Onbeschaafd Nederlands* heeft genoemd. Ik vel daar uiteraard geen oordeel over, maar stel alleen vast, ook uit eigen aanschouwing, dat het traditionele normbesef in Nederland steeds minder invloed blijkt uit te oefenen.

Mocht ditzelfde verschijnsel zich binnen afzienbare tijd ook buiten het westen voor gaan doen, dan kan dat een nieuwe, interessante evolutie inluiden.

Een laatste punt dat ik t.a.v. de verdere ontwikkeling ter sprake wil brengen is het onderscheid tussen de standaardtaal als sociolect van een bepaalde groep en als norm voor de taalgemeenschap als geheel. Ook dat zal ongetwijfeld het probleem *norm en variatie* in Vlaanderen aanzienlijk beïnvloeden en er zullen allicht veranderingen optreden, die nu misschien al in de kiem aanwezig zijn, maar vooralsnog geen doorslaggevende rol spelen.

Wat daarmee aan de orde staat is zeker geen exclusief Vlaams probleem, maar integendeel een verschijnsel, dat zich op vele plaatsen voordoet of voor kan doen. Want zodra een deel van de bevolking de standaardtaal gaat beschouwen als hét specifieke ui-

tingsmiddel van een bepaalde sociale of regionale groep kunnen zich spanningen voordoen t.a.v. het aanvaarden van die taal als norm of als communicatiemiddel. Eén van die facetten is in Vlaanderen niet nieuw, met name het regionale. Een belangrijke factor bij de motivering van separationistische taalopvattingen is altijd al geweest dat de Nederlandse standaardtaal door velen werd (c.q. wordt) beschouwd als de taalvorm van Holland en bijgevolg op grond van regionalistische motieven kan worden afgewezen (vanzelfsprekend - en dit even terzijde - kan een soortgelijke houding ook binnen het Koninkrijk der Nederlanden een rol spelen). Alle propagandisten van een algemeen Nederlandse norm in Vlaanderen zijn zich daar overigens terdege van bewust en hebben steeds geprobeerd dit argument af te wijzen, te weerleggen, te minimaliseren of als een onvermijdelijk kwaad voor te stellen, kennelijk echter zonder al te veel succes, getuige o.m. volgende uitspraak van Goossens 'I am surprised at the deep-rooted prejudices and the irrationality of the grudge that many Flemish bear their northern neighbours' (Goossens 1981: 271).

De vraag is echter hoe men zal reageren zodra daar nog het sociale aspect aan wordt toegevoegd. Dat die kans op de ontwikkeling van het standaardnederlands in Vlaanderen tot klassegebonden taal en 'Schichtenabzeichen' er dik in zit heb ik in een paar vroegere publicaties betoogd (Willemyns, 1979 en 1981) en ik wil thans proberen even de omvang van het probleem te schetsen. Vooral wil ik er echter terloops even op wijzen dat tot voor kort het winnen van een zgn. sociale elite voor het gebruik van wat toen nog A.B.N. werd genoemd, door heel wat A.B.N.-propagandisten als een zeer wenselijke evolutie werd beschouwd en ik beperk me ertoe als illustratie één in dit verband karakteristieke uitspraak te citeren van de u allen bekende Grootaers, die in 1952 het volgende schreef: 'Is it the scholars, the poets, the teachers in the different educational branches, who are considered by the majority to be the leading people? No, it is those, who are economically the strongest and who do show this in their style of life (which certainly is not the case with the intellectuals referred to). When all the Flemish lords, Antwerp and Ghent bankers, big industrialists, merchants, shipowners and so on use standard Dutch in and outside their family circle, everybody will be able to do so and all...will do so' (Grootaers 1952: 712, geciteerd in Goossens 1981). Of een soortgelijke redenering opgaat is zeer de vraag; ik geloof integendeel dat een dergelijke evolutie voor heel wat problemen zorgt, waar ik het zo meteen over zal hebben en ik wijs terloops op een opvatting die o.m. door Ammon wordt verkondigd, dat het helemaal niet in de bedoeling ligt van de door Grootaers genoemde groep om de arbeidersklasse te helpen of op het goede pad te zetten bij het verwerven van een standaardtalige competentie (Ammon 1981; zie ook Willemyns 1981).

Vergeleken met vroeger is het linguïstisch continuüm in Vlaanderen

de laatste decennia ruimer geworden, enerzijds omdat er een vroeger amper voorkomende variant, het algemeen Nederlands, aan werd toegevoegd, en het spanningsveld tussen de twee uitersten dus werd vergroot, anderzijds omdat steeds meer sprekers de vaardigheid blijken te bezitten zich te bedienen van taalvarianten die, ten opzichte van het theoretische middelpunt, aan de kant van de standaardtaal kunnen worden gesitueerd.

Indien nu, zoals door velen wordt betoogd, de mate van communicatieve competentie inderdaad kan worden gemeten aan het gemak waarmee de spreker naargelang van de omstandigheden van de ene naar de andere code kan switchen, dan moet men vaststellen, dat heel wat meer sprekers dan vroeger over een grotere 'communicative competence' beschikken.

Het ligt echter al evenzeer voor de hand, dat een dergelijke vaardigheid niet voor iedereen weggelegd is en met name sociaal geconditioneerd zal zijn. Volgens sommige auteurs, en ik ben geneigd hen in die overtuiging bij te treden, is het zelfs, zoals ik daarnet al zei, een typisch kenmerk van Upper Class-politiek, dat geprobeerd wordt de leden van de Lower Classes zo veel mogelijk van het aanleren van de standaardtaal af te houden, omdat ze op die manier ook verhinderd worden deel te nemen aan het sociale en politieke leven en ze, zoals Ammon zegt 'allein schon mangels erforderlicher Sprachkenntnisse wirkungsvoll von den 'Schalthebeln der politischen Macht' ferngehalten (werden)' (Ammon 1981). Hoe dan ook, standaardtaalgebruik als uiterlijk teken van klasstoelbehoren is een vaststaand verschijnsel en het ligt voor de hand, dat de thans merkbare evolutie in Vlaanderen ook dit probleem dichterbij brengt. Dat dit tot voor kort minder het geval was, heb ik in vroegere publicaties toegeschreven aan twee factoren, die ik *solidariteit* en *inschikkelijkheid* heb genoemd, twee verschijnselen waar ik heel kort op inga.

Solidariteit is het verschijnsel dat ervoor zorgt dat streekgenoten van om het even welke sociale klasse op een convergerende manier met elkaar communiceren, omdat op bepaalde momenten de regionale gebondenheid kennelijk heel sterk doorweegt. Dialect en/of regionale omgangstaal zijn dan de meest voorkomende varianten. Ik heb er echter ook op gewezen dat in andere omstandigheden de factor *power* de solidariteit kan doorbreken. Naarmate het linguïstische klassebewustzijn van de leidende groepen groeit zal dit steeds vaker voorkomen.

Met *inschikkelijkheid* verwijs ik naar een element dat vrij typisch is voor de Vlaamse situatie. Velen uit de groep die in het Grootaerscitaat worden genoemd werden nog opgeleid in het Frans en hun kennis van het standaardnederlands is dus later verworven, vrij deficiënt en zeer door het dialect beïnvloed. Van hen kan men dus geen sociale sancties verwachten t.a.v. sociaal onaangepast taalgebruik. De jongere generatie van de leidende klasse zal daar echter wel anders op reageren, zodat dergelijke sancties in de toekomst wel mogelijk worden of misschien al zijn? Ook in

Vlaanderen zal dus de spanning tussen de standaardtaal als sociolect van een bepaalde klasse en als norm voor het algemene taalgebruik voortdurend toenemen en het is zeer de vraag of de linguïstiek in het algemeen, de sociolinguïstiek en de taaldidactiek in het bijzonder, daar iets aan zullen kunnen doen. Dat is echter een heel aparte problematiek waar ik nu niet over uit kan weiden. I.v.m. een andere realistische toekomstverwachting, die hier evenmin verder besproken kan worden, citeer ik Luystermans 1981:22 'In het licht van het feit dat de keuze uit de verschillende lagen van de Nederlandse taal mede bepaald wordt door de klasse waartoe men behoort, kunnen we de hypothese opbouwen dat diglossische functieverschillen tussen de verschillende taallagen, die men kent, zich niet bij elke groep op dezelfde wijze zullen voordoen'.

Laat ik tot slot proberen het Vlaamse normprobleem ook enigszins internationaal te situeren, d.w.z. te vergelijken met de Franse, Duitse en Engelse situatie in onze buurlanden (ik ken weliswaar de situatie aldaar minder goed dan vele van mijn toehoorders, maar ik steun o.m. op lezingen die vorig jaar op een colloquium in Amsterdam aan dat onderwerp werden gewijd door resp. Al, Beersmans en Gussenhoven)*.

De situatie waar de Nederlandse het beste mee te vergelijken valt is ongetwijfeld de Duitse, althans wat de feitelijke toestand betreft waar men van uit kan gaan. I.t.t. wat men geneigd zou zijn te denken is hier niet zozeer een vergelijking noodzakelijk met de positie van bv. Oostenrijk en Zwitserland versus de B.R.D. en de D.D.R., maar zijn het veeleer de Bondsduitse, binnenlandse verhoudingen die zich ter vergelijking opdringen. De Noord-Zuid-verhouding in de Bondsrepubliek is mutatis mutandis aardig op onze situatie van toepassing.

Maar laat de feitelijke toestand dan vrij identiek zijn, de ideële is dat duidelijk niet. De nogal liberale Duitse instelling ten aanzien van variatie en norm (of althans wat door niet-Duitsers als zodanig wordt beschouwd) is in ons taalgebied m.i. niet aanwezig, in het Noorden evenmin als in het Zuiden.

De noordelijke situatie lijkt me in belangrijke deelaspecten min of meer met de Britse overeen te komen, in die zin dat de functie van het A.B.N., in de betekenis die o.m. Kloeke daaraan hechtte, nogal verwant lijkt met de functie van de R.P., met echter een bredere basis om op te steunen. Ook daar is er, zoals in Groot-Brittannië een de laatste decennia sterker wordend regionalisme, o.m. als een soort linguïstisch protest tegen het establishment. Ook een vorm van ietwat hautaine overschilligheid ten aanzien van out-group ontwikkelingen van de taal zullen sommigen mét mij allicht bereid zijn te onderkennen.

* Colloquium 'Norm en Variatie', 12 en 19 september 1981 (de Acta zijn ter perse).

In Vlaanderen liggen de zaken wel anders. Ik denk dat in de geesten van velen een verlangen leeft naar een, met de toestand in Frankrijk vergelijkbaar systeem, d.w.z. een bewuste of onbewuste behoefte aan vrij strenge normering, het verlangen naar een instantie, die in de plaats van de individuele taalgebruiker beslist over zo moeilijke dilemma's i.v.m. vorm en normconform taalgebruik. Toch zijn er ook duidelijke verschillen, zowel t.a.v. de manier waarop alles historisch is gegroeid als t.a.v. de feitelijke situatie.

Vooraleer ik daar verder op in ga lijkt het me niet overbodig nog eens in een notedop de belangrijkste kenmerken van de Franse situatie op een rijtje te zetten.

In Frankrijk wordt kennelijk gepoogd het Standaardfrans, desnoods tegen heug en meug, aan zoveel mogelijk mensen en zoveel mogelijk sociale en regionale groepen van mensen op te dringen, met verachting van wat bij velen in de plaats van het Standaardfrans als voertaal werd of wordt gebruikt.^{*} Het resultaat van dit jacobinisme is een sociale herverdelende functie van de taal. Veel minder dan in andere landen is in Frankrijk de taal een symptoom van klassetoehoren. Veel meer arbeiders dan in de mij bekende taalgebieden zijn in staat om in een meer dan behoorlijk algemeen Frans het woord te voeren. De rigiditeit van de normering, het vasthouden aan klassiek schriftfrans met voorbijgaan aan de populaire vormen van het gesproken Frans, de bijna verachting van alle andere idiomen, wat hun status of functie ook zij: dit alles werd op het Amsterdamse colloquium met enige ergernis, voor sommigen vermengd met steile verbazing of zelfs ongelooft aanhoord. De vraag is echter of het vermelde *sociale* resultaat bereikbaar is zonder de voorgenoemde 'ergernisverwekkende' mentaliteit op de koop toe te nemen. Het is goed zich eens te bezinnen over de vraag of een situatie als de Engelse bv. zoveel beter is. Daar is er kennelijk niemand die eraan denkt de elitetaal (hoewel ook die voor in group-gebruik rigide genormeerd is) aan anderen op te dringen, maar daar staat tegenover dat zowat iedereen door zijn taalgebruik verradt tot welke sociale klasse hij behoort en zich meteen blootstelt aan de gebruikelijke sanctionering van dien.

Maar Vlaanderen, ik zei het al, heeft niet dezelfde historische ontwikkeling gekend als Frankrijk. De traditie van nationalisme en jacobinisme bestaat er niet, a fortiori ook niet wat het taalgebruik betreft. Er bestond geen taalvorm, die met 'Franse' middelen doorgedrukt kon worden ten koste van andere varianten. Het regionalistische taalgebruik is er nooit verdwenen, de hypertrofie van de dialecten daarentegen steeds bestaande geweest.

* Met de kersverse regionaliseringspolitiek lijkt daar nu enige verandering in te zullen komen, maar het zal uiteraard nog enige tijd duren voor daar resultaten van te merken zullen zijn.

Een eerste vereiste om de latente behoefte aan taalregularisering naar Frans model, gesteld dat dit een goede oplossing zou zijn, te vervullen zou dus zijn dat men precies zou weten welk soort standaardtaal gepropageerd en gepousseerd moet worden en dat is nou net iets waar, zoals ik in mijn hele verhaal heb proberen duidelijk te maken, geen eensgezindheid over bestaat. Ook dat is een aspect van wat Geerts, in navolging van Haugen, de Vlaamse schizoglossie heeft genoemd.

Mijn besluit dus, dames en heren, is dat Vlaanderen zich wat het standaardiseringsproces betreft, in een overgangssituatie bevindt, waarin heel wat, soms erg tegenstrijdige tendenzen aanwijsbaar zijn, zodat het niet zo maar voorspelbaar is welke kant het uit zal gaan. Een ontwikkeling naar Duits model met een *tolerant normbewustzijn*, zowel t.a.v. interne variatie als wat de relaties met de noorderburen betreft, is in een dergelijke transitoire periode misschien nog het meest aangewezen, maar ik hoef er u allicht niet aan te herinneren dat niet de linguïst daarover beslist, maar de taalgebruiker zelf, in de mate waarin hij reageert op al de culturele, politieke, sociaal-economische en psychologische, talige en niet-talige factoren die zijn bestaan als lid van een gemeenschap en als taalgebruiker beïnvloeden en oriënteren.

Bibliografie

- 1977 Ammon, U. Schoolproblems of Regional Dialectspeakers: Ideology and Reality. Results and Methods of Empirical Investigations in Southern Germany. in: *Journal of Pragmatics* 1, 47-68
- 1981 Zum Versuch der soziolinguistischen Legitimation sozialer Sprachungleichheit - am Beispiel von Schullehrzielen in der Bundesrepublik Deutschland - kritische Anmerkungen. In: *P. van de Craen & R. Willemyns* 1982.
- 1957 Coetsem, F. van. De rijksgrens tussen Nederland en België als taalgrens in de algemene taal. In A. Weijnen & F. van Coetsem, *De rijksgrens tussen België en Nederland als taalgrens*, Amsterdam.
- 1982 Craen, P. van de en R. Willemyns. *Sociolinguïstiek en Ideologie*. Brussel
- 1977 Deprez, K. en G. Geerts. *Lexikale en pronominale standaardizatie. Een onderzoek van de ontwikkeling van het algemeen Nederlands in West-Vlaanderen*. Antwerp Papers in Linguistics 13.

- 1978 Deprez, K., G. Geerts en L. Delahaye. Het standaardizatieonderzoek in Vlaanderen: theoretische en methodologische toelichting, en een replicatie-onderzoek bij zeventig vrouwen in Ieper. In: *Leuvense Bijdragen* 67, 385-454.
- 1970 Goossens, J. 'Belgisch Beschaafd Nederlands' en Brabantse expansie. In: *De Nieuwe Taalgids* (Van Haeringennummer), 54-70.
- 1980 150 Years of Belgium and Its Consequences Regarding Language Usage in Flanders. In: *Belgium and Europe. Proceedings of the International Francqui-Colloquium, Brussels-Ghent 12-14 November 1980*, 261-278
- 1952 Grootaers, L. Notes on a General Report by A. Mussche for the Benefit of the Standard Language. In: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 711-713
- 1981 Luystermans, K. *Lexicale standaardisatie in Ninove. Een sociolinguistische studie van de kennis en het gebruik van algemeen Nederlandse woorden*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling V.U.B.)
- 1974 Meeus, B. Het gebruik van het ABN en het dialect in het Vlaamse land. In: *De Gids op Maatschappelijk Gebied* 65, 391-414.
- 1981 Nuffel, E. van. *Lexicale standaardisatie. Sociolinguistisch onderzoek naar de ontwikkeling van het Algemeen Nederlands in de Oostvlaamse gemeente Lebbeke*. Brussel (onuitgegeven licentiaatsverhandeling V.U.B.).
- 1979 Suffeleers, T.J. *Taalverzorging in Vlaanderen. Een opiniegeschiedenis*. Brugge-Nijmegen.
- 1979 Willemyns, R. Invloed van 'power' en 'solidarity' op het gebruik van dialect en standaardtaal in Vlaanderen. In: *De Nieuwe Taalgids* 72, 289-302.
- 1981a Taalgedrag en taalgebruik als klasse-indicatoren. In: *De Nieuwe Taalgids* 74, 134-148.
- 1981b Die Sprachsituation in Belgien unter soziolinguistischen Aspekten. In: *Linguistische Berichte* 75, 41-59.

Middagzitting
donderdag, 2 september 1982
Vergaderingen per taalgebied

Verslag van de vergadering van het Engelse taalgebied

Prof.dr. R.P. Meijer

Het is mij een genoegen u een kort verslag voor te leggen van het taalgebied met de langste naam, het zgn. Anglo-Austro-Cana-US taalgebied. Zoals gebruikelijk kan de vergadering van deze sectie het best gekarakteriseerd worden als een mini-colloquiumpje binnen het grote colloquium.

Prof. King heeft daar een korte lezing gehouden over modale partikels, en vooral over een van de kortste woorden in onze taal, het woordje 's. Daarna kwam M.J.R. Rigelsford met een aantal observaties over toegevende zinnen, waarbij we binnen de kortste keren tot over onze oren in het Baskisch zaten, dat blijkbaar ook met periculeuze toegevende zinnen te kampen heeft. Tot slot diende Dr. Kirsner een lange verlanglijst in ter attentie van de intra-murale Sinterklaas, van wie hij meer beurzen, meer uitwisselingen, meer studiereizen verlange, meer materiaal afgestemd op het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal, meer detailonderzoek over syntactische kwesties en meer secundaire literatuur op letterkundig gebied.

Er is ook gesproken over de herziening van *Levend Nederlands*, en er is mij verzocht u mee te delen dat ieder die hierover opmerkingen en suggesties heeft, zich in verbinding stelt met Prof. King in Hull.

Of de belangen van dit grote taalgebied op den duur het best gediend zullen zijn met meer van deze vergaderingen in de vorm van een congres in het klein, of dat het beter is de groep te splitsen en met elkaar te spreken over kwesties die de afzonderlijke landen betreffen, kunnen alleen de leden zelf beoordelen. Bij de voorbereiding van het volgende colloquium zullen we u daar nog eens over polsen.

De tekst van de toespraak van Dr. Kirsner vindt u op de volgende bladzijden.

De neerlandicus intra muros als sinterklaas

Prof.dr. R. Kirsner

Neerlandici in Nederland en België genieten van het onbetwistbare voordeel in die landen te wonen waar de Nederlandse taal en cultuur geen abstracties zijn. Als ik, een bescheiden neerlandicus *extra muros*, een enkele keer uit de Verstrooiing mag komen, dan verbaas ik mij over twee dingen:

Ten eerste verbaas ik mij erover dat er hier Nederlands gesproken wordt. Op een intellectueel niveau weet ik donders goed dat Nederlands hier de taal is, maar emotioneel maak ik altijd een paar milliseconden door waarin ik denk: 'Hé! Zelfs kinderen kunnen hier moeiteloos Nederlands spreken. Het is dus geen fictie! Het bestaat! Het leeft! Mijn inspanningen zijn niet voor niets geweest!'

Het tweede verschijnsel waarover ik mij verbaas is iets ernstigers. Ik verbaas mij er nog steeds over hoe weinig onze collega's in Nederland en België zich bewust zijn van de problemen waar wij - neerlandici *extra muros* - dagelijks mee te maken hebben. Over Engeland durf ik niets te zeggen. Omdat dat land veel dichterbij Nederland en België ligt, zullen de problemen misschien heel anders zijn dan in de Verenigde Staten of Australië. Maar ik zou wel willen beweren dat wie nog niet buiten Europa is geweest gewoon niet beseft dat je in een land kunt komen waar die Nederlandse taal en cultuur helemaal onzichtbaar worden, waar ze ophouden te bestaan, en waar niemand het als vanzelfsprekend beschouwt dat ze op universiteiten gedoceerd dienen te worden. Zelfs tijdens dit jaar, 1982, waarin wij tweehonderd jaar diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en Amerika vieren, hebben in kranten als *The Los Angeles Times* of tijdschriften als *Time* en *Newsweek* nauwelijks artikelen gestaan over Nederland, om nog maar te zwijgen van België.

Wat niet inhoudt dat wij neerlandici *extra muros* daar niets aan hebben gedaan. Integendeel. Dit jaar hebben in de Verenigde Staten verschillende congressen neerlandistiek plaatsgevonden - onder andere aan de Universiteit van Californië te Los Angeles en aan de Universiteit van Maryland te College Park, waaruit blijkt hoeveel de buitenlandse neerlandistiek in staat is te presteren. En we moeten de organisatoren van die congressen - mensen als Paul Sellin en William Fletcher - daarom zeer dankbaar zijn. Maar terwijl ik hier sta en nu die congressen al tot het verleden behoren, kan ik mij afvragen wat het rendement op de lange termijn is. Natuurlijk komen er bundels, die de wetenschappelijke resultaten van die congressen zullen vastleggen. Maar wat is het rendement voor de neerlandistiek *extra muros* op de lange termijn? Kenmerkend voor juist deze congressen is het hoge peil van internationale samenwerking geweest; vele Nederlandse en Belgische neerlandici hebben daaraan deelgenomen, wat voor de Amerikaanse neerlandici een enorme stimulans is geweest. Maar wat gaat er nu gebeuren, nu de Bicentennial voorbij is en er overal bezuinigd wordt?

We moeten allemaal langzamerhand teruggaan naar onze eigen universiteiten, om plaats te nemen naast collega's die zich met de Duitse of de Engelse literatuur bezighouden, en we moeten weer proberen de Nederlandse taal en cultuur over te dragen aan wie ogen en oren moge hebben. We worden geconfronteerd zo niet met tegenwerking dan toch met een zekere onverschilligheid. Precies daarom zult u misschien kunnen meevoelen wanneer ik zeg dat, als ik toevallig tegen een neerlandicus intra muros oploop, ik de dwang voel om hem (of haar) stevig beet te pakken, krachtig heen en weer te schudden, en te roepen: Wakker worden! Hou toch op met dat binnenlandse navelstaren! Doe mee aan de strijd om uw taal en cultuur in de wijde wereld buiten uw eigen taalgebied te blijven doceren, de strijd om ook een gezonde *buitenlandse* neerlandistiek te doen groeien!

Inderdaad, de neerlandici intra muros zouden - zonder veel moeite - veel kunnen doen om het lot van de neerlandici extra muros te verbeteren. Misschien kan het dan een zeker nut hebben om de neerlandici intra muros als een soort Sinterklaas te beschouwen, zij het dan een slapende Sinterklaas die zich nog niet helemaal bewust is van al zijn of haar verantwoordelijkheden jegens vakgenoten buiten de landsgrenzen. Wij neerlandici extra muros zijn immers niet stout geweest doch zoet. We houden congressen, daar in het buitenland, en we schrijven artikelen en boeken. We verdienen immers meer dan de Zak der Besnoeiingen of de Roe der Onverschilligheid. Zo ja, dan kan het geen kwaad om een wenslijst voor Sinterklaas op te stellen. Ofschoon deze lijst strikt persoonlijk is (ik heb als taalkundige immers mijn eigen, rare voorkeur), kan hij misschien dienen als aanleiding tot een vruchtbare discussie, of ruzie, of zelfs actie.

Beste Sinterklaas,

Als neerlandicus extra muros die het hele jaar zoet is geweest, zou ik heel graag het volgende in mijn schoen willen vinden:

1. Meer reis- en onderzoeksbeurzen en uitwisselingsprogramma's voor zowel docenten als studenten. Een regelmatig verblijf in Nederland en België is domweg onmisbaar voor allen die Nederlands als een vreemde taal hebben geleerd. Misschien zouden vindingrijke neerlandici intra muros in staat zijn om meer van dit soort mogelijkheden aan hun eigen universiteiten te scheppen.

2. Meer bezoeken en studiereizen van Nederlandse en Belgische neerlandici naar het buitenland, in het bijzonder naar landen buiten Europa. De aanwezigheid van een Nederlandse of Belgische academicus op een buitenlandse universiteit slaat twee vliegen in één klap. Ten eerste is het voor de studenten een enorme stimulans met een echte kersverse Nederlander of Vlaming in levenden lijve te kunnen praten en inzicht te verwerven in de cultuur en politiek van die landen waar Nederlands echt gebezigd wordt. Ten tweede - en dat is misschien zelfs belangrijker - versterkt zo'n bezoek

de positie van het Nederlands aan de desbetreffende universiteit in hoge mate. De collega's in de Duitse of Engelse literatuur merken gauw dat zij niet de enigen zijn die gastlezingen kunnen organiseren, zij worden door de aanwezigheid van die Nederlandse of Belgische neerlandicus of neerlandica erop attent gemaakt dat Nederland en België echt bestaan, zelfs nu, in het heden.

3. Meer materiaal, afgestemd op het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal. Dit houdt in:

- a. Meer geluidscassettes over actuele onderwerpen, naar model van de cassettes van het Instituut voor Toegepaste Taalkunde in Groningen, maar van een minder geavanceerd niveau.*
- b. Videobanden van Nederlandstalige nieuwsuitzendingen en andere televisieprogramma's, die geschikt zijn gemaakt voor buitenlandse (evt. Amerikaanse) afspeelapparatuur.*
- c. Een Nederlandstalig krantje, dat afgestemd is op buitenlandse studenten die nog weinig van België en Nederland afweten en dat artikelen bevat op verschillende niveaus van leesmoeilijkheid.*

4. Meer hulpmiddelen voor taalkundig onderzoek van het Nederlands. Hier denk ik in het bijzonder aan nieuwe taalkundige corpora, op de computerband beschikbaar, gebruik makend van een beter, genuanceerder codeersysteem dan de corpora waarop Uit den Boogaart 1975, De Jong 1979, en Renkema 1981 zijn gebaseerd. Geen verzameling tekstfragmenten maar liefst gehele artikelen, gehele gesprekken, gehele literaire werken. Het zou het empirisch taalkundig onderzoek alleen ten goede komen indien dergelijke corpora relatief goedkoop waren. Ook zou ik willen, dat er een doeltreffend computerprogramma ter beschikking zou worden gesteld waarmee men gegevens uit de corpora op een efficiënte manier zou kunnen opvragen. Ik denk bijvoorbeeld aan een 'overdraagbare' versie van het programma Oog op Tekst, dat door ir. G. van der Steen is ontwikkeld (Brandt Corstius 1978: 72-75).

5. Meer empirisch detailonderzoek met betrekking tot de Nederlandse syntaxis. Hiermee bedoel ik niet abstracte studies gebaseerd op de zelfbedachte voorbeeldzinnetjes of de intuïties van één enkele grammaticus, maar stevig empirisch onderzoek, met enquêtes en experimenten, waaraan meerdere proefpersonen deelnemen en dat gebruik maakt van de statistische methoden en technieken die in de empirische gedragswetenschappen gangbaar zijn.

6. Meer studies over belangrijke werken in de Nederlandse literatuur, zoals die die in de Synthese-reeks verschenen zijn.

Ik verwacht niet dat u het zonder meer met mij eens zal zijn, wat deze lijst betreft: er valt over het een en ander te praten. Maar als we een beroep op de binnenlandse neerlandici mogen doen, als het überhaupt nuttig is de rol van Sinterklaas toe te wijzen, dan moeten we onze gezamenlijke wenslijst zo opstellen, dat we geen roe in onze klomp vinden. We hebben toch immers wel iets lekkers verdiend?

Bibliografie

- 1978 Brandt Corstius, H. *Computer-Taalkunde*. Coutinho, Muiderberg.
- 1979 Jong, Eveline de, red. *Spreektaal: Woordfrequenties in gesproken Nederlands*. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- 1981 Renkema, J. De Taal van 'Den Haag'. *Een Kwantitatief-Stilistisch Onderzoek naar Aanleiding van Oordelen over Taalgebruik*. Staatsuitgeverij, Den Haag.
- 1975 Uit den Boogaart, P.C., red. *Woordfrequenties in Geschreven en Gesproken Nederlands*. Oosthoek, Scheltema & Holkema, Utrecht.

Verslag van de sectievergadering Frankrijk

Prof.dr. A.J.M. van Seggelen

Aanwezig waren de dames Huisman, *Strasbourg*, Pascal, *Besançon*, Vanderlinden, *Paris IV*, Van Vlierden, *Tours*, en de heren De Klerk, *Grenoble*, Ravier, *Lille*, Rijckeboer, *Lille*, Van der Stap, *Nanterre*, Van Seggelen, *Strasbourg*.

Wegens het geringe aantal Franse deelnemers aan het colloquium is het niet mogelijk de problemen van alle universiteiten te bespreken.

De deelnemers aan de discussie brengen echter allen verslag uit van de problemen waarvoor zij zich aan hun universiteit geplaagd zien.

De heer Rijckeboer kondigt aan dat er in 1983 te Rijsel een colloquium zal worden gehouden over de Nederlandse taal in Noordwest-Europa.

Aan de Universiteit van Paris IV zal men het komend jaar in grote moeilijkheden komen te verkeren doordat de Orde van den Prince, die tot nu toe enkele uren onderwijs bekostigde, dat in de toekomst niet meer kan doen. Vooral de plaats die het Nederlands in de nog nieuwe en veelbelovende studierichting *Langues Etrangères Appliquées* heeft komt daardoor in gevaar. Men hoopt dat de assistent in 1983 tot maître-assistant bevorderd zal worden.

Het gebrek aan extra onderwijsuren blijkt aan alle universiteiten een probleem te zijn dat van jaar tot jaar groter wordt en dat er onherroepelijk toe zal leiden dat in de toekomst bepaalde onderdelen van het onderwijs zullen moeten worden opgeheven.

Mw. Van Vlierden heeft ook weinig opwekkende berichten over de toekomst van het Nederlands in Tours. Het is zelfs nog niet duidelijk of zij in het komende studiejaar het hele onderwijs alleen of met de hulp van een chargée de cours zal moeten verzorgen. Men is het erover eens dat het van belang zou kunnen zijn om een plaatselijke universitaire autoriteit te interesseren voor het Nederlands opdat die in raden en commissies iets zou kunnen doen voor het lectoraat.

Er bestaat op dit ogenblik grote onzekerheid over de vraag of de assistant-associés onder de docenten Nederlands langer dan vier jaar in dienst mogen blijven. Volgens het decreet van 8 maart 1978 artikel 4 konden zij maximaal 4 achtereenvolgende jaren aan dezelfde universiteit worden benoemd. De afgelopen maanden is voortdurend gesproken over het annuleren van dit decreet. Volgens sommigen zou de tijdslimiet reeds zijn opgeheven, volgens anderen is er nog geen enkele nieuwe tekst die het decreet van 1978 heeft geannuleerd. De aanwezigen zijn het erover eens dat het zaak zal zijn de ontwikkelingen in de komende maanden nauwgezet te volgen omdat de carrière van enkelen op het spel zou kunnen staan.

Ook is men ervan overtuigd dat de grootste waakzaamheid geboden zal zijn bij het tot stand komen en invoeren van de nieuwe wet op het hoger onderwijs die in voorbereiding is. Bij vroegere hervormingen heeft het Nederlands soms belangrijke terreinwinst kunnen boeken, maar bij verandering van de structuren en de studieprogramma's van de universiteiten kan even zo snel weer heel veel verloren worden. Het blijft geboden elkaar zo goed mogelijk op de hoogte te houden van de ontwikkelingen.

Het facultatieve examen Nederlands in het CAPES Duits of Engels voldoet niet aan de verwachtingen. Studenten die het CAPES Duits of Engels voorbereiden hebben er nauwelijks belang bij om hun kostbare tijd te besteden aan een facultatief bijvak waarin ze pas examen mogen afleggen als ze voor het eerste deel van hun hoofdvak zijn geslaagd. Daar hun toekomst afhangt van het slagen voor het hoofdvak Duits of Engels is het simultaan voorbereiden van een niet noodzakelijk bijvak een groot risico. De sectie is van mening dat het CAPES Nederlands ontkoppeld dient te worden van het hoofdvak Engels of Duits en een zelfstandig statuut moet krijgen.

Het afleggen van het baccalauréat Nederlands blijkt voor steeds meer kandidaten in Frankrijk onmogelijk te worden. Volgens de huidige reglementen kan een dergelijk baccalauréat worden afgelegd in de Académies van Parijs, Lille, Straatsburg en Bordeaux. Als een leerling uit een andere académie, dus uit het grootste deel van Frankrijk, het Nederlands in zijn examenpakket wil opnemen, verplicht de académie waar hij zijn schoolopleiding heeft genoten hem steeds vaker om het hele baccalauréat af te leggen in de académie waar Nederlands kan worden geëxamineerd, d.w.z. in een van de vier genoemde steden. Dit betekent dan dat de kandidaat verschillende keren en voor langere tijd moet gaan vertoeven in een voor hem vreemde stad en dat juist in een zo spannende tijd als die van de eindexamens. Dit betekent óók dat velen alleen al om financiële redenen ervan af moeten zien om het Nederlands als vreemde taal te kiezen. In de académie van Strasbourg was men tot nu toe bereid om kandidaten uit andere académies toe te laten voor één enkel examenvak als dat elders niet geëxamineerd kon worden. Het behaalde cijfer werd dan onmiddellijk doorgegeven aan de académie van herkomst van de kandidaat. Ook nu nog blijkt het office du baccalauréat van Strasbourg hiertoe bereid te zijn. Veel académies weigeren echter om op deze wijze samen te werken met het office du baccalauréat van een andere académie. Dit probleem moet, zo acht de sectie, op hoog niveau worden besproken, temeer daar er om te beginnen nog andere académies zijn dan de vier genoemde, waar tot het examineren bekwame docenten Nederlands aanwezig zijn.

Voor wat betreft de in voorbereiding zijnde 'Expolangues' is de sectie van mening dat het Nederlands dáár en op eventuele volgende dergelijke manifestaties vertegenwoordigd behoort te zijn. Hier ligt ook een taak voor de Taalunie. De docenten zijn bereid te adviseren en met ideeën te komen.

Het wordt algemeen betreurd dat er nog steeds geen affiche is vervaardigd die in alle universiteiten de aandacht zou kunnen vestigen op het bestaan van de studierichting Nederlands.

Enkele aanwezigen zijn nogal ontstemd over het feit dat een door de Belgische autoriteiten voorgestelde werkweek te Dworp, waar aan een cursus Nederlands voor Franstaligen gewerkt zou worden nu pas, enkele dagen voor het begin van die werkweek, is geannuleerd. Als een dergelijke werkweek in de toekomst eventueel wèl plaats zou vinden moet hij in ieder geval op lange termijn worden voorbereid.

Verslag van de vergadering van de docenten uit Middeneuropa

Dr. St. Prędota

Aan de vergadering van het gebied 'Middeneuropa' hebben 16 docenten in functie deelgenomen, waarvan één uit Bulgarije (mw.lic. Cl. Stoyanov-Quinet), één uit de D.D.R. (prof.dr. G. Worgt), twee uit Hongarije (I. Bernáth en mw. E. Mollay), tien uit Polen (mw.dr. M. Adamiak, prof.dr. J. Czochralski, dr. J. Jeziorski, dr. M. Kaczmarkowski, mw.dr. Z. Klimaszewska, T. Klynstra, mw.dr. D. Morciniec, prof.dr. N. Morciniec, dr. habil. S. Prędota en mgr. B. Rajman) en twee uit Tsjechoslowakije (prof.dr. P. Janota en mw.dr. O. Krijtova). Aanwezig was ook mw.drs. L. Stembor, oudlectrice Nederlands in Warschau.

Voor de eerste keer bestond de bijeenkomst uit twee verschillende delen: uit een informatief en een wetenschappelijk deel. Het kortere informatieve gedeelte werd voorgezeten door dr. habil. S. Prędota (Wrocław). Daarbij hebben de docenten gedetailleerde inlichtingen verstrekt over hun didactische en wetenschappelijke activiteiten gedurende de verslagperiode 1979 - 1982:

- over de status van het Nederlands aan hun universiteiten en over cursussen, curricula, tentamens, aantallen studenten en afgestudeerden e.d.,
- over de door hen bewerkte en gebruikte leermiddelen Nederlands en over voor te bereiden syllabi en leerboeken,
- over hun verschenen wetenschappelijke en populair-wetenschappelijke publikaties,
- over hun gepubliceerde en voor te bereiden vertalingen uit de Nederlandse literatuur.

Ter sprake kwamen ook gehouden en geplande regionale bijeenkomsten van neerlandici uit Middeneuropa, d.w.z. neerlandistische colloquia aan de universiteiten van Leipzig en Wrocław en symposia aan de Katholieke Universiteit van Lublin. In dit verband berichtte prof.dr. N. Morciniec (Wrocław) over een nieuw tijdschrift 'Neerlandica Wratislaviensia' dat onder zijn redactie gaat verschijnen en waarvan hij verzekerde dat het open zal staan voor bijdragen van vakgenoten uit Middeneuropa.

Ter discussie kwamen tevens de voltooide proefschriften en 'Habilitationsschriften' van de docenten Nederlands in Middeneuropa:

- 1) Het proefschrift over diminutiva en augmentativa in het Nederlands, Duits en Pools van mw.dr. Z. Klimaszewska (Warschau);
- 2) Het proefschrift over Hongaarse en Nederlandse plantennamen van mw. E. Mollay (Boedapest),
- 3) Het 'Habilitationsschrift' over Lode Zielens van mw.dr. H. Hipp (Leipzig);
- 4) Het 'Habilitationsschrift' over konfrontatieve fonologie van het Nederlands en het Pools van dr. S. Prędota (Wrocław).

Tevens werd er aandacht besteed aan bestaande contacten en samenwerking met neerlandici uit België en Nederland. Daarbij werd met genoegen vastgesteld dat de vakgenoten van de Katholieke Universiteit Leuven een voortdurende belangstelling en hulp hebben betoond aan de neerlandistiek in Middeneuropa. Er werd ook beklemtoond dat er sinds jaren bijzonder nauwe banden bestaan tussen de Alma Mater Lovaniensis en haar Poolse partners: de Katholieke Universiteit van Lublin en de Universiteit van Wrocław.

Het wetenschappelijke gedeelte van de vergadering werd voorgezeten door prof.dr. F. Worgt (Leipzig). Aan de orde kwamen de volgende vier lezingen:

- 1) 'Enkele moeilijkheden bij het Nederlands leren door Polen' door prof.dr. J. Czochralski (Warschau);
- 2) 'Beoordeling van de luistervaardigheid in het Nederlands' door prof.dr. P. Janota (Praag);
- 3) 'Voor- en nadelen van het contrastieve uitspraakonderwijs' door prof.dr. N. Morciniec (Wrocław);
- 4) 'Over Poolse vertalingen van Nederlandse realia', door dr. habil St. Prędota (Wrocław).

Wegens gebrek aan tijd was het echter niet mogelijk om na de lezingen van gedachten te wisselen over de behandelde problematiek.

De tekst van de lezing van dr. St. Prędota vindt u op de volgende bladzijden.

Over Poolse vertalingen van Nederlandse realia*

Stanislaw Prędoła

Onder het begrip 'Nederlandse realia' verstaan we woorden en woordgroepen van het Nederlands die geen directe equivalenten hebben in het Pools en die culturele realia aanduiden, zowel materiële als geestelijke, die specifiek zijn voor de Nederlandse taalgemeenschap, bijv. *terp*, *waterschap*, *prinsjesdag*, *dolle Mina's*. Bij onze overwegingen houden we ons echter alleen met Noordnederlandse realia bezig; Zuidnederlandse zullen we buiten beschouwing laten.

De ruimtelijke en culturele afstand tussen Nederland en Polen is relatief klein, want beide landen maken vanaf hun begin deel uit van de Westerse beschaving en de afstand tussen Amsterdam en de Poolse grens bedraagt nog geen 800 km! Desondanks zijn er talrijke verschillen te constateren tussen de Nederlandse en de Poolse taalgemeenschap die vooral voortvloeien uit andere bestaansomstandigheden en een anders verlopen historische ontwikkeling van beide gemeenschappen. Dit verklaart ook het feit dat er een vrij talrijke groep Nederlandse realia bestaat zonder directe lexicale equivalenten in het Pools.

Voor de Nederlands-Poolse lexicologie, voor de vertaalpraktijk en ook voor het onderwijs Nederlands aan Polen is het wenselijk:

- a. een lijst van equivalentloze Nederlandse realia samen te stellen;
- b. regelmatigheid op te sporen die het weergeven van deze realia in het Pools betreffen.

Uit eerste observaties is gebleken dat equivalentloze Nederlandse realia vooral te vinden zijn op de volgende gebieden:

1. Landschappelijke bijzonderheden van Nederland: hunebed, terp, wadden, waddeneiland, uiterwaarden, Randstad Holland, Afsluitdijk, IJsselmeer;
2. Historisch politieke en administratieve instellingen, ambten en waardigheden in Nederland: baljuw, bekleemde meier, drossard (drost), drostambt, drostenij, grietenij, grietman, landdrost, ruwaard, schout, vroedschap;
3. Tegenwoordig politieke en administratieve instellingen, ambten en waardigheden in Nederland: arrondissementsrechtbank, griffier, heemraadschap, hoogheemraadschap, ingeland, kantongerecht, ombudsman, rechtswinkel, uitzendbureau, vacaturebank, veenschap, waterschap;
4. Specifiek in Nederland uitgeoefende beroepen: beiaardier, maatschappelijk werker, opbouwwerker, pastoraal werker, uitzendkracht, welzijnswerker;

* Drs. Frans Jong (Wrocław) en mw.drs. Lisette Stembor (Den Haag) ben ik zeer erkentelijk voor hun waardevolle kritische opmerkingen en aanvullingen op de eerste versie van deze bijdrage.

5. Typisch Nederlandse gerechten: blinde vinken, drie-in-depan, groene haring, hangop, hutspot, koffietafel, pindakaas, rolpens, slavinken, stampot, uitsmijter;
6. Typisch Nederlandse bakkerswaren: amandelbroodje, boterletter, banketstaaf, drop, mokkapunt, moorkop, poffertjes, speculaas, taai-taai;
7. Nederlandse alcoholische dranken: borrel, fladderak, jonge jenever, oude jenever, schilletje;
8. Historische in Nederland gebruikte maten: anker, gemet, hond, kan, last, mud, okshoofd, schepel, stoop, vadem (vaam);
9. Historische Nederlandse munten: blank, braspenning, duit, gouden ridder, halfje, stoter, vierduitstuk, vijfje, willempje;
10. Tegenwoordige Nederlandse munten: dubbeltje, kwartje, rijksdaalder, stuiver;
11. Nederlandse schepen voor binnen-, kust- en zeevaart: blazer, bom, bons, botter, buis, eiker, fluit, hoeker, hoogaars, hulk, kaag, kof, kog, kraak, kwak, pink, pleit, schokker, tjalk.

In deze bijdrage zullen we nagaan hoe equivalentloze Nederlandse realia worden weergegeven in het Pools. Onze uiteenzettingen zijn o.a. gebaseerd op analyses van Poolse vertalingen van Nederlandse literaire en niet-literaire werken, op het leerboek *Mówimy po niderlandzku* van S. Prędoła en L. Stembor, op de taalgids *Rozmówki holenderskie* van L. Stembor en op Poolse publicaties over Nederland.

Doorslaggevend voor de vertaling van realia is hun synchrone morfologisch-semantische motivatie. Daarbij zijn alle ongelede woorden ongemotiveerd. Onder gelede woorden en woordgroepen kunnen we drie typen onderscheiden:

- a) met een volledige motivatie,
- b) met een partiële motivatie,
- c) zonder motivatie.

Vervolgens zullen we ingaan op de vertaling van realia die ongelede woorden, gelede woorden en woordgroepen zijn.

I. Bij de weergave van realia die ongemotiveerde ongelede woorden zijn kan geen morfologisch-semantische analyse worden toegepast, d.w.z. men kan hun betekenis niet afleiden uit hun vorm. Hun betekenis dient men dus op te zoeken in een verklarend woordenboek van het Nederlands. Bij hun vertaling komen twee mogelijkheden in aanmerking: lexicale ontleningen en omschrijvingen.

1. Een lexicale ontlening aan het Nederlands met een toegevoegde verklaring. Deze wordt toegepast bij realia waarvan men moet veronderstellen dat ze onbekend zijn aan de ontwikkelde Pool, waardoor tevens een aanvullende informatie vereist wordt, bijv.
kog > koga (drewniany zagłowiec handlowy lub wojenny) maatjesharing > matiesy (metode śledzie poławiane przed pierwszym tartem).

Dergelijke verklaringen bestaan meestal uit een omvangrijke woordgroep en lijken op een begripsdefinitie. Om stilistische redenen worden ze echter, vooral bij de vertaling van literaire kunstwerken, niet in de doeltekst zelf geplaatst maar in voetnoten. Occasionele Nederlandse ontleningen die vaak gebruikt worden kunnen met de tijd een vertrouwd begrip worden voor de Poolse taalgemeenschap. Veelal betreft dit zgn. internationalismen die ook door andere Europese talen ontleend zijn. Deze ontleningen gaan dus als vreemde woorden deel uitmaken van de Poolse woordenschat en behoeven geen verklaringen meer, bijv. *delfts blauw* > *delfty*, *elzevier* > *elzewir*, *florijn* > *floren*, *gulden* > *gulden*, *polder* > *polder*.

2. Een omschrijving. Bij de weergave van sommige realia wordt geen gebruik gemaakt van lexicale ontleningen maar van omschrijvingen. (Redenen daarvan dient men nog nader te onderzoeken.) De vertaler moet dus hun betekenis opzoeken in een Nederlands verklarend woordenboek en de daar gevonden verklaring vertalen in het pools, bijv.:

pinda's	- aardnoten
	- orzeszki ziemne
drost	- rechterlijk ambtenaar op het platteland
	- sędzia na wsi.

Soms vormen dergelijke verklaringen omvangrijke woordgroepen die gelijkstaan aan een begripsdefinitie, bijv.:

fladderak	- wódka z cytryna i cukrem
kof	- przybrzeżny statek żaglowy.

II. Van belang voor de vertaling van realia die gemotiveerde gelede woorden (samenstellingen en afleidingen) zijn is hun motivatiegraad*. Volgens dit criterium kan men ze in drie typen indelen:

- a. niet geïdiomatiseerde gelede woorden met een volledige morfologisch-semantische motivatie;
- b. gedeeltelijk geïdiomatiseerde gelede woorden met een partiële morfologisch-semantische motivatie;
- c. geheel geïdiomatiseerde gelede woorden zonder morfologisch-semantische motivatie.

Vervolgens zullen we nagaan hoe Nederlandse realia die tot die drie typen behoren in het Pools worden weergegeven. Binnen die typen zullen we onze aandacht richten op de samenhang tussen de motivatiegraad van de realia en hun vertalingsmogelijkheden in het Pools.

* Vgl. M.C. van den Toorn, *Nederlandse grammatica*, Groningen 1976⁴ blz. 236 e.v.

Type 1: Niet geïdiomatiseerde gelede woorden met een volledige morfologisch-semantiche motivatie, bijv. dijkbestuur, polderbelasting, waddeneiland, IJsselmeer, dijker, beiaardier. Dankzij de volledige motivatie veroorzaakt hun vertaling in de regel geen moeilijkheden.

In principe worden Nederlandse samenstellingen in het Pools niet als samenstellingen weergegeven, maar vooral als woordgroepen, bijv. het grachtenhuis - dom nad kanatem (letterlijk: 'huis aan gracht'). Bij de vertaling van Nederlandse realia die composita zijn dient men hier dus rekening mee te houden en men kan hier het volgende tweeledige procédé toepassen:

a) eerst wordt bij een morfologisch-semantiche analyse de betekenisrelatie vastgesteld die er bestaat tussen de componenten van de samenstelling in kwestie. Het meest geschikt hiervoor blijkt een transformatie te zijn van het compositum in een semantisch equivalente woordgroep, bijv.:

dijkbestuur	-	bestuur van een dijk
waddeneiland	-	eiland in de wadden

b) daarna wordt deze woordgroep in het Pools vertaald met een leenvertaling. Men mag veronderstellen dat die vertaling alleen, d.w.z. zonder aanvullende verklaring, de betekenis van het betrokkene begrip weergeeft voor de ontwikkelde Pool, bijv.:

bestuur van een dijk	-	zarząd grobli
eiland in de wadden	-	wyspa w przybrzeżnych mieliznach

Een analoog procédé kan men ook toepassen bij de vertaling van realia die afleidingen zijn, bijv. dijker, beiaardier.

Type 2: Gedeeltelijk geïdiomatiseerde gelede woorden met een partiële morfologisch-semantiche motivatie, bijv. pindakaas, koffietafel, rijsttafel, poldergast, polderjongen. Wegens hun partiële motivatie kan men bij het vertalen stuiten op bepaalde moeilijkheden.

Hier kan men van hetzelfde procédé uitgaan als bij het voorafgaande type 1, d.w.z. van een transformatie en een leenvertaling van het getransformeerde begrip. Samenstellingen van type 2 zijn echter gedeeltelijk verholten en daarom slechts beperkt transformeerbaar. Bij hun transformatie in semantisch equivalente woordgroepen dient men dus uit te gaan van hun vorm alsook van hun betekenis zoals die vermeld staat in een verklaren woordenboek, bijv.

pindakaas	-	kaas van pinda's pasta van pinda's
poldergast	-	gast van (in) polders werker in polders

De getransformeerde woordgroep wordt in het Pools vertaald met een leenvertaling. Daarbij mag men aannemen dat een aanvullende explicatie niet noodzakelijk is voor de Poolse lezer, bijv.

pasta van pinda's	-	pasta z orzesków ziemnych
werker in polders	-	robotnik na polderach.

Type 3: Geheel geïdiomatiseerde gelede woorden zonder synchrone morfologisch-semantiche motivatie, bijv. prinsjesdag, hunebed, boterletter, banketstaaf, heemraad, rederijker; uitsmijter, vroedschap, veenschap, waterschap. Door afwezigheid van motivatie moet men bij hun vertaling rekening houden met ernstige moeilijkheden.

Bij composita van type 3 die volledig verholten zijn kan men geen transformatie toepassen, bijv.:

prinsjesdag	-	dag van (voor) prinsjes
boterletter	-	letter van (met) boter

De vertaler ziet zich dus genoodzaakt hun betekenis op te zoeken in een verklarend woordenboek en de daar gevonden verklaring vervolgens in het Pools weer te geven. Daardoor ontstaan omschrijvingen die vaak bestaan uit een omvangrijke woordgroep, bijv.

prinsjesdag	- dag der plechtige opening van de zitting der Staten-Generaal
	- dzień uroczystego otwarcia posiedzenia Stanów Generalnych
boterletter	- letter van bladerdeeg met amandelspijs
	- ciasto kruche w kształcie litery, z nadzieniem migdałowym.

III. Essentieel voor de vertaling van woordgroepen is hun graad van idiomatisatie. Naar dit criterium zijn ze - analoog aan de gelede woorden - in te delen in de volgende drie typen:

- a. niet geïdiomatiseerde woordgroepen met een volledige lexicaal-semantiche motivatie,
- b. gedeeltelijk geïdiomatiseerde woordgroepen met een partiële lexicaal-semantiche motivatie,
- c. geheel geïdiomatiseerde woordgroepen zonder lexicaal-semantiche motivatie.

Daarna proberen we na te gaan op welke manier Nederlandse realia die tot die drie typen worden gerekend vertaald kunnen worden. Daarbij zullen we letten op de samenhang tussen de motivatiegraad van de realia en hun vertalingsmogelijkheden in het Pools.

Type a: Niet geïdiomatiseerde woordgroepen met een volledige lexicaal-semantiche motivatie, bijv. Eerste Kamer, Tweede Kamer, burgemeester en wethouders, Partij van de Arbeid. Dankzij de volledige motivatie veroorzaakt hun vertaling in principe geen moeilijkheden. Bij hun weergave in het Pools kan men - analoog aan de gelede woorden van type 1 - gebruik maken van leenvertalingen, bijv.:

Partij van de Arbeid	- Partia Pracy
burgemeester en wethouders	- burmistrz i radni miejscy.

Men mag verwachten dat de leenvertaling zonder aanvullende verklaring de betekenis van de vertaalde woordgroep weergeeft voor de ontwikkelde Pool. Sommige ervan, vooral wanneer ze vaak gebruikt worden, kunnen met de tijd een vast bestanddeel gaan uitmaken van de Poolse woordenschat.

Type b: Gedeeltelijk geïdiomatiseerde woordgroepen met een partiële lexicaal-semantiche motivatie, bijv. Antirevolutionaire Partij, commissaris der Koningin, dolle Mina's, Orde van den Prince, Raad van Beroep, Staten-Generaal. Wegens de partiële motivatie kunnen bij hun vertaling bepaalde moeilijkheden voorkomen. Bij hun weergave in het Pools kan men zich bedienen van leenvertalingen, bijv.:

Antirevolutionaire Partij	-	Partia Antyrewolucyjna
commissaris der Koningin	-	komisarz królowej (królewski)
dolle Mina's	-	szalone Wilhelminy

In tegenstelling tot woordgroepen van het voorafgaande type a blijkt echter dat leenvertalingen alleen niet voldoende zijn om de betekenis van de vertaalde woordgroepen volledig begrijpelijk te maken voor de ontwikkelde Pool. Voor hem is dus een aanvullende informatie over deze realia noodzakelijk.

Type c: Geheel geïdiomatiseerde woordgroepen zonder lexicaal-semantiche motivatie, bijv. blinde vinken, drie-in-de-pan, boompje verwisselen, gouden ridder. Wegens gebrek aan motivatie kunnen ernstige moeilijkheden ontstaan bij hun vertaling. Bij de weergave van dergelijke woordgroepen kan men dus geen gebruik maken van leenvertalingen. De vertaler ziet zich gedwongen - analoog aan de gelede woorden van type 3 - hun betekenis op te zoeken in een verklarend woordenboek om ze daarna weer te geven in het Pools. Daarbij ontstaan soms omschrijvingen die omvangrijk kunnen zijn, bijv.:

blinde vinken	- lapjes vlees, opgerold
	- rolada z cienkich płatów mięsa
gouden ridder	- muntstuk met een ruiter als beeldenaar
	- moneta z wizerunkiem rycerza.

Uit de voorafgaande overwegingen kan men twee conclusies trekken over de vertaalbaarheid van Nederlandse realia:

1. Nederlandse realia, de ongelede en gelede woorden evenals woordgroepen zijn vertaalbaar in het Pools;
2. Er bestaat een samenhang tussen de graad van de morfologisch-semantiche resp. lexicaal-semantiche motivatie van realia en moeilijkheden bij hun vertaling. Naarmate de motivatiegraad afneemt neemt de graad van translatorische moeilijkheid toe.

Verslag van de vergadering van het Scandinavisch taalgebied

Drs. P.J.M. Starmans

De vergadering van het Scandinavisch taalgebied is, zoals meestal, in pais en vree verlopen. Dat wil niet zeggen dat we geen problemen hebben, dat wil alleen maar zeggen, dat de Scandinaviërs een probleem in alle onderlinge rust bespreken.

Denemarken kon er tijdens deze vergadering helemaal niet bij zijn. Dat was jammer, want juist daar moesten we voor het eerst duidelijk de gevolgen van de bezuinigingen ondervinden. In Kopenhagen was de tweede plaats door het weggaan van Diederik Grit als lector, in de zomer van 1982, opengevallen, maar blijft (voorlopig?) onbezet.

In *Finland* groeit de belangstelling voor het Nederlands langzaam maar zeker, ook al is er nog steeds niet veel hoop op een officiële, erkende plaats binnen het universitaire bestel voor de Nederlandse taal en cultuur. Wat eigenlijk een schande is voor de, naast het Duits, tweede Westgermaanse taal. Interesse is er en medewerking voorzover mogelijk ook wel, maar het oude probleem duikt ook hier weer op: er is voorlopig geen geld. Er wordt echter doorgewerkt en de moed wordt niet opgegeven.

Noorwegen. In Oslo zijn de 'kleine' medewerkers door vertraging of achterwege blijven van de betaling vanuit Brussel voor gegeven lesuren gedupeerd. We betreuren dit ten zeerste en kunnen dit onmogelijk begrijpen of goedkeuren.

Zweden. Het gevaar dat de lectorenplaats in Gothenborg weg zou vallen, is bezworen. Onze jonge doctor Gerrit Otterloo zal daar de scepter blijven zwaaien. Veel succes in de door Hollanders gestichte stad.

De kontakten met de Orde van den Prince verlopen vriendelijk, maar vaak ook sporadisch. Het is beiderzijds te zeer afhankelijk van vrije tijd, goede wil en eigen initiatief. De behoefte aan een wat duidelijker en vaster structuur en ook een concreter bepaling van doelstellingen en verlangens werden in de scandinavische groep verwoord.

Het punt gastcolleges werd uitvoerig besproken. Een probleem is, dat er niet op alle scandinavische universiteiten grotere aantallen studenten zijn die de Nederlandse taal zo machtig zijn, dat ze zonder probleem lezingen in die taal kunnen volgen en dus een Nederlands sprekende gastdocent rechtvaardigen. Eén oplossing is, Nederlandse aangelegenheden (zoals taal, cultuur, literatuur of geschiedenis) in het Duits te behandelen. Een andere oplossing is de Finse studenten vanuit Turku en Helsinki aan de bijeenkomsten met lezingen in Stockholm te laten deelnemen. Dit laatste behoort tot de reële, door ons gesteunde en niet te kostbare oplossingen. Als de studenten in Finland tijdig worden ingelicht over te houden lezingen, kan een reisje naar Stockholm georganiseerd worden.

Op het gebied van de leermiddelen zijn er nog grote tekorten in Scandinavië, zowel op taal- als op letterkundig gebied. Op letterkundig gebied is het jammer dat er wel een Engels (Meijer) en een Noors (Langvik Johannessen) overzicht van de Nederlandse literatuur bestaat, maar niet een Duits (in voorbereiding): veel studenten zijn hier meer Duits dan Engels of Noors georiënteerd. Ook op het gebied van de taalgeschiedenis staat er weinig ter beschikking. Gelukkig bleken de collega's bereid zelf de handen uit de mouwen te steken en waar mogelijk materiaal uit te wisselen.

Verslag van de vergadering van de werkgroep Neerlandistiek in Zuid-Europa

prof.dr. J.H. Meter

In de vergadering van de werkgroep Neerlandistiek in Zuid-Europa is met voldoening vastgesteld dat in de periode tussen het Zevende en Achtste Colloquium Neerlandicum (1979-1982) de groei van het onderwijs van het Nederlands in Italië, Spanje en Portugal zich heeft voortgezet. Deze groei komt niet zozeer tot uitdrukking in een toename van het aantal docentschappen alswel in een uitbouw daarvan.

Positieve ontwikkelingen zijn geweest de instelling en bezetting van een volwaardige leerstoel voor de Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Rome, de benoeming van een geassocieerd hoogleraar aan de Universiteit van Bologna, de verdere uitgroei van het docentschap aan de tolkenschool van de Universiteit van Triëst, waar thans vijf docenten werkzaam zijn en het grote aantal studenten voor Nederlands in Lissabon.

De band tussen de docentschappen in Italië is nauwer aangehaald door de verwezenlijking - met financiële steun van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen - van een centrale catalogus van boekwerken en publicaties op het gebied van de Neerlandistiek, aanwezig in Italiaanse universiteitsbibliotheken. Deze is ondergebracht in het Nederlands Instituut in Rome. Op de vergadering zijn voorts afspraken gemaakt over de uitwisseling van informatie betreffende de bij de docentschappen in bewerking zijnde dissertaties.

Een kwalitatieve verdieping van de didactische methodiek valt waar te nemen in de aangevatte en gedeeltelijk gerealiseerde vertaalprojecten aan de universiteiten van Madrid, Padua en Triëst, die in het geval van Madrid ook geleid hebben tot de uitgave van een bloemlezing van modern Nederlands proza in Spaanse vertaling. Wetenschappelijke bijdragen werden geleverd door Prof. R. Van Ertvelde die een inleiding tot de Nederlandse fonologie (deel I: Het vocalisme) publiceerde en door Prof. J.H. Meter met artikelen over 'Daniël Heinsius en de retorica' en 'Verhaal en Beschrijving in de retorica'. Op het gebied van de leermiddelen valt de uitgave te melden van een elementaire spraakkunst van het Nederlands voor niet-universitair gebruik door dr. G.F. Groppo en C. Lanning.

De studie van het Nederlands als hoofdvak heeft ook nu weer geleid tot een aantal promoties vooral op literair-comparatistisch gebied, zoals van F. Paino over de invloed van de Italiaanse Renaissance op de Nederlandse letterkunde van de zestiende eeuw en van T. Fanti over Potgieter en de Amerikaanse letterkunde (resp. Napels 1980 en Rome 1981).

Naast voldoening bestaat er in de werkgroep echter ook bezorgdheid over enkele voor de Neerlandistiek verontrustende ontwikkelingen. Zo dreigen door de nieuwe universitaire wetgeving in Italië een aantal docentschappen in een precare situatie te geraken, doordat de selectieprocedure bij het vervullen van de vacatures zo omslachtig en langdurig is, dat de benoemingen worden opgehouden of zelfs onmogelijk gemaakt. Zulk een precare situatie doet zich thans voor in Cagliari, Florence en Napels en de wens is geuit dat door intensiever diplomatiek overleg, waar mogelijk, positieve oplossingen worden nagestreefd die de continuïteit van het onderwijs kunnen waarborgen.

Tenslotte is door de vergadering bezorgdheid uitgesproken over de plannen van de Belgische regering om in het kader van de bezuinigingen de zomercursus voor Nederlandse taal en cultuur in Gent op te heffen dan wel te reduceren. Bepleit is dat ook het tijdschrift 'Nederlands Buitengaats' in stand kan worden gehouden, terwijl de wens bestaat dat de geschenksendingen van boeken van Belgische zijde gerelateerd worden aan de specifieke behoeften van de docentschappen.

De werkgroep Zuid-Europa heeft voor de komende drie jaar drs. H. Tromp uit Madrid gekozen tot haar voorzitter en vertegenwoordiger in het IVN-bestuur, terwijl de docenten uit Italië besloten hebben periodiek bijeen te komen ter bespreking van de eigen plannen en problemen.

Bibliografie

- 1981 Ertvelde, R. van. *Introduzione alla fonologia nederlandese*, part I: *Il Vocalismo*. ed. Clesp, Bologna.
- 1981 Lanning, C. en F. Groppo. *Elementi di olandese*, ed. Neerlandistica, Padova.
- 1979 Meter, J.H. *La rhétorique dans la pensée littéraire de Daniel Heinsius* in: 'Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli, Studi nederlandese- Studi nordici', Napoli, p. 195 e.v.
- 1980 *Narrazione e descrizione in retorica*, in: idem, Napoli, p. 41 e.v.
- 1980 Tromp, H., e.a. *Nueva narrativa neerlandesa*, Selección e introducción de Hans Tromp, ed. Swan, Madrid.

Verslag van de vergadering van de docenten uit Indonesië

Prof.dr. Sulastin Sutrisno

We hebben onze bespreking beperkt tot het onderwerp: wat kunnen we de komende drie jaren (tot het Negende Colloquium Neerlandicum) doen om het onderwijs Nederlands in Indonesië te bevorderen?

Zoals de situatie zich nu voordoet, zouden we in verband met het genoemde onderwerp de volgende punten naar voren kunnen brengen:

1. De enige sectie Nederlands als hoofdvak aan de Universiteit van Indonesië in Jakarta behoort goed versterkt te worden met mankracht, gepaard met een goed uitgewerkt programma en redelijk voorzien van de nodige faciliteiten, voornamelijk die op wetenschappelijk terrein, daar deze sectie zich verantwoordelijk moet stellen voor de voorziening van bevoegde docenten Nederlands aan de andere universiteiten in Indonesië.
2. Om aan het gebrek aan docenten Nederlands tegemoet te komen, zal bijscholing van wezenlijk belang zijn voor docenten die nu het Nederlands verzorgen als hun neventaak naast hun hoofdtak in hun respectievelijk studiegebied. De bijscholing zou plaats kunnen vinden in een centrum voor Nederlandse taalstudie in Nederland of in een bijscholingscursus van rond drie maanden in Indonesië, waar de docenten bijgewerkt worden in didactiek, methodiek en taalvaardigheid.
3. Een andere mogelijkheid in de voorziening van docenten Nederlands in verschillende vakgebieden met Nederlands als verplicht bijvak, is een beroep te doen op de leden van de wetenschappelijke staf, die reeds een paar jaren een intensieve cursus Nederlands hebben gehad, met het oog op hun verdere studie in Nederland. Zij zouden na enige jaren verblijf in Nederland bij terugkeer naar hun eigen faculteiten ook Nederlands kunnen geven, naast hun hoofdvak. Zij moeten dan wel nageschoold worden tot docent Nederlands als bronnentaal ('vreemde leestaal'). Zo krijgen we historici, antropologen, filologen, linguïsten, archeologen, juristen, en deskundigen op andere vakgebieden als docenten Nederlands in hun eigen studierichting. Want uiteraard weten zij het best, wat hun studenten aan die bronnentaal hebben, de noodzaak ervan voor hun studie.
4. Een laatste punt dat ongetwijfeld aandacht verdient is het gebrek aan goed studiemateriaal, in het bijzonder goede Nederlands-Indonesische woordenboeken, die intensief geraadpleegd worden voor tekstverklaring.

De bovengenoemde gedachten, mits ze ten uitvoer gebracht kunnen worden met alle medewerking van de betrokken partijen, zullen hopelijk aan onze bescheiden verwachtingen voldoen.

Ochtendzitting

vrijdag, 3 september 1982

- Voorzitter: Dr. J. de Rooij (Amsterdam)
Algemene Vergadering van de IVN.
- Toespraak van de scheidende voorzitter Dr. J. de Rooij.
 - Verslag over de periode 1979-1982 door Drs. H.J. Boukema, secretaris.
 - Bestuurswisseling.
 - Herdenking overleden docenten.
 - Ereleden.
- Voorzitter: Mw.drs. Yessy Augustin (Jakarta)
Bespreking van de enquête over de geplande studierichting Nederlands als vreemde taal aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, door Drs. K. de Bot.
Informatie over het Certificaat Nederlands als vreemde taal, door Dr. L. Beheydt, Université Catholique de Louvain.

Toespraak van de scheidende voorzitter dr. J. de Rooij*

Ik had willen zeggen: 'Een colloquium Neerlandicum is géén IVN-congres'. Is dat geen spelen met woorden? Maakt het wat uit of we de éne of de andere aanduiding gebruiken? Het maakt in ieder geval in zóverre wat uit, dat dit colloquium, evenals de vier vorige, wel door het IVN-bestuur is voorbereid, maar dat het geen congres van IVN-leden is. De docenten in de neerlandistiek aan universiteiten buiten België en Nederland zijn namelijk niet allemaal lid van de IVN. Ik weet dat daar verschillende redenen voor zijn. Ik kan en wil daar nu niet op ingaan. Ik constateer alleen het feit. En ik voeg daaraan toe dat het ook nooit de bedoeling van het de IVN-bestuur, noch van de subsidiërende Belgische en Nederlandse overheid, is geweest de colloquia alleen voor IVN-leden toegankelijk te verklaren. Ook bij de voorbereiding van dit colloquium is dit punt even ter sprake geweest, maar ook ditmaal hebben we als IVN-bestuur vastgehouden aan het principe: wij werken ten bate van de neerlandistiek in het buitenland als geheel, niet uitsluitend ten bate van onze leden.

Uiteraard: de neerlandistiek extra muros is belangrijker dan de IVN, daar zullen we het allemaal wel over eens zijn. Kunnen we dit nu ook zóver doortrekken dat we met recht kunnen zeggen: laten we de IVN maar opheffen? U vindt dit misschien een provocerende uitspraak, of een oneerbaar voorstel, of hoe u het ook wilt noemen, en u vindt het misschien weinig geloofwaardig dat deze gedachte wordt uitgesproken door iemand die er bijna twaalf jaar bestuurslidmaatschap van deze vereniging op heeft zitten, maar toch moet

* Tijdens de algemene vergadering las de scheidende voorzitter het grootste gedeelte voor van de tekst die hij bedoeld had als welkomstwoord bij de opening van het colloquium, maar die hij door persoonlijke omstandigheden niet had kunnen uitspreken. De voorgelezen tekst luidde ongeveer als volgt.

ik u bekennen dat ik in zwakke momenten wel eens met die destructieve gedachte speel. Dat zijn de momenten waarop je je bezig moet houden met statutenwijzigingen, de samenstelling van een nieuw bestuur (waarvoor je de kandidatenlijst - zoals dit jaar - niet op tijd aan de leden kunt sturen, ondanks alle goede bedoelingen en ernstige pogingen) en al die vele, tijdrovende en weinig inspirerende dingen die gedaan moeten worden voor het functioneren van de vereniging *als vereniging*. Wat zou het makkelijk zijn als dat allemaal niet hoefde! En zou het zoveel uitmaken voor het bereiken van de *doeleinden* die de vereniging zich stelt? Het op dit moment meest voor de hand liggende voorbeeld daarvan is wel: de colloquia. Er zijn er, dat van deze week meegeteld, acht geweest, waarvan er vier voorbereid werden door de 'Werkcommissie van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten' (een soort bestuur zonder vereniging) en vier door het bestuur van de IVN. Waren de eerste vier colloquia zoveel slechter dan de laatste vier? En als er al kwaliteitsverbetering merkbaar is - en dat mogen we toch eigenlijk hopen, in de loop van onze gang naar de volwassenheid (we zijn dit jaar 21 jaar bezig met onze colloquia) - ligt dat dan aan de aard van de organiserende instantie? De vraag stellen is haar beantwoorden.

Toch wil ik geen pleidooi houden voor opheffing van de IVN, dat wil ik, om misverstanden te voorkomen, in alle duidelijkheid stellen. Het zou alleen al zonde zijn van al het werk dat we verzet hebben om van de IVN te maken wat ze nu is. Het zou ook een vreemde indruk maken op de buitenwacht, in het Nederlandse taalgebied en daarbuiten, als we onze vereniging zouden opdoeken; het zou in ieder geval niet opgevat worden als een teken van de bloei van de buitenlandse neerlandistiek. En het heeft natuurlijk zijn grote voordelen dat we door de IVN over een structuur beschikken voor allerlei activiteiten. Dat er een bestuur is, dat verantwoording verschuldigd is aan de leden. Dat er bepalingen in de statuten staan waardoor een evenwichtige opbouw en een regelmatige doorstroming van het bestuur verzekerd worden.

Maar daarmee is niet gezegd dat de IVN volmaakt of onaantastbaar zou zijn, dat er niet gedacht zou kunnen of moeten worden over mogelijke veranderingen in de structuur en/of het beleid van de vereniging. Misschien is het nu ook wel een heel geschikt moment om daarover na te denken, nu het laatste bestuurslid aftreedt dat nog behoort tot wat ik 'de oude garde' zou willen noemen. Ik heb immers nog deel uitgemaakt van het eerste IVN-bestuur, dat op zijn beurt weer grotendeels samenviel met de voormalige Werkcommissie. In het bestuur dat vandaag aantreedt, zitten allen 'nieuwe bezems', die zoals u weet 'schoon vegen'.

Over welke veranderingen met betrekking tot de IVN zouden we kunnen gaan nadenken? We zouden bijvoorbeeld kunnen denken aan een 'verbuitenlandsing' van het dagelijks bestuur, waarbij ik onder 'buitenlands' versta: 'werkzaam buiten Nederland en België', afgezien van de nationaliteit van de betrokkene. Van alle dage-

lijkse besturen tot nu toe was weliswaar één lid een docent extra muros in functie (en dat geldt ook voor het nieuwe bestuur), maar dat was en is er dan ook maar één van de zes of zeven. De rest waren en zijn 'binnenlanders', zij het merendeels met een buitenlands verleden. Voor een vereniging van buitenlandse neerlandici is dit op het eerste gezicht vreemd en we hebben dan ook wel stemmen gehoord van leden die bezwaar hadden tegen deze 'binnenlandse overheersing'. Natuurlijk is het heel goed te verklaren hoe die tot stand gekomen is: om praktische redenen moeten de leden van het dagelijks bestuur niet te ver van elkaar én niet te ver van de Nederlandse en Belgische ministeries van onderwijs en cultuur wonen. Deze argumenten voor een bemanning ('bemensing' zal ik van de feministen wel moeten zeggen) van het d.b. met binnenlanders blijven natuurlijk van kracht. Althans: zolang de werkzaamheden van dit orgaan blijven zoals ze nu zijn.

En dit laatste brengt me dan weer op andere mogelijke veranderingen. Zo hebben we ons in het bestuur wel eens afgevraagd of de IVN een wetenschappelijke vereniging of een dienstverlenende vereniging zou moeten zijn. Ons antwoord werd uiteindelijk: beide, maar toch wel met een accent op de dienstverlening. Het is de vraag of dit antwoord altijd kan blijven gelden.

Men kan zich enerzijds afvragen of de neerlandistiek als geheel geen behoefte heeft aan meer internationale contacten op het zuiverwetenschappelijke vlak. Natuurlijk hoeft een bevestigend antwoord op deze vraag nog niet in te houden dat daarvoor een *vereniging* van neerlandici nodig is, en ook niet dat die vereniging, indien wèl nodig, de IVN zou moeten zijn - maar we hoeven die laatste mogelijkheid toch ook niet principieel uit te sluiten. Ik wil in dit verband alleen nog maar zeggen, dat een ándere oplossing voor het probleem van de internationale representatie van de neerlandistiek niet erg succesvol geweest schijnt te zijn. Ik bedoel de actie van enkele Nederlandse en Belgische leden van de Internationale Vereinigung für Germanische Sprach- und Literaturwissenschaft (IVG), om de inbreng van de neerlandistiek in deze vereniging - waar principieel altijd plaats voor geweest is - kwantitatief en kwalitatief te vergroten. Na een duidelijke opleving op het IVG-congres van Cambridge in 1975, brandde de neerlandistiek op het congres van Basel in 1980 al weer op een heel laag pitje.

Anderzijds kan men zich afvragen of de *dienstverlening* aan de buitenlandse neerlandistiek niet eens op de helling moet - of als u in plaats van deze scheepsbouwkundige beeldspraak liever een medische hoort: niet eens moet worden doorgelicht. Ik bedoel de dienstverlening in de ruimste zin van het woord: het vervaardigen en beschikbaar stellen van leer- en hulpmiddelen; het organiseren van cursussen, congressen en studiedagen; het uitgeven van tijdschriften, reeksen en andere publikaties; het geven van inlichtingen en adviezen; het ontvangen en begeleiden van docenten en studenten; en last but not least: het verlenen van subsidies. Op het ogenblik worden één of meer van deze terreinen bestreken door

overheidsinstellingen (met name de Belgische en Nederlandse ministeries van onderwijs, cultuur en buitenlandse zaken), universitaire instituten (om er twee te noemen: het Wetenschappelijk Onderwijs Limburg in Hasselt-Diepenbeek met zijn DONA-reeks en het Instituut voor Toegepaste Taalkunde in Groningen met zijn Groningse Dossiers), verenigingen (behalve aan de IVN, kunnen we denken aan de Orde van den Prince), uitgevers, boekhandels, e.d., en ongetwijfeld heel wat particulieren. Zonder meteen alles te willen overkoepelen, laat staan te betuttelen of te reglementeren, geloof ik toch dat het wel goed zou zijn als al deze activiteiten allereerst eens geïnventariseerd werden, en vervolgens bekeken werd of er behoefte is aan coördinatie en/of herverdeling van taken. Ik hoop van harte dat zulks in goed overleg en zonder heilloze competentietwisten zal kunnen verlopen. Het lijkt me dat de in oprichting zijnde Nederlandse Taalunie, die 'het onderwijs in de Nederlandse taal, letteren en cultuurgeschiedenis in het buitenland bevorderen of organiseren' tot haar takenpakket rekent, hier een nuttig initiatief kan nemen. Het is zeker niet uitgesloten dat het dan wenselijk zal blijken dat de dienstverlenende functie van de IVN qua aard of omvang gewijzigd wordt.

Nog een laatste punt wil ik noemen, omdat het steeds actueler wordt. Als we de studie van de Nederlandse taal, letterkunde en cultuur buiten het Nederlandse taalgebied ruim opvatten, horen daar zeer verschillende zaken bij, variërend van een studie aan de universiteit van Los Angeles over hoge en lage deixis bij de Nederlandse demonstrativa, via een vertaalproject van Nederlands letterkundig werk aan de universiteit van Madrid, tot het ontwikkelen van leermiddelen voor het onderwijs van het Nederlands aan Duitse middelbare scholen, en misschien eindigend bij het moedertaalonderwijs van Nederlandse en Vlaamse kinderen in Thailand. Ik durf er geen uitspraak over te doen welke van deze activiteiten op zichzelf beschouwd het belangrijkste is. Ik durf wel de uitspraak te doen dat het niet vanzelf spreekt dat de personen die zich met deze activiteiten bezighouden, in één vereniging aan hun trekken komen. Nu is de IVN in principe een vereniging van docenten aan instellingen van hoger onderwijs. Omdat het onderwijs van het Nederlands op secundair niveau steeds meer in ons blikveld kwam, hebben we onze dienstverlening ook meer hierop willen richten en hebben we met name de bepalingen van de statuten omtrent het lidmaatschap op de vorige algemene vergadering verruimd. Tot nog toe is hiervan weinig gebruik gemaakt, maar we hebben dan ook nog weinig gerichte activiteiten ontplooid. De vraag is of we dat moeten doen en zo ja, in welke mate. Ook dit is een vraag die betrekking heeft op de structuur van de IVN, en tevens nauw samenhangt met het zojuist genoemde dilemma: wetenschappelijke of dienstverlenende vereniging?

Verslag over de periode 1979-1982

door drs. H.J. Boukema, secretaris

‘Traditie is een schoone zaak
En geeft het menschdom veel vermaak’

Zo begon J. de Rooij, toen nog secretaris van de IVN, zijn verslag over de periode 1973-1976. Daarbij doelde hij op de traditie van de driejaarlijkse colloquia, van de driejaarlijkse verslagen die op die colloquia worden uitgebracht en van de indeling van die verslagen. Ik kan me eerlijk gezegd niet meer herinneren of er tijdens het colloquium in Antwerpen en met name om het verslag van De Rooij erg gelachen is, maar ik wil het graag aannemen. Omdat ook ik althans dat deel van ‘het menschdom’ dat hier aanwezig is veel vermaak toewens, zal ik me bij die traditie aansluiten. Ik neem De Rooij 's opzet van het verslag dan ook over en zal proberen u achtereenvolgens te vermaken, althans te verstrooien met wat verenigingsnieuws, met de lotgevallen van de resoluties van het vorige colloquium, met enige opmerkingen over de activiteiten in de afgelopen periode en ten slotte met een blik in de toekomst.

Allereerst dan enig verenigingsnieuws.

Belangrijkste gebeurtenis uit de achter ons liggende periode is in dit verband het aftreden van mevrouw H. Moolenburgh-Ekkel als secretaris en als administrateur op 1 maart 1981. Op 30 augustus 1980 was zij 65 jaar geworden. Desondanks had ze in beide functies graag willen aanblijven tot September 1982, ‘omdat’, zoals De Rooij schrijft in NEM-36, ‘ze dan het Achtste Colloquium mee had kunnen voorbereiden, haar drie jaar als bestuurslid (ze werd in 1979 secretaris) normaal had kunnen uitschieten en afscheid had kunnen nemen op de driejaarlijkse bijeenkomst van IVN-leden en andere belangstellenden. Dat heeft niet zo mogen zijn (...) De pogingen die het bestuur bij de Ministeries in Den Haag en Brussel gedaan heeft om haar dienstverband als administratief medewerkster met twee jaar te verlengen, zijn helaas niet met succes bekroond’. Meer dan een verlenging met 6 maanden werd niet toegestaan en, hoewel mevrouw Moolenburgh als secretaris had kunnen aanblijven,

heeft ze er onder die omstandigheden de voorkeur aan gegeven dat niet te doen. Ik zal op deze gebeurtenissen nu niet verder ingaan, vooral niet omdat de hele lijdensweg beschreven staat in het zojuist genoemde artikel van De Rooij en me beperken tot het citeren van zijn opmerking dat het bijzonder te betreuren valt dat 'de onschatbare kennis van zaken en ervaring' van mevrouw Moolenburgh hierdoor ineens voor de vereniging verloren ging.

Mevrouw Moolenburgh kreeg twee opvolgers. Als administrateur kwam op 1 januari 1981 mevrouw J.M. Spoelder-Kristel in dienst van de IVN, terwijl vanaf mei van dat jaar schrijver dezes als secretaris optrad.

Volgens artikel 6 van de statuten van de IVN kent de vereniging gewone leden, buitengewone leden en ereleden. Per 1 augustus 1982 telde de IVN 141 gewone leden en 107 buitengewone leden maar - ondanks een daartoe in het verleden aangewende poging - geen erelid: misschien moet daar maar eens verandering in komen.

Onze vereniging heeft niet alleen leden, ze is ook lid en wel van de *Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes*, bij afkorting F.I.L.L.M. De FILLM verleende een subsidie van US\$ 2.200, - voor dit Achtste Colloquium maar moest ons verzoek om subsidie voor het Negende Colloquium op reglementaire gronden afwijzen. Van Seggelen vertegenwoordigde de IVN op de vergadering van de FILLM op 7 juli 1982 te Parijs.

Voordat ik nu kort wil stilstaan bij de resoluties van het Zevende Colloquium in Amsterdam, meld ik eerst de stand van zaken van twee projecten die beide uitvloeisel zijn van resoluties die op eerdere Colloquia werden aanvaard. Ik doel daarbij op de Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS), waarvan op het Vierde Colloquium (1970) de wenselijkheid werd bepleit, en op het 'Certificaat Nederlands als vreemde taal', voorgesteld op het Vijfde Colloquium (1973) - in beide gevallen was De Rooij de initiatiefnemer.

Aan de ANS is in de verslagperiode regelmatig doorgewerkt. Door personeelsproblemen en de intrinsieke moeilijkheden van het werk is er wel vertraging ontstaan. Momenteel wordt eraan gewerkt door de laatst overgebleven Vlaamse redacteur, lic. W. Haeserijn en dr. J. de Rooij, die hiervoor door zijn werkgever gedeeltelijk is vrijgesteld. Het project bevindt zich in de fase van de eindredactie, maar dat is nog veel werk waar 1983 nog wel mee zal heengaan. Er is een verzoek gedaan aan de Taalunie om het gereedkomen van de ANS veilig te stellen en ook maatregelen te nemen voor de toekomst van de ANS.

In mei 1980 is het eerste examen op basisniveau voor het 'Certificaat Nederlands als vreemde taal' afgenomen. Sindsdien zijn er ieder jaar examens op elementair én basisniveau gehouden. Aan de voorbereidingen van het niveau 'uitgebreide kennis' wordt gewerkt. De belangstelling voor de examens blijft onverflauwd. Voorbereiding, correctie en andere werkzaamheden worden verricht door de

Vlaming dr. L. Beheydt en de Nederlander drs. P. de Kleijn aan de Université Catholique de Louvain (Louvain-la-Neuve), met prof. dr. E. Nieuwborg als werkleider. Beheydt en De Kleijn publiceerden een kort overzicht van de gang van zaken tot nu toe in NEM-38 (voorjaar 1982).

Dan nu de resoluties van het Zevende Colloquium. Waar gingen ze ook alweer over? De eerste resolutie drong aan op uitbreiding van het vak Nederlands aan de drie Instituten voor Vertalers en Tolken in de Bondsrepubliek. In de tweede werd verontrusting uitgesproken over de veronderstelde plannen van de Franse regering 'het vreemde-talenonderwijs in de eerste cyclus van het Middelbaar Onderwijs te beperken tot één enkele v'reemde taal'. Resolutie 3 betreurde het verdwijnen van het tijdschrift *Delta* en drong aan op uitgave van 'een soortgelijk orgaan'. In de vierde resolutie werd er bij de Belgische en Nederlandse ministeries op aangedrongen 'van de Italiaanse autoriteiten betere waarborgen te verkrijgen' voor de continuïteit van het onderwijs van het Nederlands in Italië.

Het IVN-bestuur bracht deze resoluties onder de aandacht van de bevoegde autoriteiten. In NEM-34 en 35 kunt u nalezen door wie en in welke bewoordingen op de resoluties werd gereageerd.

Ik kom nu aan het derde onderdeel van mijn overzicht: de activiteiten van de IVN in de verslagperiode.

Het spreekt vanzelf dat de gebruikelijke activiteiten als individuele informatievoorziening zowel aan leden als aan niet-leden, het bijhouden van de vacaturebank, het bemiddelen bij de vervulling van vacatures neerlandistiek aan universiteiten buiten België en Nederland en het administreren van de bibliotheek werden voortgezet. Dit werk is overigens tijdrovend genoeg; het wordt voor 99% door de administrateur verricht. Daarnaast werd, zoals u blijkbaar niet is ontgaan, weer een Colloquium Neerlandicum georganiseerd. Het verslag van het vorige, het zevende, kon al begin 1980 aan de leden en andere deelnemers worden toegestuurd.

Daarmee ben ik beland bij een belangrijk facet van het verenigingswerk: de verzorging van publicaties. Daarbij denk ik zowel aan even saaie als nuttige geschriften als een nieuwe folder over het werk van de IVN - waarvan nu voor het eerst ook een Engelse tekst voorhanden is -, de 19de *Lijst van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten en ledenlijst IVN* die op 1 September 1980 verscheen en de zesde uitgave van *Wie en wat in de neerlandistiek in België en Nederland* (uitgebreid met vooral medewerkers aan niet-universitaire instellingen) die van september 1981 dateert, als aan boeiender werk als het halfjaarlijks verschijnende tijdschrift *Neerlandica Extra Muros* (NEM), aan de reeksen *Dutch Studies* en *Bibliotheca Neerlandica Extra Muros* en aan de publicatie *Neerlandistiek buiten Nederland en België*. Over elk van deze laatste vier publicaties wil ik iets meer vertellen.

Begin 1982 verscheen na een lange voorbereidingsperiode *Neerlandistiek buiten Nederland en België* onder redactie van J. de Rooij, F.P. Thomassen, J.W. de Vries en J.G. Wilmots. Het is te beschouwen als een vervolg op het in 1967 verschenen *De nederlandistiek in het buitenland* maar heeft een enigszins ander karakter. In haar woord vooraf schrijft de redactie dat 'de inhoud niet moest bestaan uit een naar volledigheid strevende opsomming van docenten, aantallen studenten, cursussen, curricula, examens, enz.', omdat dergelijke informatie nu eenmaal snel verouderd en beter kan worden gegeven 'in periodiek verschijnende publikaties, zoals dan ook gebeurt in de *Docentenlijst* en het tijdschrift *Neerlandica Extra Muros*. Een boek is meer geschikt voor een breder overzicht van het behandelde onderwerp, in dit geval de buitenlandse neerlandistiek sinds ongeveer 1967'. Het boek bevat bijdragen van 25 auteurs, werd 'camera-ready' getypt door mevrouw Spoelder en geproduceerd door de drukkerij van de Limburgse Universitaire Campus in Diepenbeek. Het telt 155 bladzijden en is voor belangstellende buitenstaanders te verkrijgen voor f 15,-.

Het 'Halfjaarlijks contact- en inlichtingenblad van de IVN', *Neerlandica Extra Muros*, kreeg met ingang van nr. 37, het najaarsnummer van 1981, een andere formule. De rubriek 'Mengelwerk' was sinds die in het voorjaarsnummer van 1978 werd geïntroduceerd, zo belangrijk geworden, dat de redactie daaruit de consequentie trok en meedeelde ernaar te streven 'voortaan in elke aflevering op de eerste plaats enkele artikelen te publiceren over onderdelen van de neerlandistiek die geacht kunnen worden in het bijzonder van belang te zijn voor de docenten extra muros. Die artikelen worden dan aangevuld met de traditionele rubrieken: verenigingsnieuws, berichten 'van buiten de muren', aankondigingen van allerlei aard. Dit laatste voorzover de plaatsruimte het toelaat, want de artikelen worden voortaan als het voornaamste onderdeel beschouwd.' Als gevolg van deze gewijzigde opzet veranderde ook de indeling: van toen af zouden eerst de artikelen komen en daarna de 'rubrieken oude stijl' - net als in een echt tijdschrift dus.

Over de series *Dutch Studies* en *Bibliotheca Neerlandica Extra Muros*, beide geproduceerd door de uitgeverij Nijhoff, valt niet veel vrolijks te melden. De gewijzigde opzet van de eerste reeks - niet meer publicaties met artikelen over verschillende onderwerpen maar themanummers - leidde in 1980 tot de uitgave '*Studies in Dutch Phonology*' onder redactie van W. Zonneveld, F. van Coetsem en O.W. Robinson. Van de 1000 vervaardigde exemplaren waren er tot medio 1982 400 verkocht. Toch is Nijhoff bereid de serie 'nog een kans te geven', vooral indien permanente subsidiëring (en niet ad hoc per nummer) mogelijk blijkt.

In de reeks *Bibliotheca Neerlandica Extra Muros* verscheen in tegenstelling tot wat daarover in het vorige verslag werd meegedeeld als deel 5 de studie van Hilda van Neck Yoder, '*Dramatization of social change. Herman Heijermans' plays as compared with selected dramas by Ibsen, Hauptmann and Chekhov*'. Voor dezelfde

reeks is een Engelse bewerking van *La langue Néerlandaise* van P. Brachin in voorbereiding. In een gesprek van voorzitter De Rooij met de heer J. de Groot van de uitgeverij Nijhoff werd geconcludeerd dat de reeks kon blijven bestaan. Die conclusie ligt voor de hand. De *BNEM* is een reeks zelfstandige wetenschappelijke publicaties, en of er in een jaar nu vier of vijf delen in verschijnen of niet een, maakt voor uitgevers met een grote en stevige zolder niet zoveel uit. Anders staat het met de als tijdschrift opgezette reeks *Dutch Studies* waarvoor de uitgever niet veel enthousiasme meer kan opbrengen. We kunnen niet anders dan erkennen dat deze reserve, gezien de geringe aantallen verkochte exemplaren, begrijpelijk is. Laten we hopen dat door de aard van de nieuw uit te brengen uitgaven de belangstelling zodanig toeneemt, dat het niet nodig zal blijken deze reeksen kunstmatig in stand te houden. Terecht noemde De Rooij dit in zijn verslag over de periode 1973-1976 onverantwoord.

Wat zal er in de periode 1982 tot 1985 bij de IVN veranderen? Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de totstandkoming van de Nederlandse Taalunie onze vereniging niet onberoerd zal laten - in welk opzicht valt minder gemakkelijk te voorspellen. Duidelijk is - het is herhaaldelijk in eerdere verslagen opgemerkt - dat een vereniging als de IVN zonder overheidssteun niet kan bestaan. Tot nu toe werd die steun gegeven door het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur in Brussel en het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in Den Haag. Onze contacten met Brussel zullen in het vervolg verlopen via het kortgeleden ingestelde Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking; in Den Haag wenden wij ons voorlopig nog tot de burelen aan de Mauritskade. We hebben geen reden te veronderstellen dat de beide overheden in de toekomst het werk van de IVN niet zullen blijven steunen, via welke kanalen dan ook.

Steun is er tot nu toe niet alleen in financiële zin geweest, maar ook anderszins. Daarbij denk ik vooral aan de waardevolle adviezen van de vertegenwoordigers der beide ministeries, resp. de heer H. Kellens en mevrouw mr. E. Talsma. Als gevolg van de zojuist genoemde organisatorische wijziging in Brussel heeft de heer Kellens een andere functie gekregen, zodat het bestuur in het vervolg niet meer van zijn grote kennis van zaken kan profiteren. We twijfelen er echter niet aan, dat de samenwerking met de nieuwe afgezant uit Brussel even vruchtbaar zal zijn als met zijn voorganger.

Mogelijkerwijs zal het kantoor van de IVN verplaatst worden van het gebouw van de NUFFIC aan de Badhuisweg naar dat van de Nederlandse Taalunie: de ruimte die de NUFFIC nog voor ons ter beschikking heeft, is te klein geworden. Bovendien kan een nauw contact met de Taalunie onze vereniging van nut zijn.

Neerlandica Extra Muros krijgt met ingang van het komende najaarsnummer een anders opgezette bibliografische rubriek. Met medewerking van drs. C. de Bot van de Katholieke Universiteit Nijmegen zal geprobeerd worden halfjaarlijks representatieve overzichten

samen te stellen van nieuwe publicaties op het gebied van het vreemde-talenonderwijs, met name van het onderwijs van het Nederlands als vreemde (en tweede) taal. Er zal in de komende periode ongetwijfeld nog veel meer veranderen, maar daar weet uw secretaris gelukkig niets van. Daarom doet hij er nu het zwijgen toe.

Bestuurswisseling

Tijdens de Algemene Vergadering werd een nieuw bestuur gekozen. Omdat een groot aantal leden van het oude bestuur zich niet voor een nieuwe ambtstermijn kon of wilde beschikbaar stellen, werd het bestuur voor het grootste deel vernieuwd. In het nieuwe bestuur keerden niet terug: mw.prof.dr. R. Jansen-Sieben, mw.prof.dr. M. Schenkeveld, dr. J. de Rooij (voorzitter), prof.dr. R.P. Meijer (ondervoorzitter), dr. J.W. de Vries (penningmeester), prof.dr. J.H. Meter, dr. St. Prędota en prof.dr. W.Z. Shetter.

Het bestuur van de IVN voor de periode 1982-1985 is als volgt samengesteld:

Prof.dr. J.G. Wilmots, voorzitter
 Prof.dr. A.J.M. van Seggelen, ondervoorzitter
 Drs. H.J. Boukema, secretaris
 Mw.drs. F.E. Goossens, penningmeester
 Mw.prof.dr. F. Balk-Smit Duyzentkunst
 Mw.prof.dr. D. van Berlaer-Hellemans (De hierboven genoemde personen vormen het 'dagelijks bestuur'.)
 Mw.drs. J. Augusdin (Jakarta)
 Mw.prof.dr. E.H. Raidt (Johannesburg)
 Prof.dr. W. Lagerwey (Grand Rapids)
 M.J.R. Rigelsford, M.A. (Liverpool)
 Drs. P.J.M. Starmans (Helsinki)
 Drs. J.A.S. Tromp (Madrid)
 Prof.dr. H. Vekeman (Keulen)
 Prof.dr. K.R.G. Worgt (Leipzig)

Herdenking van overleden docenten

In de periode na het Colloquium Neerlandicum van 1979 ontvielen de kring van neerlandici in het buitenland zes leden:

Op 26 maart 1981 overleed te Besançon Drs. Johan Smorenburg, sinds 1975 lector aan de universiteit aldaar.

Op 11 april 1981 overleed te Oslo op 55-jarige leeftijd cand. phil. Martha H. Eliassen-De Kat. Zij was er werkzaam geweest vanaf de oprichting van het Nederlands Instituut aan de plaatselijke universiteit.

Dr. Martha A. Muusses, oud lector Nederlands in Zweden, overleed op 27 oktober 1981. Geboren op 27 september 1894, bereikte ze de leeftijd van 87 jaar. Met haar Nederlandse grammatica en een korte geschiedenis van de Nederlandse letterkunde voor Zweedstaligen had ze baanbrekend werk verricht.

In dat zelfde jaar 1981 overleed Dr. H. van der Tuin. Hij werd in 1903 in Amsterdam geboren en promoveerde in 1933 aan de universiteit van Rijsel. Van 1947 tot 1955 was hij *lecteur* in de Nederlandse taal en letterkunde aan de Parijse Sorbonne. Hij was bekend door zijn talrijke publikaties op het gebied van de culturele betrekkingen tussen Nederland en Frankrijk.

Op 20 maart 1982 overleed volkomen onverwachts dr. Kees de Graaf, die van 1960 tot 1970 lecturer bij de Nederlandse afdeling van de universiteit van Melbourne was geweest.

Dr. habil. Gabriële Schieb, geboren in Halle Saale op 18 november 1919, overleed in Leipzig op 20 april 1982. Zij had zich vooral verdienstelijk gemaakt door haar studies over Hendrik van Veldeke.

Ereleden

Tijdens de ledenvergadering van vrijdag 3 september 1982 werden bij acclamatie tot ereleden van de IVN benoemd:

mw. Henny Moolenburgh-Ekkel, oud-secretaris en oud-administrateur van de vereniging, en

de heer Hubert Kellens, vh. werkzaam bij het Bestuur voor Internationale Culturele Betrekkingen van het Ministerie van Nederlandse Cultuur in Brussel.

Beiden hebben zich jarenlang ingezet voor de belangen van de neerlandistiek extra muros.

Studierichting Nederlands als vreemde taal

drs. K. de Bot

1. Inleiding

Achtereenvolgens komen in dit verslag over de onlangs gehouden enquête onder docenten de volgende punten naar voren: eerst een korte recapitulatie van de ontstaansgeschiedenis van de enquête, waarin een hele korte uitleg van de nieuwe twee-fasen-structuur (TFS) voor het wetenschappelijk onderwijs in Nederland. Vervolgens wordt ingegaan op de uitkomsten van de enquête waarbij niet iedere vraag in detail behandeld zal worden. Tenslotte iets over de consequenties uit deze enquête voor de opzet van een opleiding docent Nederlands als vreemde taal.

2. De ontstaansgeschiedenis van de enquête

Vanaf dit studiejaar is in Nederland een begin gemaakt met de invoering van de z.g. Twee-fasen-structuur (TFS) voor het universitaire onderwijs. De TFS komt in het kort hierop neer: studies worden vanaf nu verdeeld in twee fasen, de eerste, die in principe 4 jaar duurt en waar de student maximaal 6 jaar over mag doen, en de tweede fase die een of twee jaar beslaat. De eerste fase van een studie leidt niet op tot een specifiek beroep. Na vier jaar is men doctorandus of meester, maar, bijvoorbeeld in het geval van de studie Nederlands, nog geen docent.

De eerste fase biedt in de laatste twee jaar allerlei keuzemogelijkheden voor de student, maar is globaal voor iedereen hetzelfde. In de tweede fase bestaan er 3 wezenlijk verschillende varianten: de leraaropleiding (bijvoorbeeld voor docent Nederlands als moedertaal), de onderzoekeropleiding (bijvoorbeeld voor taalkundig of letterkundig onderzoeker, uiteindelijk bij voorkeur leidend tot dissertatieonderzoek), en tenslotte de z.g. specifieke beroepsopleiding. Bij dit laatste denkt men aan beroepen waarin kennis van bijvoorbeeld taal- en letterkunde een belangrijke rol spelen, zoals het bibliotheekwezen of de schoolbegeleidingssector.

Een opleiding voor docent Nederlands als vreemde taal zou ook onder deze variant vallen.

Een opvallend kenmerk van de TFS is, dat eerste fase en tweede fase van de opleiding niet exclusief op elkaar hoeven te passen. In veel gevallen zullen ze wel samengaan, vooral bij de leraarvariant: men wordt niet gauw toegelaten tot de 2e-fase opleiding docent Nederlandse taal- en letterkunde met een eerste-fase opleiding sociale geografie. Er zijn echter ook andere mogelijkheden. Zo wordt gedacht aan een 2e-faseopleiding 'Taal- en Spraakstoornissen'. Daarvan is geen 1e-fase opleiding en de instroming kan komen bijvoorbeeld van geneeskunde, fonetiek, psychologie, maar ook van taalkundestudenten uit de 1e-faseopleiding Nederlands. Binnen dit kader dient ook de voorgestelde opleiding voor docenten Nederlands als vreemde taal geplaatst te worden, n1. als niet alleen aan Nederlands gebonden invulling van de 2e-fase variant specifieke beroepsopleiding.

De Minister van Onderwijs en Wetenschappen heeft intussen al duidelijk gemaakt dat er nogal wat haken en ogen zitten aan deze tweede fase. Ten eerste wil hij niet alle studenten uit de eerste fase laten doorstromen naar de tweede fase. Hoeveel wel, is momenteel nog niet officieel bekend, maar veelgehoorde getallen zijn 80% doorstroming voor de Medische faculteit en 30% voor de letterenfaculteit. Voor Nederlands zou dat betekenen dat slechts 1 op de 3 studenten in de tweede fase terecht komt.

Een tweede punt is, dat de minister al heeft aangekondigd dat hij maar zeer mondjesmaat zal toestaan dat specifieke beroepsopleidingen worden opgezet. Hij stelt als voornaamste eisen voor de oprichting van zo'n opleiding, dat deze

- a. niet in de eerste fase gegeven kan worden;
- b. en reëel beroepsperspectief heeft, en
- c. nergens anders gegeven wordt of kan worden.

Het laatste punt is natuurlijk nauwelijks hanteerbaar, want iedere universiteit kan proberen iedere 2e-faseopleiding op te zetten. Wat de opleiding voor docent Nederlands als vreemde taal betreft, lijkt de KU in Nijmegen een tamelijk geschikte kandidaat, niet alleen door de aanwezige kennis en vaardigheden bij de Instituten voor Toegepaste Taalkunde en Nederlands, o.a. tot uiting komend in de werkzaamheden voor de ANS in Nijmegen, maar ook door de in het algemeen prettige relaties die men daar met Vlaamse vakgenoten heeft.

Ook aan de tweede eis is te voldoen: de hier aanwezigen zijn de levende getuigen van het beroepsperspectief voor deze opleiding, al valt weinig te zeggen over aantallen.

Tenslotte het punt van de onmogelijkheid om deze opleiding in de eerste fase te plaatsen. We hebben, mede op grond van de nog te behandelen uitkomsten van de enquête gemeend, dat er niet voldoende reden is om de instroming in de opleiding voor docent Nederlands als vreemde taal te beperken tot studenten Nederlands. Ook studenten uit andere talensecties, met name Duits, zouden in

aanmerking moeten kunnen komen. Uit de enquête blijkt ondermeer, dat in vrijwel alle landen een vloeiende beheersing van de landstaal een vereiste is voor de aanstelling. Daardoor zal voor studenten Nederlands een deel van de markt, m.n. in de Oosterse en Slavische wereld, gesloten blijven en zijn 'bijgespijkerde' Slavisten of Oriëntalistten mogelijk meer aangewezen figuren om het onderwijs Nederlands ter plekke te verzorgen.

Vorig jaar hebben we in Nijmegen besloten om te proberen in Nijmegen een opleiding voor docent Nederlands als vreemde taal op te zetten. Het idee is overigens het eerst geopperd door prof. G. Extra, thans hoogleraar in Tilburg.

De enquête die we u hebben kunnen toesturen dank zij de bereidwillige medewerking van de IVN, en met name van mw. Spoelder en dr. De Rooij, achtten wij noodzakelijk om een reëel beeld te krijgen van de werksituatie van zo veel mogelijk docenten in het buitenland, en om hun op ervaring gebaseerde ideeën over een dergelijke opleiding te verzamelen.

3. De enquête

In een aantal opzichten vertoont deze enquête, zoals sommigen al hebben opgemerkt bij de invulling ervan, gebreken. Eigenlijk behoort men de afname van een enquête als deze vooraf te laten gaan door een proefafname, waarna, na bijstelling van zwakke onderdelen, de eigenlijke afname kan plaatsvinden. Door tijdsdruk is er slechts een zeer beperkte proefafname geweest.

Bij de analyse van de enquêtegegevens, die overigens voor een belangrijk deel is uitgevoerd door mijn collega mw. A. Dusée van het ITT, is een eerste belangrijk gegeven het percentage geretourneerde enquêteformulieren, de response. In ons geval is deze erg laag: van de 160 verzonden formulieren kregen we er 40 ingevuld terug. Overigens is bij schriftelijke enquêtes de response altijd erg laag. De normale procedure om de response op te schroeven is huisbezoek, maar in dit geval lag zoiets wat moeilijker. We zouden graag gezien hebben dat de response hoger was geweest, want theoretisch bestaat nu de kans dat de docenten die niet gereageerd hebben, systematisch 'anders' zijn dan de docenten die de formulieren wel retourneerden. De geringe response wordt gelukkig enigszins gecompenseerd door de goede spreiding van de respondenten over de wereld van het Nederlands extra muros: uit vrijwel alle landen waar Nederlands wordt gedoceerd op enige schaal hebben we reacties ontvangen, waardoor we denken dat het beeld dat uit deze enquête gedistilleerd kan worden toch een redelijk betrouwbaar beeld is.

De vragen in de enquête betroffen vijf hoofdpunten:

- a. de docent, achtergrond, opleiding;
- b. de studenten, motivatie, niveau, aantallen;
- c. het onderwijs Nederlands: methodes, programma;
- d. wensen t.a.v. de te starten opleiding voor docenten;
- e. nascholing.

A. De docent

Vrijwel alle docenten blijken alleen aangesteld te zijn voor het onderwijs Nederlands, een enkeling ook voor Duits. De eisen bij de indiensttreding qua taalvaardigheid varieerden nogal. In veel gevallen werden geen officiële eisen gesteld, maar omdat de colleges vaak in de landstaal gegeven worden is tamelijk goede tot perfecte beheersing van die taal noodzakelijk.

Het gegeven onderwijs is vooral bijvakonderwijs met daarnaast gelukkig een flink aantal hoofdvakkers en een klein aantal keuzevakkers en belangstellenden. Ongeveer de helft van de respondenten staat alleen voor het onderwijs Nederlands, de rest werkt samen met een of meer collega's. Wat vooropleiding betreft, is de diversiteit groot. De helft van de docenten heeft doctoraal Nederlands of licentiaat/doctoraat Germaanse filologie. Niet minder dan 14 van de 40 ondervraagden bleken een opleiding (M.O., Lic., Cand.) in een andere taal dan het Nederlands te hebben, waarvan de helft Duits. Dit komt aardig overeen met ons eerder genoemde idee dat ook studenten uit andere talensecties in aanmerking komen voor het geven van dit soort onderwijs Nederlands.

De vraag over de wijze waarop docenten op de hoogte blijven van nieuwe ontwikkelingen op het vakgebied bleek te vaag geformuleerd: de antwoorden waren weinig specifiek: tijdschriften, boeken, congressen. Wel wijzen verschillende docenten op de moeilijkheden die ze hebben om aan vakliteratuur te komen.

B. De studenten

Per jaar zijn er bij elkaar 60-70 hoofdvakstudenten. Gemiddeld zijn er per docent zo'n 50 studenten op verschillende niveaus, zoals gezegd voor een groot deel bij- of keuzevakkers. Deze hebben in het algemeen een vooropleiding vergelijkbaar met het Nederlandse VWO, al blijft een directe vergelijking met buitenlandse vooropleidingen een hachelijke zaak.

De motieven van de studenten om Nederlands te studeren zijn weinig verrassend: deels uit interesse voor taal en cultuur, deels uit economische overwegingen, zoals banen bij de EG, deels door banden met familie en vrienden in Nederland of door de oorspronkelijk Nederlandse afkomst.

C. Het onderwijs Nederlands

Op een enkele uitzondering na, heeft iedere docent de beschikking over een talenpracticum. Levend Nederlands is verreweg de meestgebruikte cursus, vaak in combinatie met Shetters *Introduction to Dutch*. Verder worden verschillende malen genoemd de cursus van prof. Wilmots, Lagerwey's *Speak Dutch*, de *Groningse Dossiers* en de cursus *Makkelijk Praten*, en natuurlijk veel zelfontwikkeld materiaal. Opvallend is, dat er nauwelijks, of in ie-

der geval niet zichtbaar, gebruik wordt gemaakt van het vele materiaal dat de laatste paar jaar is ontwikkeld op het gebied van het Nederlands als tweede taal. Op het volgende colloquium moet hieraan zeker aandacht worden besteed.

De vraag naar het percentage van de tijd dat een docent besteed aan verschillende onderdelen in het onderwijs was makkelijker te stellen dan te beantwoorden. We kozen voor de vrij lastig in te vullen exacte formulering omdat we vage beschrijvingen als 'vrij vaak' of 'ligt eraan' wilden vermijden.

In de volgende tabel zijn de gemiddelden met de standaardafwijking (een soort gemiddelde afwijking van het gemiddelde) gegeven. De S.A. is toegevoegd om te laten zien in hoeverre de antwoorden van de respondenten onderling verschillen. Een hoge S.A. wijst op grote onderlinge verschillen, een lage op kleine. Zoals blijkt uit de tabel zijn de verschillen hier en daar vrij groot.

Tabel 1: Percentage van onderwijstijd aan verschillende onderdelen.

	beginners		gevorderden		vergevorderden	
	gemid.	stand. afw.	gemid.	stand. afw.	gemid.	stand. afw.
uitspraak	10	7,9	5	5,4	1	3,2
grammatica	20	15,6	16	4,0	9	14,9
leesvaardigheid	13	10,0	13	12,1	8	15,6
schrijfvaardigheid	8	8,2	11	7,7	10	15,2
luistervaardigheid	12	11,2	11	11,6	7	15,1
spreekvaardigheid	11	8,5	11	8,1	9	15,0
oude letterkunde	3	10,1	7	2,6	8	12,3
moderne letterkunde	4	1,9	14	3,7	30	28,3
Ned. geschiedenis	8	18,0	4	6,2	4	9,2
Ned. cultuur	4	6,4	3	5,8	6	12,0
overige vakken	7	21,5	5	1,6	7	12,8

D. Wensen t.a.v. de opleiding voor docenten

De ideale verdeling van 100 uur over de belangrijkste onderdelen ziet er als volgt uit:

Tabel 2: Verdeling van de beschikbare 100 uur voor een opleiding.

	Gemiddeld	Standaard afwijking
Didaktiek van het Nederlands als vreemde taal	25,97	13,51
Theoretische achtergronden van taalverwerving	13,47	6,95
Moderne en historische gramm.	19,16	5,91
Moderne en oudere letterkunde	22,91	10,97
Nederlandse cultuur en geschiedenis	18,47	7,91

De meeste ondervraagde docenten vinden dat er aan hun eigen opleiding destijds nogal wat ontbrak dat nuttig kan zijn bij het lesgeven. Veel genoemde punten zijn vooral de didaktiek en theoretische achtergronden van vreemde-taalverwerving. Wat opvalt bij de antwoorden op deze vraag is dat er veelal een koppeling is tussen didaktiek/theorie T2-verwerving en een koppeling tussen moderne taalkunde en 'cultuurkunde'.

In de volgende tabel zijn verschillende onderdelen gegeven die mogelijk een plaats kunnen krijgen in de docentenopleiding. In de enquête diende men aan te geven of men aan deze onderdelen veel, matig of weinig belang hecht. In de tabel is de volgorde van belang van deze onderdelen aangegeven. Bij de omrekening van de scores werd 'veel' vervangen door een 2 en 'matig' door een 1 en 'weinig' door een 0. Op deze wijze werden de gegeven getallen berekend.

Tabel 3: Rangorde onderdelen onderwijsprogramma.

	MAX. 80
EVALUEREN BESTAAND LESMATERIAAL	74
ZELF ONTWIKKELEN LESMATERIAAL	73
FONETIEK/UITSPRAAK	54
NEDERLANDSE POLITIEK	53
GEBRUIK TALENPRACTICUM/AV-MIDDELEN	44
KENNIS DUIJS	41
SOCIO-PSYCHOLINGUISTIEK	29
NEDERLANDS CABARET	28
NIEUWE GRAMMATICALE THEORIEEN	25
NEDERLANDSE KINDERBOEKEN	24
NEDERLANDSE DIALECTEN	19
COMPUTER GESTUURDE INSTRUCTIE	18

E. Nascholing

Informatie over de nascholingsbehoeften van docenten in het buitenland is niet alleen voor de op te zetten opleiding nuttig,

maar ook voor de zomercursussen die ieder jaar in België en Nederland worden georganiseerd. Zoals blijkt uit de getallen in de onderstaande tabel, is alleen de belangstelling voor historische taalkunde en oudere letterkunde niet zo groot. Uit deze bevraging kunnen we niet aflezen of men zich hierin al voldoende geschoold voelt, of dat men deze onderwerpen voor het onderwijs niet zo belangrijk vindt. Voor de rest is er duidelijk behoefte aan bijscholing, met kennis van de Nederlandse cultuur als uitschieter.

Tabel 4: Behoeft nascholing.

	MAX. 80
NEDERLANDSE CULTUUR	54
MODERNE LETTERKUNDE	50
MODERNE GRAMMATICA	46
NEDERLANDSE GESCHIEDENIS	45
THEORETISCHE ACHTERGRONDEN TAALVERWERVING	45
DIDACTIEK	44
OUDE LETTERKUNDE	29
HISTORISCHE GRAMMATICA	27

Over de lengte van een nascholingscursus is men het onderling nauwelijks eens: de voorstellen lopen van een weekend tot een jaar met een gemiddelde van ongeveer 12 weken. Een aantal docenten geeft aan dat de voorkeur uitgaat naar een zomercursus, anderen geven de voorkeur aan een jaar meedraaien op een Nederlandstalige universiteit.

4. Conclusies

De gegevens uit deze enquête hebben voor ons op de eerste plaats een duidelijk beeld opgeleverd van de overeenkomsten en (vooral) de verschillen tussen de thans werkzame docenten. Ten tweede kunnen we nu op basis van de ervaringen van mensen uit het onderwijsveld verder gaan werken aan een concreet onderwijsplan voor een docentenopleiding. Daarvoor zal worden nagegaan wie de verschillende belangrijk geachte onderdelen moet gaan verzorgen. We hopen dan de mogelijkheid te hebben om (tijdelijk) in Nederland verblijvende docenten Nederlands als vreemde taal te betrekken bij het onderwijs.

Het ligt overigens in onze bedoeling om als de plannen de goedkeuring van de universiteit en de minister kunnen wegdragen, bij verschillende collega's in het buitenland te gaan kijken om een helderder beeld van de situatie ter plaatse te krijgen.

Tot slot een woord van dank aan alle docenten die meegewerkt hebben voor hun inspanningen en bemoedigende commentaren. Wanneer de plannen voor de opleiding in een volgend stadium van realisatie komen, zal ik u in ieder geval via de IVN-kanalen daarvan op de hoogte houden.

Naschrift

In de tijd die verlopen is tussen het colloquium in Leuven en de verschijning van het Verslag, heeft de Minister van Onderwijs en Wetenschappen de Nederlandse universiteiten laten weten en voelen, dat de bezuinigingen niet aan hun voorbij gaan. Een van de genomen maatregelen betreft een verandering van de 2-fasen structuur, wat betekent dat het vrijwel onmogelijk zal worden om specifieke beroepsopleidingen op te zetten. Voor dit soort opleidingen denkt de minister nu eerder aan post-academisch onderwijs, een soort bijscholing van afgestudeerden. We zullen proberen na te gaan in hoeverre ook docenten Nederlands in het buitenland voor dit soort onderwijs in aanmerking komen.

Het certificaat Nederlands als vreemde taal

dr. L. Beheydt en drs. P. de Kleijn*

Na vijf jaar 'Certificaat Nederlands als vreemde taal' is het examen Nederlands voor anderstaligen zeker bij de docenten Nederlands in het buitenland genoegzaam bekend. Mocht dit bij een enkeling niet het geval zijn dan verwijzen wij graag naar de praktische informatie die daaromtrent zowel in *Neerlandica Extra Muros*, *Levende Talen* als *Ons Erfdeel* is verschenen of die anderzijds bij ons te verkrijgen is. In wat hierna volgt zullen wij ons niet met die praktische informatie bezighouden, maar veeleer proberen een blik in de interne keuken te bieden.

Het examen voor het Certificaat kent een toenemend succes. Dit jaar hadden wij voor het eerst meer dan 600 kandidaten, wat een verdubbeling betekent tegenover voorgaande jaren.

Tot nog toe werd het examen alleen georganiseerd voor elementair niveau en voor basisniveau. Vanaf 1984 zal het ook mogelijk zijn examen af te leggen voor het niveau uitgebreide kennis. Over dit *niveau uitgebreide kennis* en wat daarvoor vereist wordt willen wij hier alsnog wat meer vertellen.

In de eerste plaats zal het examen uitgebreide kennis - net zoals elementaire kennis en basiskennis - uit vier deexamens bestaan. De vier deelvaardigheden lezen, luisteren, schrijven en spreken zullen afzonderlijk worden getoetst en het zal dan ook mogelijk zijn voor elke deelvaardigheid apart (of voor om het even welke combinatie van de deelvaardigheden) examen af te leggen en dus ook deelcertificaten te verwerven.

Wat de eisen betreft waaraan de kandidaten zullen moeten voldoen: die kan men vrij precies omschreven vinden in de brochure van het Certificaat Nederlands als vreemde taal I, onder het hoofdstukje *Algemene taxonomie van de verbale communicatie* (p.12-14). Die taxonomie geeft namelijk zo nauwkeurig mogelijk aan welke vaardigheden beantwoorden aan een bepaald niveau. Zo staat er voor niveau uitgebreide kennis bij *luistervaardigheid*:

1. men kan een gesprek volgen ook als anderen geen rekening houden met de aanwezigheid van een anderstalige;
2. men kan een licht regionaal getint gesprek volgen;
3. men kan gemakkelijk radio- en tv-debatten volgen;
4. men begrijpt lichtgestoorde telefonische mededelingen en radio-programma's.

Deze omschrijving van wat een kandidaat kan en kent als hij het deelcertificaat voor de vaardigheid *luisteren* behaald heeft, wordt door de staf gebruikt als uitgangspunt voor het opstellen van het examen. Concreet komt dat hierop neer dat de kandidaten als luistertoets een reëel stuk radio-debat te horen krijgen over een nietgespecialiseerd onderwerp en dat ze daarover vragen moeten beantwoorden.

Het verschil met het examen basiskennis zit hem dan vooral in de fonetisch-fonologische kwaliteit van de spreektaal en in de lexicale en grammaticale variatie.

Op het niveau basiskennis hebben wij er altijd naar gestreefd voor de deelvaardigheid *luisteren* gesproken Nederlands te laten horen dat men als 'traag en verzorgd' zou kunnen typeren. De sprekers die tot nu toe voor ons de bandjes hebben ingesproken, spraken een Nederlands dat noch als typisch Vlaams, noch als Hollands kon worden gekarakteriseerd en bovendien neigen ze naar een soort spellinguitspraak die, hoewel ze rekening houdt met de belangrijkste assimilatie- en sandhiregels, eigenlijk toch niet correspondeert met de gewone verzorgde spreektaal.

Een voorbeeld moge dit verduidelijken. Een zinnetje als:

In het postkantoor pakte hij haar oude jas.

klinkt in het 'traag en verzorgd' als:

[ɪn ət pɔskanto:r paktə hei ha:r ɔudə jas]

terwijl in de verzorgde spreektaal iedereen zegt:

[ɪn ət pɔskanto:r paktənɪdərɔuwəjas]

tenminste als men al niet verder gaat en gewoon:

[ɪnt pɔskəto^ə paktənɪdərɔuw^əjas]

zegt.

Voor het examen luistervaardigheid uitgebreide kennis nu, gaan we ervan uit dat iedereen die verschillende fonetisch-fonologische varianten verstaat, maar we richten ons wel op de verzorgde spreektaal zoals die exemplarisch te horen is van de nieuwslezers van de BRT of Hilversum. Wij beschouwen m.a.w. de taal van de offici-

ele media als norm voor het gesproken Nederlands.

Het examen uitgebreide kennis is niet alleen fonetisch-fonologisch moeilijker, maar ook lexicaal-grammaticaal. Wat de woordkeuze en de syntactische of morfologische complexiteit betreft hebben wij ons voor het uitgebreide niveau geen beperkingen meer opgelegd. Voor het behalen van het basisniveau had men aan de kennis van de bij dit niveau behorende *Woordenlijst Basiskennis* voldoende om alle woorden te begrijpen en bovendien was het examen ook in syntactisch en morfologisch opzicht artificieel eenvoudig gehouden. Voor het uitgebreide niveau gaan we ervan uit dat de kandidaten de gebruikelijke woordenschat van de media en de gewone omgangstaal vlot beheersen. In dit opzicht is er een vrij grote discrepantie tussen het niveau basiskennis en het niveau uitgebreide kennis.

Met betrekking tot de inhoud hebben wij gepoogd het examen cultuur-fair te maken. Dat wil zeggen dat het examen voor iemand uit Indonesië die niet zo vertrouwd is met de Europese toestanden even moeilijk of even gemakkelijk moet zijn als voor iemand in Duitsland. Concreet betekent dit dat begrippen als EEG of namen van partijen als C.V.P., S.P. of D'66 een korte toelichting krijgen als ze toevallig in een tekst opduiken. Verder hebben wij ernaar gestreefd technisch jargon en vaktaal te vermijden. We veronderstellen dus niet dat wie examen Nederlands doet, ook nog precies weet wat een discontovoet, onroerende voorheffing, breedspectrum antibioticum of solidariteitsbijdrage is. Het examen uitgebreide kennis veronderstelt dus niet een bepaalde vooropleiding of gedetailleerde voorkennis van de Belgische of Nederlandse maatschappelijke context.

Een andere vraag die men zich omtrent het examen uitgebreide kennis kan stellen is: hoe wordt het examen geëvalueerd? Die vraag krijgen wij overigens ook met betrekking tot de examens Elementaire kennis en Basiskennis steeds vaker, zodat het ons nuttig lijkt om daar in het algemeen en voor alle niveaus een principieel antwoord voor te formuleren.

Ideaal zou zijn als wij voor elk examen vooraf konden vaststellen wat het criterium is dat een kandidaat moet halen om geslaagd te zijn, dat wij dus onafhankelijk van de door de verschillende kandidaten behaalde resultaten bij voorbaat konden bepalen welke score een kandidaat moet behalen om te slagen. Deze ideale criterium-gerichte manier van evalueren is echter voor examens als die van het Certificaat onmogelijk toe te passen. Immers, de toetsresultaten die door de kandidaten worden behaald zijn niet alleen afhankelijk van de kennis van de kandidaten, maar evenzeer van de moeilijkheidsgraad van de toetsen. Zelfs al zouden wij erin slagen in termen van scores vooraf vast te stellen wat wij als criterium voor slagen/zakken beschouwen, dan blijft nog altijd de moeilijkheidsgraad van het examen een onbekende. De examens van het Certificaat worden - mede in verband met geheimhouding - niet vooraf uitgetest. Ze worden alleen door de werkgroep van het Certificaat nagelezen en intuïtief bekritiseerd. Intuïtief wil hier zeggen dat

de leden op grond van de eisen die omschreven zijn in de brochure voor het examen en op grond van de woordenlijst, hun mening geven over de moeilijkheidsgraad van het examen. Al is die intuïtie dus i.c. geen 'wilde gok', toch zou het van onvoorzichtigheid getuigen als wij op grond van die intuïtie vooraf de cesuur slagen/zakken zouden vastleggen.

Er is overigens nog een tweede reden waarom wij die absolute criterium-gerichte normering niet toepassen. Wie criterium-gericht toetst, moet weten welke invloed de toetsvorm heeft op de resultaten. Dat kan alleen als men met die toetsvorm al een zekere ervaring heeft bij een gelijksoortige populatie als die welke men wil testen. Dat betekent meteen ook dat men dan aan die toetsvorm vastzit, want andere toetsvormen geven andere resultaten.

Nu ligt de algemene vorm van de toetsen voor het Certificaat wel vast, maar dit belet niet dat er binnen die vastgelegde vorm kleine spelingen mogelijk zijn die voor onverwachte schommelingen in de resultaten zorgen. Zo kan het voldoende zijn dat iemand anders de teksten voor leesvaardigheid schrijft, of dat we voor luistervaardigheid een interview gebruiken i.p.v. een logisch gestructureerde informatieve tekst om afwijkende resultaten te krijgen. En aangezien die effecten niet vooraf voorspelbaar zijn, zou het niet verantwoord zijn strikt criteriumgericht te evalueren.

Hoe evalueren wij dan wel? In de realiteit gebeurt het volgende. Op basis van de *taxonomie* wordt een examen opgesteld waarvan op goede gronden mag worden aangenomen dat de gemiddelde kandidaat ervoor kan slagen. Wij gaan met andere woorden uit van welomschreven criteria. Alleen verabsoluteren wij die criteria niet. Na de correctie wordt èn op grond van de resultaten èn op grond van de vooraf omschreven criteria de cesuur zakken/slagen vastgesteld. Hierbij wordt zowel rekening gehouden met het gemiddelde als met scores van kandidaten waarvan de correctiecommissie vindt dat ze niet voldoen, respectievelijk net voldoen of als duidelijke grensgevallen mogen worden beschouwd. Het probleem van de cesuur is uiteraard het belangrijkste. Als we die cesuur eenmaal hebben vastgesteld, kan vrij gemakkelijk een verdere hiërarchie in de scores worden aangebracht. Het spreekt vanzelf dat bij het vastleggen van de normen ook rekening wordt gehouden met de normen die in voorafgaande jaren werden gehanteerd. Een willekeur over de jaren heen is noch voor de waarde noch voor de geloofwaardigheid van het Certificaat wenselijk. Docenten en kandidaten moeten erop kunnen rekenen dat bijvoorbeeld het examen Basiskennis elk jaar ongeveer even moeilijk is.

Grosso modo zijn wij in de loop van de vijf jaar Certificaat tot een evaluatieprocedure gekomen die weliswaar niet de rigide objectiviteit heeft van een criterium-gerichte toets maar die een vrij consequente normering mogelijk maakt en die corrigeert voor onvermijdelijke verschillen in testmoeilijkheid.

Die globale procedure leidt voor twee van de vier vaardigheden tot een zeer eenvoudige normering in termen van de toetsen.

Voor *lezen* en *luisteren*, waar wij traditioneel met meerkeuzetoetsen werken is het inderdaad een rechttoe rechtaan beslissing te stellen 'zoveel correcte antwoorden is voldoende'. Iets moeilijker ligt het bij *schrijven* en *spreken*. Deze produktieve vaardigheden ontsnappen min of meer aan objectieve scoring. Voor *schrijven*, dat in onze toetsing altijd een soort 'geleid schrijven' is, hebben wij vrij precieze richtlijnen vastgelegd. Voor elementair niveau bijvoorbeeld zien die er zo uit:

De opgave omvat 5 'items', meer bepaald 5 alinea's van een brief. Komt de boodschap van ieder item goed over? Als dit 5 of 4½ keer het geval is, is men geslaagd mits het totaal aantal 'taal'-fouten niet hoger is dan 7½.

Een hele fout is b.v. verkeerd woordgebruik, woord uit een vreemde taal.

Een halve fout is b.v. verkeerde vervoeging, verbuiging, verkeerde prepositie, verkeerde woordvolgorde, verkeerd lidwoord.

Een kwart fout is b.v. een spellingfout.

Voor *spreken* is de objectieve beoordeling natuurlijk nog moeilijker. Daar is een subjectief beoordelaarseffect niet te vermijden. Wij proberen dit nochtans te beperken door niet globaal te beoordelen, maar door afzonderlijke quoteringen te voorzien van de diverse aspecten van de spreekvaardigheid. Daartoe maken we gebruik van een zogenaamd analytisch beoordelingsschema waarop voor vier deelaspecten afzonderlijk punten worden toegekend. Voor basiskennis ziet dat er zo uit:

grammatica	50 punten
uitspraak	10 punten
vlotheid	25 punten
woordkeuze	15 punten
totaal	100 punten

Dat een halo-effect van de globale prestatie in de deelquoteringen niet helemaal kan worden uitgeschakeld willen wij gerust aannemen. Anderzijds verplicht zo'n schema toch tot scherp en discriminerend toeluisteren en leidt het derhalve misschien wel tot een preciezere beoordeling.

Tot hertoe hebben wij het alleen gehad over de examens en de evaluatie daarvan en hoewel dit natuurlijk de hoofdmoot is van het werk dat voor het Certificaat Nederlands gebeurt, hebben wij toch ook nog andere doelstellingen. Het is inderdaad de bedoeling van het Certificaat de docenten in het buitenland ruimere dienst te verlenen dan alleen maar een jaarlijks examen. Zo ligt het in onze bedoeling de docenten op een voordelige manier interessant werkmateriaal ter beschikking te stellen. Dat wil niet zeggen dat wij denken aan de ontwikkeling van een eigen cursus. Zoiets ligt niet op onze weg; dat is het voorland van de docenten. Wij proberen ons integendeel cursus-onafhankelijk op te stellen en alleen materiaal te ontwikkelen dat binnen elke cursus, waar dan ook ter wereld, kan worden gebruikt.

Een voorbeeld bij uitstek van zo'n didactisch hulpmiddel is het nieuwe Basiswoordenboek Nederlands dat eind volgend jaar zijn voltooiing zal bereiken. Dit Basiswoordenboek dat een didactische uitwerking is van de Woordenlijst Basiskennis voor het certificaatsexamen heeft twee functies. Enerzijds is het een lexicon van die woorden die voor het examen Basiskennis gekend moeten zijn. Anderzijds is het een didactisch instrument waarvan wij menen dat het binnen elk type cursus Nederlands voor anderstaligen gebruikt kan worden.

Dit Basiswoordenboek Nederlands omvat zowat 2000 woorden, zorgvuldig geselecteerd op grond van frequentie en bruikbaarheid.

Bij elk lemma wordt de woordsoort vermeld en de voor anderstaligen noodzakelijke grammaticale informatie verstrekt (hoofdtijden bij werkwoorden, woordgeslacht, trappen van vergelijking) en dit in termen van de traditionele grammatica. Zo staan bij het lemma 'spelen' zowel de hoofdtijden *speelde*, *heeft gespeeld* aangegeven als de woordsoort *ww*.

Vervolgens worden van het lemma de meest voorkomende betekenissen geïllustreerd met eenvoudige voorbeeldzinnen die uitsluitend bestaan uit woorden uit het Basiswoordenboek. Op die manier wordt de basiswoordenschat voortdurend opnieuw in een zinvolle context aangeboden. Zo krijgen we bij het lemma 'spelen' voor de eerste betekenis een zinnetje als: *Wat zijn de kinderen aan het doen? Zij spelen*. Voor de tweede betekenis is er als voorbeeldzin o.m.: *Wij spelen muziek*. Voor de derde betekenis krijgen we dan: *Zij spelen om geld*. En voor de vierde betekenis: *Het stuk speelt in de vorige eeuw*.

Verder wordt van de woorden en van de verschillende *betekenisverschillen* binnen een woord aangegeven of zij gecombineerd kunnen worden met een lijdend voorwerp, een meewerkend voorwerp, een onbepaalde wijs, enz., bij bijvoeglijke naamwoorden wordt gewezen op attributief en/of predicatief gebruik, enz. Dit alles gebeurt telkens aan de hand van een typisch voorbeeld. Zo wordt bij 'spelen' het absolute gebruik toegelicht aan de hand van een zinnetje als *Zij spelen*. Het gebruik van 'spelen' met LV wordt aangegeven met een zinnetje als *Zij spelen vanavond een stuk van Hugo Claus*. En 'spelen' in verbinding met een bepaling van tijd wordt geïllustreerd met *Het stuk speelt in de vorige eeuw*.

Tenslotte wordt van elk lemma nog het frequentst voorkomende idiomatische gebruik genoteerd. Deze *vaste verbindingen*, idiomatische uitdrukkingen, collocaties worden apart behandeld bij ieder belangrijk element uit de verbinding. Om bij ons lemma 'spelen' te blijven: de uitdrukking *de baas spelen* zal zowel onder 'baas' als onder 'spelen' opgenomen worden, net zoals *een rol spelen* zowel onder 'rol' als onder 'spelen' zal voorkomen. Uiteraard worden ook de vaste verbindingen verduidelijkt door een voorbeeldzin en ook voor deze voorbeeldzinnen zijn uitsluitend woorden uit de basislijst gebruikt. Zo krijgen we voor 'de baas spelen' het zinnetje *Hugo wil altijd de baas spelen. Hij aanvaardt nooit*

de leiding van iemand anders, en voor 'een rol spelen' Zijn mening heeft een grote rol gespeeld bij de beslissing over de sluiting van de haven.

Dit is ruwweg wat het woordenboekgedeelte omvat. Daarnaast bieden wij in een appendix nog een *didactisch woordvormingsmodel* dat de gebruiker inzicht geeft in de regelmatigheden van de Nederlandse woordvorming, vooral m.b.t. doorzichtige samenstellingen en afleidingen. Ook hier wordt weer uitsluitend gewerkt met voorbeelden die binnen de mogelijkheden van de basislijst liggen. Zo kan voor samenstellingen wel een voorbeeld van het type *speelplaats* voorkomen, maar niet een woord als *speelgenoot*.

Zoals u allicht al uit de uiteenzetting hebt kunnen opmaken, is het basiswoordenboek in de eerste plaats bedoeld als hulpmiddel bij de verwerving van de Nederlandse woordenschat. Volgens recente opvattingen, zoals we die exemplarisch bij M.C. Schouten-Van Parreren¹⁾ geformuleerd vinden in haar artikel 'De verwerving van een vreemdtalige woordenschat' moet een taalleerder die een vreemde woordenschat op een optimale wijze wil verwerven twee vaardigheden leren:

1. hij moet relaties tussen woorden leren zien (b.v. het verband tussen spelen - speelbaar - speelruimte - speler - speelt);
2. hij moet leren de context gebruiken bij het raden van onbekende woorden.

Het basiswoordenboek Nederlands probeert aan die twee voorwaarden tegemoet te komen door:

1. de aanbieder van een didactisch woordvormingsmodel voor de interpretatie van doorzichtige samenstellingen en afleidingen;
2. de presentatie van elk woord in een zinvolle en exemplarische context die het raden naar de betekenis vergemakkelijkt en die meteen aangeeft hoe het woord structureel moet worden gebruikt.

Aangezien elk woord voorkomt in zinnestelsels die zelf weer uitsluitend uit basiswoordenschat bestaan, krijgt de leerder voortdurend begrijpelijk taalaanbod te lezen, wat op zichzelf erg bevorderlijk is voor de vreemde-taalverwerving (S. Krashen, 1981²⁾).

Het basiswoordenboek Nederlands is in dit opzicht niet alleen een verantwoord selectief lexicon, maar vooral ook een didactisch instrument dat opgesteld is in overeenstemming met de nieuwste

1) M.C. Schouten-Van Parreren, 1979. *De verwerving van een vreemdtalige woordenschat*, in: *Levende Talen* 341, p. 259-270
 2) S. Krashen, 1981. *The 'fundamental pedagogical principle' in second language teaching*, in: *Studia Linguistica*, vol. 35, 1-2, p. 50-70.

bevindingen omtrent woordenschatverwerving. Al wie Nederlands als vreemde taal leert, zal er een bruikbare gids aan hebben. En aangezien het om een eentalig woordenboek gaat, kan het gebruikt worden door studenten met totaal verschillende moedertalen als achtergrond, zelfs in heterogene klassen waar de moedertaal van de studenten binnen de klas verschillend is. Die eentaligheid van het Basiswoordenboek is overigens een principiële optie geweest die maakt dat geen enkele moedertaal bevoordeeld wordt.

Eigenlijk blijft er bij dit woordenboek maar één probleem meer: nl. de uitgave. Principieel hebben wij een akkoord met een uitgever, op voorwaarde dat wij een redelijke markt kunnen garanderen. Vandaar dat wij nu graag van u zouden weten hoe de buitenlandse docenten staan tegenover de invoering van dit woordenboek voor klasgebruik. Als er inderdaad voldoende belangstelling is voor dit boek dan kan het voor een aanvaardbare prijs op de markt gebracht worden. Precies om daaromtrent wat cijfervaste gegevens ter beschikking te krijgen vragen wij u het formulier dat rondgedeeld werd in te vullen en terug te bezorgen in de brievenbus die u bij de uitgang aantreft. U merkt dat er ook een rubriek opmerkingen voorzien is op dit formulier. Daar kan u alle kritiek, bezwaren, vragen, suggesties, op- en aanmerkingen op het Certificaat Nederlands kwijt, zowel m.b.t. de praktische organisatie, de evaluatie, de didactische hulpmiddelen als m.b.t. het Basiswoordenboek.

Tot slot wilden wij u nog een mededeling van praktische aard doen. Tot nog toe was alle informatie m.b.t. de examens van het Certificaat te vinden in de bruine brochure die de misleidende titel *Certificaat Nederlands als Vreemde Taal I* draagt, misleidend omdat er niet een tweede of derde soortgelijke brochure bestaat. Wel komt er een herziene uitgave van de eerste brochure. De grootste veranderingen daarin zijn - kort samengevat:

1. een lichtgewijzigde taxonomie;
2. een aanpassing van de woordenlijst elementaire kennis;
3. nadere gegevens omtrent de examens basiskennis en uitgebreide kennis.

Over punt 1 en 2 van die wijzigingen zou nog een aparte lezing te houden zijn. Maar dat stellen we maar beter uit tot een andere gelegenheid zodat er nu volop gelegenheid blijft voor vragen die professor Nieuwborg, de coördinator van het Certificaat, mijn collega, de heer P. de Kleijn en ikzelf naar vermogen zullen proberen te beantwoorden.

Eindnoten:

- * Deze tekst werd op het colloquium uitgesproken door dr. L. Beheydt.

Slotzitting

vrijdag, 3 September 1982

Voorzitter: Prof.dr. J.G. Wilmots (Diepenbeek)
'Geschreven en Gelezen. Parallellen tussen literatuur en literatuurstudie na 1945', door Prof.dr. M. Janssens, Katholieke Universiteit Leuven.
Sluiting van het congres door de voorzitter van de IVN, Prof.dr. J.G. Wilmots.

Slottoespraak

Geschreven en Gelezen. Parallellen tussen literatuur en literatuurstudie na 1945. prof. dr. M. Janssens

Een paar maanden geleden vroeg een neerlandicus uit Noord-Brabant, ook bekend als dichter, of hij in onze Afdeling Nederlandse Letterkunde een doctorale dissertatie kon maken met als onderwerp 'het literair café'. Hij zou die studie niet alleen van literairhistorisch, maar ook van communicatiewetenschappelijk standpunt uit schrijven. Het literair café als onderwerp voor een academisch proefschrift: het klinkt vooralsnog vreemd. Tien of vijftien jaar geleden plachten promovendi zulke materies nog niet voor te stellen en zij zouden door de onderzoekscommissies waarschijnlijk niet zijn aangenomen. Nu lijkt zo'n voorstel mij heel tekenend voor de situatie die ik onder de titel 'Geschreven en gelezen' in het kort zal trachten te beschrijven.

De werkelijkheid van het huidige literaire leven, waar o.m. de opbloei en de verspreiding van het literair café een opmerkelijk aspect van uitmaken, nodigt ons ertoe uit zowel het ónderzoeksveld als ook de onderzoeksmethoden van de literatuurstudie bestendig aan te passen en vooral up to date te houden. De beschrijving van een verschijnsel als het literair café verplicht ons een beroep te doen op een nieuwe hulpwetenschap van de literatuurstudie, met name de communicatiewetenschap. Te zamen met verschuivingen in het literaire veld zelf, bij voorbeeld de distributie-, receptie- en communicatiestructuren van zo iets als een literair café, ontstaat op het vlak van het onderzoek een nieuw model van interdisciplinaire samenwerking. Als de Noordbrabantse dichter in zijn eigen literair café ooit de tijd vindt om zijn proefschrift te schrijven, zal een collega uit het Departement Communicatiewetenschap als co-promotor optreden. Zo zie je maar hoe er eigentijds geschreven en gelezen wordt.

Ik heb tot dusver met opzet de vage term 'Literatuurstudie' gebruikt. Onder die neutrale en algemene term gaan verschillende bezigheden schuil: de literatuurwetenschap in de zin van theorievorming en methodologie, de literatuurgeschiedschrijving, de literaire kritiek in de vorm van het opstel, het essay, de recen-

sie in de krant. Laten we er met het oog op onze parallellen met de zogenaamde creatieve literatuur twee grote categorieën in onderscheiden: de theoretische literatuurwetenschap en de literaire kritiek. Ons interesseren nu de 'parallellen' tussen die twee en de creatieve literatuur in ons taalgebied sinds ongeveer 1945.

Ik gebruik - eveneens met opzet - die andere neutrale term 'parallellen'. Ter inleiding stel ik daaromtrent een paar voor de hand liggende vragen. Is er in de voorbije jaren niet een sterkere band gegroeid tussen literaire en literairwetenschappelijke modes, terwijl tot voor een aantal jaren de ontwikkeling meer gescheiden verliep? Zijn er bij ons, nu, auteurs die tegelijk als critici, en ook nog als literatuurwetenschappers werkzaam zijn? U denkt misschien met mij aan gevallen als Rein Bloem, Jacques-Firmin Vogelaar, Martien De Jong of Paul de Wispelaere. Zijn zij op de drie genoemde vlakken met gelijklopende materies bezig? Is bij die huidige groep figuren de relatie tussen die activiteiten niet nauwer en hechter dan bij oudere figuren met meervoudige activiteiten? Ik denk aan een dubbelfiguur als Anton van Duinkerken/prof.dr. W.J.M.A. Asselbergs. (Verloopt de chronologie parallel op de drie vlakken (creatie, kritiek, wetenschap)?) Zo die auteurs iets vernieuwends hebben aangebracht, deden zij dat dan in harmonie met (of in navolging van) Angelsaksische, Franse of Duitse voorbeelden? De internationalisering van de modes en methoden in de tekstproductie is immers, te zamen met de professionalisering ervan, een opvallend kenmerk van de situatie na 1945. U ziet, vragen genoeg die wij maar onder de paraplu 'parallellen' zullen stoppen.

Vooraf wou ik er nog op wijzen dat de oppositie tussen creatieve literatuur en literatuurstudie ook vaag is geworden. In al de sectoren van de literatuurstudie, van het academische proefschrift tot de dagbladrecensie, doet zich al een symbiose voor die de scheidingslijnen vervaagt of uitwist. Niet alleen in de literatuur zelf, maar ook in de literatuurstudie constateren wij een 'promiscuïteit van teksten', die heel karakteristiek is voor de huidige situatie¹⁾. U kent wel de geringschattende karakterisering van de doctorale dissertatie destijds, ten tijde van het Duitse positivisme: 'Man kauft sie nicht, man liest sie nicht, man hat sie ja im Jahresbericht'. Destijds kon men grinnikend zeggen dat een academisch proefschrift alleen door de zetter in de drukkerij helemaal werd gelezen. Ik heb de indruk dat het proefschrift thans aan afslanking toe is en zich meer plooit naar publiceerbaarheids- en leesbaarheidsnormen. Anderzijds kent u ook wel de vernietigende voorstelling van de dagbladkritiek in Willem Frederik Hermans' *Nooit meer slapen*: de moeder van de ik-verteller krijgt iedere maand soms wel vijftig boeken uit de Europese literatuur ter bespreking, waarvan ze er geen enkel leest; ze slaat ze zelfs niet open om de ruggen niet te knakken; maar ze distilleert

1) Cfr. Marcel Janssens, Een L kleiner geschreven, in: Dietsche Warrande en Belfort, jaargang 120, 1976, nr. 9, p. 659-672.

'haar kant en klare kletspraatjes' over al die boeken uit artikels in *The Observer*, *The Times Literary Supplement* en de *Figaro Littéraire*²⁾... Die karikatuur heeft thans wel wat van haar relevantie ingeboet.

Welnu, óók tussen creatie enerzijds en kritiek en wetenschap anderzijds lopen er geen scherpe scheidingslijnen meer. De kritiek wordt ingelijfd in de creatieve literatuur, en omgekeerd. En ook de theorie wordt voorwerp van creatieve literatuur. Wat vroeger in de *Préfaces* van Henry James stond, wordt nu verwerkt in de romans zelf, die de romantheorie en de romankritiek, inclus hun autokritiek, tot voorwerp hebben genomen³⁾. Het kritische opstel transformeert zich tot autobiografisch dagboekschrijven, zoals verder nog blijken zal. De criticus is een schrijver, zo werd met klem twintig jaar geleden gezegd, en daar wensen onze critici nu niet meer op terug te komen. Hoezeer de laatste jaren een wig werd gedreven tussen de literatuurstudie als wetenschap en als poëtische of essayistische kritiek, toch heeft de kritiek zich aan de literatuurwetenschap opgetrokken, al was het maar om haar eigen statuut in de schaduw van de academische wetenschap wat op te krikken, maar in alle geval met als resultaat dat zij onder de prestigieuze huif van de instituties 'wetenschap' en 'universiteit' post is gaan vatten. Onder deze dagbladrecensenten zijn alsmaar meer universitair geschoolden werkzaam, evenals onder onze schrijvers zelf. De recensie in de krant of het magazine is geen buitenbeentje van de kritiek meer, lang niet. De parallellie die wij zoeken wordt zeker beïnvloed door de universitaire achtergrond van veel jonge schrijvers, in al de vermelde sectoren. Die 'promiscuïteit' van tekstproducenten en teksttypes is een betekenisvol hedendaags fenomeen, dat onze taak - het zoeken naar 'parallellen' tussen twee onderscheiden gebieden van de tekstproductie - evenwel niet vergemakkelijkt.

Ik zeg dit allemaal vooraf om erop te kunnen wijzen dat wat volgt niet veel meer kan zijn dan een werkhypothese, een schema voor verder gedetailleerd inductief onderzoek dat de hier gepresenteerde vermoedens kan bekrachtigen of ondermijnen. De 'parallellen' die ik aan ga stippen, kunnen desgewenst veel diepgaander onderzocht worden dan ik het heb kunnen doen⁴⁾.

2) *Willem Frederik Hermans*, *Nooit meer slapen*. Amsterdam, *De Bezige Bij*, 1966, p. 139-142.

3) *Cfr. Marcel Janssens*, *Wegwijzers in de Nederlandse kritiek*, in: *Ons Erfdeel*, 16, nr. 4, september-oktober 1973, p. 68.

4) *Een overzicht van standpunten in de kritiek biedt Martien J.G. de Jong* *Over kritiek en critici. Facetten van de Nederlandstalige literatuurbeschouwing in de twintigste eeuw. Met een bibliografische afdeling (Literatuur in zicht 2)*. Tiel-Amsterdam, Lannoo, 1977. Zie ook *Paul de Wispelaere*, *Litteraire theorie en kritiek in Nederland*, in: *Kritisch Akkoord* 1979. Brussel, Manteau.

Het ware al te naïef te beweren dat de methode van de inductieve 'close verbal analysis' in ons taalgebied door *Merlyn* geïntroduceerd moest worden in november 1962. Tien jaar vroeger publiceerde Albert Westerlinck zijn proefschrift over Karel van de Woestijne⁵⁾, weliswaar niet in het spoor van het Angelsaksische 'New Criticism', maar van het inductieve motievenonderzoek van Helmut Hatzfeld, Ernst-Robert Curtius en Leo Spitzer. En van 1950 dateert al het *Sistematiese verslag van 'n stilistiese analise* van H. Van der Merwe Scholtz, een uitstekend specimen van de Amsterdamse linguïstisch-stilistische methode. Zoals de moderne poëzie bij ons niet van nul af moest beginnen met de publicatie van Hugo Claus' echte debuut *Registeren* in 1948 of met het eerste nummer van *Blurb* in 1950, zo betekende het vierjarige bestaan van *Merlyn* (1962-66) evenmin een absoluut nieuwe start.

Niettemin deed er zich met *Merlyn* een belangrijke verschuiving van de literairkritische focus voor, bij ons een even betekenisvolle doorbreking van traditionele ziens- en werkwijzen als de doorbraak van de Vijftigers tien jaar vroeger, die proclameerden - tegen de classicistische normen, waarden en canons in - dat 'de schoonheid haar gezicht had verbrand'. In de kritiek bij ons leek het vorm/vent-dispuut tussen D.A.M. Binnendijk en Menno ter Braak uit 1930 zich te herhalen in de oppositie tussen *Merlyn* en H.A. Gomperts. In 1912 had zich al eens een gelijkaardige oppositie tussen Kloos en Coster afgetekend⁶⁾. Dat conflict lijkt wel een constante in de ontwikkeling van de Nederlandse kritiek, zo het al geen recurrent conflict van paradigma's is zonder meer. In het begin van de jaren 1960 stond de personalist, of de verdediger van de 'vent' in de kritiek (evenals in de literatuur) nog eens tegen de fervente analist van vormen en structuren. Paul Rodenko, de theoreticus van de Vijftigers, had al om een 'ingenieur-criticus' gevraagd op een ogenblik dat de poëzie programmatisch proefondervindelijk tewerk wou gaan en de literatuur in vrijwel alle genres, naar Frans model, 'littérature de recherche' wilde worden. *Merlyn* zou zich opwerpen als de gangmaker van de Vijftigers, die zij bij voorkeur gingen analyseren. De progressiviteit van de creatieve literatuur vond een gezaghebbend en deskundig echo in een toen zeer progressief geachte kritische methode: die van *Merlyn*, d.w.z. de ergocentrische of autonomistische close-reading. Wie zich in de jaren 1960 progressief wou noemen inzake literatuur en literatuurstudie, moest aan de kant van *Merlyn* gaan staan. (Dat zou verkeren in de jaren 1970: dan gingen de progressieven partij kiezen tégen *Merlyn*... De structuuringenieurs waren immers structuurwichelaars geworden. Daar komen we op terug.)

5) Albert Westerlinck, De psychologische figuur van Karel van de Woestijne als dichter. Een literair-psychologische studie. Antwerpen-Amsterdam, Standaard-Boekhandel, 1952.

6) Cfr. M.J.G. de Jong, Over kritiek en critici, p. 31.

Met *Merlyn* kwam ook de noodzaak van een internationale reoriëntatie en herbronning van de Nederlandse kritiek volop in de openbaarheid. De *Merlyn*-redacteurs en -medewerkers waren sterk Angelsaksisch gericht. Met een paar decennia vertraging beleefden wij ons vaderlands New Criticism, ongeveer gelijktijdig met de opkomst in Frankrijk van de weer anders getinte 'nouvelle critique', die iets later bij ons door zou dringen. In de programmaverklaring van *Merlyn* stond te lezen: 'Ergernis over peil en gerichtheid van de literatuurbeschouwing in ons land is zelfs de directe aanleiding tot het ontstaan van *Merlyn*'⁷⁾. De remedie moest van over het kanaal komen. H.A. Gomperts zelf en J. Kuin hadden, zij het met een afwijkende appreciatie, het interesse voor het New Criticism met artikelen in *Tirade*⁸⁾ en *Roeping*⁹⁾ voorbereid. J. Kuin schreef in zijn *Roeping*-artikel van februari/maart 1963 over de close-reading methode: 'Het is niet onmogelijk dat zij binnen niet al te lange tijd ook hier in Nederland een literaire mode wordt'¹⁰⁾, en verder: 'het woord is nu verder aan de Nederlandse critici, die alleen kunnen beoordelen of close reading (...) vruchtbaar kan zijn voor de literaire bedrijvigheid in ons land'¹¹⁾.

De internationale verruiming van de focus in de kritiek liep parallel met interferenties vanuit de uitheemse literatuur in de onze vanaf ongeveer 1950. Zoals Paul van Ostaijen of Theo van Doesburg zich alternatieve vaders en autoriteiten hadden uitgezocht en tekeer waren gegaan tegen respectievelijk de schoon-Vlaamse goede manieren van bij voorbeeld een Wies Moens, of tegen het opgezwollen individualisme van Willem Kloos, door Van Doesburg 'de nachtvaas van Petrarca' genoemd, zo strafte Lucebert de schoolboekautoriteit Kloos nog maar eens af in *Het orakel van Monte Carlo* en zo zocht de jonge Claus alternatieve vaders bij Artaud, Faulkner, Eliot, Pound. Veel van wat bij ons van het dadaïsme, het surrealisme en het absurdisme als een vlucht ganzen was overgevlogen tot ongeveer 1950, werd plots ontdekt, ontgonnen, nagebootst, overtroefd. De Vijftigers-generatie (zowel die van Lucebert/Claus als van Walravens/Boon) heeft eerst een aantal ramen op Europa brutaal opengeworpen eer zij de heilige huisjes van de literaire respectabiliteit omverramde. Merkwaardig genoeg zullen de namen Pound en Eliot ook in verband met het creatieve werk van Claus gaan opduiken, zoals die de geschriften van de ergocentristen in het spoor van het New Criticism inspireerden. En zoals T.S. Eliot zelf de complexe psychologie en concetti van de Metaphysicals bij voorkeur onder zijn loupe legde (en zich inmiddels aan een voor hem

7) *Merlyn* I, p. 1-2.

8) H.A. Gomperts, Achtergronden van hedendaagse kritiek, in: *Tirade*, maart 1962, p. 121-136.

9) J. Kuin, Close Reading en moderne literaire kritiek, in: *Roeping februari-maart*, 1962-1963, p. 522-543.

10) J. Kuin, o.c., p. 522.

11) J. Kuin, o.c., p. 543.

veel te éénlijnige Romantiek blijkt te hebben mispakt), zo gingen de autonomisten van de jaren 1960 bij voorkeur hun lancetten uittesten op teksten uit de experimentele groep. De creatieve literatuur en de kritische methode klikten goed in elkaar - dat alles gedreven door waarden als internationalisme, experimentalisme, vernieuwingszucht, anti-traditionele agressie, opstand tegen de vaderlijke autoriteit, kortom. In Vlaanderen komen gevallen van vadermoord in zwang in stenciltijdschriften als *Bok*, *Daele*, *Heibel*, ook in *Diagram* en *Komma*. Schoolboekautoriteiten als Maurice Roelants en Hubert Lampo worden door jonge nozemcritici in nauwe gangetjes gedreven en daar wreedaardig afgerost. Met de resten van hun boeken wordt een grandioos Bengaals vuur aangestoken. Te zamen met de Marquis de Sade wordt Freud onder de modernisten in de jaren 1950 en 1960 zeer populair. Het was toen in de mode een Oedipuscomplex te afficheren. Je moest wreed overhoop liggen met al de instanties en instituties die de Vader representeren (ethische, sociale, politieke, economische, religieuze, vanzelfsprekend ook literaire en literairkritische, inclusief academische), zoals het toen een must was dat je ergens voor een rechter werd gesleurd (denk aan het proces van je tante of aan het proces van Hugo Claus die in Brugge voor de rechter moest verschijnen omdat hij tijdens een festival van Knokke bij zijn adaptatie van *Mariken van Niemeghen* op zo originele manier de Heilige Drievuldigheid had uitgebeeld... Het resultaat in beide gevallen was een fikse verhoging van de verkoopcijfers van *Op weg naar het einde* en *Mascheraden*). Zo werden de vaderlijke instanties geprovoceerd, in het ootje genomen en op hun eigen terrein geklopt. Nog eens, het klikte allemaal fijn geolied in een euforie van agressieve nieuwlichterij.

Op theoretisch vlak én in de kritische praktijk was er een duidelijk verband tussen de ergocentrisch-analytische methode en het fictionaliteitscriterium, dat aan de basis zou liggen van F.C. Maatjes *Literatuurwetenschap* van 1970 - een late vrucht op theoretisch vlak van wat al een tiental jaren theoretisch, methodologisch en praktisch aan het gisten was, tevens een afsluiting van de ergocentrische of autonomistische periode met het fictionaliteitsbeginsel als theoretisch fundament. De theorieën en de kritische praktijk van Paul van Ostaijen, die overigens door Jan Walravens en de Vlaamse Vijftigers als autoriteit werd gerecupereerd en als vlag op de boegspriet van de nieuwe bloemlezingen werd gehesen, keerden onder een nieuw gesternte in de jaren 1960 terug: de leer over het autonome gedicht met 'eindelijk definitief doorgebeten navelstreng', de uitwissing van het ik van de dichter, de depersonaliseringstendens, het lyrisme à thème - het komt allemaal terug onder een andere terminologie. J.J. Oversteegen zelf heeft op de 'parallel' tussen Vijftigers-poëzie, fictionaliteits- en autonomie-beginselen en ergocentrische methode gewezen in zijn *Konklusie* bij *Literair Lustrum 2*: 'Het is (...) juist zo dat de op het werk en zijn aantoonbare (en analyseerbare) eigenschappen gerichte, ergocentrische kritiek, het meest te stade komt bij het

openleggen van 'duistere', hermetische literatuur, en dat betekent vaak: literatuur waarvan het referentiekader sterk immanent is binnen het werk of binnen de literatuur als geheel ligt'; vandaar, aldus Oversteegen, 'dat de ergocentrische merlyncritici een gemarkeerde voorkeur voor de 50-ers en hun verwanten toonden'¹²⁾.

Dat de autonomie-gedachte met de daarbij behorende theorie over de strenge objectiviteitsvereisten van de ingenieur-criticus die ook z'n eigen ik uit z'n 'opstellen' moest bannen, niet overal goedschiks werd geaccepteerd, moge blijken uit een paar vinnige reacties van o.m. Paul de Wispelaere¹³⁾, Martien J.G. de Jong, J.H.W. Veenstra, Henk Romijn Meijer, R.A.J. Kraayeveld en dichter bij ons van Carel Peeters in diens provocerend boek *Het avontuurlijk uitzicht. Een essay over literatuur en kritiek* van 1976. Carel Peeters noemt z'n boek 'een polemiëk over wat er mis is', en *Merlyn* ging volgens hem helemaal in de fout doordat het de criticus met een tekst in een isoleercel stopte, waar die criticus die tekst zat te ontvlezen tot er een graat overbleef. Het fetisjisme van de visgraat, dat zou *Merlyn* geweest zijn¹⁴⁾. Een karikatuur, jawel, maar is de weerstand die de merlinistische methode opriep, niet een demonstratie a contrario van haar grote weerklank?

De vernieuwing in de literatuurstudie in de jaren 1960 uitte zich ook in nieuwe bondgenootschappen met andere hulpwetenschappen, en in de promotie van de linguïstiek tot pilootwetenschap. Een mooi voorbeeld van de symbiose tussen creatieve literatuur, essayistiek en recensie, evenals van de hier bedoelde alliantie met een hulpwetenschap als de psychologie, is de manier waarop Hubert Lampo de inzichten van Carl-Gustav Jung verwerkt in zijn romans, essays, recensies, brieven, interviews. De coherentie in het oeuvre van Lampo is tevens een symptoom van het streven naar 'verwetenschappelijking' en professionalisering van zowel de scheppende literatuur als de kritiek. De huidige literatuur, aldus Daniël Robberechts in een artikel van 1971, heeft de neiging om te evo-

12) J.J. Oversteegen, Konklusie, in: Literair Lustrum 2. Een overzicht van vijf jaar Nederlandse literatuur in 1966-1971 *samengesteld door Kees Fens, H.U. Jessurun d'Oliveira en J.J. Oversteegen* Amsterdam, Athenaeum/Blok & Van Gennep, 1973, p. 90.

13) Om één voorbeeld uit de vele te citeren, cfr. Paul de Wispelaere De criticus is een schrijver, in: Het Perzische Tapijt. Literaire essays en kritieken. Antwerpen, Contact; Amsterdam De Bezige Bij, 1966, p. 17, 19 en 23 en het interview van Hugo Bousset met Paul de Wispelaere, in Hugo Bousset, Schrijven aan een opus. Gesprekken met 9 Vlaamse auteurs. Antwerpen-Amsterdam, Manteau, 1982, p. 119.

14) Cfr. Carel Peeters, Het avontuurlijk uitzicht. Een essay over literatuur en kritiek. Amsterdam, De Harmonie, 1976, p. 13 en 15.

lueren van alchimie naar chemie¹⁵⁾. Romans blijken in goed toegeruste bibliotheken te worden geschreven; schrijven profileert zich meer en meer als een vak waartoe telkens bijgewerkte 'informatie', ook en vooral m.b.t. het vak, een strikte vereiste is¹⁶⁾. Het opvallendste fenomeen was evenwel de centrale positie van de structuralistische linguïstiek. De analyse van Baudelaire's *Les Chats* door Roman Jakobson en Claude Lévi-Strauss werd een gezaghebbend model van structuralistisch-linguïstische close-reading. Al wie naam had in de literatuurwetenschap toen, heeft daarover z'n zeg gehad, tot zelfs aanhangers van de literairsociologische methode van Lucien Goldmann toe. Het enorme succes én het dalende prestige van die exemplarische analyse markeren goed de overgang van de jaren '60 naar de jaren '70, een overgang die voor ons zowat als scharnier fungeert in dit exposé over parallellen¹⁷⁾. In 1973, toen het structuralistische getij was weggeëbd, parodieerde zekere sonJa Kobbe de Jakobsonse tics en het hele kattegejank in een plezierig stukje van *Dietsche Warande en Belfort*. sonJa Kobbe maakte een sonnet in Baudelaire's trant onder de titel *De katten spinnen*. Het eerste kwatrijn ervan luidt:

De fans van stilistiek en oude hafelkatten beminnen even fel, als in
gemeen akkoord, de zachte rafels van het literaire woord, dat ruimschoots
stof tot slaap of studie kan bevatten.

En de tweede terzine:

Want zie, zoals de ene(n) eindeloos verzinnen, zo spinnen d'andere(n),
spitsvondig en verdacht, met rafels van het woord hun zeer geleerde
zinnen.

De auteur vergeleek haar sonnet *De katten spinnen* met *Les Chats* van Baudelaire op Jakobsiaanse wijze, en constateerde een aantal opmerkelijke overeenkomsten tussen beide sonetten, o.m. wat het aantal komma's betreft: 'in het Nederlandse sonnet tellen we er juist twaalf; in het Franse zijn het er tien plus twee kommapunten, dus ook twaalf'¹⁸⁾. Quod erat demonstrandum.

Het verband tussen creatie en wetenschap werd op een gegeven moment zó sterk dat er zich in het Noordnederlandse verhalend proza een heuse 'akademische richting' ging aftekenen, die zelfs

15) Cfr. Daniël Robberechts, Naar een Fonds voor de Letteren, in: Socialistische Standpunten, 18, 1971, nr. 4, p. 249-254.

16) cfr. Marcel Janssens, Wegwijzers in de Nederlandse kritiek, p. 75.

17) cfr. M. Delcroix en W. Geerts, 'Les Chats' de Baudelaire. Une confrontation de méthodes. Paris, Presses Universitaires de France, 1980.

18) sonJa Kobbe, 'Les chats' van Baudelaire retroactief, in: Dietsche Warande en Belfort, 118e jaargang, nummer 3, maart-april 1973, p. 226-227.

de cover van de *Haagse Post* haalde. Rond *De Revisor* groepeerden zich een aantal jonge prozaïsten als Frans Kellendonk, Dirk Ayelt Kooiman en Nicolaas Matsier die dra 'academici' of 'idealisten' genoemd werden. Ons verhalend proza tussen '70 en '80 werd zelfs in twee 'scholen' ingedeeld: academische Revisor-auteurs en anderen, ook 'realisten en anecdotici' genoemd¹⁹⁾. In een dispuut met Maarten 't Hart in *De Revisor* 1980 formuleerde Frans Kellendonk het onderscheid als volgt: 'Voor Maarten 't Hart is literatuur op de eerste plaats zelfexpressie, voor Revisor-auteurs een vorm van onderzoek door middel van de verbeelding'²⁰⁾. Daar is dus de 'littérature de recherche' weer. Hier ligt toch wel een overduidelijke 'parallel'. Meer en meer romanschrijvers komen uit seminaries voor literatuurwetenschap vandaan en slaan aan het terugkoppelen: de romantheorieën uit de seminaries pompen zij weer in hun eigen romans, zoals gezegd 'vormen van onderzoek door middel van de verbeelding'. Romans worden op recyclagepapier van doctorandi en licentiaten geschreven. Schrijvers gaan zich als licentiaten gedragen, fishing for compliments vanwege de critici, ook licentiaten. Schrijvers kijken de licentiaten naar de geleerde ogen en stemmen hun teksten af op de theorieën en criteria van hun geleerde scherprechters. De literatuur wordt 'academisch' en zo is de cirkel rond.

Ik wou hier tussendoor eenvoudig de vraag stellen of het euforische verbond van het autonomiebeginsel, de ergocentrische methode en de hermetische 'littérature de recherche' niet in verband gebracht kan worden met de euforische *laisser-faire*-atmosfeer van de 'golden sixties', meteen het gouden tijdperk van de consumptie-, toebedelings- en verzorgingsmaatschappij in het hoog-geïndustrialiseerde Westen. In de termen van Lucien Goldmann zou men een homologische relatie kunnen zien tussen het vooruitgangsoptimisme en de onbevraagde mogelijkheden van expansie, progressie en consumptie in de economie van de jaren 1960 enerzijds en de agressieve experimenteerlust in alle kunsttakken, ook in de literatuur en de literatuurstudie anderzijds. De opkomst van een 'littérature de recherche' die gesofistikeerde capriolen mocht maken voor een beperkt elite-publiek dat door bloeiende uitgeverijen met dergelijke spelen voor happy few bevoorraad kon worden, evenals de opkomst van een vrij speculatieve structuralistische linguïstiek die model ging staan voor ergocentrische methodes in de literatuurwetenschap - zou dat allemaal niet homologisch in relatie gebracht kunnen worden én met de ideologie én met de economische infrastructuur van de 'golden sixties'? Ik zal niet ontkennen dat er een flink stuk tijds-

19) Cfr. B.M. Salman, Proza van zeventig naar tachtig, in: *Streven*, oktober 1981, p. 15-28, en Hugo Bousset, Taalkritiek en taalcreatie, in: *Yang*, 100-101, 17, 1981, p.25-44.

20) Frans Kellendonk in dispuut met Maarten 't Hart, Los-vast, in: *De Revisor*, 7de jrg., 1980, 3, p. 5.

kritiek en maatschappijkritiek stak in die vrijmoedig experimenterende literatuur, naast natuurlijk een dosis kritiek op overjaarse 'burgerlijk' genoemde literaire modellen, bij voorbeeld die van de narrativiteit. Maar de experimentele auteur mocht esthetische hoogstandjes opvoeren met vormen, structuren, genres en met het medium van de taal zelf, tot lering en vermaak van een in-groep van schrijvers-critici die voor mekaar applaudiseerden. Het was toen vaak zeepbellen geblazen, en dat mocht, en het kon ook economisch. Als wij in de jaren 1970 weer de schaarse ontdekken en weer met beide voeten op de grond komen te staan, zodat er zich zelfs, zoals economen zeggen, een retraditionalisering van ons economisch systeem, ons cultuurpatroon en van ons denken voordoet²¹⁾, komen onder een ander gesternte andere normen en waarden naar voren, waar zich in de theorie en praktijk een andere tekstproductie homologisch bij aansluit. Alles hangt met alles samen, zeggen wij gemakkelijk - en in de grond zal dat wel zo wezen... al is dat nu niet meteen bewezen²²⁾.

Het optimistische vooruitgangsgeloof, het vertrouwen in onze technologische voorspoed en in onze politieke stelsels, het kritiekloze genot van consumptiegoederen - het kreeg allemaal een flinke deuk in de late jaren 1960 ingevolge enkele politieke en economische gebeurtenissen die veel gevestigde overtuigingen en gedragingen zondermeer door elkaar schudden. Literatuur en literatuurstudie werden in een golf van contestatie meegesleurd. De intellectuelen - ook de artiesten - die zich als estheten en mandarijnen hadden gedragen, werd een 'nieuw verraad der klerken' verweten. Vanaf ongeveer 1965 wordt een sfeer van agressief onbehagen in de artistieke wereld voelbaar, ook bij ons. Een groot deel van onze schrijvers gaat op een maatschappijgericht kompas varen (sommigen moeten daartoe een aantal schepen achter zich verbranden). Artiesten voelen hun functieverlies in een steeds wreder en onherbergzamer wereld scherp aan en hun antwoord op de vervreemding is een poging tot inburgering in de wereld van vandaag. Ze werpen zich op als gewetens van de natie, berichten aan de bevolking komen in de mode, gedichten worden 'gedrchten'. De reading wordt een nieuwe vorm van communicatie met een voortaan omzichtiger opgevrijde lezer. Dichters komen teksten declameren

21) Cfr. Louis Baeck, De jaren Tachtig in perspectief. (*Leuvense Economische Standpunten* 1981/20) Leuven, Centrum voor Economische Studiën, juli 1981. p.41.

22) Cfr. Marc Quaghebeur, Au pays de l'impossible identité, in: *Lettres belges de langue française. Lettres belges de langue néerlandaise. Europalia 80 Belgique, Hall du Palais des Beaux-Arts de Bruxelles*, p. 18: 'l'euphorie de la consommation à outrance, du progrès et de l'organisation (...) trouveront (...) dans la France gaullienne des formes homologues avec le nouveau roman et le structuralisme'.

op protestbetogingen tegen Vietnam, de censuur, de atoomdreiging, de pollutie, de apartheid. De poëzie hangt op muurkranten in auditoria en vergaderzalen, er ontstaat een hecht bondgenootschap tussen de dichter, de cursiefjesschrijver en de chansonnier, het woord van de dichter wordt mondgemeen, er worden daden naast woorden gevraagd, men wordt verzocht te schrijven al schietende. De experimentele meerzinnigheid van de onderzoeksliteratuur wordt ingeruild tegen het éénduidige geweld van de slogan. Het heilige isolement van de kunst wordt doorbroken, er vallen kijk- en schietgaten open in de ivoren torens, dichters zwaaien met vlaggen op barricaden. De kunsten die een tijdje conceptual en minimal hadden willen zijn, vertonen de neiging om weer figuratief te worden. Op die manier wordt de explosie van '68/'69 in kunsten en letteren opgevangen, d.w.z. zowel gestimuleerd als begeleid en uitgedragen²³⁾.

Laat me één voorbeeld noemen: de opkomst van de nieuwrealistische poëzie, die gesitueerd moet worden in dat klimaat van de woelige late jaren 1960. In de publicatie *Nieuwrealistische poëzie in Vlaanderen* (1972) stond volgende karakterisering, bijna in de toon van een manifest: de nieuwrealistische poëzie wil 'een democratische, maar tevens maatschappijkritische bewustwording, een frisse relativiseringsgeest die frustraties helpt oplossen i.p.v. ze te cultiveren, het onthullende en ontmaskerende naakte woord i.p.v. verhullende en verguldende maskerade, eerlijkheid i.p.v. verholen impotentie, integratie van het creatieve produkt in het leven van alledag en alleman i.p.v. autonome en geïsoleerde salonsacraliteit'²⁴⁾. In alle genres doet zich een defictionaliseringsproces²⁵⁾ voor: de roman, bij voorbeeld, wordt documentaire roman, het toneel docudrama. Niet fiction, maar faction is troef. Merkwaardig is de transformatie die het essay onderging in de woelige jaren van de contestatie. Het essay wordt een collage-tekst, met zowel een lyrische, autobiografische, documentaire en narratieve inslag als met ingrediënten van dagboek, interview, briefwisseling, reportage en natuurlijk ook van het discursieve opstel in traditionele zin. Voorbeelden van zulke essayistische arrangementen of collages vinden we in die jaren bij Martien J.G. de Jong, Paul de Wispelaere, Julien Weverbergh, Willy Roggeman, Rudy Cornets de Groot en vooral bij Hedwig Speliers die o.m. met Georges Adé een aantal knuppels in het academische kippenhok keilde, en

23) Cfr. Hugo Brems, *Alwie omziet. Antwerpen, Manteau; Amsterdam, Elsevier, 1981, p. 35: 'De dichters staken de handen uit de mouwen, de woorden uit de ramen en de werkelijkheid in het gedicht.'*

24) Lionel Deflo *Nieuw-realistische poëzie in Vlaanderen, Een documentaire bloemlezing, (De bladen voor de poëzie), s.l., Orion, 1971, p. 17-18.*

25) Cfr. Hugo Brems, *Defictionalisering, in: Dietsche Warande en Belfort, 123, nummer 7, september 1978, p. 510-525.*

het gesprek over Streuvels wou ontmythologiseren. Het essay wordt als totaal-tekst omgefunctioneerd tot geëngageerd subjectief en ideologische getuigenis, het volstreekte tegendeel van de merlinistische objectiviteitseis. Zoals de poëzie, de roman en het drama wordt aldus het essay 'geïntegreerd' in de volle, levende existentie. De autonomie-gedachte is hier ver te zoeken, het fictionaliteitsbeginsel is als een onbruikbare ballon deerlijk afgegaan. Die essays uit de late jaren '60 en het begin van de jaren '70 met hun mengvormen van analyse, anecdoten, emotionele partijdigheid en polemisch engagement waren zeer karakteristiek voor een klimaat van radicale contestatie van een boel overgeleverde waarden en normen²⁶⁾.

Die mutaties om de literatuur en de literatuurstudie lopen overigens parallel met politiserende tendensen in andere menswetenschappen als de politieke filosofie en de politieke theologie. Zelfs de evolutie van Noam Chomsky, die z'n mandarijnpositie opgeeft en zich in de Vietnam-kwestie engageert, kan als voorbeeld geciteerd worden. Een knooppunt van al die alternatieve tendensen in de creatieve literatuur, de kritiek en de literatuurwetenschap was het Franse *Tel Quel* dat tot op vandaag de contestatie van de burgerlijke ideologie in al haar gedaanten en effecten in zijn vaandel voert²⁷⁾. Bij ons wordt de mutatie gemarkeerd door de evolutie in het tijdschriftwezen van *Merlyn* naar *Raster I* en *Raster II*, naar *Soma* en naar *De Revisor* en *Spektator*.

Het belangrijkste parallelverschijnsel in de literatuurstudie van de jaren '70 is de 'omfunctionering' van het concept literatuur. Daar gaat zich een ware revolutie voordoen. Niet alleen is het begrip 'literatuur', of beter: tekst, aan een ongeziene expansie toe; ook inhoudelijk en fundamenteel worden, in het licht van nieuwe waarden en normen, de traditionele criteria op de helling gezet²⁸⁾. Er doet zich in de theorievorming en in de kritische praxis een radicale grensdoorbreking voor, met name de doorbreking van de grens tussen wat traditioneel als literair en als niet-literair werd gecanoniseerd. Tot dusver door de criticus en de onderzoeker verwaarloosde teksttypes worden met vlag en wimpel in de serieuze literatuurstudie binnengehaald: alle verbale boodschappen, gaande van krantebericht en reportage over slagerteksten tot triviaalliteratuur, worden object van tekstonderzoek. Neomarxistische interesses voor tekstproducties die tot de verdomming van het consumerende publiek bij zouden dragen, maar vooral poststructuralistische en semiotische gezichtspunten stimuleren het onderzoek van

26) Cfr. Marcel Janssens, Wegwijzers in de Nederlandse kritiek, p. 75-78

27) Cfr. Marcel Janssens, De literatuurwetenschap tussen formalisme en marxisme, in: Spieghele Historiaal van de Bond van Gentse Germanisten, jaargang 14, nr. 1-4, 1972, p. 10.

28) Cfr. H. Kreuzer, Veränderungen des Literaturbegriffs. Fünf Beiträge zu aktuellen Problemen der Literaturwissenschaft. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1975.

alle vormen en varianten van de communicatie via taaltekensystemen. Niet meer zozeer de structuralistische linguïstiek à la Roman Jakobson, maar de semiotische communicatietheorie gaat het bedrijf van de literatuurstudie theoretisch, methodologisch en pragmatisch overheersen. Straks schrijft een Noord-Brabants dichter zijn brief met het verzoek om te promoveren over het literair café.

Ik lees overigens in een recent overzicht van de studie van de massacultuur in de communicatiewetenschap²⁹⁾, dat de massa- en volkscultuur thans helemaal anders geëvalueerd en aangepakt wordt dan in de traditionele benadering. Het onderscheid tussen hoge cultuur en massacultuur, tussen highbrow en lowbrow, tussen kunst en kitsch, zo wordt gezegd, lijkt definitief als irrelevant terzijde geschoven, terwijl het studiedomein van de populaire cultuur enorm werd uitgebreid. Het gereputeerde Amerikaanse tijdschrift over populaire cultuur, *Journal of popular culture* heeft artikels over de meest uiteenlopende en onverwachte onderwerpen gebracht, zoals doodsberichten in de krant, zoenen in comics, weerprogramma's op TV, het nationale volkslied, miss-verkiezingen, airhostesses, de coke-fles, e.d. Dat ligt allemaal zeer dicht bij de ready-mades van *Barbarber* ... Op een in 1980 gehouden tentoonstelling van massacultuur in Den Haag waren stands te zien over interieurcultuur, mode en kleding, achtergrondmuziek, maar ook over prentbriefkaarten, paperbacks en massaliteratuur. De prentbriefkaart als voorwerp van onderzoek in de 'new humanities', en - waarom niet? - de prentbriefkaart als kunstwerk. De poëtische a-priori's uit de discussies over de literatuur met eerbiedwaardige L worden radicaal gelogenstraft in teksten van auteurs als Bernlef en Schippers, Buddingh', Vaandrager en Vogelaar, Develing en Robberechts. En de communicatiewetenschap bestudeert tegenwoordig niet alleen massaculturele fenomenen als de strandcultuur en de parasol-esthetiek, maar ook kinderliteratuur, horror-teksten, detectives - kortom, de teksten die mede tot voorwerp van literairwetenschappelijk onderzoek gepromoveerd werden. De massacultuur wordt bovendien lang niet meer denigrerend gezien als een instrument van verloedering of verdomming van de consument, zoals in de elitair-traditionele én ook de neomarxistische visie; ze wordt ook niet langer alleen maar repressief getolereerd; die cultuur wordt integendeel fiks opgewaardeerd ter hoogte van de 'serieuze' cultuur. Met welk recht werd immers altijd voorgehouden dat de ernstige kunst haar afnemers niet drogeert, en de popcultuur wèl? Die hele context zou ik het milieuvriendelijke en democratische barbarisme in de huidige tekstwetenschap willen noemen. Een soort zachte semiotiek van groene fietsers...

29) Cfr. *Gust de Meyer*, Communicatiewetenschap en de studie van massacultuur (I) en (II), in: *Communicatie. Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur. Jaargang 11, nr. 4, Winter 1981-1982, p. 5-12, en Jaargang 12, nr. 1 Lente 1982, p. 20-22 en 27.*

Dat doet me denken aan de manier waarop de Braziliaanse TV de wedstrijden van het nationale voetbalteam op de Mundial in Spanje versloeg. Naar Braziliaanse opvattingen moet voetbal beschouwd worden als een kunst en het maken van een doelpunt als een kunstwerk. Na de aanroeping in extase vanwege de TV-celebrant (de gids in het nieuwe museum van moderne kunst) wordt het filmbeeld gefixeerd op de figuur van de maker van het doelpunt en in de rechterbenedenhoek van het scherm verschijnt diens handtekening. Een doelpunt ondertekend Eder, Zico, Falcao, Socrates - vrijwel allemaal pseudoniemen zoals het artiesten betaamt... Zoals een schilder z'n kunstwerk ondertekent, of, bij uitbreiding van het begrip kunst, een fotograaf of de ontwerper van een strandstoel. Nog eens, dat ligt in de buurt van de prentbriefkaarten in *Barbarber*... Weldra vind je in de videotheek van het Museum of Modern Art een filmpje over en met Picasso die een schilderij ondertekent, en in datzelfde rek een filmpje met de ongelooflijk artistieke doelpunten van Brazilië op de Mundial 82. Ondertekend Zico, artiest.

Een neveneffect van de doorbreking van de conservatieve canons is de opwaardering van de zogenoemde 'gelegenheidspoëzie', of 'paraliteraire' gebruiksliteratuur³⁰⁾. Met de autonomisering van het concept 'literatuur' en de dominantie van het fictionaliteitscriterium werd de gelegenheidspoëzie verdrongen naar de periferie van de literaire canons. Dat gebeurde bij voorbeeld ook met het kerklied. Vernieuwingen binnen het kerklied in de jaren '50 speelden zich volledig buiten het literaire instituut af; het tijdschrift *Dietsche Warande en Belfort* verontschuldigde zich nog a.h.w. voor het opnemen van een aantal liederen van Willem Barnard in 1966³¹⁾. Het kerklied werd duidelijk als perifeer ervaren zolang het modernisme op het autonomie-beginsel bleef drijven. Toen eerst in Oost-Europa en dan ook in het Westen de maatschappelijk functionerende literaire tekst opgewaardeerd werd onder impuls van een zich breedmakend structuralisme van de late Tynjanov, van het Praagse structuralisme, en van de hedendaagse Russische semiotiek, konden perifere gebruiksteksten als triviaalliteratuur, jeugdliteratuur, ge-

30) Cfr. Knut Hickethier, Sachbuch und Gebrauchstext als Kommunikation. Für eine kommunikationsbezogene Betrachtungsweise von 'Sach- und Gebrauchsliteratur', in: Ludwig Fischer, Knut Hickethier und Karl Riha (eds), Gebrauchsliteratur. Methodische Überlegungen und Beispielanalysen. Unter Mitarbeit von... Stuttgart, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, (1976), p. 58-85; cfr. ook Predrag Matvejević, La poésie de circonstance et son 'engagement' (Vus plus particulièrement à travers la poétique et la critique françaises), in: Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia, 24, decembre 1967, p.33-65; 25, 1968, p. 5-49; en Horst Belke, Literarische Gebrauchsformen. Düsseldorf, Bertelsmann, Universitätsverlag, 1973.

31) Cfr. Dr. W. Barnard en T. Naastepad, Kerkliederen vandaag, in: Dietsche Warande en Belfort, 111e jrg., 1966, p. 284.

legenheidspoëzie en ook religieus geëngageerde en funktionerende teksten als het kerklied zonder slag of stoot binnengehaald worden in de literatuurstudie, niet het minst in de seminaria voor literatuurwetenschap aan de universiteiten. De belangstelling voor dergelijke teksten is overigens ook mogelijk gemaakt door bepaalde mutaties in de linguïstiek die weliswaar aanvankelijk de autonomie-gedachte heeft versterkt, maar bakzeil heeft moeten halen onder impuls van de sociologie, die als een nieuw paradigma de linguïstiek én de literatuurstudie ging oriënteren. In het begin van de jaren '70 werd op een linguïstencongres te Leuven nog - zij het in een vrij ironische kontekst - de vraag gesteld: 'Gehört die Pragmatik zur Linguistik?'. Die vraag is op dit ogenblik door en door retorisch geworden. De post-structuralistische doorbraak van de semiotiek is voorlopig de laatste bevestiging en consequentie van een maatschappelijke en democratische literatuuropvatting na 1968 en maakt van de literatuurstudie nu een resoluut interdisciplinaire onderneming. Om methodologische redenen was het kerklied een zo dankbaar studie-object, omdat het zo aardig paste in de trend naar grensverleggende doorbreking van het literatuurconcept: het kerklied wordt als gebruikstekst bij uitstek nu meer dan ooit door literatuurwetenschappers ernstig genomen. Die opwaardering op theoretisch, methodologisch en kritisch vlak loopt dan ook weer parallel met het commerciële en populaire succes van gebedsteksten en religieuze literatuur bij Lannoo, bij Hernieuwen, bij Ambo en Ten Have. De politieke gebeden van Dorothee Sölle, nauw verwant met de bevrijdingstheologie, circuleren met groot commercieel succes onder een niet 'literair' publiek van bevrijdingsgroepen, retraitanten en dergelijke afnemers van 'Gebrauchstexte'³²⁾.

De Theorie en methodologie van de literatuurstudie, ten slotte, namen dezelfde bocht. Kort gezegd, wordt niet meer de autonome tekst als studieobject gezien, maar 'alles rondom de tekst: de schrijver, de achtergrond en nog meer de lezer en diens tekstreceptie in het hele verdere literaire leven van kritiek, vertaling, bewerking, overdracht, enz.'³³⁾. De benadering van het fenomeen 'tekst' wordt veel meer contextueel en pragmatisch. Het editoriaal in het tijdschrift *Poetics* van 1979, van de hand van niemand minder dan Teun A. van Dijk, die met de accentverschuiving van de jaren '60 naar de jaren '70 ook méé evolueerde van transformatieele teksttheorie naar semiotische konteksttheorie (als ik dat zo beknopt

32) *Als voorbeeld de recente bundel van Dorothee Sölle, Spiel toch van brood en rozen. Baarn, Ten Have (1982); oorspronkelijke titel Spiel doch von Brot und Rosen/Gedichte (1981). Andere bundels bij Ten Have als De langste adem en Leren vliegen zijn resp. aan hun vierde en tweede druk toe.*

33) *J. van Luxemburg, Literatuurwetenschap in Nederland, in: Raster, 4, 1977, p. 85.*

mag zeggen), bevatte volgend programma: de structurele analyse van literaire teksten moet nu aangevuld worden met de analyse van verschillende konteksten: pragmatische, cognitieve, socioculturele..., en met een receptie-esthetische component. Poëtië is geëvolueerd naar een empirische discipline, die niet alleen rekenschap aflegt van literaire systemen, maar ook van productie- en receptie-processen, en van socioculturele situaties en instituties³⁴⁾. Het statische structuurbegrip van de autonomisten à la Frank C. Maatje, maar ook de transformationele tekstoperaties bij de jongere Teun A. van Dijk worden achterhaald door de nieuwerwetse tekstwetenschap, zoals die, tien jaar na Maatje, geïnterpreteerd gaat worden in de *Inleiding in de literatuurwetenschap* van Jan van Luxemburg, Mieke Bal en Willem Weststeyn³⁵⁾. De tekst niet meer als product, maar als proces. En daar wurmt zich eindelijk de lezer met z'n attitudes, verwachtingen en gedragingen van onder een berg autonomistische teksten vandaan! Meteen wordt ook de al te lang geminachte literatuurgeschiedschrijving mét de impliciete en expliciete lezer in ere hersteld. De weg leidt nu niet meer over het Kanaal, maar naar Konstanz. Literatuurstudie wordt ten slotte intertextueel en contextueel; object zijn voortaan de lees- en evaluatieprocessen in bepaalde historisch gesitueerde receptiecondities en binnen sociocultureel bepaalde waardesystemen. Het concept 'literatuur' werd inmiddels, zoals gezegd, ook niet langer essentialistisch, maar radicaal relationeel gedefinieerd.

In deze constellatie van de literatuurstudie is er ook weer ruimte voor de persoon van de schrijver. Interviewboeken zijn in³⁶⁾, de nieuwsgaring rond de literatuur d.w.z. rond de auteurspersoon, wordt met journalistieke vakkundigheid opgepept, schrijvers laten zich 'in werkkledij' portretteren, in Amsterdam wordt op de rondvaartboten omgeroepen: 'In dit huis beminden Hugo Claus en Sylvia Kristel elkaar'. Een symptoom van het socialiseringsproces dat het huidige literaire leven doordeesemt, is...het literaire café.

34) Teun A. van Dijk, (Editoriaal), in: *Poetics*, 8, 1979, p. 498; cfr. André Lefevre, Wetenschappelijke studie van literatuur, in: *Streven*, juli 1982, p. 947; '(objekt van de literatuurwetenschap is) het maatschappelijk feit van de produktie, refractie, distributie en receptie van een heel bepaald soort teksten dat in verschillende systemen op verschillende tijdstippen als 'anders' dan andere teksten wordt ervaren, en ook behandeld'; cfr. Hugo Bousset Lezers gevraagd, in: *De Vlaamse Gids*, november-december² 1975, p. 23-26.

35) *Muiderberg*, Coutinho, 1981.

36) Cfr. Joris Gerets, Komrij, dat is Komrij, in: *Standaard der Letteren* 2, 18 juni 1982.

En zo zijn we weer beland waar we vertrokken... in het literair café. Ik was laatst in een ouderwetse Victoriaanse pub in Liverpool. In het centrum heb je de respectabele, overhuifde toog waar de meest diverse dranken en drankjes door volleerde barmen worden ontkurkt, getapt, gemixt, geschonken. De toog lijkt het zenuwknooppunt van een perfect beregeld systeem van productie, distributie, consumptie en evaluatie. (Ook de terugkoppeling verloopt er immers gesmeerd.) Stamgasten hangen aan de schenkbank met de inside-nieuwsjes, van de toog af verzorgen onderlegde kelners de distributie naar ieders smaak, gading en vermogen, van het centrum naar de periferie, naar de brede tafels dichtbij, waar met dikke tong geconsumeerd wordt, zowel als naar de schemerhoekjes en -boxes voor fijnproevers en verliefden, en van de periferie weer naar het centrum. De opstelling in de pub evenals de consumptie zijn onderhevig aan een dynamisch proces van een permanente redistributie; de hiërarchisering van wat gevraagd, geliefd, geconsumeerd en gewaardeerd wordt in het centrum en de periferie is zelf een proces in voortdurende ontwikkeling. Het reilen en zeilen van ons café gehoorzaamt aan mechanismen van plaats en uur, is m.a.w. helemaal situationeel bepaald. Nochtans is het er gezellig toeven, op alle plaatsen en uren. Alleen valt het de onderzoeker moeilijk het mechanisme zelf in laatste instantie te beschrijven, laat staan te verklaren. Wie beregelt dat mechanisme ten langen leste?...Wie weet? Misschien een zekere Big Brewer.

Slotwoord door prof. dr. J.G. Wilmots, voorzitter van de I.V.N.

Hooggeleerde Heren Professoren, Vertegenwoordigers van het Rectoraat en van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Leuven, Dames en Heren Vertegenwoordigers van de Belgische en Nederlandse Ministeries, Dames en heren genodigden, Geachte Collega's,

Het Achtste Colloquium Neerlandicum loopt naar zijn einde. Dit lijkt een vrij overbodige zin, maar ik had hem niet kunnen uitspreken als dat Achtste Colloquium niet had plaatsgevonden, als het plaatsvinden ervan niet was mogelijk gemaakt door de Leuvense gastvrijheid, door de deelneming van zoveel collega's uit het buitenland en van belangstellenden uit de binnenlanden, door de bereidheid en de inzet van de sprekers, door de goede wil, de zorg en de toewijding van allen die ik tot de organisatoren kan rekenen.

Over het belang van een colloquium als dit bestaan voorzeker allerlei meningen, binnen en buiten onze kring. Eén van mijn Leuvense leermeesters hier aanwezig noemde congressen 'de kermiskant van de wetenschap'. Die boutade hoef ik niet eens negatief te interpreteren als ik stel dat ik het belang van onze voorbije werkzaamheden en genoegens niet overschat. Ik haast me trouwens ook dit te relativeren en eraan toe te voegen dat ik het evenmin ónderschat. Het samenzijn van mensen met hetzelfde doel en dezelfde ambities, met gemeenschappelijke zorgen en verwante problemen, is altijd de moeite waard, zowel wanneer ze 't samen gezellig hebben als wanneer ze zich over een aspect van hun vak buigen. Dit geldt des te meer als ze maar ééns in de drie jaar de gelegenheid hebben elkaar te vinden, vanuit zoveel verschillende hoeken van de wereld.

Mijn goede leermeester bedoelde met zijn onschuldige ironie van de jaren vijftig natuurlijk dat de wetenschap allereerst in de eenzaamheid van studeerkamers bedreven wordt en hij wilde

zijn leerlingen ervoor behoeden alle heil van congressen, symposia, conferenties of colloquia te verwachten.

Dames en heren, vrienden en collega's, dat laatste doet u niet. Ik weet dat op vele plaatsen in de wereld de neerlandistiek op een hoog niveau beoefend wordt. Ik weet dat anderen onder u door hun onderwijs van onze taal, onze letterkunde en onze cultuur bijdragen aan de bekendheid die Vlaanderen en Nederland in de wereld even nodig hebben als een gezonde economie en een gunstige betalingsbalans. Ik weet ook dat de resultaten van uw werk nauwelijks meetbaar zijn, dat ze niet in statistische waarschijnlijkheden kunnen worden uitgedrukt noch in boekhoudkundige saldi vastgelegd. Maar ik geloóf dat die resultaten er zijn, dat wat u met uw onderwijs aan zoveel verschillende soorten anderstaligen bereikt, vruchten afwerpt voor de bewoners van ons Nederlandse taalgebied, door de belangstelling die u opwekt en het begrip dat u kweekt.

Men heeft voor u allerlei namen bedacht: men heeft u ambassadeurs genoemd, vertegenwoordigers, zendelingen, Ik heb nooit meegedaan aan acties die een zaak belangrijker moesten helpen lijken dan ze was. Binnen de perken der bescheidenheid die wij met de geest nastreven, en binnen de grenzen van het fatsoen waarmee men iemand een compliment kan maken, zeg ik en vertrouw ik u toe: u had het voorbij samenzijn al verdiend eer het begonnen was, en wat aan dit colloquium is besteed, is goed besteed. Aan dit colloquium is aandacht, zorg én geld besteed. Dat laatste door de Nederlandse en Belgische Ministeries, zoals men meestal zegt. Uiteraard dank ik de ambtenaren onder mijn toehoorders voor hun vindingrijkheid in deze tijden van echte of vermeende crisis. Zij zullen het me echter niet kwalijk nemen als ik ook de burgers in den lande dankbaar ben: o.m. de poetsvrouw en de winkelier, de tuinman en de maatschappelijk werkster, die ook aan een en ander hebben bijgedragen en van wie ik hoop dat ze dit kunnen blijven doen.

Dames en heren, met deze laatste beschouwing heb ik de kring der gedachten eigenlijk al gesloten. De bekendmaking van de Nederlandse taal en cultuur is van belang voor de bevolking. De werkers buiten onze grenzen zijn aangewezen op de steun van binnenuit. Laten we hopen dat de ambtenaren, als schakels tussen die twee partijen, ook in de toekomst de nodige middelen daartoe vinden.

Op dit ogenblik is de Nederlandse Taalunie in oprichting, en in België is het Bestuur voor Internationale Culturele Betrekkingen van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur opgevolgd door het Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking. Van onze kant zeggen wij als I.V.N. gaarne onze bereidheid toe tot de samenwerking die van óns verwacht kan worden. Het zal wellicht anders zijn dan in de voor-

bije jaren, die wat Vlaanderen betreft, in mijn persoonlijke herinnering met de naam Kellens verbonden zullen blijven, maar ik twijfel er niet aan dat onze stem ook in de toekomst gehoord zal worden. In dezen is overigens niet de I.V.N. of haar bestuur belangrijk; het gaat om de personen die deze vereniging uitmaken en die gemeenschappelijke en eigen problemen hebben, en om de verantwoording van wat de Vlaamse en Nederlandse gemeenschap samen kunnen besteden om daar iets aan te doen.

Dames en heren, laat ik nog eens terugkomen op het voorbije colloquium zelf. Het antwoord op de mogelijke vraag of het een goed colloquium was, is aan de deelnemers. In naam van de organisatoren kan ik alleen hopen dat zowel de informele, de gezellige aspecten - de kermiskant - als de uitwisseling van ideeën over het vak - de wetenschap - nog een tijd in uw hart en geest blijven nazinderen en dat ze de geestdrift waarmee u uw werk doet, verder op peil helpen houden.

Ik dank van harte de Katholieke Universiteit die ons in de goede stad Leuven gastvrij ontvangen heeft, in het bijzonder het Rectoraat, de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte en het Paus Adriaan VI-College, waarbij ik achter deze abstracte verzamelnamen vooral de vele mensen zie. Ik dank verder alle andere mede-organisatoren binnen en buiten het I.V.N.-bestuur.

Vanmorgen bij de bestuurswisseling heb ik bijzonder weinig gezegd over de scheidende voorzitter. Wat ik wél gezegd heb, was erg persoonlijk en bijna tussen ons beiden. Dat heeft hij trouwens begrepen. Maar eigenlijk was ik de laatste dagen tot het besluit gekomen dat ik een wat uitvoeriger woord van dank nog beter nu en hier kon uitspreken dan tijdens de algemene IVN-vergadering van vanmorgen. Toen heb ik mijn en onze waardering voor mijn voorganger met een eigenhandig verpakt geestrijk symbool uitgedrukt. Nu wil ik niet alleen in aanwezigheid van de IVN-leden en in een eenvoudige collegieruimte, maar in de sfeer van deze promotiezaal en terwijl ook een aantal gasten en belangstellenden van buiten onze kring erbij zijn en het kunnen horen, zeggen hoe dankbaar de IVN en de buitenlandse neerlandistiek in het algemeen hem zijn.

Dr. De Rooij is twaalf jaar met de I.V.N. bezig geweest, vanaf haar ontstaan tijdens het colloquium in Gent in 1970: zes jaar als secretaris, zes jaar als voorzitter. Hij heeft er een onnoemlijk aantal uren en dagen aan besteed en bergen werk verzet. Wij zullen hem in zijn bestuursfunctie missen, maar gelukkig heeft hij geen plannen om zich verder nergens nog iets van aan te trekken. Hij verlegt alleen zijn werkterrein. Dat wilde ik even zeggen - ook terwijl zijn vrouw hier bij ons is.

De andere leden van het scheidende, respectievelijk aanblijvende bestuur zijn vanmorgen toegesproken door de aftredende voorzitter.

ter. Toch wil ik nog even drie namen noemen: dr. Jan de Vries, onze aftredende penningmeester; drs. Dick Boukema, onze aanblijvende secretaris, en mw. Marja Spoelder, onze administrateur. Alle drie zijn ze de voorbije week van 's morgens tot 's avonds in de weer geweest om de deelnemers aan dit Achtste Colloquium ter wille te zijn. Ook dat mocht hier nog eens met een woord van dank beklemtoond worden.

En ten slotte, dames en heren deelnemers, dank ik u voor uw belangstelling en uw medewerking.

Dat ik afscheid van u moet nemen, wordt alleen verlicht door de omstandigheid dat ik zulks officiëel mag doen in de stemmige promotiezaal van deze universiteit. U, deze zaal én de K.U. Leuven zijn mij dierbaar. Als u morgen weer naar uw land, naar uw werk gaat, vergezellen u de beste wensen van velen in Vlaanderen en Nederland.

In deze zin sluit ik het Achtste Colloquium Neerlandicum. Ik dank u allemaal.

Resoluties

1. Het Achtste Colloquium Neerlandicum, van 30 augustus tot en met 4 September 1982 in Leuven bijeen,
 - heeft met waardering kennis genomen van de beschouwingen die de Vice-voorzitter van de Vlaamse Executieve en Minister van Cultuur, de heer Karel Poma, bij de officiële opening van het colloquium heeft gewijd aan de buitenlandse neerlandistiek en de Nederlandse Taalunie;
 - ziet daarin een bewijs van de blijvende belangstelling van de Vlaamse Executieve voor de Taalunie en van haar voornemen de unie spoedig feitelijk in werking te doen treden;
 - is ervan overtuigd dat het beleid van de Nederlandse regering eveneens hierop gericht is;
 - acht het van belang dat de buitenlandse neerlandistiek vertegenwoordigd zal worden in de Adviesraad van de Taalunie;
 - dringt er bij de Taalunie op aan zo spoedig mogelijk concrete maatregelen te nemen ten behoeve van de buitenlandse neerlandistiek en hiermee niet te wachten tot de structuren van de unie volledig zijn uitgebouwd;
 - vraagt daarom voor de in de volgende resoluties genoemde projecten en problemen niet alleen de aandacht van de Belgische en Nederlandse regeringen, maar ook van de Nederlandse Taalunie.

2. Het colloquium is van mening dat voor het moderne onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur aan buitenlandse onderwijsinstellingen film-, video- en geluidsbandmateriaal onmisbaar is. Aangezien het tot nog toe onmogelijk is gebleken dit materiaal regelmatig ter beschikking te krijgen, dringt het colloquium aan op de spoedige stichting van een centrale film-, video- en fonothek waaruit op

eenvoudige wijze 16 mm.-kopieën van recente Nederlandstalige speelfilms, videobanden van Nederlandstalige televisieprogramma's en geluidsbanden van radioprogramma's (waarbij met name gedacht wordt aan geschikt materiaal van de Nederlandstalige Wereldomroep in Brussel en Radio Nederland Wereldomroep) geleend kunnen worden.

3. Het colloquium is van mening dat vooral voor de motivatie en de produktieve taalvaardigheid van de buitenlandse studenten een studieverblijf in een Nederlandstalige omgeving van groot belang is en dat de bestaande zomercursussen in België en Nederland daarbij een belangrijke functie vervullen. Het beveelt daarom aan het aantal deelnemersplaatsen resp. beurzen in elk geval te handhaven en zo mogelijk uit te breiden, teneinde een al te strenge selectie (waarbij enthousiaste sollicitanten moeten worden afgewezen) te voorkomen.
4. Het colloquium is van mening dat het doorbrengen van een heel studiejaar in Nederland of Nederlandstalig België van onschatbare waarde is. Het spreekt daarom de wens uit dat de onlangs door het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen geopende mogelijkheid om, in het voetspoor van de in België al langer geldende praktijk, een aantal éénjarige assistentschappen aan Nederlandse onderwijsinstellingen beschikbaar te stellen aan buitenlandse studenten, gehandhaafd en in de toekomst eventueel zelfs uitgebreid zal worden.
5. Het colloquium stelt vast dat tot dusver slechts door enkele uitgevers, zoals Elsevier (Kramer's woordenboeken) gevolg is gegeven aan resolutie 2 van het Vijfde Colloquium Neerlandicum (Noordwijkerhout, 1973), waarin het IVN-bestuur werd verzocht er bij de uitgevers van woordenboeken op aan te dringen dat bij hun uitgave gelet zou worden op de bruikbaarheid voor niet-Nederlandstaligen, en verzoekt het IVN-bestuur er bij de betrokken uitgevers nogmaals op aan te dringen dat hiermee terdege rekening wordt gehouden, en meer in het bijzonder dat bij de uitgave van tweetalige woordenboeken:
 - zoveel mogelijk informatie van grammaticale aard wordt opgenomen;
 - native speakers van elk van beide talen bij de samenstelling worden betrokken;
 - rekening gehouden wordt met de belangrijkste nationale varianten binnen de desbetreffende talen.
6. Het colloquium acht het dringend noodzakelijk dat de Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) in 1983 wordt voltooid.
7. Het colloquium acht het wenselijk dat op korte termijn begonnen wordt met de ontwikkeling van een leergang Nederlands als Vreemde Taal, gericht op het onderwijs van communicatieve vaardigheden.

8. Het colloquium verzoekt de Vlaamse Executieve - nadat hier reeds meer dan 20 jaar op is aangedrongen - zonder dralen een degelijk statuut op te stellen voor de docenten van Belgische nationaliteit die Nederlands doceren aan buitenlandse universiteiten.
9. Het colloquium acht het noodzakelijk dat de Nederlandse taal en cultuur op passende wijze worden vertegenwoordigd op de steeds talrijker wordende internationale bijeenkomsten en tentoonstellingen die aan de levende talen en het onderwijs daarin worden gewijd. Het verzoekt de in aanmerking komende autoriteiten dan ook de presentatie van het Nederlands bij zulke manifestaties (gedacht wordt o.a. aan de toekomstige tentoonstelling *Expo-Langues*) te willen bevorderen, coördineren en steunen.

Activiteiten buiten het wetenschappelijk kader van het colloquium

Maandagavond 30 augustus 1982

In de Grote Aula van de Katholieke Universiteit Leuven (Maria Theresiacollege), projectie van de Vlaamse film *Pallieter*, in aansluiting op de voordracht van cineast Roland Verhavert tijdens de openingszitting 's middags.

Dinsdagmiddag 31 augustus 1982

Geleid bezoek aan de Centrale Bibliotheek van de Katholieke Universiteit Leuven, waar ter gelegenheid van het Achtste Colloquium Neerlandicum een tentoonstelling *Nederlandse Letteren in de Leuvense Universiteitsbibliotheek* was ingericht. Er werd een catalogus bij aangeboden met als titel 'Er staat niet wat er stond'.

Dinsdagavond 31 augustus 1982

In de Grote Aula van de Katholieke Universiteit Leuven (Maria Theresiacollege), concert door het *Vocaal en Instrumentaal Ensemble Henric van Veldeke* o.l.v. Juliaan Wilmots, met liederen uit de beide zangbrochures in de DONA-reeks, 'Ambacht en Historie, Liefde en Gezelligheid in het Nederlandse Volkslied' en 'Luim en Boemel, Leut en Min in het Studentenlied'. Evenals de receptie achteraf, aangeboden door de Orde van den Prince.

Woensdag 1 september 1982

Dagexcursie door Brabant en Limburg: geleide bezoeken aan de St.-Sulpitius in Diest en de St.-Leonardus in Zout-Leeuw, aan het Nationaal Jenevermuseum in Hasselt en de Brouwerij De Kluis in Hoegaarden bij Tienen. 's Avonds diner met de Prince-afdeling Tienen.

Brabant als centrum van de standaardtaalontwikkeling in Vlaanderen

door prof. dr. G. Geerts*

1.

Zowel in de dialecten als in het standaard-Nederlands in Limburg en Oost- en West-Vlaanderen is er lexikale invloed van het taalgebruik in Brabant aangetoond: zie Goossens 1970, Debrabandere 1971, Leenen 1969 en 1970 en Deprez en Geerts 1977 en 1978. Vandaar het idee van Goossens om (tegen de opvatting van Van Coetsem 1957 in) Brabant m.b.t. net Nederlands in België als 'taaleigen centrum' te beschouwen (Goossens 1970, 58). Brabantse woorden buiten Brabant gebruikt gelden als gevallen van 'Brabantse expansie' (Goossens 1970, 57), in die gevallen waarin die woorden in andere dialecten voorkomen én in die gevallen waarin die woorden in de algemene taal van Vlamingen en Limburgers gebruikt worden. Het is bovendien niet onwaarschijnlijk dat de verspreiding van algemene Nederlandse woorden in Limburg en Vlaanderen ook via Brabant gebeurt: net zoals bij Franse leenwoorden en gallicismen, zegt Goossens (1970, 58), kan Brabant als taaleigen centrum fungeren voor vormen die uit de cultuurtaal in het taalgebruik van Limburgers en Vlamingen terechtkomen.

Deprez en Geerts (1977) hebben aangetoond dat het Brabants-zijn van de woorden in kwestie voor de ontlenende taalgebruikers geen rol speelt: het feit dat het exogene elementen zijn geeft de doorslag bij de overname. (Creten 1982 en Knops 1982 hebben de factoren die daarbij wel een rol spelen nader geanalyseerd.)

Van een bewust gericht-zijn op een Brabants centrum is er kennelijk geen sprake - evenmin overigens als van een afwijzing van bepaalde elementen op grond van hun Brabantse karakter (zie ook Creten 1982). De vraag of Brabant zich een taalcentrum voelt of vindt en zich bewust als (expansief) taalcentrum gedraagt heeft aandacht gekregen in Deprez 1982, waarin (o.m.) verslag wordt gedaan van een onderzoek naar de lexikale variatie in Duffel en Lier, dat op dezelfde manier was opgezet als het eerdere onderzoek van Deprez en Geerts in West-Vlaanderen, maar waarbij uiteraard vooral gelet werd op het gebruik en de normopvattingen m.b.t. lexikale elementen die in Brabant endogeen zijn. Als Brabant een

taalcentrum is, zo luidde de redenering, dan moet het zijn eigen woorden gebruiken en als norm beschouwen. Doet het dat niet, dan mag het niet als het taaleigen centrum van het Nederlands in België beschouwd worden. Deprez moet constateren dat Brabant door de mand valt! Maar voor ik nader op zijn bevindingen en conclusies inga, moet ik de betekenis van Brabant in de evolutie van het Algemeen Nederlands in België even bekijken, vooral dan met aandacht voor de vraag of dat gewest zich m.b.t. het particularisme anders heeft gedragen dan (West-)Vlaanderen of niet.

2.1.

Bij gebrek aan gedetailleerd onderzoek over de evolutie van het AN in de zuidelijke Nederlanden na 1585 (de val van Antwerpen) moeten we het m.b.t. de taaltoestanden in de 17e en 18e eeuw bij de veronderstelling laten dat de Brabantse situatie in het algemeen niet van die in de andere provincies zal hebben verschild. We mogen aannemen dat de 'algemene taal' 'hier op het Brabantsche standpunt (bleef) dat ze in de 16e eeuw had bereikt' (Peeters 1930, XIIIa). Dat betekent o.m. dat de ontwikkeling van het AN in het noorden niet gevolgd werd en dat de standaardtaal in de eerste plaats schrijftaal bleef, zich niet als gesproken omgangstaal wist te verbreiden. Het is bekend dat 'de scholen, vooral de lagere, in een deerniswekkende staat' verkeerden, en 'dat het moedertaalonderwijs er veeleer als een aanfluiting te beschouwen is' (De Vos 1939, 45). Van enige invloed daarvan op de kennis en de verspreiding van het AN kan er dan ook geen sprake geweest zijn. Bovendien 'bleef het moedertaalonderwijs in de volksscholen gewestelijk gekleurd van streek tot streek. Daarvan geven de taalboekjes en de leesboeken van den tijd een trouwe afspiegeling' (De Vos 1939, 49).

De taal van deze boeken is nog niet onderzocht, zodat we niet weten op welke wijze en in welke mate de oude 'Brabantse' geschreven taal daarin voortleeft, noch hoe sterk de regionale invloed daarop is. De verspreiding van deze boeken is evenmin bekend, zodat we niet weten of b.v. de 'zeer verdienstelijke Vlaamsche spraakkunst' (Willems in De Vos 1939, 39) uit 1793 van de Gentenaar E.C.P. ook buiten Oost-Vlaanderen gebruikt is, noch het antwoord kennen op een soortgelijke vraag m.b.t. de boeken van de Bruggelingen van P.J. van Belleghem, D. Waterschoot en B. Janssens. Aan Willems heeft De Vos de mededeling ontleend dat de in 1757 verschenen *Fondamenten ofte grondbeginselen der Nederduytsche Spel-konst* van de Antwerpenaar P. Bincken tot in het begin van de 19e eeuw 'op vele plaatsen in Brabant en Vlaanderen' werd gebruikt en dat de uit 1761 daterende *Nieuwe Nederduytsche Spraek-konst* van de Antwerpse Hollander J. Desroches 'in groet aanzien (was) bij de meerderheid der Brabanders, schoon zij toch weinig door hen in de scholen gebruikt is. In Vlaanderen en elders, kante men zich er tegen aan, op grond, dat de Antwerpsche uitspraak, die den tweeklank *ou* met *au* verwart, daerin tot grondslag genomen was' (Willems in De Vos 1939, 52).

Deze schaarse gegevens geven enige grond aan de veronderstelling dat spelling en uitspraak belangrijke discussiepunten waren en dat er wel sprake was van een zekere animositeit tussen auteurs uit verschillende gewesten. Duidelijk is die waar te nemen bij de Bruggeling B. Janssens die zijn bespreking van de opvatting van zijn collega's spraakkunstenaren afrondt met de verklaring: 'Zoo doen d'Hollanders en Brabanders, maer zij dwalen...' (in De Vos 1939).

Tientallen jaren lang bleven de opvattingen van Desroches, die als sekretaris van de Theresiaanse Keizerlijke en Koninklijke Academie van Brussel een centrale rol speelde in de taalpolitiek in de Oostenrijkse Nederlanden, een belangrijke invloed uitoefenen. In de periode van het Verenigd Koninkrijk (1815-1830) heeft 'men de Vlamingen vrij gelaten in het gebruik van hun Brabantschen taalvorm, geschreven volgens het stelsel van Des Roches, terwijl in de scholen met Noordnederlandsch leerpersoneel het Nederlandsch werd onderwezen volgens de spelling van Siegenbeek. Men stond dus in het Zuiden tegenover een Vlaamsche en een Hollandsche schrijfwijze van onze taal. Van dit feit maakten de vijanden van Koning Willem gebruik om de Vlaamsche bevolking in de waan te brengen dat Hollandsch en Vlaamsch twee verschillende talen waren en dat haar het Hollandsch werd opgedrongen' (Peeters, 1930, XIV).

Het feit dat in de periode 1815-1830 de op o.m. Desroches gebaseerde *Nederduytsche Spraekkunst* van J.A. ter Brugge in Brabant en de op B. Janssens gebaseerde spraakkunst van P. Behaegel in Oost- en West-Vlaanderen hun voornaamste verspreidingsgebied vonden is een aanwijzing voor de kracht van het zich doorzettende regionalisme. Volgens De Vos werden 'de meeste in Nederland gebruikte schoolboeken...met grootere of kleinere wijzigingen volgens Vlaamsche en Brabantsche spellingparticularisten nagedrukt' (De Vos 1939, 73). Het is dan ook begrijpelijk dat, na de mislukking van de op integratie gerichte taal- en kultuurpolitiek van Willem I (Kossmann 1976, 85), overeenstemming m.b.t. de status en het karakter van de algemene taal in Vlaanderen volstrekt onbereikbaar geworden was. Pikant is het om te zien dat in de jaren veertig en vijftig de aanvankelijk overwegend Brabantse Desroches-lijn vooral in Vlaanderen wordt doorgetrokken, terwijl in Brabant zelf pogingen werden ondernomen om, via het overnemen van de lichtjes aangepaste spelling van Siegenbeek, de taalkundige eenheid met Nederland alsnog te verwezenlijken (zie Wils 1977, 34-37). Dat betekent niet dat er niet in beide gewesten aanhangers van de tegenovergestelde richting waren. Integendeel: 'In feite bleef er in de Westvlaamse kolleges dus een mengelmoes van spellingstelsels in zwang' (Wils 1977, 36) en niet alle Brabanders deelden het standpunt van Willems c.s. Overal waren er voorstanders van 'een los kultureel verband' met Nederland. Dat 'werd ook in Westvlaamse kolleges nagestreefd: na de veel gebruikte schoolhandboeken van David en van het Mechelse klein seminarie werd daar aan Noordnederlandse auteurs een grote of grootste plaats toegekend in de

lessen van Vlaamse of Nederduitse letterkunde: vooral Bilderdijk, Feith en Bellamy, naast Conscience, Ledeganck en David' (Wils 1977, 37).

Toch zette die ontwikkeling zich in de laatste decennia van de 19e eeuw alleen in Brabant door. In West-Vlaanderen kreeg in de jaren zestig het particularisme (de term werd in 1873 voor het eerst op de Westvlaamse ontwikkeling toegepast door Nolet de Brauwere: De Vos 1939, 162) de overhand. Dat betekent overigens niet dat de ontwikkeling in Brabant regelrecht op Nederland georiënteerd werd. Het belangrijkste verschil is misschien wel dat de Westvlamingen 'het Westvlaamsch, in hoofdzaak 't Brugsch Westvlaamsch, een gelouterde volkstaal dus, tot 'schrijftaal' verhieven, en optraden voor de onafhankelijkheid van al de dialecten' (De Vos 1939, 162), terwijl men in Brabant het idee had dat men in het 'houderige boeken-Vlaamsch' wel degelijk 'eene beschaafde omgangstaal bezat en bezit' (J. Muyldermans bij De Vos 1939, 413). Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat die taal bij de flamingantische intelligentsia in Brabant toch als bovengewestelijke omgangstaal, schrijftaal en schooltaal een in toenemende mate belangrijke functie heeft vervuld, zodat daar ook het bereiken van de taaleenheid met het noorden op de lange baan werd geschoven. Er is meer onderzoek nodig eer de volgende vraag beantwoord kan worden - maar het lijkt zeker niet gewaagd om ze nu toch te stellen: is de Brabantse taalontwikkeling in de laatste decennia van de 19e eeuw niet net zo particularistisch geweest als de Vlaamse? Dezelfde vraag blijkt in 1920 al gesteld te zijn door M. d'Haese in een artikel over *Het West-Vlaams Taalpartikularisme* (in Ruimte 3). Wils wijst erop dat er tussen de 'bloemlezingen en studieprogramma's voor letterkunde van het middelbaar onderwijs in de bisdommen Brugge en Mechelen...voor 1864-1893' verschillen geconstateerd zijn (Wils 1977, 187). Maar welke verschillen? 'In Brugge worden de Hollandse auteurs, die er tijdens de eerste decennia na 1830 een belangrijke plaats hadden ingenomen, op Vondel na allen vervangen door Vlaamse. In Mechelen bleven Bilderdijk, Tollens en andere auteurs vóór 1830 bewaard, maar de leerlingen vernamen niets van al wat er daarna verschenen was boven de grens. Dat was de toepassing van wat Jan David en de meeste andere flaminganten van de eerste generatie hadden aangeprezen: 'laat ons de noordelijke stukken verwijderen uit onze bloemlezingen zogauw onze eigen produktie het toelaat, want onze literatuur moet afgestemd zijn op het Belgische volk' (Wils 1977, 187). Die eigen produktie werd o.m. geleverd door J. David zelf, wiens werken 'nog tientallen jaren na zijn dood gelezen (werden) in het katholiek middelbaar onderwijs' (Wils 1977, 190), de Noordbrabanders R. en A. Snieders, H. Conscience, J.F. Willems, J. Heremans en J. van Beers (cf. Vercoullie: 'dat na 1830 onze eerste auteurs (de Van Rijswijcks, Van Kerckhoven, De Laet, Vleeschouwer, Conscience, Sleeckx) en onze eerste leeraars in de Nederlandsche taal bij normaal en middelbaar onderwijs (Van Beers, Heremans, Sleeckx) Antwerpenaren

waren' [92, 1912]). Of: de Brabanders verheffen zichzelf tot spraakmakende gemeente, zonder er zich van bewust te zijn dat veel van hun geschriften 'een onbeholpen nabootsing (waren) van de houterige Hollandse boekentaal van vóór 1830' (Wils 1977, 190).

Het waren zeker niet alleen G. Gezelle en zijn Westvlaamse aanhangers die tegen 'het Hollands' als AN in Vlaanderen gekant waren, maar het was toch de Brugse bisschop Waffelaert die in 1906 zijn dekens waarschuwde 'dat door het verlaten van de oude Vlaamse taal voor het algemeen Nederlands, het gevaar dreigde dat ook nationalistische en ketterse boeken onvoorzichtig zouden worden gelezen en verspreid door de geestelijkheid, de jongeren vooral' (Wils 1977, 193). In Brabant daarentegen werd 'de propaganda voor een 'beschaafde Nederlandsche uitspraak' krachtig aangevat' (De Vos 1939, 413): in 'een paar jaar tijds was heel het klein seminarie (van Hoogstraten) voor de algemeen beschaafde uitspraak gewonnen. Als centrum van actie werd in 1913 te Antwerpen de Vereeniging voor beschaafde Nederlandse uitspraak opgericht' (De Vos 1939, 414).

2.2.

Goossens (1973) heeft intussen aannemelijk gemaakt dat ook de ontwikkeling van 'de articulatie- en intonatiegewoonten' (blz. 235) meer de Brabantse dan de Nederlandse kant is opgegaan. De reden daarvan is het ontbreken van intens mondeling contact, zodat het 'lettervlaamsch' - dankzij de eenheid in de spelling die door de regeling van De Vries en Te Winkel was gebracht, gemakkelijk de illusie voedend dat het AN was - 'voor schoolmeesters de maatstaf bij 't beschaafd spreken' bleef. Tot het begin van deze eeuw, zo kan in het algemeen met J. Vercoullie gekonstateerd worden, kwamen de (Brabantse) taalpolitici niet verder dan 'een vergelijk tusschen het Nederlandsch en de Brabantsche overlevering van de schrijftaal in België (Vercoullie 1912 in Peeters 1930, XVIII). W. de Vreese, H. Meert en J. Vercoullie zijn de eersten geweest om het Nederlands konsekvent als norm voor de standaardtaal in Vlaanderen te propageren. Wils konstateert dat hun opvattingen, ondanks voortdurend en vaak hardnekkig verzet en ook wel praktische problemen, geleidelijk aan toch in het onderwijs wisten door te dringen. Hij besluit met: 'We weten driekwart eeuw later dat er een bijzonder lange weg loopt van het schoolboek naar de algemene opinie en praktijk, en hoeveel weerzin tegen 'Hollands' spreken nog bestaat omdat men geen kultuureenheid met de Hollanders voelt' (Wils 1977, 193).

Tenslotte moet er nog even op gewezen worden dat ook de voorstanders van het AN zich m.b.t. de Franse leenwoorden, niet alleen in de dialecten maar ook in het Nederlands, streng puristisch opstelden. 'Wat deze heren angstvallig aan dialect uit hun taal weerden, kregen ze ruim terug in belgicismen: het waren onbewuste partikularisten met een taal die wat minder Vlaams klonk, maar daarom niet meer algemeen Nederlands was' (M. d'Haese in Peeters 1930, XX).

Ook dit past uitstekend in het, vooralsnog niet helemaal heldere beeld dat we ons van de evolutie in Brabant kunnen vormen: Brabant probeerde niet een nieuwe standaardtaal te vormen op basis van het dialect, zoals in West-Vlaanderen wel gebeurde, Brabant had wel enige belangstelling voor het (oudere, boekentalige) Nederlands, Brabant ging er evenwel bij voorkeur van uit dat het een oude standaardtaal had, die, naar de letter uitgesproken en gezuiverd van vreemde smetten, alleen nog maar als gesproken omgangstaal verspreid moest worden om de taak van het Frans als kultuurtaal in Vlaanderen over te nemen.

2.3.

Er blijkt al met al niettemin weinig of geen reden te zijn om een fundamenteel verschil aan te nemen tussen wat er in West-Vlaanderen is gebeurd - en dat noemt men traditioneel zonder aarzelen 'particularisme' - en wat zich in Brabant heeft voorgedaan. Het kan geen toeval zijn dat de (Hollandse) Brabander Nolet de Brauwere van Steenland (in Rotterdam geboren in 1815, maar vanaf 1825 in België wonend, en in Brabant studierend en werkend), wat de Westvlamingen wilden 'particularisme' heeft genoemd en dat die kwalifikatie achteraf gemeengoed is geworden in niet-Westvlaamse mond.

De term 'particularisme' heeft in de 19e eeuw, zowel in Duitsland als in Frankrijk, een politieke betekenis. Er wordt mee aangeduid 'Het beginsel om ieder gewest in een rijk zijn eigen particuliere eigenaardigheden, rechten, bestuur enz. te doen behouden' (WNT XII, 540) (verg. Robert 1977, 1366a: 'Attitude d'une population, d'une communauté qui veut conserver, à l'intérieur d'un Etat ou d'une fédération, ses libertés regionales, son autonomie'). De term impliceert een eenheid ('in een rijk', 'à l'intérieur d'un Etat'), die een bepaald gewest niet wenst te aanvaarden; hij impliceert dus ook de centraliserende bedoelingen van een gezag; hij impliceert uiteindelijk een conflict tussen een regio en een centrum dat zelf allesomvattend wil zijn en geen regionaliteit wenst te erkennen.

In de mond van de Brabanders, toegepast op de taalkundige verlangens van de Westvlamingen, kan de term in de 19e-eeuwse verhoudingen dus niet anders gezien worden dan als de weerspiegeling van de centraliserende pretenties van Brabant, als een aanwijzing voor de overtuiging van de Brabanders, dat zij de dienst konden uitmaken, dat de anderen zich bij hun visie moesten aansluiten of anders op de vingers getikt konden worden, kortom als een bewijs van het gevoel dat Brabant het centrum was.

Aangezien Nederland en België zelfstandige nationale staten waren, kon de term 'particularisme' in politieke zin niet van toepassing zijn op de Brabantse opvattingen. Maar in het gebruik van Nolet de Brauwere c.s. m.b.t. West-Vlaanderen speelt dat poli-

tieke aspekt van de term helemaal geen rol. Aangezien Nederland en Vlaanderen bovendien, althans in bepaalde mate (en door sommige taalpolitici ongetwijfeld meer dan door andere), als één taalgemeenschap werden gezien, kunnen we niet anders dan wat we in het ene geval, met Nolet de Brauwere c.s. zonder aarzelen particularisme noemen, ook in het andere geval zo noemen: van het standpunt van de Nederlandse taalgemeenschap uit ('taalgemeenschap' vervangt in de definitie van 'particularisme' dan 'staat') is Brabant tegenover het Nederlands als standaardtaal van die gemeenschap net zo particularistisch als West-Vlaanderen dat is tegenover de (beoogde) Brabantse standaardtaal van de Vlaamse gemeenschap. In de Belgische context kan er sprake zijn van nuanceverschillen, maar een fundamenteel onderscheid is er niet.

3.

Het is niet te verwonderen dat we in de 20e eeuw - en ook op dit moment dus - dezelfde situatie aantreffen, maar dat de positie van Brabant, m.n. door de veranderde ervaring van de Nederlandse taalgemeenschap, nog ambiguër is geworden.

Brabant heeft ongetwijfeld de praktische kracht van een taalcentrum. Die ontleent het aan de sociale, economische, kulturele en politieke omstandigheden in België. Brabant is 'de provincie die, cultuurhistorisch gezien, misschien wel de interessantste mag heten van de Nederlanden' (NRC Handelsblad 30 juli 1982, CS8), het is provincie van grote steden als Antwerpen en Brussel, van de grote universiteit van Leuven, van de zetel van het Belgische aartsbisdom, van de belangrijke industriële as Brussel-Antwerpen, van de nationale radio- en televisiestations, van de grote landelijke dag- en weekbladen enz. enz. Op al die terreinen bestaat de kans dat verbrabantst Nederlands (en Frans!) het medium is dat gebruikt wordt om de rest van het Vlaamse land deelgenoot te maken van de Brabantse overvloed. En Brabant gedraagt zich daar met grote vanzelfsprekendheid naar.

Als het op het gebruik van Brabantse woorden aankomt, zo luidt de conclusie van Deprez, dan konstateren we dat 'Brabant in de eerste plaats endogene varianten gebruikt (en pas in de tweede plaats Nederlandse), West-Vlaanderen daarentegen gebruikt in de eerste plaats Nederlandse varianten, en in de tweede plaats exogene' (Deprez 1982, 323). Het ziet ernaar uit dat in dit opzicht de negentiende-eeuwse lijn wordt doorgetrokken.

Maar er is nog wat anders. Deprez heeft ook gegevens over de Brabantse norm kunnen vergelijken met die van de Westvlamingen. Uit die vergelijking blijkt nu dat de Brabanders hun eigen woorden toch niet goed vinden en in dit opzicht dus niet van de Westvlamingen verschillen. Niet alle onderzochte woorden kunnen over dezelfde kam geschoren worden, maar het zou ons te ver voeren om de resultaten hier in detail te bespreken. Belangrijker is op dit moment het resultaat van de vergelijking van het *gebruik* van de

Brabanders met hun *norm*. Die vergelijking levert de maat van hun taalzekerheid op en die taalzekerheid speelt in de verdere behandeling van Deprez van de kwestie van Brabant als taalcentrum een belangrijke rol. Deprez komt tot de conclusie dat Brabant minder taalzeker is dan West-Vlaanderen, of omgekeerd dat de taalonzekerheid groter is in Brabant dan in West-Vlaanderen (Deprez 1982, 345). 'Kan dat', zo vraagt Deprez vervolgens, 'een taalonzeker taalcentrum?' (Deprez 1982, 452). Zijn antwoord is positief, maar dan wel met de aantekening dat Brabant 'een heel merkwaardig centrum' moet zijn (ib.). Brabant is tegenover het Frans net zo machteloos geweest als de rest van Vlaanderen; Brabant is net zo puristisch geworden als de rest van Vlaanderen, sterker zelfs, als het op purismen aankomt, kunnen we konstaten dat Brabant elementen doorgeeft die het niet door wil geven; Brabant heeft net zo goed als de rest van Vlaanderen 'de standaardtaal uit de boeken...moeten leren ... Een centrum dat zijn taal uit de boeken heeft moeten leren, dat is natuurlijk allesbehalve een gewone situatie' (Deprez 1982, 453) en, ook al is 'het gevoel dat de Vlamingen het op een eigen manier moeten doen' (t.w. standaardiseren) in Brabant sterker aanwezig dan elders in Vlaanderen, de Brabanders slagen er niet in dat gevoel om te zetten in expliciete normen. 'Niet het minst' zo constateert Deprez tenslotte 'omdat de macht en de aantrekkingskracht van het 'officiële' Nederlands alsmaar groter worden. De middelen waarover de Vlamingen beschikken om daar tegen op te tornen, zijn ook vrij beperkt: bij nader toezien is veel van het eigen taalmateriaal Frans, of wordt het als 'te dialektisch' ervaren. Met als resultaat dat de Brabander, die sterker met het gevoel leeft dat het anders moet, maar al evenmin weet welke middelen hij concreet moet aanwenden om dat anderszijn gestalte te geven, uiteindelijk taalonzekerder is dan de Westvlaming, die zich minder illusies maakt omtrent zijn positie als standaardtaalsprekende Vlaming' (Deprez 1982, 453-454).

4.

De beschouwingen van Deprez hebben de Brabantse kwestie concreter en akuter gemaakt. Misschien kunnen we nu toch wel beter formuleren wat het probleem is. Van Coetsem richtte in 1957 zijn aandacht in de eerste plaats op de kracht van de Belgisch-Nederlandse rijksgrens als taalgrens. Hij constateerde dat Nederlandse woorden zich (eventueel vanuit Holland) over het hele Nederlandse grondgebied verspreidden, en niet over de rijksgrens geraakten. Bezuiden die grens trof hij andere woorden aan (of een andere uitspraak van b.v. een woord als *nylon*) en hij schreef dat verschil toe aan een andere gerichtheid van het noordelijke en zuidelijke deel van het Nederlandse taalgebied. Was het Noorden op een taaleigen centrum gericht (m.n. het net als de rest van het land (op Friesland na!) Nederlandstalige Holland), het Zuiden was gericht op het taalvreemde centrum van België (t.w. het Franstalige Brussel, 'dat voor Vlaanderens eigen taal geen norm kan bieden' (Van Coetsem

1970, 55). Zijn beschouwingen - en dat is in het stuk van 1970 veel duidelijker dan in dat van 1957 - betroffen in hoofdzaak recente leenwoorden, waaraan gemakkelijk gedemonstreerd kon worden dat de oriëntering van Noord en Zuid ook internationaal gezien verschillend was. Nederland is, 'zoals West-Europa in het algemeen, thans in de eerste plaats op het Angelsaksische cultuurgebied gericht, terwijl Vlaams-België binnen de Romaanse cultuursfeer blijft en de Angelsaksische taalinvloed door bemiddeling van het Frans ondergaat' (Van Coetsem 1970, 55). Van Coetsems visie is door Goossens geherinterpreteerd door op dialectgeografische gronden Brabant als kerngebied van een aantal ook elders in Vlaanderen aangetroffen lexikale gegevens ('zowel voor de taalvormen die van oorsprong dialectismen zijn als voor de vormen van Franse origine' (Goossens 1970, 56)) aan te wijzen. Daardoor kwam, anders dan bij Van Coetsem Brabant tegenover de rest van Vlaanderen te staan, en werd bovendien de link met Nederland uit het beeld gedraaid.

In de visie van Van Coetsem zou er sprake kunnen zijn van een particularistische houding van Vlaanderen tegenover Nederland; in die van Goossens kan Brabant de rest van Vlaanderen, voor zover die het Brabantse model niet zou volgen, van particularisme beschuldigen.

Deprez heeft in de manier waarop hij het Brabantse probleem heeft geformuleerd zowel de link met Nederland - en dus de kwestie van een eventueel Brabants particularisme tegenover het Nederlands van Nederland - van Van Coetsem, als de door Goossens geconstateerde expansie van Brabant geïntegreerd. En dat was ook nodig, want na de beschouwingen van Goossens, moest de vraag naar de positie van Brabant zelf dringend onder ogen gezien worden.

De eigenaardigheid van Brabant als centrum is een gevolg van het bestaan van Nederland. Daardoor is Brabant enerzijds wel en anderzijds geen centrum; dat is de bron van de Brabantse ambivalentie. Voor de gewesten die zich op een centrum oriënteren is dat allemaal overigens volslagen onbelangrijk: het zal ze een zorg zijn waar het centrum de mosterd vandaan haalt. Het centrum is er om nagevolgd te worden en zolang als een gewest navolgenswaardig is, is het het centrum. Het centrum mag zo wispelturig zijn als het weer, zo onzeker als het lot of zo zelfgenoegzaam als een snoeshaan, de navolgers hebben daar soms moeite mee, maar altijd vrede. Zo gedraagt zich een centrum nu eenmaal! (De arrogantie van de macht, kan verzet oproepen; aarzeling kan weerstand verwekken; ook andere ontwikkelingen kunnen steeds weer ingezet worden, maar die aspecten blijven hier verder buiten beschouwing.) Dat Brabant taalonzeker is, maakt dus voor zijn centrumfunctie niets uit. (Andere centra zouden in het onderzoek moeten worden betrokken om na te gaan of ook daar niet vergelijkbare eigenaardigheden geconstateerd kunnen worden. Zo is het toch bekend dat taalcentra als Amsterdam en Parijs altijd weer wat anders beden-

ken of invoeren om zich van de rest te kunnen blijven onderscheiden (denk aan de 'eeuwige' verloedering van de taal door het mondgemeen worden van leenwoorden en slang). Zo is het ook bekend dat Hollandse centrumbewoners het Vlaams zo leuk vinden; het zou ons niet hoeven te verbazen als ze bij een normtest, zoals door Deprez in Brabant afgenomen, de Vlaamse woorden boven de algemeen gangbare Nederlandse zouden verkiezen.)

Maar voor de ontwikkeling van het Nederlands in Vlaanderen is de Brabantse onzekerheid van doorslaggevende betekenis. Daardoor is de beweging van het Nederlands weg - die door de autochtone standaardtaalvorming in Brabant voortdurend gevoed wordt - de laatste tientallen jaren min of meer geneutraliseerd door de beweging naar het Nederlands toe - die door de standaardtaalovername, ook weer in het onzekere Brabant, gedragen wordt (voor het verschil tussen standaardtaalvorming en standaardtaalovername zie men Geerts, Jaspaert en Hellemans 1982).

Een taalzeker Brabant zou er wellicht in slagen zijn eigen gebruik als zijn norm te gaan beschouwen. Dat zou het Brabantse particularisme institutionaliseren. Brabant zou dan het centrum zijn van het Vlaamse taalgebied. Met de Nederlandse taalgemeenschap zou het niets meer te maken hebben... De Nederlandse Taalunie verhoede dat het zover komt!

Bibliografie

- 1957 Coetsem, F. van. De rijksgrens tussen Nederland en België als taalgrens in de algemene taal. In: *Bijdragen en Mededelingen der Dialectencommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam XVIII*, 16-28. (Herdruckt in Geerts (ed.), 1974, 159-171.)
- 1970 De rijksgrens tussen Nederland en België, een in kracht afnemende taalgrens? In: *Zijn akker is de taal*, 55-66. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 172-181.)
- 1982 Creten, J. *Het lexicale standaardisatieproces in St.-Truiden*. (Dissertatie K.U. Leuven.)
- 1971 Debrabandere, F. Westvlaams en Algemeen Nederlands. In: *Taal en Tongval* 23, 88-93. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 112-117.)
- 1982 Deprez, K. *Naar eigen identiteit. Resultaten en evaluatie van tien jaar taalsociologisch en sociolinguïstisch onderzoek betreffende de standaardtaal in Vlaanderen. Perspektieven voor verder onderzoek*. Dissertatie K.U. Leuven.

- 1977 Deprez, K. en G. Geerts. Lexical and pronominal standardization. The evolution of Standard Netherlandic in West Flanders. In: *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik*. Beihefte, Neue Folge 22. (Wiesbaden: Steiner Verlag.)
- 1978 Lexikale variabelen met een [+Frans]-variant in Brabant. In: *Taal en Tongval* 30, 5-35. (Herdruckt in Geerts en Hagen (red.) 1980, 180-209.)
- 1974 Geerts, G. (ed.) *Aspekten van het Nederlands in Vlaanderen*. Leuven: ACCO.
- 1980 Geerts, G. en A. Hagen (red.) *Sociolinguïstische studies I. Bijdragen uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- 1982 Geerts, G., K. Jaspaert en G. Hellemans. *Een alternatieve benadering van het standaardisatieproces in Vlaanderen*. ms. K.U. Leuven.
- 1970 Goossens, J. 'Belgisch Beschaafd Nederlands' en Brabantse expansie. In: *De Nieuwe Taalgids*, Van Haeringnummer 54-70. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 95-111.)
- 1973 De Belgische uitspraak van het Nederlands. In: *De Nieuwe Taalgids* 66, 230-240. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 139-150.)
- 1982 Knops, E. *Attitudes van Vlamingen tegenover de Nederlandse standaardtaal*. Dissertatie K.U. Leuven.
- 1976 Kossmann, E. *De Lage Landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België*. Amsterdam-Brussel: Elsevier.
- 1989 Leenen, J. Ver(zuid)brabantsing van (Belgisch) Limburgs Nederlands. In: *Taal en Tongval* 21, 186-189. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 86-94.)
- 1970 idem. In: *Taal en Tongval* 22, 118-123. (Herdruckt in Geerts (ed.) 1974, 86-94.)
- 1930 Peeters, C. *Nederlandsche taalgids. Woordenboek van belgicismen met verklaring, en opgave van de overeenkomstige woorden, in het Algemeen Nederlandsch*. Antwerpen: De Sikkel.
- 1977 Robert, P. *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française par Paul Robert*. Rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove.

- ~~1939~~ Vos, H.J. de. *Moedertaalonderwijs in de Nederlanden. Een historisch-kritisch overzicht van de methoden bij de studie van de moedertaal in het middelbaar onderwijs sedert het begin van de 19e eeuw*. Turnhout: Van Mierlo-Proost; Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, Reeks 6, nr. 61.
- 1977 Wils, J. *Honderd jaar Vlaamse Beweging I. Geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914*. Leuven: Davidsfonds.
- ~~1882~~ WNT, *Woordenboek der Nederlandsche Taal*. 's-Gravenhage-Leiden.
-

Eindnoten:

- * Deze lezing zou professor Geerts gehouden hebben als een van de sprekers verhinderd was geweest.

Deelnemerslijst

Mw.dr. M. Adamiak	<i>Uniwersytet Mikotaja Kopernika, Toruń (Polen).</i>
Mw.drs. Jessy Augusdin	<i>Universitas Indonesia, Jakarta.</i>
Drs. H. Bakker	<i>Ubbo Emmius, Groningen/Leeuwarden.</i>
Drs. M.A. Bakker	<i>Calvin College, Grand Rapids.</i>
Mw. J.M.F. Balteau	<i>Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Den Haag.</i>
L. Baten	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
*Dr. L. Beheydt	<i>Université Catholique de Louvain.</i>
Mw.lic. Ch. Beke	<i>Kungliga Universitetet i Stockholm.</i>
I. Bernáth	<i>Eötvös Loránd Universiteit, Budapest.</i>
Drs. P.J.H. van den Berg	<i>R.K. Pedagogische Akademie, Bergen (N.H.).</i>
B. Bohlin, fil.kand.	<i>Kungliga Universitetet i Stockholm.</i>
*Drs. K. de Bot	<i>Katholieke Universiteit Nijmegen.</i>
*Drs. H.J. Boukema	<i>Christelijk Pedagogisch Studiecentrum, Hoevelaken.</i>
Prof.dr. H. Brems	<i>Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius, Brussel.</i>
Drs. A.J.M. Broos	<i>University of Michigan, Ann Arbor.</i>
Prof.dr. F. Bulhof	<i>Universität Oldenburg.</i>
Mw. W. Champernowne-Dullaert	<i>University of Cambridge.</i>

Mw. M.-Th. Chapelle-Claes	<i>Institut des Langues Vivantes, Louvain-la-Neuve.</i>
Dr. C.J. Conradie	<i>Randse Afrikaanse Universiteit, Johannesburg.</i>
F. Coppieters	<i>Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking, Brussel.</i>
Dr. P. Couttenier	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Drs. F.H. Th. Creemers	<i>Katholieke Hogeschool Tilburg.</i>
J. Creten	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Prof.dr. J. Czochralski	<i>Uniwersytet Warszawski, Warszawa.</i>
Drs. J. Debast	<i>Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen.</i>
J. Deleu	<i>Stichting 'Ons Erfdeel'.</i>
Prof.dr. J.M.I. Desmet	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Mw.lic. H. Dewulf	<i>Rijksuniversiteit Gent.</i>
Drs. B.C. Donaldson	<i>University of Melbourne.</i>
Drs. H. van Driel	<i>Katholieke Hogeschool Tilburg.</i>
Dr. M. Durrell	<i>University of Manchester.</i>
Dr. J. Duytschaever	<i>Vrije Universiteit Brussel en Universitaire Instellingen Antwerpen.</i>
Prof.dr. J. van der Elst	<i>Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwijs.</i>
Prof.dr. E. Erämetsä	<i>Turun Yliopisto, Turku (Finland).</i>
Drs. S. Evenepoel	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Drs. L. Crespo Fabião	<i>Universidade de Lisboa.</i>
Mw. J. Fleerackers	<i>Voorzitter Gemengde Commissie Belgisch-Nederlands Cultureel Verdrag.</i>

Prof.dr. W. Fletcher	<i>University of Maryland, College Park.</i>
*Drs. F.G.J. Geelen	<i>Rijksuniversiteit Groningen.</i>
*Prof.dr. G. Geerts	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Dr. J. de Geest	<i>Université de Lille III.</i>
Prof.dr. L. Gillet	<i>Université de l'Etat, Liège.</i>
Mw. J.E. Goedbloed	<i>Johannes Gutenberg-Universität, Mainz.</i>
Mw.drs. F.E. Goossens	<i>Talenpracticum NUFFIC, Den Haag.</i>
J.E. Grezel	<i>Rijksuniversiteit Groningen.</i>
Drs. J.P.M. Groot	<i>Università degli Studi di Trieste.</i>
Prof.dr. G.F. Groppo	<i>Università degli Studi di Padova.</i>
Drs. C. Hamans	<i>Rijksuniversiteit Leiden.</i>
Drs. P.A. Hamoen	<i>Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.</i>
Dr. Th. Hermans, Ph.D.	<i>University of London, Bedford College</i>
G.J.H. Hol, M.A.	<i>University of Kent at Canterbury.</i>
Drs. B.J.E.M. de Hoog	<i>Algemeen Secretaris van de Nederlandse Taalunie.</i>
Mw. C. Huisman	<i>Université de Strasbourg II.</i>
Mw.lic. R. Huylebrouck	<i>Universidade do Porto.</i>
Prof.dr. P. Janota	<i>Karlova Universita, Praha.</i>
Mw.prof.dr. R. Jansen-Sieben	<i>Université Libre de Bruxelles.</i>
Dr. G. Janssens	<i>Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Leiden.</i>
*Prof.dr. M. Janssens	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Mgr. J. Jeziorski	<i>Uniwersytet Łódzki, Łódz.</i>

Dr. W.F. Jonckheere	<i>Rhodes Universiteit, Grahamstad.</i>
Drs. F.W.A. Jong	<i>Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.</i>
Prof.dr. M.J.G. de Jong	<i>Facultés Universitaires de Namur.</i>
Prof.dr. M. Kaczmarkowski	<i>Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin.</i>
Prof. P.K. King, M.A.	<i>University of Hull.</i>
Prof.dr. R.S. Kirsner	<i>University of California, Los Angeles.</i>
Drs. P. de Kleijn	<i>Université Catholique de Louvain.</i>
Dr. P.L.L. de Klerk	<i>Université de Langues et Lettres, Grenoble.</i>
Mw.dr. Z. Klimaszewska	<i>Uniwersytet Warszawski, Warszawa.</i>
T. Klynstra	<i>Uniwersytet Warszawski, Warszawa.</i>
Mw.drs. E. Knops	<i>Katholieke Universiteit Nijmegen.</i>
Mw.drs. J. Koch	<i>Istituto Universitario Orientale, Napels.</i>
Mw.drs. H.M.C. Koedam	<i>Pedagogische Academie Sittard.</i>
Dr. R. Kooistra	<i>University of Waterloo.</i>
Mw.dr. O. Krijtová	<i>Karlova Universita, Praha.</i>
Prof.dr. W. Lagerwey	<i>Calvin College, Grand Rapids.</i>
*Prof.dr. J. Lambert	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Prof.dr. K. Langvik Johannessen	<i>Universitetet i Oslo.</i>
Mw.drs. A.I. Leeksma	
Dr. R.G. Leclercq	<i>Bayerische Julius-Maximilians-Universität, Würzburg.</i>
Prof.dr. R.P. Meijer	<i>University of London, Bedford College.</i>

Drs. J.P. Menting	<i>Rijksuniversiteit Groningen.</i>
Prof.dr. J.H. Meter	<i>Università degli Studi di Roma.</i>
Mw.dr. E. Mollay	<i>Eötvös Loránd Universiteit, Budapest.</i>
Mw.dr. D. Morciniec	<i>Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.</i>
Prof.dr. N. Morciniec	<i>Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.</i>
*Mw.drs. F. Mori-Leemhuis	<i>Università degli Studi di Roma.</i>
Mw. M.M. Müller, M.A.	<i>Freie Universität Berlin.</i>
Mw.dr. A.M. Musschoot	<i>Rijksuniversiteit Gent.</i>
Mw. A.A. Naess-Wijsman, cand.mag.	<i>Universitetet i Oslo</i>
Mw.dr. L. Nelson-Vanhee	<i>University of Windsor, Ontario.</i>
Prof.dr. E. Nieuwborg	<i>Université Catholique de Louvain.</i>
Drs. J. Nijhof	<i>vh. Karl-Marx-Universität, Leipzig.</i>
Mw. L. Pascal-De Graaf	<i>Université de Besançon.</i>
F. Pittery	<i>Lid werkgroep 'De Nederlanden in de Wereld' van het ANV.</i>
Drs. P.C. van der Plank	
Drs. F.Th.M. Pluijmers	<i>University of Sheffield.</i>
*Dr. K. Poma	<i>Gemeenschapsminister voor Nederlandse Cultuur.</i>
Prof.dr. K. Porteman	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
O.J. Praamstra	
Dr. S. Prędota	<i>Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.</i>
Mw. J.C. Prins-s'Jacob	<i>Columbia University, New York.</i>
*E. Püschel	<i>Ruhr-Universität Bochum.</i>
Mw.prof.dr. E.H. Raidt	<i>Universiteit van die Witwatersrand, Johannesburg.</i>

*Mgr. B. Rajman
Lic. L. Ravier

Mw. M.J.G. Reichenbach
Mw. D. Reulen

M. Reussens
Mw. J.F. Ridderbeekx
M.J.R. Rigelsford, M.A.

*Dr. J. de Rooij
Prof.em. M. Rutten
Lic. H.M.C. Ryckeboer
Mw.prof.dr. M.H. Schenkeveld
Prof.dr. A.J.M. van Seggelen
Prof.dr. J.H. Senekal

*Prof.dr. W.Z. Shetter
Prof.dr. J. Smeyers
Prof.dr. J.P. Snapper
Mw. E.H. Soenjoto
Mw.drs. I. Solemslie-Larsen
Mw. M. Spoelder-Kristel
J. van der Stap
Drs. P. Starmans
Drs. P. Stassar

Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
Faculté Libre des Lettres et Sciences
Humaines, Lille.
University of Pennsylvania, Philadelphia.

Katholieke Universiteit Leuven.
Freie Universität Berlin.
University of Liverpool.
P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam.
Rijksuniversiteit Luik.
Université de Lille III.
Vrije Universiteit Amsterdam.
Université de Strasbourg II.
Universiteit van die Oranje-Vrijstaat,
Bloemfontein.

Indiana University, Bloomington.
Facultés Universitaires Saint-Louis, Brussel.
University of California, Berkeley.
Universitas Indonesia, Jakarta.
Universitetet i Oslo.
Administrateur IVN.
Université de Paris X-Nanterre.
Helsingin Yliopisto, Helsinki.
H.T.S., Eindhoven.

Dr. J. Stegeman	<i>Universität Zürich.</i>
Prof.dr. D. Stellmacher	<i>Universität Göttingen.</i>
Mw. L. Stembor	<i>vh. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.</i>
Drs. C.J. Stokkermans	<i>Nederlandse Ambassade, Jakarta.</i>
Mw.lic. Cl. Stoyanov-Quinet	<i>Universiteit Kliment Ogridski, Sofia.</i>
Mw. E.G.C. Strietman	<i>University of Cambridge.</i>
*Mw.prof.dr. Sulastin Sutrisno	<i>Universitas Gajah Mada, Yogyakarta.</i>
Lic. E. Symoens	<i>Orde van den Prince.</i>
Mw.mr. E. Talsma	<i>Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Den Haag.</i>
Drs. P. Telleman	<i>Christelijke Lerarenopleiding Zwolle.</i>
J. van Thielen	<i>Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking, Brussel.</i>
J.P.A. Tolsma	<i>Ubbo Emmius, Leeuwarden/Groningen.</i>
Prof.dr. M.C. van den Toorn	<i>Katholieke Universiteit Nijmegen.</i>
Mw.drs. N.G.J. van den Toorn-Danner	<i>Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam.</i>
Mw. R. Trampus-Snel	<i>Università degli Studi di Trieste.</i>
Drs. J.A.S. Tromp	<i>Universidad Complutense de Madrid.</i>
Mw.prof.dr. S. Vanderlinden	<i>Université de Paris IV-Sorbonne.</i>
Lic. C. Vandoorne	<i>Universität zu Trier.</i>
*R. Verhavert	<i>Cineast, Brussel.</i>
*P.F. Vincent, M.A.	<i>University of London, Bedford College.</i>
R. Vismans	<i>University of Hull.</i>

Mw. lic. B. van Vlierden	<i>Université François Rabelais, Tours.</i>
Dr. J.W. de Vries	<i>Rijksuniversiteit Leiden.</i>
Mw. J. Weijtens	<i>Università degli Studi di Milano.</i>
Dr. M.J.P.M. Weijtens	<i>Università degli Studi di Milano.</i>
Drs. M.C. Westermann	<i>Katholieke Hogeschool Tilburg.</i>
Dr. A.M. Wethlij	<i>Wetenschappelijk Onderwijs Limburg.</i>
Mw.drs. I. van de Wijer	<i>Katholieke Universiteit Leuven.</i>
Mw. G. de Wilde	<i>Docente talenpracticum Regina Coeli.</i>
*Prof.dr. R. Willemyns	<i>Vrije Universiteit Brussel.</i>
*Prof.dr. J.G. Wilmots	<i>Wetenschappelijk Onderwijs Limburg, Diepenbeek.</i>
J. de Wit	<i>Stichting voor Vertalingen, Amsterdam.</i>
Prof.dr. G. Worgt	<i>Karl-Marx-Universität Leipzig.</i>
Mgr. J.A. Zielinski	<i>Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.</i>

De namen van de sprekers en forumleden zijn gekenmerkt met *.

Het colloquium werd verder bijgewoond door vertegenwoordigers van in België en Nederland gevestigde ambassades van de landen die op het colloquium vertegenwoordigd waren; ambtenaren van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur (Brussel), van het Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele Samenwerking (Brussel) en van de Directie Internationale Betrekkingen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (Den Haag) en andere genodigden.